

Antti Marttunen

KAIKKI MATKAT OVAT OPINTOMATKOJA

Kääntäjän informaatiokäytännöt tehtävälähtöisenä ongelmanratkaisuna ja kognitiivisen säästötilin kartuttamisena

TIIVISTELMÄ

Antti Marttunen: Kaikki matkat ovat opintomattoja: Kääntäjän informaatiokäytännöt tehtävälähtöisenä ongelmanratkaisuna ja kognitiivisen säästötilin kartuttamisena

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media

Tammikuu 2019

Kääntäjät ovat työssään monin eri tavoin tekemisissä informaation kanssa. He esimerkiksi käsittelevät lähdetekstissä olevaa tietoa, käyttävät erilaisia tiedonlähteitä apuna kääntäessään ja tuottavat informaatiota luomansa uuden tekstin kautta. Tiedonhankinta ja -hallinta ovatkin hyvin tärkeä osa kääntäjän työtä, ja kääntäjiä voi pitää tiedonhankinnan ammattilaisina.

Tässä tutkielmassa tehdään katsaus kääntäjien tiedonhankintaa käsittelevään kirjallisuuteen. Pyrkimyksenä on selvittää, kuinka tiedonhankintaa on jäsennetty käännöstieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa ja millainen rooli tiedonhankinnalla ja muilla tiedollisilla prosesseilla nähdään olevan kääntäjän ammatillisen työprosessin eri vaiheissa. Lisäksi vertaillaan yhteneväisyyksiä ja eroja joidenkin muiden alojen tiedonhankintatutkimuksiin. Tarkastelun pääasiallisena viitekehyksenä toimii tehtävälähtöisen tiedonhankinnan tutkimus.

Tutkielman aineistona käytettiin kääntäjän informaatiokäytäntöjä eri näkökulmista käsittelevää tutkimuskirjallisuutta. Kirjallisuudessa esiintyvien tiedonhankinnan tapojen ja kontekstien pohjalta analyysi oli luontevaa jäsentää kolmeen pääteemaan: tiedonhankinta osana kääntäjän kompetenssia, tehtävälähtöinen tiedonhankinta ja tiedonlähteet ja niiden käyttö. Näiden teemojen kautta informaatiokäytännöistä pyrittiin luomaan kokonaiskuva, jossa tulisi huomioida myös erilaiset tiedonhankintaan vaikuttavat kontekstitekijät.

Eri tutkimuksissa saadut tulokset ovat jossain määrin ristiriitaisia, mutta eräs keskeinen tiedonhankintaan vaikuttava tekijä on kääntäjän kokemus. Novisiikääntäjät käyttävät ulkoisia tiedonlähteitä keskimäärin enemmän, ja hakevat usein yksittäisiä sanoja ja niiden käännösvastineita. Kokeneemmilla kääntäjillä puolestaan on yleensä käytössään enemmän erilaisia lähteitä ja tiedonhaut liittyvät useammin taustatietoihin tai alatietoon. Etenkin kontekstia sisältävien lähteiden (esimerkiksi korpuukset ja rinnakkaistekstit) käyttö lisääntyy yleensä kokemuksen ja ekspertiisin kehittyessä. Kokemuksen myötä lisääntyvä rutiini nopeuttaa ja helpottaa työskentelyprosessia, mutta kääntäjän on myös pystyttävä olemaan luova ja rikkomaan kaavoja, myös tiedonhankinnassaan.

Kääntäjät voivat joutua työskentelemään useita erilaisia aloja ja aiheita käsittelevien tekstien parissa. Tästä johtuen alatiedon tarpeet korostuvat monien muiden alojen tehtävälähtöisiin tiedonhankintatutkimuksiin verrattuna. Kääntäjän tiedontarpeet ja tiedonlähteet voivatkin olla tilanteesta riippuen mitä tahansa, ja vaikka tutut ja hyväksi havaitut luottolähteet ovat tehtävästä riippumatta paljon käytettyjä etenkin tiedonhankintaprosessin alussa, parhaisiin tuloksiin päästään yleensä silloin, kun käytetyt lähteet ovat monipuolisia ja tehtävään, kontekstiin ja tiedontarpeeseen nähden relevantteja. Kääntäjinä voi myös toimia ihmisiä, joilla on erilaisia kykyjä ja joiden vahvuudet ovat eri osa-alueilla. Kääntäminen onkin jatkuva oppimisprosessi, jossa olennaista on se, että yhden tehtävän suorittamista varten hankittuja tietoja pystytään hyödyntämään myös muiden tehtävien yhteydessä.

Avainsanat: kääntäjä, kääntäminen, käännösprosessi, informaatiokäytännöt, tiedonhankinta

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	TIEDONHANKINTATUTKIMUS	5
2.1	Sattumanvarainen tiedonhankinta	10
2.2	Orientoiva tiedonhankinta	12
2.3	Tehtävälähtöinen tiedonhankinta	14
3	KÄÄNTÄJÄ JA INFORMAATIO	19
3.1	Kääntäjän kompetenssit	23
3.2	Kääntäjä tiedon käyttäjänä, käsittelijänä ja tuottajana	28
4	TUTKIMUSKYSYMYKSET, AINEISTO JA MENETELMÄ	33
4.1	Aineisto	36
4.2	Menetelmä	38
4.3	Tutkimuskysymykset	40
5	KÄÄNTÄJÄN INFORMAATIOKÄYTÄNNÖT	44
5.1	Kääntäjän kompetenssit	44
5.1.1	Tiedonhankintakompetenssi	45
5.1.2	Teknologian käyttötaito	48
5.1.3	Ekspertit ja noviisit	51
5.2	Kääntäjän tiedonlähteet	57
5.2.1	Tiedonlähteet, -hankintakanavat ja lähteidenkäyttö	57
5.2.2	Tiedon kerääminen ja hallinta	63
5.2.3	Lähteiden laadun arviointi	65
5.3	Tehtävälähtöinen tiedonhankinta	70
5.3.1	Päätöksenteko ja ongelmanratkaisu	71
5.3.2	Alatiedon hankinta	74
5.3.3	Terminologisen tiedon hankinta	77
5.3.4	Yhteistyö	79
5.3.5	Tiedonhankinta ja luovuus	82
5.3.6	Tiedonhankinta ja tehtävän kompleksisuus	85
5.3.7	Tiedonhankintaa häiritsevät ja estävät tekijät	87
5.3.8	Tiedonhankinnan yhteys käännöksen laatuun	88
6	INFORMAATIOKÄYTÄNTÖJEN KOKONAISKUVA	91
6.1	Kääntäjä	93
6.2	Tiedonlähdehorisontti	96
6.2.1	Ulkoinen muisti ja ulkoiset tiedonlähteet	98
6.2.2	Tiedonlähdehorisontin dynaamisuus	100
6.3	Tehtävä	104
6.3.1	Tehtävätieto	107
6.3.2	Alatieto	108
6.3.3	Tehtävän kompleksisuus	111
6.4	Orientoiva tiedonhankinta	114
7	YHTEENVETO	116
	LÄHTEET	124

1 JOHDANTO

”Kääntäjälle jokainen käynti museossa, puistossa tai konsertissa on opintomatka. (...) Kääntäjälle kaikki matkat ovat opintomatkoja, sillä kaikki liittyy kääntämiseen.”
(Hovila 2014, 14)

Ihmisen tarve pitää yhteyttä myös kauempana oleviin lajikumppaneihin on ajanut kehittämään media- ja viestintäteknologiaa. Kun oman kylän sisäinen viestintä ei enää riittänyt ja uudet innovaatiot mahdollistivat informaation välittämisen pidempien matkojen taakse, alkoi elämänpiiri ja maailma laajentua uudella tavalla. Geren (2006, 12) mukaan ”viimeiset kolmekymmentä vuotta ovat sisältäneet globalisaation nousun”. Tämä on kuitenkin hyvin kapea näkökulma, sillä globalisaatiota on tapahtunut aiemminkin. Globalisaation alku voidaan ajoittaa noin vuoteen 1000, josta asti se on jatkunut eri vaiheissa, kiihtyen erityisesti viimeisen 50 vuoden aikana (Stearns 2017). Tieto- ja viestintäteknologian kehittymisestä huolimatta globalisaation esteinä ovat kieli- ja kulttuurierot (Enríquez Raído 2016, 972). Näiden esteiden ylittämiseen tarvitaan kääntäjiä, joiden avulla viestintä tulee mahdolliseksi ja informaatio leviää. Tänä päivänä kääntäjien merkitys onkin suurempi kuin kenties koskaan aiemmin, eihän esimerkiksi Euroopan unioni toimisi ilman kääntäjiä ja tulkkeja. Käännösteksteillä on myös merkittävä rooli kielen ja kielenkäytön kehittämisessä, koska suuri osa päivittäin lukemistamme teksteistä on käännöksiä (Hartama-Heinonen 2007, 6).

Joskus ajatellaan, että kääntämiseen riittää pelkkä hyvä vieraan kielen kielitaito. Ammattimaiselta kääntäjältä vaaditaan kuitenkin paljon erilaisia kompetensseja. Tiedonhankinta on eräs kääntäjän tärkeimmistä kompetensseista, koska työssä tulee jatkuvasti eteen uusia haasteita ja ongelmia, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan tietoa (González & Mejía 2014). Monet kääntäjät myös työskentelevät useita aloja ja aiheita käsittelevien tekstien parissa, joten he tarvitsevat erilaisten erikoisalojen tietoa pystyäkseen välittämään lähdetekstin¹ merkityssisällön uudelle yleisölle. Koska kääntäjän ei voi olettaa olevan sen enempää kävelevä sanakirja kuin tietosanakirjakaan, on hänen oltava tiedonhankinnan ammattilainen ja pystyttävä hankkimaan, omaksumaan ja soveltamaan tietoa eri aloilta (Roberts 1992, 361).

---

¹ Lähdetekstillä tarkoitetaan käännettävää tekstiä. Lähdetekstin ohella voidaan puhua myös lähtötekstistä tai alkutekstistä. Kohdetekstillä puolestaan tarkoitetaan käännöstä, eli kohdekielelle käännettyä tekstiä.

Koska tietoa on nykyisin saatavissa monenlaisissa muodoissa ja erilaisista lähteistä, tärkeitä tietoon liittyviä taitoja ovat esimerkiksi kyky tunnistaa ja ymmärtää erityyppisiä tiedonlähteitä ja käyttää useampaa kuin yhtä lähdettä tiedon luotettavuuden varmistamiseksi, sekä kyky käsitellä ja hallita uutta tietoa ja löytää tehokkaasti olennaiset asiat eri lähteistä. Eräs kääntäjän haasteista ja jatkuvan opiskelun aiheista onkin uusiin ja uudennalaisiin tiedonlähteisiin ja tiedonhankintatapoihin perehtyminen. (Pinto & Sales 2007, 532; 2008a, 423-425.) Kääntäjä joutuu jatkuvasti sopeutumaan uusiin tilanteisiin ja ratkaisemaan niissä eteen tulevia ongelmia, joten hänen on tiedettävä kuinka päästä käsiksi tarvittavaan informaatioon ja kuinka soveltaa ja käyttää sitä tilanteeseen sopivalla tavalla. Kääntäjän tärkein taito onkin käännöstilanteen analysointi ja tähän tilanteeseen sopivan tiedonhankintastrategian kehittäminen. (Pinto & Sales 2008a, 417-419.)

Erään tutkimuksen mukaan tiedonhankinnan osuus koko käännösprosessiin kuluva ajasta voi olla jopa 70 prosenttia (Volanen 2015). Koska tiedonhankinta on näin keskeinen osa kääntäjän työtä ja nivoutuu työn kaikkiin muihinkin osa-alueisiin, sen voisi olettaa olevan myös tärkeä tutkimuskohde. Kääntäjät ovat kuitenkin jääneet tiedonhankintatutkimuksessa varsin vähälle huomiolle. Case (2012, 321) mainitsee kääntäjät listatessaan eri alojen ammattilaisten tiedonhankintaa käsitteleviä tutkimuksia, mutta antaa esimerkkinä vain yhden tutkimuksen (White et al. 2008). Myöskään käännöstutkimuksen piirissä tiedonhankinnan tutkimus ei ole ollut kovin keskeisellä sijalla, vaan se on jäänyt sivuosaan esimerkiksi erilaisten kielellisten prosessien tutkimukseen verrattuna. Osasyynä tähän saattaa olla se, että koska kääntäjä jatkuvasti hankkii, käsittelee ja luo tietoa, tiedonhankinta on niin läsnä kaikessa toiminnassa, että sitä voidaan pitää kääntäjän työssä itsestäänselvyytenä, eikä sen tutkimista siksi ole nähty aiheelliseksi (Vilokkinen 2002, 6).

Viime vuosien tekninen kehitys on suuresti muuttanut käännösprosessia ja tiedonhankintaa sen osana. Samalla myös aihepiirin tutkimus on lisääntynyt, ja tutkijoiden mielenkiinto on kohdistunut etenkin kääntäjien käyttämiin verkkolähteisiin. Jo vuonna 2006 tehdyssä kyselyssä 78 prosenttia suomalaisista ammattikäntäjistä piti internetiä ensisijaisena tiedonhankintakanavanaan (Kiukkonen 2006, 43-44). Sittemmin internetin merkitys on vielä huomattavasti kasvanut. Kääntäjien kohdalla teknologia on mahdollistanut myös esimerkiksi

käännösmuistien² avulla tallennettujen käännösten kokoamisen ja oman tietopankin rakentamisen (Doherty 2016).

Tässä tutkielmassa pyritään tutkimuskirjallisuuteen perehtymällä selvittämään, millaiseksi tiedonhankinnan rooli nähdään käännösprosessissa, kuinka sitä on jäsennetty ja kuinka teknisen kehityksen mahdollistamat uudet tiedonlähteet ja tiedonhankinnan tavat näkyvät kääntäjän työssä. Tarkastelun kohteena on se, millaisia erilaisia tiedollisia prosesseja kääntäjänä toimimiseen liittyy, millaisia tiedontarpeita kääntäjällä ilmenee käännösprosessin eri vaiheissa, kuinka näihin tarpeisiin pyritään tiedonhankinnan avulla vastaamaan ja millaisia erilaisia kontekstitekijöitä tähän liittyy. Tutkimuksen tärkein viitekehys on tehtävä, ja tiedonhankintaa tarkastellaan määrätyn työtehtävän puitteissa. Toisaalta tieto ja tiedonhankinta ovat myös osa yksilön eli kääntäjän kompetenssia. Vaikka erilaiset organisaatiot ja ryhmät ovat nykypäivän työelämässä tärkeitä, tässä työssä tarkastelunäkökulma on yksilölähtöinen.

Nyt käsillä olevan työn tavoitteena on aiempien tutkimusten havaintoja kokoamalla muodostaa kokonaiskuva siitä, mitä tiedonhankinta kääntäjälle ammatillisessa mielessä tarkoittaa. Toisin sanoen tarkoituksena on koota yhteen mitä ja miten on tutkittu ja mitä ehkä olisi syytä tutkia, ja samalla mahdollisesti laajentaa aiempaa käsitystä tiedonhankinnan osuudesta käännösprosessissa. Koska tutkimusaineiston rajaus kattaa niin tiedonhankinnan, -haun, -käytön kuin muutkin tavat, joilla kääntäjät ovat tiedon kanssa tekemisissä, käytetään tiedollisista prosesseista puhuttaessa yleiskäsitteenä *informaatiokäytäntöjä*. Tämän tutkielman kannalta informaatiokäytäntöjen käsitteestä tekee erityisen käyttökelpoisen sen kokonaisvaltaisuus, sillä se sisältää myös esimerkiksi tiedon tuottamisen sekä sattumanvaraisen tiedonhankinnan (McKenzie 2003, 25; Johannisson & Sundin 2007, 200). Aineiston analysointivaiheessa informaatiokäytäntöjä luokitellaan tarkemmin sen mukaan, millaisissa tilanteissa, tarkoituksissa ja millaisilla tavoilla niitä kirjallisuudessa esiintyy.

Luvussa 2 luodaan katsaus tiedonhankintatutkimuksen keskeisiin käsitteisiin sekä esitellään tarkemmin sattumanvaraisen, orientoivan ja tehtävälähtöisen tiedonhankinnan tutkimusta. Luvussa 3 pohditaan mitä kääntäjän työ on ja millaisia kompetensseja siinä tarvi-

---

² Käännösmuistilla tarkoitetaan aiemmista käännöksistä koottua tietokantaa, johon on tallennettu alkutekstit ja niitä vastaavat käännökset. Uutta tekstiä käännettäessä käännösmuistiohjelma vertaa alkutekstiä sana- ja lausetasolla käännösmuistissa oleviin teksteihin ja vastaavuuksia havaitessaan tarjoaa kääntäjälle automaattisesti osumia aiemmista käännöksistä. (Christensen 2011, 138.)

taan, sekä tarkastellaan niitä erilaisia rooleja, joita kääntäjällä on informaatioon liittyen. Pinton (2001) esittämän mallin mukaan nämä roolit voidaan jakaa tiedon käyttämiseen (erilaisista tiedonlähteistä saadun tiedon käyttäminen kääntämisen apuna), käsittelyyn (lähdetekstin ymmärtäminen, tulkinta ja muokkaaminen) ja tuottamiseen (uuden tekstin tuottaminen lähdetekstiin nähden eri kielellä). Lähdeteksti kääntäjän ensisijaisena tiedonlähteenä ei varsinaisesti kuulu tämän tutkielman aihepiiriin (tosin sitä käsitellään lyhyesti luvussa 6.2), samoin kääntäjän rooli uuden tiedon ja tekstin tuottajana jää tutkielman ydinkysymysten ulkopuolelle. Molempia aiheita on tutkittu runsaasti käännöstutkimuksen piirissä. Sen sijaan luvussa 5 perehdytään siihen, millaisista näkökulmista käännösprosessin aikana tehtävää tiedonhankintaa on käsitelty tutkimuskirjallisuudessa. Näin saatavaa tietoa tosin tarvitaan ja käytetään niin lähdetekstin tulkinnessa kuin uuden tekstin luomisessakin, eikä eri rooleja käytännössä voikaan jyrkästi erottaa toisistaan. Luvussa 6 puolestaan tehdään yhteenveto näistä havainnoista ja verrataan niitä muiden alojen tehtävälähtöisen tiedonhankinnan tutkimuksiin, sekä pyritään muodostamaan kokonaiskuva kääntäjän informaatiokäytäntöjen eri aspekteista ja konteksteista.

2 TIEDONHANKINTATUTKIMUS

Koska tämän tutkielman aiheena on kääntäjien tiedonhankinta, on aluksi syytä määritellä käsitteet *tieto* (*knowledge*) ja *informaatio* (*information*), joita hankitaan. Informaatiolla tarkoitetaan jossakin kontekstissa organisoituja ja käsiteltyjä, jollakin tavalla kommunikoituja ajatuksia ja faktoja. Ihmisen tulkitsemana ja ymmärtämänä informaatiosta tulee tietoa. Tieto sijaitsee siis ihmisen mielessä ja on jotain mitä ihminen tietää ajattelun seurauksena. Informaatio puolestaan sijaitsee ihmisen mielen ulkopuolella, ja voi jalostua tiedoksi tai olla ilmaistua tietoa. Tietoa ei myöskään voi siirtää toiselle kuten informaatiota. (Haasio & Savolainen 2004, 14-17; Kari 2010; Wilson 2000; Case 2012, 72-73; McDermott 2000, 27.)

Tiedon ja informaation erottaminen on käsitteellisesti hankalaa, ja termejä on myös tutkimuskirjallisuudessa käytetty ristiin (Case 2012, 72-73). Erityisesti suomen kielessä ongelmana on, että käytössä on vakiintuneita termejä kuten tiedonhankinta, vaikka käytännössä tarkoitettaisiin informaation hankkimista. Esimerkiksi Court (1997, 126) on sitä mieltä, että informaatio ja tieto täytyy ehdottomasti erottaa, jotta voitaisiin ymmärtää kumpaa milloinkin käytetään tehtävää suoritettaessa. Koska tällaisen erottelun tekeminen ei kuitenkaan ole relevanttia tämän tutkielman tavoitteiden kannalta, omaksutaan tässä Marchioninin (1995, 5; myös Case 2012, 73) käyttämä yleinen määritelmä, joka sisältää sekä tiedonlähteet, lähteistä hankittavan tai saatavan informaation että ihmisen sisäistämän tiedon. Lisäksi sanoja informaatio ja tieto käytetään synonyymisesti. Asiayhteydestä käy ilmi, mitä tiedon lajia kulloinkin tarkoitetaan, ja onko kysymys informaation hankkimisesta jostakin ulkopuolisesta lähteestä vai oman sisäisen tiedon käyttämisestä.

Informaatiota voidaan tarkastella eri näkökulmista, laajimmillaan sitä voidaan katsoa olevan kaikki mikä voi muuttaa ihmisen tietorakennetta (Marchionini 1995, 5). Toisaalta informaation käsitettä voidaan lähestyä myös puhtaasti ongelmanratkaisun tai tehtävän suorittamisen näkökulmasta, jolloin informaatio on väline haluttuun tulokseen pääsemiseksi (Byström 2002, 581). Informaatiota voidaan tällöin ajatella joko tietoa sisältävinä ulkoisina objekteina (*information-as-thing*) tai sisäisenä tietona (*information-as-knowledge*). Ensin mainituista hankitaan informaatiota, jotta jälkimmäinen muuttuisi toivottuun suuntaan. (Byström & Järvelin 1995, 191.)

Tiedonhankinta (information seeking) ja *-haku (information retrieval)* ovat kaksi erillistä ilmiötä ja tutkimusaluetta. Tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiedontarpeen aikaansaamaa prosessia, jossa ihminen pyrkii etsimään ja saamaan haltuunsa tiedonlähteitä esimerkiksi jonkin tehtävän suorittamiseksi tai ongelman ratkaisemiseksi. (Vakkari 1999, 820.) Tiedonhankintaprosessi voidaan jakaa käsitteellisesti kolmeen vaiheeseen: tiedontarpeen tunnistaminen, potentiaalisten tiedonlähteiden tunnistaminen sekä lähteiden valinta ja niiden saaminen haltuun (Savolainen 2006, 119). Tiedonhankintatutkimus on ensisijaisesti kiinnostunut ihmisestä, joka tarvitsee tietoa jostakin aiheesta ja pyrkii tämän tarpeen tyydyttämiseksi ja sen mahdollisesti aiheuttamien ongelmien ratkaisemiseksi etsimään ja hyödyntämään erilaisia tiedonlähteitä ja kanavia. Nämä voivat olla esimerkiksi painettuja aineistoja, sähköisiä tiedonlähteitä tai henkilölähteitä. (Haasio & Savolainen 2004, 10-13, 28.)

Tiedonhankinta kohdistuu laajemman tiedontarpeen tyydyttämiseen, kun taas tiedonhaulla pyritään löytämään vastauksia yksittäisiin kysymyksiin tai ongelmiin. Tiedonhaku internetistä on eräs tiedonhaun tapa, mutta tietoa voidaan hakea myös muunlaisista lähteistä, kuten muilta ihmisiltä. Tiedonhankinta on siis käsitteistä laajempi ja pitää sisällään myös tiedonhaun. (Haasio & Savolainen 2004, 10-13; Byström & Hansen 2005.) Tiedonhankintaa ja -hakua on kuitenkin käytännössä usein vaikea erottaa toisistaan, koska internet on nykyisin niin keskeinen ja monesti ainoa tiedonhankintakanava (Saastamoinen 2017, 26).

Tiedonkäytöllä puolestaan tarkoitetaan sitä, kuinka tiedontarvitsijat käsittelevät ja omaksuvat löytämistään lähteistä saamaansa tietoa ja käyttävät sitä johonkin tarkoitukseen (Kari 2007). Tiedonkäyttöä on siten kaikki se, mitä tapahtuu sen jälkeen kun tietoon on päästy käsiksi (Kari 2010; Wilson 2000, 50). Tiedonkäyttö on siis tulosta tiedonhankinnasta, ja kokonaisuutta voidaan ajatella prosessina, jossa hankittua tietoa hyödynnetään jossakin tehtävässä. Tiedonkäytössä onkin ennen kaikkea kyse jonkin tiedontarpeen tyydyttämisestä (Fleming-May 2014, 207). Tiedonkäyttö voidaan jakaa kahteen vaiheeseen, tiedon muodostamiseen ja sen hyödyntämiseen käytännössä (Tuominen & Savolainen 1997, 81-82). Tiedon muodostamisessa on kyse siitä, mitä Marchionini (1995, 5) nimittää tietorakenteiden muuttamiseksi, eli tietoa omaksutaan ja sisäistetään. Tietoa hyödynnettäessä sitä taas käytetään jossakin toiminnassa. Tiedolla itsessään ei siis ole arvoa tai merkitystä, vaan sitä käytetään jonkin päämäärän saavuttamiseksi, esimerkiksi ongelman ratkaisemiseksi tai tehtävän suorittamiseksi (Byström 2002, 581; McDermott 2000, 24).

Tutkimuskirjallisuudessa on käytetty erilaisia yleiskäsitteitä ja malleja kuvaamaan ihmisen toimintaa informaation yhteydessä. Voidaan puhua esimerkiksi *tiedollisista prosesseista* (*information-related processes*, Spink 2000, 74), *ihmisen ja informaation vuorovaikutuksesta* (*human information interaction*, Fidel 2012) tai *informaatiokäyttäytymisestä* (*information behaviour*). Wilson (2000, 49) määrittelee viimeksi mainitun ”ihmisen käyttäytymiseksi suhteessa tiedonlähteisiin ja tiedonhankintakanaviin, sisältäen sekä aktiivisen että passiivisen tiedonhankinnan ja -käytön” (suom. AM). Sama määritelmä pätee varsin pitkälle myös McKenzien (2003) informaatiokäytäntöihin (*information practices*), joiden tavat ovat aktiivinen tiedonetsintä, aktiivinen seuranta, tiedon saaminen sattumalta ja tiedon saaminen toisen henkilön kautta. Aktiivinen tiedonetsintä tarkoittaa tunnistetun tiedonlähteen äärelle hankkiutumista ja määrätyn tiedon etsimistä kyseisestä lähteestä. Kyse on siis aktiivisesta toiminnasta halutun tiedon saamiseksi. Aktiivinen seuranta puolestaan tarkoittaa esimerkiksi jossain määrin kohdentunutta selailua tai tarkkailua potentiaalisessa informaatioympäristössä ja potentiaalisten tiedonlähteiden tunnistamista ja niihin tutustumista ilman, että mielessä olisi tiettyjä kysymyksiä tai tiedontarpeita joihin etsitään vastauksia. Informaatiota saadaan sattumalta silloin, kun tiedonlähteisiin tai tietoon törmätään odottamatta tai ympäristöä tarkkaillaan ilman että etsittäisiin tietoa kohdennetusti. Myös toinen henkilö voi tunnistaa ihmisen tiedontarpeet ja etsiä ja tarjota tietoa tai ohjata tiedon lähteille. Informaatiokäytäntöjen vaiheet ovat lähteiden tunnistaminen ja niihin yhteyden ottaminen sekä vuorovaikutus lähteiden kanssa. (McKenzie 2003.)

Tiedonhankintaa voidaan tarkastella joko ammatillisessa tai arkielämän kontekstissa. *Ammatillisella tiedonhankinnalla* tarkoitetaan työtehtävien suorittamisessa tarvittavaa tietoa ja sen hankkimista. Ammatillisen tiedonhankinnan tutkimus on jo kauan ollut eräs informaatiotutkimuksen ydinalueista. Aluksi tutkimus keskittyi luonnontieteilijöiden ja insinöörien tiedonhankintaan, myöhemmin tutkimuskohteiksi tuli esimerkiksi yhteiskuntatieteilijöitä ja humanisteja, ja sittemmin on lukemattomien eri alojen ihmisten tiedonhankintaa tutkittu erilaisilla menetelmillä (Case 2012, 272-273). Viime vuosikymmeninä tutkimus on laajentunut myös *arkielämän tiedonhankintaan*, jolloin mielenkiinnon kohteena ovat työtehtävien ulkopuoliset asiat. Tässä tutkielmassa on kyse kääntäjien ammatillisen tiedonhankinnan tutkimuksesta, mutta siinä hyödynnetään myös arkielämän tiedonhankinnan tutkimuksia ja käsitteitä.

Tiedonhankinta jaetaan tutkimuksessa yleensä *praktiseen eli ongelmalähtöiseen* ja *orientoivaan tiedonhankintaan*, joita molempia esiintyy sekä ammatillisissa että arkielämän konteksteissa. Praktinen tiedonhankinta keskittyy jonkin ongelman ratkaisemiseen tai tehtävän suorittamiseen, kun taas orientoivalla tiedonhankinnalla tarkoitetaan esimerkiksi ajankohtaisten asioiden seuraamista ja muuta yleisen kiinnostuksen vuoksi ilman tiettyä tehtävää tai ongelmaa suoritettavaa tiedonhankintaa (Haasio & Savolainen 2004, 19). Orientoivaa tiedonhankintaa tapahtuukin jatkuvasti esimerkiksi seuratussamme erilaisia medioita (Savolainen 2007a, 1710).

Tilanteessa ja kontekstissa jossa yksilö tarvitsee tietoa, hänellä on käytössään oma *informaatiohorisonttinsa*. Tämä sisältää erilaiset tiedonlähteet ja -hankintakanavat joita tiedontarvitsijalla on käytössään, mukaan lukien henkilölähteet, kuten kollegat ja eri alojen asiantuntijat. Informaatiohorisonttiin sisältyvät myös erilaiset tiedonhakujärjestelmät. Harvemmin käytetyt lähteet sijaitsevat kuvaannollisesti kauempana horisontissa, kun taas usein käytettyjen lähteiden voi nähdä olevan lähempänä yksilöä. Informaatiohorisontit ovat tilanne- ja kontekstisidonnaisia ja niihin vaikuttaa olennaisesti se, mitä lähteitä ylipäänsä on saatavilla ja käytettävissä. Tietoisuus tiedonlähteistä on luonnollisesti myös tärkeä informaatiohorisonttia määrittävä tekijä, samoin mieltymykset ja tottumukset, joissa on suuria yksilöllisiä eroja. (Sonnenwald 1999, 185-187.) Informaatiohorisontin sijaan voidaan puhua myös *tiedonlähdehorisontista*, jossa erilaiset lähteet sijaitsevat keskeisemmässä tai perifeerisemmässä asemassa. Asema määräytyy sen mukaan, kuinka kiinnostavina, tärkeinä, laadukkaina tai helposti saavutettavina lähteitä pidetään, ja mitä niistä suositetaan tiedontarvetilanteissa. (Savolainen & Kari 2004; Savolainen 2007a.)

Tiedonhankintaan vaikuttavat esimerkiksi aiemmat tiedot ja kokemukset hankittavaa tietoa koskevasta aihealueesta, käytössä olevista ja käytettäväksi valituista tiedonlähteistä tai kanavista sekä tiedonhankinta- ja hakutaidot. Tärkeitä tekijöitä lähteiden valinnassa ovat niiden tuttuus ja aiemmat käyttökokemukset, luotettavuus, tarkkuus, tiedon esitystapa, ajantasaisuus, kustannustehokkuus ja saavutettavuus. Lähteiden valintaan vaikuttaa suuresti se, millaisia aiempia kokemuksia minkäkin lähteen käytöstä on. Jos lähde koetaan helposti saavutettavaksi ja helppokäyttöiseksi ja sen avulla on aiemmin saatu vastauksia tiedontarpeisiin, samaa lähdettä käytetään todennäköisemmin uudelleenkin. Yksittäisten lähteiden lisäksi sama pätee myös tunnettuihin kirjoittajiin ja lähdetyyppeihin. Luotettavuus on tärkeimpiä kriteerejä lähteiden valinnassa ja sellaisia lähteitä joiden uskotaan tarjoavan laa-

dukasta tietoa pyritään yleensä suosimaan. Tiedon esitystavalla tarkoitetaan mediaa tai formaattia jossa tieto on saatavissa, eli esimerkiksi onko kyse painetusta vai sähköisestä lähteestä. Kustannustehokkuus ei tarkoita pelkästään rahaa vaan myös kognitiivisia tai affektiivisia kustannuksia, esimerkiksi uuden tiedonlähteen opetteluun käytettävää aikaa. Lähteiden valinnassa onkin usein kyse siitä, painaako vaakakupissa enemmän laatu vai tehokkuus ja saavutettavuus. (Leckie et al. 1996, 185-186; Byström & Hansen 2005, 1055; Marchionini 1995, 61.)

Koska tiedonhankinta ei aina ole tuloksellista tai muuten suju toivotusti, myös tiedonhankinnan esteitä on tutkittu. Savolainen (2015) jakaa tiedonhankintaa haittaavat tai estävät tekijät sisäisiin ja ulkoisiin esteisiin. Ulkoiset esteet voivat liittyä esimerkiksi tiedonlähteen vaikeaan fyysiseen saavutettavuuteen tai kiireeseen, joka rajoittaa tiedonhankintaan käytettävissä olevaa aikaa. Sisäiset, eli yksilöstä itsestään johtuvat esteet voidaan puolestaan jakaa affektiivisiin ja kognitiivisiin esteisiin. Affektiiviset esteet voivat johtua esimerkiksi tiedonhankintaan tai hankittavaan tietoon liittyvistä negatiivisista tunteista, kun taas kognitiivisilla esteillä tarkoitetaan muun muassa puutteellisia tiedonhakutaitoja ja epätietoisuutta relevanteista tiedonlähteistä. (Savolainen 2015, 613.)

Savolainen (2015) jakaa kognitiiviset esteet kuuteen luokkaan: kyvyttömyys tunnistaa tiedontarpeita, tiedontarpeiden ilmaisuun liittyvät ongelmat, epätietoisuus tiedonlähteistä, alhainen luottamus omiin kykyihin, heikot tiedonhakutaidot ja kyvyttömyys käsitellä informaatiotulvaa. Tiedontarpeiden tunnistamiseen liittyvistä esteistä on kyse silloin, kun tilanteessa havaitaan ongelma, mutta sitä ei haluta tai pystytä näkemään tiedontarpeena eikä ongelmaa lähdetä ratkaisemaan tiedonhankinnan avulla. Tiedontarpeiden ilmaisuun liittyviä esteitä voi ilmetä esimerkiksi silloin, kun tietoa haetaan erilaisista tietojärjestelmistä. Jos tiedonhakijan ala- tai aihetiedot ovat riittämättömät, tiedontarvetta ei välttämättä pystytä ilmaisemaan relevantteina ja tavoiteltavaa tietoa haussa tuottavina hakusanoina. Myös puutteelliset tiedot käytettävissä olevista tiedonlähteistä aiheuttavat esteitä tiedonhankinnalle. Mikäli tiedonhakija ei ole tietoinen relevantin tiedon olemassaolosta tai sijainnista, tämä voi johtaa juuri kyseiseen tiedontarvetilanteeseen soveltumattomien tai riittämättömien tiedonlähteiden käyttöön. (Savolainen 2015, 616-617.)

Luottamus omiin kykyihin on tärkeä tekijä tiedonhankinnan onnistumisessa. Potentiaalisten tiedonlähteiden tunnistaminen ei siis vielä riitä, mikäli tiedonhakija ei syystä tai toises-

ta usko omiin mahdollisuuksiinsa päästä käsiksi tarvitsemiinsa lähteisiin tai niiden sisältämään tietoon. Tästä johtuen tietoa ei saateta edes yrittää hankkia. Syynä itseluottamuksen puutteeseen voivat olla aiemmat kokemukset tiedonhankinnan epäonnistumisesta, jonka ajatellaan johtuneen omien kykyjen puutteista. Alhaisen omiin kykyihin luottamisen lisäksi tiedonhakutaidot voivat oikeastikin olla puutteellisia. Erityisesti aloittelevien tiedonhakijoiden vähäiset proseduraaliset tiedot tiedonhankintaprosessista johtavat usein yksinkertaisten hakusanojen ja -lauseiden käyttöön, jolloin haun tulokset eivät täytä tiedontarpeita. Tiedonhakutaitojen puutteet voivat myös näkyä yksinkertaisten ja tuttujen tiedonlähteiden suosimisena relevantimpien ja laadullisesti parempien sijaan, sekä selkeän hakustrategian puuttumisena. (Savolainen 2015, 617-618.)

Hakutulosten suuri määrä voi johtaa siihen, että tulosten analysointi ja niistä relevanteimpien valinta on vaikeaa tai se jätetään muuten tekemättä. Toisaalta myös mahdollisesti relevantiksi tunnistetun tiedon suuri määrä voi muodostaa esteen aineistoon tutustumiseen. Tärkeää tietoa voi tällöin jäädä saamatta. Informaatiotulvasta johtuen tiedonhaussa saatetaan tyytyä ensimmäiseen jollain lailla relevanttiin tulokseen, sen sijaan että pyrittäisiin parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Informaatiotulvassa selviytymiseen voi auttaa informaation systemaattinen seulonta, jolla kaikkein hyödyllisin tieto voidaan erottaa hyödyttömästä. Toisaalta on myös mahdollista rajoittaa käytettyjen tiedonlähteiden määrää, jolloin informaation määrä ei pääse kasvamaan liian suureksi. (Savolainen 2015, 618-619.)

2.1 Sattumanvarainen tiedonhankinta

Joissakin määritelmissä (esim. Marchionini 1995, 5; Spink 2000, 73) tiedonhankinta rajataan tarkoittamaan vain tietoista ja järjestelmällistä, ongelman ymmärtämiseen ja tiedonpuutteen tiedostamiseen perustuvaa päämäärätietoista toimintaa, joka tähtää ongelman ratkaisemiseen. Aktiivisen tiedonhankinnan lisäksi tietoa voi kuitenkin kohdata myös sattumalta, ilman että sitä olisi systemaattisesti pyritty hankkimaan. Itse asiassa suuren osan päivittäin kohtaamastamme tiedosta saamme sattumalta vain pitämällä silmät ja korvat avoinna ja rekisteröimällä erilaista ympäristön tarjoamaa tietoa (Savolainen 1995, 272-273). Erdelez (1999) käyttää tällaisesta tiedon saamisesta sattumalta termiä *information encountering*. Suomeksi voidaan puhua *sattumanvaraisesta tiedonhankinnasta* tai tiedon kohtaamisesta. Muita kirjallisuudessa esiintyviä termejä ovat muun muassa accidental en-

counter, accidental discovery ja incidental encountering. Kaikissa näissä on kyse siitä, että hyödyllistä tai kiinnostavaa, tai potentiaalisesti hyödyllistä informaatiota saadaan tai kohdataan ilman että sitä aktiivisesti etsittäisiin. Tietoa jostakin aiheesta voidaan saada toista aihetta koskevan tiedonhankinnan yhteydessä, mutta myös täysin sattumalta, ilman aktiivista tiedonhankintaa. Saatu tieto voi palvella nykyisiä tai tulevia tarpeita ja olla luonteeltaan praktista tai orientoivaa, sitä voidaan myöhemmin käyttää johonkin tiettyyn tarkoitukseen tai yleisesti henkilökohtaisen tietämyksen laajentamiseen. (Erdelez 1997, 416; 1999, 25-28; Case 2012, 100-103.)

Sattumalta saatu tieto voi vahvistaa aiempia tietoja ja käsityksiä tai antaa uutta tietoa ja tarjota ajattelulle uutta suuntaa. Sattumanvaraisuus ja yllätyksellisyys voi liittyä joko tiedon sijaintiin tai sen sisältöön. Hyödylliseksi arvioitua tietoa, jonka sijainnista tai jopa olemassaolosta ei ole varmuutta, voi tulla vastaan odottamattomassa paikassa. Toisaalta potentiaalisia tiedonlähteitä voi olla tiedossa, mutta niiden sisältämän tiedon tarkempi sisältö, laatu tai käyttökelpoisuus selviää vasta kun niihin päästään tutustumaan. Kaikkein puhtaimmillaan sattumanvaraisuus on silloin, kun sekä tiedonlähde että sen sisältämä tieto ja sen hyödyllisyys tulevat yllätyksenä. (Foster & Ford 2003, 330-333.)

Savolaisen (2016) nelikentässä, jossa tiedonhankinnan tavat jaetaan aktiiviseen ja passiiviseen sekä kohdentuneeseen ja kohdentumattomaan, sattumanvaraista tiedonhankintaa kutsutaan nimellä *incidental acquisition of information*, joka kuuluu *selailun (browsing)* ohella kohdentumattomaan tiedonhankintaan. Selailu viittaa aktiiviseen toimintaan, jota usein käytetään silloin, kun ei täsmällisesti tiedetä mitä ollaan etsimässä. Selailemalla tosin voidaan pyrkiä myös jonkin nimenomaisen tiedontarpeen tyydyttämiseen tai ongelman ratkaisemiseen, jolloin on kyse tarkoituksellisesta tiedon etsinnästä eikä sattumanvaraisesta kohtaamisesta (vrt. Hemmig 2008, 348).

Hemmig (2008) käsittelee informaation roolia osana kuvataiteilijoiden luovaa prosessia. Kuvataideopiskelijoiden kirjastonkäyttötutkimuksissa on havaittu opiskelijoiden tarvitsevan hyvin monenlaista informaatiota, ei pelkästään suoranaisesti taiteeseen liittyvää aineistoa eikä niinkään esimerkiksi taidehistoriallisia teoksia, vaan ennen kaikkea inspiraatiota luovaan työhön. Taiteilijoiden tiedontarpeet siis eroavat taidehistorioitsijoiden tarpeista ja ovat huomattavasti laaja-alaisempia. Taiteilijoiden voidaan sanoa tarvitsevan visuaalista

informaatiota, mikä ei tarkoita mitään tiettyä kuvaa, vaan yleisemmin inspiraatiota ruokkivaa visuaalista aineistoa. (Hemmig 2008.)

Tiedonhankintatapana kuvataiteilijoilla korostuu selailu. Humanistit yleensäkin arvostavat selailua tiedonhankinnan tapana, ja sattumanvaraisuus on jopa toivottua ja sillä on tärkeä merkitys osana tiedonhankintaa. (Budd 1989, 9, ref. Hemmig 2008, 348; Foster & Ford 2003, 321-322.) Cowan (2004, 15) tosin mainitsee kriittisessä kirjallisuuskatsauksessaan, että selailua pidetään usein vähäarvoisena tiedonhankintamenetelmänä, jonka käyttäminen kuvastaa tiedonhankkijan kyvyttömyyttä etsiä täsmällistä tietoa. Taiteilijat tosin pyrkivät selailua käyttämällä usein saamaan vastauksia hyvinkin täsmällisiin tiedontarpeisiin (Hemmig 2008, 360).

Savolaisen (2016) mukaan tietoa sattumalta kohdatessaan ihminen tiedostaa itsessään tarpeita, joihin kohdattu tieto voi vastata. Toisaalta tietoa voidaan hankkia tai saada myös sellaisia mahdollisia tulevia tarpeita varten, joita tiedonsaantihetkellä ei vielä ole. Siksi informaatiota kohdatessaan on tärkeä osata tunnistaa, mikä voisi potentiaalisesti olla tulevaisuudessa tarpeellista (Foster & Ford 2003, 322-323). Fosterin ja Fordin (2003) haastattelemissa yliopistotutkijoista monet korostivat avoimuutta ja valppautta ympäristöä kohtaan. Oikeanlaisella asenteella voi siis itsekkin vaikuttaa siihen, kuinka paljon informaatiota kohtaa ja pystyykö sitä hyödyntämään (Foster & Ford 2003, 334-337). Cowan (2004, 18) käyttää sanaa *attentiveness* kuvatessaan valppautta, silmät auki kulkemista ja valmiutta informaation kohtaamiselle, mikä osaltaan mahdollistaa sattumanvaraisen tiedonsaannin. Tämä lieneekin erityisesti luovien alojen ihmisille tärkeä ominaisuus. Vaikka voidaan puhua passiivisesta tiedonhankinnasta, voi valppaana olemisen ja ympäristön seuraamisen ajatella olevan myös aktiivista toimintaa, ja tässä mielessä sattumanvaraista informaatioon törmäämistä voidaan pitää tietoisesti omaksuttuna ja monesti myös tärkeänä tiedonhankinnan tapana (Erdelez 1999, 414; Foster & Ford 2003, 336).

2.2 Orientoiva tiedonhankinta

Orientoivaa tiedonhankintaa on tutkittu enemmän arkielämän tiedonhankinnan tutkimuksessa, mutta se on relevantti aihe myös ammatillisen tiedonhankintatutkimuksen puolella. Nämä eivät myöskään aina ole selkeästi eroteltavissa, koska ammatilliset ja arkielämän

intressit voivat sivuta toisiaan, ja arkielämän tiedonhankinnan yhteydessä saatua tietoa voi hyödyntää myös työtehtävien yhteydessä ja päinvastoin (Savolainen 1995, 266; Given 2002; Haasio & Savolainen 2004, 108). Kääntäjän kohdalla tämä voi toteutua esimerkiksi siten, että jonkin televisiosarjan seuraaminen vapaa-ajalla voi tarjota sellaista kielellistä tai kielenulkoista tietoa, jota kääntäjä voi hyödyntää omissa käännöstehtävissään, riippumatta siitä, kääntääkö hän itse televisio-ohjelmia vai ei. Ammatillisen ja arkielämän tiedonhankinnan, samoin kuin informaation ja viihteen rajasta tulee tällöin hyvin häilyvä (vrt. Case 2012, 120-127; Savolainen 1995, 276-280).

Savolainen (1995) havaitsi tutkimuksessaan, jossa vertailtiin opettajien ja tehdastyöläisten arkielämän tiedonhankintaa, että opettajat lukivat vapaa-ajallaan enemmän kirjoja ja myös seurasivat ajankohtaisia tapahtumia tarkemmin ja kriittisemmin kuin tehdastyöläiset. Savolaisen mukaan tämä kertoo ammatillisten roolien erilaisista vaatimuksista, sillä orientoivan tiedonhankinnan merkitys korostuu sellaisilla aloilla, joilla on oltava selvillä ajankohtaisista asioista. Yksilökohtaiset erot tiedonhankinnassa havaittiin suuriksi, mutta yleisesti ottaen korkeammin koulutetut hankkivat tietoa enemmän ja monipuolisemmista lähteistä. (Savolainen 1995.) Ajankohtaisten tapahtumien seuraamisen lisäksi orientoivaa tiedonhankintaa voi tehdä myös puhtaasti ammatillisessa tarkoituksessa, esimerkiksi lukemalla vapaa-ajalla ammattikirjallisuutta. Tämänäköinen tiedonhankinta liittyy pitkälti siihen, kuinka tärkeänä ihminen pitää ammatillista kehittymistä ja kuinka paljon haluaa siihen panostaa (Leckie & Pettigrew 1997, 101).

Projektipäälliköiden informaatiokäyttäytymistä koskevan tutkimuksen yhteydessä todettiin, että toisin kuin voisi ajatella, tiedonhankinta usein edeltää ongelman ilmenemistä eikä päinvastoin. Koska tiedontarpeita ei aina voida määritellä täsmällisesti, etukäteen ”varastoon” hankittu tieto mahdollistaa toiminnan ongelmatilanteessa, joskin tarkemman tiedon hankkimiselle saattaa silti olla tarvetta. (Mackenzie 2003.) Tässä on siis kyse eräänlaisesta ennakoivasta tiedonhankinnasta. Mackenzie (2003) puhuu ”*kognitiivisesta säästötilistä*” kuvatessaan tiedon hankintaa etukäteen ja sen varastointia, ja sanoo sen olevan hyvin yleinen ja tärkeä tiedonhankinnan muoto (vrt. Erdelez 1997, 416). Toisella pankkimetaforalla voidaan puhua henkilökohtaisesta tietopankista, johon hankittu tieto talletetaan tulevia tarpeita varten (Pinto & Sales 2008a, 423). Ennakoiva tiedonhankinta ei kuitenkaan tarkoita vain kognitiivisen säästötilin kartuttamista, vaan myös erilaisten dokumenttien ja muiden

aineistojen hankintaa, hallintaa ja organisointia mahdollisia tulevia tarpeita varten (Meho & Tibbo 2003, 582-583).

Ennakoiva tiedonhankinta voidaan liittää myös ammatilliseen kehittymiseen ja kompetenssiin. Kun tietoa on hankittu jo etukäteen, voidaan ongelmatilanteessa tunnistaa useampia vaihtoehtoisia ratkaisumalleja, joista valitaan tilanteeseen sopivin (Mackenzie 2003, 65, 75). Yksilö tekee valintoja ja päätöksiä aina oman kompetenssinsa puitteissa, joten pohjimmiltaan tiedon lisääntyminen ja kompetenssien kehittyminen tarkoittaa siis mahdollisuuksien perspektiivin laajenemista, toisin sanoen kykyjen lisääntyminen mahdollistaa valitsemisen laajemmasta ratkaisuvaihtoehdosta. (Chesterman & Wagner 2002, 131; Savolainen 1995, 290; vrt. Vakkari 1999, 829; Whyatt 2012, 201.)

2.3 Tehtävälähtöinen tiedonhankinta

Mick, Lindsey ja Callahan (1980) jakavat informaatiokäyttämiseen vaikuttavat tekijät kolmeen tasoon: yksilöön, työympäristöön ja työtehtävään. Yksilöllisiä tekijöitä ovat esimerkiksi koulutus, rooli organisaatiossa sekä asenteet työtä ja informaatiota kohtaan. Työympäristöön kuuluvat muun muassa erilaiset työryhmät ja tiimit sekä viestintäverkostot. Tehtävään liittyviä tekijöitä ovat puolestaan esimerkiksi vaikeustaso, vaihe ja lopputuloksesta vaadittava laatu. (Mick et al. 1980.) Leckie, Pettigrew ja Sylvian (1996) esittävät ammatillisen tiedonhankinnan yleismallissaan, että työroolit määrittävät millaisia tehtäviä ihmisellä on, ja tehtävät puolestaan synnyttävät tiedontarpeita. Työympäristö vaikuttaa tiedonhankintaprosessin eri vaiheisiin laajemminkin, esimerkiksi siihen millaisia lähteitä on käytettävissä ja millainen tiedonhankintakulttuuri organisaatiossa on. Toisaalta myös yksilölliset tavat ja käytännöt sekä esimerkiksi työntekijän ammatillinen kunnianhimo ja motivaatio kyseistä tehtävää kohtaan vaikuttavat tiedonhankintaprosessiin. (Leckie et al. 1996, 179; Leckie & Pettigrew 1997, 102, 106.) Tämän tutkielman kannalta keskeisiä tasojakin ovat erityisesti yksilö ja työtehtävä. Yksilön tasoa tarkasteltiin edellä orientoivan tiedonhankinnan ja ammatillisen kehittymisen näkökulmasta, ja seuraavaksi luodaan katsaus tehtävälähtöiseen tiedonhankintatutkimukseen.

Tehtävä voidaan määritellä yhdeksi kokonaisuudeksi, jolla on selkeä alku ja loppu, määrätty tavoite ja menetelmät kuinka tähän tavoitteeseen pyritään. Tehtävä itsessään koostuu

useista pienemmistä osatehtävistä. (Byström & Järvelin 1995, 193; Byström & Hansen 2005, 1050-1051.) Byström (1999, 24) erottaa tehtävän toimintojen kohteena ja tehtävän suorittamisen, joka tarkoittaa kognitiivisia ja fyysisiä toimintoja, joita tehdään jonkin tavoitteen saavuttamiseksi. Tehtävälähtöisyydellä tarkoitetaan informaatiokäytäntöjen tarkastelemista tehtävän ja sen suorittamisen kontekstissa. Tehtävälähtöisestä näkökulmasta voidaan sanoa työtehtävän ja sen tavoitteiden vaikuttavan ratkaisevalla tavalla siihen, millaista tietoa tarvitaan ja miten tehtävää suorittava ihminen sitä hankkii ja käyttää. (Byström & Hansen 2005, 1050-1051.)

Ammatillisen tiedon hankintaan johtava tiedontarve syntyy, kun tehtävän suorittajan hallitsemien tietojen ja tehtävän oletettujen vaatimusten välillä nähdään aukko. Ihminen ei siis tunne omaavansa riittävästi tiedollista osaamista tehtävän menestykselliseksi suorittamiseksi. Tiedontarve on tästä näkökulmasta tilanne- ja kontekstisidonnainen, ja liittyy käsillä olevan tehtävän tiedollisten vaatimusten määrittelyyn ja käsittelyyn. Työtehtävän sisällä ilmenee tiedonhankintatehtäviä, jotka puolestaan johtavat tiedonhakuun. (Byström & Järvelin 1995, 192; Byström & Hansen 2005, 1055; Sonnenwald 1999, 182.)

Tehtävälähtöisessä lähestymistavassa tiedonhankinta nähdään päätöksenteon ja ongelmanratkaisun perustana. Informaatiota käytetään siis apuna, jotta pystyttäisiin ratkaisemaan työtehtävässä esiintyviä ongelmia ja suorittamaan tehtävä menestyksellisesti loppuun. Käsitys informaatiosta on tällöin hyvin proseduraalinen, informaation käyttöä ja sen käytännöllisyyttä painottava. Tarkasteltaessa tiedonhankintaa työtehtävän kontekstissa, pyrkimyksenä on selvittää millaisia informaatioon liittyviä toimintoja tehtävän kuluessa tehdään, esimerkiksi millaisia lähteitä käytetään ja miten. Tähän vaikuttaa yksilöllisten ominaisuuksien, kuten kokemuksen ja tottumusten lisäksi erilaisia ulkoisia kontekstitekijöitä, esimerkiksi tehtävän aihealue, organisaation tai toimeksiantajan asettamat vaatimukset, käytettävissä oleva aika ja käytettävissä olevat lähteet. Olennaista on myös se, että tehtävän suorittaja ymmärtää tehtävän tarkoituksen ja päämäärät. (Byström & Hansen 2005, 1051-1054; Byström 1999, 27; Johannisson & Sundin 2007, 202; McDermott 2000, 24.)

Tehtävän suorittaminen voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä, tehtävän määrittämisen vaiheessa määritellään ja rajataan tehtävän lähtökohdat, tavoitteet ja tiedontarpeet. Toinen vaihe on tehtävän varsinainen suorittaminen, jolloin tehdään erilaisia toimintoja, jotka tähtäävät tehtävän tulokselliseen suorittamiseen. Kolmannessa vaiheessa tehtävä

saadaan valmiiksi ja päätetään. Tehtävän suorittamiseen vaikuttaa ratkaisevalla tavalla se, mitä tehtävästä ja sen aiheesta tai alueesta tiedetään etukäteen ja onko vastaavista tehtävistä aiempaa kokemusta. Nämä aiemmat tiedot ja taidot voidaan jakaa deklarativiseen ja proseduraaliseen tietoon. Deklarativisella tiedolla tarkoitetaan käsitteellistä mitä-tietoa (know-what), kun taas proseduraalinen tieto tarkoittaa menettelytapoihin liittyvää miten-tietoa (know-how).³ (Byström & Hansen 2005, 1053-1054; Byström 1999, 35-36.)

Työtehtävien sisällä esiintyy usein tiedonhankintatehtäviä, jotka voidaan myös jakaa tehtävän määrittämisen, suorittamisen ja päättämisen vaiheisiin. Tiedonhankintatehtävää määritettäessä arvioidaan millaista tietoa tarvitaan, tehtävän suorittaminen tarkoittaa käytännön tiedonhankintaa ja tiedonhankinnan päättämisvaiheessa puolestaan arvioidaan saatuja tuloksia. Tulokset todetaan riittävän hyviksi silloin, kun tehtävä pystytään suorittamaan hankitun tiedon avulla loppuun. Tiedonhankintatehtävät liittyvät siis aina laajempaan työtehtävään eikä niitä yleensä ole mielekästä tarkastella siitä erillään. Tiedonhankintatehtävät puolestaan jakautuvat monesti useisiin suppeampiin tiedonetsintätehtäviin. Tiedonetsintätehtävä eroaa tiedonhankintatehtävästä siten, että tiedonetsinnässä keskitytään hakemaan tietoa yhtä tiedontarpeen osaa koskien, kun taas tiedonhankintatehtävässä pyritään tyydyttämään kokonaan laajempi tiedontarve, joka voi koskea eri aihealueita ja sisältää useammanlaista tietoa. (Byström & Hansen 2005, 1052, 1055-1056.)

Tehtävän suorittamisessa tarvittava tieto voidaan jakaa kolmeen tyyppiin: *ongelmatietoon* (*problem information*), *alatietoon* (*domain information*) ja *ongelmanratkaisutietoon* (*problem-solving information*) (Järvelin & Repo 1983, 212; Byström & Järvelin 1995, 195-196). Myöhemmissä artikkeleissa (esim. Byström 2002; Byström & Hansen 2005) puhutaan ongelmatiedon ja ongelmanratkaisutiedon sijaan *tehtävätiedosta* (*task information*) ja *tehtävänratkaisutiedosta* (*task-solving information*). Byström (1999, 45) perustelee tämän näkökulman vaihdoksen sillä, että kaikki tehtävät ja niissä eteen tulevat tilanteet eivät ole ongelmallisia, vaan suuri osa ratkeaa rutiininomaisesti. Ongelma- tai tehtävätiedolla tarkoitetaan käsillä olevaa tehtävää tai ongelmaa koskevaa spesifiä tietoa, joka ei välttämättä ole sovellettavissa muihin tehtäviin. Alatieto puolestaan on yleisempää, usein faktoihin perustuvaa tietoa tehtävän alalta, jota voidaan hyödyntää useissa samankaltaisissa tehtävissä. Ongelman- tai tehtävänratkaisutieto viittaa tapoihin joilla ongelmia muotoillaan ja ratkais-

---

³ Hurtado Albir (2015, 261) lisää yhtälöön *know-what* ja *know-how* -tietojen lisäksi affektiiviset ja sosiaaliset ulottuvuudet huomioon ottavan *know how to be* -tiedon.

taan, ja myös käsityksiin siitä, millaista ongelma- ja alatietoa kannattaisi käyttää. Myös tehtävänratkaisutieto on sovellettavissa useisiin tehtäviin, ja se ohjaa tehtävän suorittajan toimintaa. (Byström & Järvelin 1995, 195-196; Byström 1999, 45-47; 2002, 584; Byström & Hansen 2005, 1054.)

Tehtävän kompleksisuus on merkittävä tekijä tiedonhankinnan kannalta. Kompleksisuutta voidaan tarkastella tehtävän objektiivisena ominaisuutena tai tehtävää suorittavan ihmisen subjektiivisena kokemuksena. Objektiivinen kompleksisuus lasketaan etukäteen tunnetuista tekijöistä, eikä se ota huomioon kontekstia tai tehtävän tekijää. Subjektiiviseen kompleksisuuteen puolestaan vaikuttavat tehtävän lisäksi esimerkiksi tekijän koulutus ja kokemus vastaavista tehtävistä sekä tehtäväprosessin ja sen eri osa-alueiden ennakoitavuus. Tehtävän kompleksisuutta on tutkimuksessa arvioitu sen mukaan, kuinka tarkasti tehtävän vaatimukset, mukaan lukien tiedolliset vaatimukset voidaan ennakoida. Tähän vaikuttaa esimerkiksi se, mitä aiheesta tietää etukäteen, onko tehtävä ratkaistavissa vain yhdellä vai useammalla tavalla, onko vastaavia tehtäviä tehnyt aiemmin vai onko asia kokonaan uusi, ja millaista tietoa täytyy hankkia ja mistä. Aikaisemmat koulutuksen ja kokemuksen kautta hankitut tiedot ovat tärkeitä ja vaikuttavat ongelmien tunnistamiseen ja niiden ratkaisemiseen. Lähtökohtaisesti voidaan sanoa, että mitä enemmän ihmisellä on tietoa jonkin tehtävän alasta ja aiempia kokemuksia vastaavista tehtävistä, sitä helpommaksi hän tehtävän yleensä kokee, sitä vähemmän ongelmia hän todennäköisesti kohtaa, ja ongelmia kohdattaessaan tietää kuinka niitä kannattaa lähteä ratkaisemaan ja mistä voi etsiä tietoa. Kokemuksen myötä muodostuu myös oma tapa ja rutiini hankkia tietoa. (Byström 1999, 23, 36, 117-118; 2002, 582; Vakkari 1999.)

Byström ja Järvelin (1995) jakavat tehtävät ennakoitavuuden perusteella viiteen tasoon:

- automaattinen informaation prosessointitehtävä
- normaali informaation prosessointitehtävä
- normaali päätöksentekotehtävä
- tunnettu, aito päätöksentekotehtävä
- tuntematon, aito päätöksentekotehtävä

Automaattiset informaation prosessointitehtävät ovat täysin ja normaalit prosessointitehtävät lähes täysin ennakoitavissa. Normaalit päätöksentekotehtävät ovat myös rakenteellises-

ti suhteellisen ennakoitavia, mutta niissä vaaditaan jonkin verran myös soveltamista. Tunnetuissa aidoissa päätöksentekotehtävissä tavoiteltavat tulokset ovat etukäteen tiedossa, mutta tehtäväprosessi ja tiedontarpeet ovat enimmäkseen ennakoimattomia. Tuntemattomat aidot päätöksentekotehtävät puolestaan ovat sekä prosessin, tulosten että tiedontarpeiden osalta uusia ja tuntemattomia. Mitä ennakoimattommasta tehtävästä on kyse, sitä enemmän sen suorittamiseen ja informaation käyttöön on vaihtoehtoisia tapoja. (Byström 1999, 43-45, 80.)

Tutkittaessa tehtävän kompleksisuuden vaikutusta tiedonhankintaan havaittiin, että kompleksisuus vaikuttaa sekä käytettyihin tiedonlähteisiin että niistä hankittuun tietoon. Kompleksisuus liittyi epävarmuuteen tehtävän kulusta, lopputuloksesta ja tehtävän suorittamiseen tarvittavasta informaatiosta. Yksinkertaisissa rutiinitehtävissä nämä ovat ennakolta helpommin hahmotettavissa kuin kompleksisemmissä tehtävissä. Yli puolessa tapauksista tarvittiin vain ongelmatietoa, noin kolmasosassa myös alatietoa, ja vain harvoin näiden lisäksi myös ongelmanratkaisutietoa. Tämä oli suorassa suhteessa tehtävän kompleksisuuteen, eli kompleksisemmiksi koetuissa tehtävissä tarvittiin myös alatietoa ja ongelmanratkaisutietoa. Lähteiden käyttöön kompleksisuus vaikutti niin, että kaikkia erilaisia lähteitä käytettiin enemmän kompleksisemmissä tehtävissä, mutta mitä kompleksisemmäksi koettu tehtävä, sitä suuremmaksi henkilölähteiden suhteellinen osuus kasvoi, ja vastaavasti kirjallisten lähteiden käytön suhteellinen osuus pieneni. (Byström & Järvelin 1995; Byström 2002.) Toisaalta myös internet-lähteiden merkitys kasvaa kompleksisissa tehtävissä, kun taas helpommissa tehtävissä tietoa haetaan enemmän organisaation sisäisistä lähteistä (Saastamoinen 2017, 96, 132-133).

3 KÄÄNTÄJÄ JA INFORMAATIO

Mitä kääntäminen on? Erään määritelmän mukaan ”kääntäminen on kulttuurityötä, (...) viestintää, (...) liiketoimintaa, (...) oikeusturvasta huolehtimista, (...) palvelua ja palvelun välittämistä. Kääntäminen on kaikkea sitä, mitä yhteiskuntakin, sillä kääntäminen ja tulkkaus liittyvät ihmisten väliseen kanssakäymiseen, yhä useammassa kontekstissa ja usein näkymättömissä.” (Antinjuntti 2012, 2.) Jos näin laveaa määritelmää ei haluta käyttää vaan puhutaan varsinaisesta käännöstyöstä, voidaan kiteytetysti sanoa kääntämisen olevan ”yksilöllisten kognitiivisten toimintojen avulla tietyssä tilanteessa tapahtuvaa kulttuurienvälis-
tä viestintää” (Hansen 2010, 191, suom. AM). Tätä määritelmää puretaan seuraavaksi osiin ja tarkastellaan siten tarkemmin mistä kääntämisessä on kyse.

Alkutekstin kirjoittaja on viestinyt jotakin alkuperäiselle yleisölleen, ja tästä tapahtumasta on olemassa jonkinlainen dokumentti tai tallenne, tyypillisesti teksti.⁴ Kääntäjän ja uuden yleisön välillä on uusi viestintätapahtuma, jonka tavoitteena on välittää alkuperäisen viestintätapahtuman merkityksiä kielellisten, kulttuuristen ja ajallisten rajojen yli uudelle yleisölle. (Hatim & Mason 1997, vii, 1.) Kääntäminen onkin ennen kaikkea kulttuurien välistä viestintää ja kääntäjä siten viestinnän ja tiedonvälityksen asiantuntija, jonka rooliin pätevät tältä osin samat säännöt, normit ja konventiot kuin muuhunkin viestintään (Nord 1991, 97; Chesterman & Wagner 2002, 20).

Pinto ja Sales (2008a, 417) näkevät kääntämisen olevan ihmisten välisen viestinnän sisältöjen analysointia, joka sisältää viestin tulkinnan ja uudelleenmuotoilun uudessa kielellis-kulttuurisessa kontekstissa. Chestermanin (2016, 115-116) mukaan käännös on teoria alkutekstistä, eli kääntäjän näkemys ja tulkinta, eräänlainen hypoteesi siitä, kuinka alkuteksti tulisi kääntää. Kääntäjä on siis tulkitseva ihminen, joka antaa oman kokemuksensa, näkemyksensä ja ammattitaitonsa avulla tekemänsä tulkinnan alkutekstistä käännöksen lukijoiden käyttöön, jotta nämä voivat tehdä siitä omat tulkintansa omista lähtökohdistaan. Tekstiä tulkitsevana ja tuottavana ihmisenä kääntäjä on toisaalta yksilö, joista jokaisella on omanlainen tausta ja kompetenssi sekä oma tyyli, eikä kaksi kääntäjää varmasti tuota samasta tekstistä kahta täysin samanlaista käännöstä. Toisaalta kääntäjä on myös osa omaa

---

⁴ Teksti on yksittäisten elementtien muodostama yhtenäinen kokonaisuus, joka voi olla minkä pituinen tahansa, missä muodossa tahansa ja esimerkiksi audiovisuaalisen aineiston kohdalla sisältää myös kuvaa ja ääntä (House 1997, 31).

kulttuuriaan ja kieliyhteisöään, ja nämä aikaan ja paikkaan sidotut tekijät vaikuttavat esimerkiksi normien, hyväksytyjen käännösstrategioiden ja yleisön odotusten kautta siihen, kuinka kääntäjä tekstiä tulkitsee ja millaisia käännösratkaisuja käyttää. (Oittinen 1992, 75; 1995: 104; 2000, 265.)

Jos kääntämistä ajatellaan ennen kaikkea viestintänä, käännöskompetenssi voidaan nähdä viestintäkompetenssin alakompetenssina (Göpferich 2013, 63). Koska voidaan sanoa, että kaikki kääntäminen on viestintää, on luontevaa ajatella viestintää yltäsona kääntämiseen nähden. Göpferichin (2013, 65) käännöskompetenssien mallissa viestintäkompetenssi on kuitenkin sijoitettu yhdeksi osaksi käännöskompetenssia, mutta viestintä viittaa tässä mallissa lähinnä kielitaitoon. Vastaavasti Wilson (1999, 263) näkee informaatiokäyttämisen olevan osa viestintäkäyttämistä. Tiedonhankkijan tiedonlähteet ovat siis viestintäkanavia joiden välityksellä informaatiota viestitään ihmisiltä toisille, ajasta ja paikasta toiseen. Sekä kääntäminen että informaatiokäyttämisen sijoittuvat näin viestintäkäyttämisen alle. Kääntäjiä tarkasteltaessa informaatiokäyttämisen ja -kompetenssi on kuitenkin osa kääntäjän kompetenssia, jolloin informaatiokäyttämisen nähdään alatasona kääntämiseen nähden, mikä puolestaan on viestinnän alataso.

Sen lisäksi, että kääntämistä voidaan ajatella viestintänä, sitä voidaan tarkastella myös kääntäjän kognitiivisena prosessina, ja valmista käännöstä tällaisen prosessin lopputuloksena (Hurtado Albir & Alves 2009, 54). Karkean jaottelun mukaan kääntämiseen kuuluu kolme erilaista kognitiivista prosessia: lähdetekstin ymmärtäminen, lähdetekstin merkitysten välittäminen kohdekielille ja kohdekielisen tekstin tuottaminen. Näihin kaikkiin kuuluu useita erilaisia vaiheita, jotka vaativat yleensä tiedonhankintaa sekä kääntäjän sisäisistä lähteistä eli pitkäkestoisesta muistista että ulkoisista tiedonlähteistä. (Angelone 2010, 17; Hurtado Albir & Alves 2009; Gile 2009, 103-105.)

Millainen sitten on käännösprosessin tavoiteltu lopputulos eli hyvä käännös? Kuten Bowker (2001, 347) toteaa, tämän arvioiminen on subjektiivista ja kontekstisidonnaista, joten on lähes mahdotonta sanoa, että jokin olisi objektiivisesti ja universaalisti hyvä käännös. Kääntäminen vaatiikin ennen kaikkea tilannetajua, joten erilaisia teorioita ja sääntöjä on sovellettava tilanteenmukaisesti ja luovuutta käyttäen. Silti voidaan esittää joitakin sellaisia piirteitä, joita käännöksellä tulisi olla. Andrew Chestermania (Chesterman & Wagner

2002, 92-93) mukaillen hyvän käännöksen tunnusmerkit voidaan tiivistää kolmeen piirteeseen:

- 1) alkutekstin merkitys välittyy
- 2) käännös on kielellisesti asianmukainen
- 3) käännös täyttää sen tarkoituksen, joka sillä kyseisessä tilanteessa on

Kohtaan 1 sisältyy tekstin merkitys kokonaisuudessaan tai eri merkitykset, huomioiden esimerkiksi mahdolliset tiivistämiset. Kohta 2 sisältää esimerkiksi ymmärrettävyyden sekä ”tyylillisesti, semanttisesti ja syntaktisesti” virheettömän kieliasun (Kumpulainen 2011, 9) (silloin kun siihen on tarkoituksenmukaista pyrkiä, esimerkiksi fiktiossa näin ei aina ole). Kohta 3 kattaa laajasti ottaen kaikki ne eri odotukset ja pyrkimykset, joita sekä toimeksiantajalla että yleisöllä käännöstä kohtaan on, ja myös kulttuuriset aspektit. Näihin tavoitteisiin voidaan kuitenkin päästä monella tavalla. Sitä, miten nämä normit ja pyrkimykset näkyvät kääntäjän tiedonhankinnassa selvitetään luvuissa 5 ja 6.

Maallikot pitävät kääntämistä usein mekaanisena kielellisenä toimintana jossa on kyse lähinnä sanojen vaihtamisesta kielestä toiseen, jolloin siihen riittää hyvä kielitaito ja sanakirja (Gouadec 2007, 3; Gambier 2016, 887). Kuten Gambier (2016, 889) toteaa, kääntäjä ei kuitenkaan käännä kieltä (konekääntäjät kääntävät vain kieltä vaihtelevalla menestyksellä) vaan tekstejä, jotka eivät ole irrallaan ympäröivästä sosiaalisesta ja kulttuurisesta⁵ todellisuudesta, vaan osa sitä. Siksi puhutaankin mieluummin kääntäjästä kuin kielenkääntäjästä.

Jos edellä mainitut asiat eivät anna riittävää käsitystä kääntämisestä ja kääntäjistä, mitä muita taitoja sitten kuuluu kääntäjän kompetenssiin? Melnichukin ja Osipovan (2016, 2511) mielestä laadukkaiden käännösten tuottamiseen vaaditaan lähde- ja kohdekielen hallinnan lisäksi alatietoa käännettävän tekstin käsittelemältä alalta. Tässäkään näkemyksessä ei huomioida esimerkiksi kulttuurien tuntemusta ollenkaan. Koska kieli ja kulttuuri liittyvät läheisesti toisiinsa, on kääntäjän oltava paitsi kielen myös kulttuurin asiantuntija, ja pystyttävä hankkimaan riittävät kielelliset ja kulttuuriset tiedot kääntämisen tueksi. Usein ajatellaankin niin, että parhaat käännökset syntyvät silloin, kun käännetään omaan äidinkielen päin ja kääntäjä asuu kohdekielisessä maassa. Näin hänellä on parhaat edellytykset pysyä mukana niin kielellisessä kuin kulttuurisessakin muutoksessa ja kehityksessä, jota

---

⁵ Kulttuuri voi olla esimerkiksi maantieteellinen, alakulttuuri, organisaatiokulttuuri jne.

tapahtuu koko ajan. Toisaalta kääntäjän olisi hyvä päästä säännöllisesti oleskelemaan mielellään pitempiä aikoja myös lähtökielisessä maassa, jolloin puolestaan lähtökielen ja -kulttuurin tuntemus kehittyy ja niissä tapahtuvat muutokset eivät jää huomaamatta. (Samuelsson-Brown 2010, 30.)

Kääntäjä tarvitsee siis jatkuvasti monenlaista tietoa erilaisista asioista. Tiedontarve on aina subjektiivista, joten tietoa on hankittava silloin, kun aiempi olemassa oleva tieto ei riitä jonkin tilanteen ratkaisemiseksi tai tehtävän suorittamiseksi (Vakkari 1999, 824; Byström 1997, 127). Koska käännettäessä tarvitaan hyvin monenlaista tietoa niin kieleen, kulttuuriin kuin erilaisiin erikoisaloihinkin liittyen, aiemmat tiedot ja siten tiedontarpeet vaihtelevat tehtäväkohtaisesti suuresti eri kääntäjien välillä (Sales et al. 2016, 9). Yleisesti voidaan kuitenkin tehdä jako kielelliseen tietoon ja kielenulkoiseen tietoon. Koska kääntäminen ei ole vain kielellistä toimintaa, kääntäjän kompetenssikaan ei siten ole vain kielellistä kompetenssia. (Durán Muñoz 2010, 57; Vilokkinen 2002.) Kielenulkoisen tietoa voidaan jakaa tekstuaalisiin ja ei-tekstuaalisiin komponentteihin. Tekstuaaliseen tietoon kuuluvat esimerkiksi tekstityyppikonventiot ja tekstin elementtien semanttiset suhteet. (Schäffner 1991.) Ei-tekstuaalista kielenulkoista tietoa on puolestaan erilainen sosiokulttuurinen yleistieto. Kääntäjälle ei tosin riitä pelkkä yleistieto, vaan hän tarvitsee myös spesifimpää tietoa käntämiltään aloilta.

Huomionarvoista on, että kääntäjä tarvitsee kielenulkoista tietoa sekä alkutekstin ymmärtämisessä että käännon tuottamisessa, koska hänen on ennakoitava mitä tietoja käännon lukijoilla on ja millaisia muokkauksia tekstiin tästä johtuen on mahdollisesti tehtävä (Schäffner 1991, 2, 10). Tiedonhankinta ei siten kohdistukaan pelkästään alkutekstiin ja sen merkityksiin, vaan pääasiassa kohdekieleen, -kulttuuriin ja -yleisöön (Gambier 2016, 890). Schäffnerin (1991, 9-11; myös Gile 2009, 83) mukaan kielellinen tieto ja kielenulkoisen tieto eivät ole erotettavissa, koska kieli ei ole eristyksissä maailmasta, vaan se on maailmassa tapahtuvan viestinnän väline. Mutta vaikka tällainen erottelu tehtäisiinkin, olennaista on, että kääntäjän on hankittava sekä kielellistä että kielenulkoista tietoa.

3.1 Kääntäjän kompetenssit

Kun puhutaan tiedoista ja taidoista joita jonkin työn tekeminen tai tehtävän suorittaminen vaatii, voidaan puhua esimerkiksi kompetensseista, kyvyistä tai eksperttisistä. Näitä sanoja käytetään usein synonyymisesti, eikä niiden välille ole helppo tehdä käsitteellisiä eroja. (Savolainen 2002, 212-213.) Englund Dimitrova (2005) tekee näiden välille kuitenkin kiinnostavan jaottelun. Hänen mukaansa kyvyillä tarkoitetaan sitä, että ihminen pystyy suorittamaan esimerkiksi jonkin tehtävän, riippumatta siitä, millä tavalla kyseiset kyvyt on hankittu. Kompetenssi puolestaan viittaa ammattimaisesti jotakin työtä tekevältä vaadittaviin erityisiin ominaisuuksiin, taitoihin ja näiden yhdistelmiin. Ekspertiisi taas syntyy ennen kaikkea kokemuksen kautta, jolloin ihminen pystyy soveltamaan tietojaan uusissa tilanteissa ja tehokkaasti omaksumaan uusia asioita ja ratkomaan ongelmia. Kaikilla joilla on kykyjä ei siis ole kompetenssia, eikä kaikilla joilla on kompetenssia ole eksperttiisiä. (Englund Dimitrova 2005, 10-19.) Tietoyhteiskunnassa korostuu nimenomaan eksperttiisi ja kyky ajatella luovasti, yhdistellä asioita ja hallita ja soveltaa tietoa uudenlaisissa ongelmissa (Reinhardt et al. 2011, 150; Pinto & Sales 2008a, 424). Ekspertin erottaakin siitä, että hänen työnsä tulokset ovat toistuvasti erittäin korkeatasoisia (Shreve 2006, 30). Ekspertiisiin kuuluu myös ammattimaisuus, eli kuinka paljon on valmis tekemään sen eteen, että työn lopputulos on mahdollisimman hyvä (Gile 2009, 123).

Hatano ja Inagaki (1992) jakavat asiantuntija-ammateissa työskentelevät kahteen ryhmään, rutiiniekspertteihin ja adaptiivisiin ekspertteihin sen mukaan, missä määrin he pystyvät siirtämään tietoa tilanteesta toiseen tai sopeutumaan muuttuviin olosuhteisiin ja ratkomaan uudentyyppisiä ongelmia (ref. Tynjälä 2002, 35). Adaptiivinen ekspertti pystyy siis ottamaan haltuun uusia asioita ja soveltamaan aiempia tietojaan ja kokemuksiaan uusissa tilanteissa. Muñoz Martínin (2014, 9) mukaan kääntäjien on oltava adaptiivisia eksperttejä, koska työtehtävät voivat olla hyvin monenlaisia ja sisältää uudentyyppisiä ongelmia, jolloin niiden suorittamiseen on pystyttävä kehittämään uusia strategioita. Tässäkin suhteessa työssä korostuu monenlaisen osaamisen ja erilaisen kielellisen ja kielenulkoisen tiedon tarve (Lahtinen 2013, 15).

Edellisessä luvussa sivuttiin jo sitä, mitä taitoja ja ominaisuuksia kääntäjällä tulisi olla, jotta hän pystyisi tuottamaan adekvaatteja käännöksiä. Kääntämistä on tutkittu paljon kääntäjän kompetenssien kautta, ja työssä vaadittavista kompetensseista on laadittu useita

jäsennyksiä.⁶ Näistä merkittävimpiä lienevät European Masters of Translation -asiantuntijaryhmän malli (EMT expert group 2009), espanjalaisen PACTE-tutkimusryhmän malli (2003; 2005; 2009; 2011; 2014) ja siihen perustuva Göpferichin (2009a) TransComp-malli. Seuraavaksi esitellään lyhyesti näitä jäsennyksiä ja niistä tehtyä tutkimusta, tämän tutkielman näkökulmasta olennaisimpia tiedollisia kompetensseja ja tiedonhankintaa osana kääntäjän yleistä kompetenssia tarkastellaan lähemmin luvussa 5.1.1.

EMT-ryhmä määrittelee kompetenssin seuraavasti: ”niiden kykyjen, tietojen, käyttäytymisen ja tietotaidon yhdistelmä, joita tarvitaan jonkin tehtävän suorittamiseen tietyissä olosuhteissa” (EMT expert group 2009, 3, suom. AM). EMT:n (2009) mukaan kääntäjällä tulisi olla seuraavat kuusi kompetenssia:

- kääntäminen palveluna (*translation service provision competence*), johon kuuluvat ihmistenvälinen ulottuvuus (esimerkiksi toiminta asiakkaiden kanssa, ajankäytön hallinta, etiikka) ja käännöksen tuottamisen ulottuvuus (esimerkiksi ongelmien tunnistaminen ja ratkaiseminen, tilanteenmukaisen käännösstrategian valitseminen, käännöksen laatu).
- kielellinen kompetenssi (*language competence*), joka tarkoittaa vähintään kahden kielen sanaston, kieliopin, idiomaattisten rakenteiden sekä kielellisten konventioiden hallintaa.
- kulttuurienvälinen kompetenssi (*intercultural competence*), johon kuuluvat sosiolingvistinen ulottuvuus (esimerkiksi kielen erilaisten variaatioiden tunnistaminen ja asianmukainen käyttö) ja tekstuaalinen ulottuvuus (esimerkiksi kulttuuristen elementtien tunnistaminen, intertekstuaalisuus, tekstuaalisten konventioiden noudattaminen).
- tiedonhakukompetenssi (*information mining competence*), joka sisältää esimerkiksi tiedontarpeiden tunnistamisen, relevantin tiedon hakemisen, käsittelyn ja arvioinnin, sekä tiedonlähteiden ja -hankintakanavien tehokkaan käytön.

---

⁶ Kriittisen katsauksen kompetenssitutkimuksiin tarjoaa Pym (2003), joka on sitä mieltä, että kääntäjän työsäännön tarvitsemia kompetensseja ja taitoja on niin paljon, ettei niitä ole mahdollista määritellä kattavasti jonkin yleiskäsitteen alle.

- aihekompetenssi (*thematic competence*), joka viittaa yleiseen erikoisalojen osaamisen kehittämiseen ja tehtäväkohtaiseen erikoisalan tiedon hakemiseen.
- tekninen kompetenssi (*technological competence*), joka viittaa esimerkiksi erilaisien teknisten laitteiden ja apuvälineiden käyttötaitoon, uusien työkalujen käytön opetteluun ja erilaisissa formaateissa olevien käännösten tuottamiseen.

PACTE-ryhmä (2003, 45) tarkastelee kääntäjän kompetenssia⁷ kokemuksen ja oppimisen kautta kehittyvänä asiantuntijatietona, joka on laaja-alaista ja organisoitua, ongelmanratkaisuun sovellettavissa olevaa tietoa. Tällainen tieto voidaan jakaa kahteen lajiin, deklaraatiiviseen ja proseduraaliseen tietoon. PACTEn (2003, 57-59) kompetenssimallissa kääntäjän kokonaiskompetenssi koostuu seuraavista osista:

- kaksikielinen kompetenssi (*bilingual sub-competence*, pääasiassa proseduraalista), johon kuuluvat pragmaattinen (tiettyyn kontekstiin kuuluvien pragmaattisten konventioiden ymmärtäminen ja käyttäminen), sosio-lingvistinen (kielellinen vaihtelu, kuten rekisterit ja murteet), tekstuaalinen (genrekonventiot) sekä kieliopillinen ja sanastollinen tieto kahdella kielellä.
- kielenulkoinen kompetenssi (*extra-linguistic sub-competence*, pääasiassa deklaraatiivista), johon kuuluvat kulttuurinen tieto, yleistieto ja erikoisalojen alatieto.
- kääntämistietouteen liittyvä kompetenssi (*knowledge about translation sub-competence*, pääasiassa deklaraatiivista), joka tarkoittaa kääntämisen ja kääntäjän ammatin ymmärtämistä, käännösprosessin eri vaiheiden, menetelmien ja ongelmien tuntemista sekä tietoa työmarkkinoista.
- välineellinen kompetenssi (*instrumental sub-competence*, pääasiassa proseduraalista), joka viittaa dokumenttilähteiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttöön, sisältäen kaikki erilaiset tiedonlähteet.

---

⁷ Tässä yhteydessä voidaan puhua yhtä lailla joko kääntäjän kompetenssista tai käännöskompetenssista, sillä PACTE (2003) ei tee eroa näiden välille.

- strateginen kompetenssi (*strategic sub-competence*, proseduraalista), joka tarkoittaa projektin suunnittelua ja toteuttamista, ongelmien tunnistamista ja ratkaisemista, prosessin arviointia, käännösstrategioiden soveltamista sekä muiden kompetenssien käyttöä ja niissä olevien puutteiden kompensointia.
- psyko-fysiologiset komponentit (*psycho-physiological components*), joilla viitataan kognitiivisiin komponentteihin (muisti, huomiokyky, tunteet), asenteisiin ja kriittiseen mielenlaatuun sekä omien kykyjen tuntemiseen ja niihin uskomiseen, luovuuteen, loogiseen päättelyyn ja analysointikykyyn.

Käännöskompetenssi on yhdistelmä kaikista yllä mainituista kompetensseista, ja tarkoittaa siis kaikkia niitä tietoja ja taitoja, joita ammattimaiseen kääntämiseen tarvitaan. Käännöskompetenssi on pääasiassa proseduraalista, ja koska kääntäminen on ennen kaikkea jatkuvaa ongelmanratkaisua, erilaisiin uusiin tilanteisiin sopeutumista ja tiedon siirtämistä, kompetensseista tärkein on strateginen kompetenssi. (PACTE 2003, 47; 2009, 208-209; 2014, 94.)

PACTEn jäsenyykseen perustuvassa Göpferichin (2009a, 20-22) kompetenssimallissa kääntäjän kompetensseiksi mainitaan seuraavat:

- viestintäkompetenssi (*communicative competence in at least two languages*, vrt. PACTE: bilingual sub-competence), jolla tarkoitetaan sanastoon ja kielioppiin liittyviä tietoja vähintään kahdella kielellä, mukaan lukien genre- ja tilannesidonnaiset konventiot.
- aihekompetenssi (*domain competence*, vrt. PACTE: extra-linguistic sub-competence), joka kattaa lähtötekstin ymmärtämiseksi ja kohdetekstin tuottamiseksi tarvittavat yleistiedot ja alakohtaiset tiedot sekä tiedontarpeiden tunnistamisen.
- työväline- ja tiedonhankintakompetenssi (*tools and research competence*, vrt. PACTE: instrumental sub-competence), joka tarkoittaa kykyä käyttää erilaisia työkaluja sekä tiedonlähteitä ja -hankintakanavia.

- käännösrutiinien aktivoimiseen liittyvä kompetenssi (*translation routine activation competence*), joka viittaa kykyyn hyödyntää aiempia tietoja ja käännöskokemusta rutiiniratkaisujen kehittämiseen ja käyttämiseen.
- psykomotorinen kompetenssi (*psychomotor competence*), jolla tarkoitetaan lukemiseen ja kirjoittamiseen tarvittavia psykomotorisia kykyjä.
- strateginen kompetenssi (*strategic competence*, vrt. PACTE: strategic sub-competence), jonka avulla kontrolloidaan muiden kompetenssien hyödyntämistä ja kehitetään makrostrategioita.

Näiden kompetenssien käyttöön vaikuttaa ennen kaikkea kolme tekijää: käännöstehtävä ja erilaiset kääntämiseen vaikuttavat normit, kääntäjän käsitys itsestään ja ammatistaan sekä kääntäjän psykofyysiset kyvyt (älykkyys, kunnianhimo, itseluottamus jne.) (Göpferich 2009a, 22-23). Shreve (2006, 28) määrittelee kognitiivisesta näkökulmasta kääntäjän kompetenssin koulutuksen ja kokemuksen kautta saaduksi deklarativiseksi ja proseduraaliseksi tiedoksi, joka on tallennettu ja järjestetty kääntäjän pitkäkestoiseen muistiin. Jakolinja deklarativiseen ja proseduraaliseen tietoon ei kuitenkaan ole mitenkään yksiselitteinen, ja kaikkiin proseduraalisiin kompetensseihin liittyy myös deklarativisia elementtejä. Esimerkiksi Pinto ja Sales (2007, 541) pitävät kielellistä kompetenssia enemmän deklarativisena kuin proseduraalisena, eivätkä siksi huomioi kielitaitoon liittyviä asioita informaatioon keskittyvien taitojen analyysissään. He myös mainitsevat vain vieraan kielen taidon, eivät äidinkieltä, luetellessaan kääntäjälle tarpeellisia kompetensseja (Pinto & Sales 2008a, 423). Suuri osa kääntämisestä tehdään kuitenkin nimenomaan äidinkieleen päin, jolloin kääntäjän äidinkielen tekstintuottamisen taitojen täytyy olla samalla tasolla kuin kenellä tahansa kyseisellä kielellä työkseen kirjoittavalla.

Pym (1992, 175; 2003, 489) pitää kääntäjän keskeisenä kompetenssina kykyä useiden vaihtoehtoisten ratkaisumallien kehittämiseen ja niistä kulloiseenkin tilanteeseen parhaiten sopivan valitsemiseen. Tekniikan kehitys ja tiedonhaun nopeutuminen eivät ole muuttaneet näitä perusteita, vaan ainoastaan nopeuttaneet ja laajentaneet erilaisten vaihtoehtojen luomista, joista sitten valita paras (Pym 2003, 494). Tämä on nimenomaan kääntäjälle ominainen kompetenssi erotuksena muista kieli- ja asiantuntija-ammateista. Pymin näkemys on siis vielä pelkistetympi kuin PACTE-ryhmän, jonka mukaan kääntäjille erityisiä kom-

petensseja muihin monikielisten tekstien parissa työskenteleviin verrattuna ovat strateginen kompetenssi, välineellinen ja tiedonhankintakompetenssi ja kääntämistietouteen liittyvä kompetenssi. Kääntämistietouteen liittyvä kompetenssi kehittyy koulutuksen ja kokemuksen kautta, välineellinen kompetenssi puolestaan erottaa ekspertit ei-ekspersteistä ja strateginen kompetenssi on tärkein koko käännösprosessin kannalta. (PACTE 2005, 611; 2014, 94.)

Tässä tutkielmassa tiedonhankintaa tarkastellaan paitsi kääntäjän kompetenssina mainittujen mallien tavoin (tiedonhakukompetenssi, välineellinen kompetenssi, työväline- ja tiedonhankintakompetenssi), myös siitä näkökulmasta, kuinka tiedonhankinta liittyy muihin kompetensseihin ja niiden kehittymiseen. Lähtökohtana siis on, että kääntäjän informaatiokäytännöt eivät rajoitu vain käännösprosessin aikana kohdattavien ongelmien ratkaisemiseksi tehtävään tiedonhankintaan ja -hakuun, jota edellä esiteltyjen kompetenssimallien tiedonhankinnalla lähinnä tarkoitetaan, vaan tietoa tarvitaan myös muiden kompetenssien kehittämiseksi.

3.2 Kääntäjä tiedon käyttäjänä, käsittelijänä ja tuottajana

Kääntäjän työ tapahtuu keskellä jatkuvaa informaatiovirtaa, johon kääntäjä osallistuu etsimällä, käsittelemällä, käyttämällä, säilyttämällä, luomalla, jakamalla ja päivittämällä tietoa (Sales & Pinto 2011, 246; Mihalache & Bernardi 2015, 164). Laajasti ottaen kääntäjällä on tiedon suhteen kolme roolia: kääntäjät ovat samanaikaisesti sekä tiedon *käyttäjiä* (*users*), *käsittelijöitä* (*processors*) että *tuottajia* (*producers*) (Pinto 2001, 294-296). Kääntäjän työssä sekä työn alkupiste eli se mitä käsitellään että työn lopputulos eli se mitä tuotetaan on informaatiota, ja myös työn tekemiseksi tarvitaan informaatiota. Kääntäjät ovat toisin sanoen sekä tiedon purkajia että kokoajia. (Bowker & Delsey 2016, 79; vrt. Saastamoinen 2017, 14.)

Karin (2010) luokittelemista tiedonkäytön tavoista kääntäjän roolit vastaavat lähinnä tiedon soveltamista (*applying information*), käsittelyä (*information processing*) ja tuottamista (*information production*). Tietoa sovellettaessa sitä käytetään resurssina eli hyödynnetään käytännössä jossakin toiminnassa. Tiedon käsittely sisältää tiedon ymmärtämisen, analysoinnin, tulkinnan ja muokkaamisen. Käsittelyn voi katsoa sisältävän myös tiedon suh-

teuttamisen aiempiin käsityksiin. Tiedon tuottaminen tarkoittaa tiedon ilmaisemista sellaisessa muodossa, joka voidaan jakaa muille. Tuottaminen tapahtuu usein aiempaa tietoa ja tehtävää varten hankittua tietoa yhdistelemällä. (Kari 2010.) Käytännössä näitä rooleja ei kuitenkaan voi erottaa toisistaan, vaan tietoa käytetään, käsitellään ja tuotetaan samanaikaisesti ja päällekkäin (Schäffner & Shuttleworth 2013, 101).

Kääntäjän ensisijainen tiedonlähde on alkuteksti, sen informaation sisältö, kieli, tyyli ja muoto sekä viestintäpyrkimys. Tietoa käsitellessään kääntäjä pyrkii ymmärtämään, analysoimaan ja tulkitsemaan alkutekstin kirjoittajan ajatuksia ja luomaan tekstille merkityksen, hakemaan ”alkutekstistä sitä, mikä on siihen kohdekielisen lukijan kannalta kätkeytyneenä” (Hartama-Heinonen 2013, 13). Tähän tulkintaan ja merkitysten luomiseen hän yleensä tarvitsee tiedonhankintaa myös muista lähteistä. Tiedon käyttäjänä kääntäjä etsii erilaisia resursseja ja tiedonlähteitä ja sisäistää lähteistä saamaansa informaatiota, suhteuttaa sitä aiempiin tietoihinsa ja soveltaa sitä käsillä olevaan tehtävään. Kääntäjän vastuulla on löytää käännösprosessin eri vaiheissa laadukkaita tiedonlähteitä, hankkia niistä relevanttia informaatiota ja osata käsitellä ja käyttää sitä hyväksi kääntäessään (Pinto & Sales 2007, 532).

Haasio ja Savolainen (2004) erottavat tiedonhankintaprosessin näkökulmasta tiedon tuottajat, välittäjät ja käyttäjät. Tiedon tuottajista he mainitsevat esimerkkinä uutta tietoa luovat ja julkaisevat tutkijat, kirjailijat ja toimittajat. Tiedon välittäjiä ovat esimerkiksi kirjastonhoitajat ja informaattikot. Tiedon käyttäjiä taas ovat kaikki, jotka tarvitsevat ja käyttävät tietoa joko työssään tai vapaa-ajallaan. Tiedon välittäjät eivät siis itse tuota tietoa, vaan pyrkivät saattamaan tiedontarvitsijat yhteen joidenkin muiden tuottaman tiedon kanssa. (Haasio & Savolainen 2004, 39-40.) Myös kääntäjät on toisinaan nähty nimenomaan välittäjinä alkutekstin kirjoittajan ja kohdetekstin yleisön välillä. Kääntäjä ei näin ymmärrettynä siis luo uutta tietoa vaan ainoastaan välittää jonkun toisen luomaa tietoa uudelle yleisölle. Ajatus kääntäjästä vain tiedon välittäjänä on kuitenkin liian suppean mekaaninen, koska siinä jää huomioimatta se, että kääntäjä ei vain välitä tietoa eteenpäin, vaan luo uuden tekstin ja uuden viestintätapahtuman alkuperäiseen nähden toisella kielellä, toisessa ajassa ja paikassa ja uudelle yleisölle (Hatim & Mason 1997, vii).

Myös Hatimin ja Masonin (1997, 2) näkemys kääntäjästä tiedon ja tekstin vastaanottajana ja tuottajana on kapeampi kuin ajatus tiedon käsittelyn, käytön ja soveltamisen sisältävästä

kokonaisuudesta, koska vastaanottajasta puhuminen antaa ymmärtää, että kääntäjä vain passiivisesti ottaa jotakin vastaan eikä aktiivisesti prosessoi sitä. Konstruktivistinen lähestymistapa, jossa tiedon käyttäjä ei ole passiivinen vastaanottaja vaan aktiivisesti käsittelee tietoa ja luo merkityksiä (Tuominen et al. 2002, 275) onkin hedelmällisempi lähtökohta kääntäjän ja informaation tarkasteluun.

Kääntäjä ei siis ole ainoastaan tiedon välittäjä viestin lähettäjän ja vastaanottajan välissä, vaan myös tuottaja ja rakentaja. Kääntäjä onkin vastuussa yhtä lailla sekä alkutekstin merkitysten välittämisestä että kohdeyleisön tarpeiden ja odotusten täyttämisestä, ja hänellä on oltava empatiakykyä asettua erilaisiin tilanteisiin ja erilaisten ihmisten, sekä kirjoittajan että lukijan asemaan (Risku et al. 2010, 86). Nord (1991) puhuu kääntäjän lojaalisuudesta niin alkutekstin kirjoittajaa kuin kohdetekstin lukijaa ja heidän edustamiaan kulttuureja kohtaan. Tiedon tuottajana kääntäjä luo oman aiemman tietonsa ja tehtävää varten hankitun informaation avulla toisella kielellä uuden tekstin, joka sisältää kääntäjän tulkitsemat alkutekstin merkitykset sellaisessa muodossa, että käännöksen lukijat pystyvät omista lähtökohdistaan ja omasta tilanteestaan käsin ymmärtämään, tulkitsemaan ja luomaan merkityksiä tekstille (Pinto & Sales 2008a, 423; Nord 1991, 93-94; Hartama-Heinonen 2008). Kahdesta lojaalisuudesta kohdetilanteeseen ja -tarkoitukseen sopiminen onkin tärkeämpää kuin tarkka kielellinen vastaavuus alkutekstin kanssa (Nord 1991, 93-94; Gambier 2016, 889-890).

Kääntäjän tiedonkäytön tarkoituksena on siis tuottaa tietoa ja välittää merkityksiä työnsä tuloksena syntyvän uuden tekstin kautta, ja mahdollistaa näin viestintä alkukielisen tekstin kirjoittajan ja kohdekielisen yleisön välillä (Gouadec 2007, 5; vrt. Leckie et al. 1996, 164-165). Kääntäjän tiedonhankinnassa voisikin sanoa olevan kaksi tasoa. Yhtäältä tiedonhankinta palvelee kääntäjän työtehtävien suorittamista, koska tietoa tarvitaan käännettäessä kohdattavien ongelmien ratkaisemiseksi ja työssä eteenpäin pääsemiseksi. Toisaalta tiedonhankinnan tarkoituksena on mahdollisimman relevantin ratkaisun löytäminen käännöksen lukijan kannalta. Pohjimmiltaan kääntäjän tiedonhankinta ei siis palvele häntä itseään vaan jonkun toisen ihmisen toisessa tilanteessa tekemää tiedonhankintaa ja sitä kautta hänen ammatillisia tai arkielämän tiedontarpeita ja -käyttöä. Kääntäjä siis hankkii, käyttää, käsittelee ja tuottaa tietoa jonkun toisen henkilön ja hänen tehtäviensä käyttöön, tietämättä aina, kuka käännöstä tulee käyttämään ja mihin tarkoituksiin. Kääntäjän tiedonhankinnan onnistuminen tai epäonnistuminen kertautuu siten käännöksen lukijoiden ja heidän sen

pohjalta mahdollisesti tekemiensä ratkaisujen kautta. (White et al. 2008, 583; Pinto & Sales 2008a, 423.)

Tekstin ja tiedon tuottajana kääntäjä on alkuperäisten tekstien kirjoittajiin nähden kuitenkin erilaisessa asemassa. Tekstin sisällön luominen, siinä esitettävien ajatusten kehittäminen ja muotoilu on tärkeä osa alkutekstin kirjoittajan tehtävää. Kääntäjän puolestaan ei tarvitse kehittää tekstiin sisältöä omien ajatustensa pohjalta, vaan pyrkiä välittämään toisen kirjoittajan ajatukset uudelle yleisölle. (Englund Dimitrova 2006, 190.) Hartama-Heinonen (2009, 6) kuvaa käännöstä semioottisesta näkökulmasta niin, että jos alkuteksti on representaatio jostakin todellisuudesta ja dokumentti tapahtuneesta viestinnästä, on käännös representaation representaatio, joka ”esittää ja edustaa [alkutekstiä] ja viittaa siihen, olematta tuo alkuteksti itse”. Kääntäjää voikin kuvata eräänlaiseksi alkutekstin kirjoittajan esittäjäksi ja edustajaksi, joka tuottaa ja rakentaa tietoa ja tekstejä yhdessä alkutekstin kirjoittajan kanssa olemalla toinen tiedonrakentaja (Enríquez Raído 2016, 970) ja toinen kirjoittaja (Durán Muñoz 2014), tai kuten Nornes (2004, 452) osuvasti toteaa, ”an author, but not The Author”.

Alkuperäistä tekstiä tuottavat kirjoittajat, kuten kirjailijat ja journalistit käyttävät myös työssään lähteitä. Journalisteilla päälähde on usein joku haastateltava ihminen tai kirjallinen dokumentti, mutta tämän päälähteen lisäksi työn tukena käytetään usein myös muita lähteitä. Kääntäjän työn lähtökohtana ja viestintätapahtumaa määrittävänä tekijänä on aiempi viestintätapahtuma ja sitä kuvaava ja edustava dokumentti. Alkuteksti vertautuuakin ensisijaisena lähteenä tietyssä mielessä journalistien käyttämiin ensisijaisiin lähteisiin, joiden sanottavaa journalistit pyrkivät tulkitsemaan ja tuottamaan uudessa tekstissä uudelle yleisölle (vrt. Gambier 2014). Kääntäjä puolestaan käyttää alkutekstiä ensisijaisena lähteenään luodessaan uuden tekstin toisella kielellä. Myös tässä vaiheessa kääntäjä tarvitsee tietoa ja on siten tiedon käyttäjä, vaikka hän samanaikaisesti on myös tiedon käsittelijä ja tuottaja.

Kääntäjän luovuutta tekstin tuottajana rajoittaa siis kaikkea viestintää säätelevien rajoitteiden lisäksi myös alkuteksti. Koska käännös on toisen asteen tulkinta alkuperäisistä lähteistä, representaation representaatio, on kääntäjän luovuuskin toisen asteen luovuutta. Käännös on tästä huolimatta uusi teksti, joka on mahdollista luoda monella eri tavalla. (Whyatt 2012, 202-203.) Kuten muillakaan ns. aineettoman tuottamisen alueilla, kääntämisessä ei

ole yhtä yksiselitteisesti parasta tai oikeaa tapaa tehdä jokin asia, vaan eteen tulevia ongelmia ja päätöksentekotilanteita voi ratkaista monin eri tavoin, ja erilaiset ratkaisumallit ja lopputulokset voivat olla onnistuneita ja toimivia (Sirén & Hakkarainen 2002, 77-78; Göpferich & Jääskeläinen 2009, 178).

Eri tekstilajit eroavat suuresti siinä, kuinka paljon niiden merkitys painottuu sisältöön ja kuinka suuri merkitys on myös tekstin muodolla. Neves (2004, 135) erottelee teknisten kääntäjien, kaunokirjallisuuden kääntäjien ja av-kääntäjien erilaiset lähtökohdat. Hänen mukaansa teknisten kääntäjien on ennen kaikkea kiinnitettävä huomiota lähtötekstin ja kohdetekstin tarkkaan vastaavuuteen, kun taas kaunokirjallisuudessa pyrkimyksenä on taiteellinen vaikutelma ja av-kääntämisessä tehokas kommunikointi. Teknisten tekstien kääntäjälle tärkeintä on, että käännökset ovat tarkkoja, virheettömiä ja terminologia on kohdallaan, tosin tekninen kääntäminenkin ei ole pelkkää termien vaihtamista yksi yhteen toiselle kielelle (Risku et al. 2016, 995; Hatim & Mason 1997, 5).

Kaunokirjallisuudessa taas tekstin muoto on vähintään yhtä tärkeää kuin sisältö, ja kääntäjän onkin pystyttävä välittämään sisällön lisäksi myös kirjailijan taiteelliset ja tyyllilliset ratkaisut. Toisaalta myös kaunokirjallisissa teoksissa voi olla hyvinkin yksityiskohtaista erikoisalan kuvausta, jolloin kääntäjältäkin vaaditaan perehtymistä erikoisalan sanastoon ja toimintaprosesseihin (Kastberg 2009; Gile 2009, 86). Vielä kaunokirjallisuuttakin enemmän muotoa ja luovuutta korostava tekstilaji on runous, jossa kääntäjä ei niinkään ole viestijä vaan runoilija itsekin (Hatim & Mason 1997, 2). Vaikka asia tuskin on aivan niin yksioikoinen kuin Neves (2004, 135) antaa ymmärtää, osoittaa tämä kuitenkin sitä, että erilaisissa tehtävissä toimivien kääntäjien on otettava erilaisia asioita huomioon myös tiedonhankinnassa. Tiedontarpeet eivät ole aina ongelmakeskeisiä ja helposti käsitteellistettäviä, vaan tiedonhankinta itsessäänkin voi olla luova prosessi (Cowan 2004, 18-19).

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET, AINEISTO JA MENETELMÄ

Käännöstutkimuksessa päähuomio on viime vuosina siirtynyt tuotoksista eli valmiiden käännösten tutkimisesta kääntämisen prosessien tutkimiseen (Ehrensberger-Dow & Perrin 2013, 77-78). Käännösprosessi on niin tutkimuskirjallisuudessa kuin käytännön ammatillisista lähtökohdista nousevissa kuvauksissa usein jaettu erilaisiin vaiheisiin, joskus hyvin pieniin palasiin pilkkomalla. Näin tekee esimerkiksi Gouadec (2007, 57-83), joka jakaa käännösprosessin 156 erilliseen vaiheeseen. Käytännössä prosessi ei tietenkään ole selkeän lineaarisesti vaiheesta toiseen etenevä jatkumo, vaan vaiheet sekoittuvat ja menevät päällekkäin, ja aiempiin vaiheisiin voidaan palata. Vaiheisiin jakamisen lisäksi käännösprosessia voidaan tarkastella erilaisten tasojen kautta tutkimalla kääntäjän kognitiivisia toimintoja, näiden aikaansaamia käytännön toimintoja (esimerkiksi lukeminen, kirjoittaminen, tiedonhaku) ja koko prosessin sijoittumista laajempaan kontekstiin, johon kuuluvat kaikki prosessiin vaikuttavat tekijät ja ihmiset (Saldanha & O'Brien 2013, 110).

Kääntämistä kognitiivisena ja erilaisia toimintoja sisältävänä prosessina on tutkittu käännöstieteessä erilaisilla menetelmillä. Ääneenajattelu (think-aloud protocols, TAP) oli vuosituhannen vaihteeseen asti suosittu menetelmä, koska teknisesti edistyneempiä menetelmiä ei vielä ollut käytettävissä. Tekniikan kehittyessä kääntäjien toimintaa koetilanteessa on ryhdytty tutkimaan esimerkiksi näppäinten tallennuksen, ruutukaappausvideoiden ja silmänliikkeiden seurannan avulla. Lisäksi mainittujen menetelmien kanssa yhdessä ja erikseen on käytetty haastatteluja, kyselyjä ja etnografista tarkkailua.⁸ Monimenetelmäinen tutkimus, jossa edellä mainittuja menetelmiä yhdistellään, sopiikin erinomaisesti kääntämisen tutkimiseen. Koehenkilöinä on useammin ollut alan opiskelijoita kuin valmiita ammattilaisia, toisinaan taas on tehty vertailevaa tutkimusta noviisien (opiskelijoita tai aloittelevia ammattilaisia) ja eksperttien (kokeneita ammattilaisia) välillä. (Hurtado Albir & Alves 2009, 69-71; Schäffner & Shuttleworth 2013; Saldanha & O'Brien 2013, 146; Désilets et al. 2008, 340; Ehrensberger-Dow & Perrin 2009.)

Useimpien kääntämisen prosesseja selvittäneiden tutkijoiden kiinnostuksen kohteet ovat kuitenkin olleet muualla kuin tiedonhankinnassa, ja monissa prosessitutkimuksissa ei tiedonhankintaa mainita ollenkaan. Tämä saattaa johtua siitä, että tutkittavilla ei ollut koeti-

---

⁸ Perusteellisen katsauksen näihin tutkimuksiin tarjoaa esimerkiksi Enríquez Raído (2014, 66-88).

lanteessa käytettävissään mitään tiedonlähteitä (esim. Immonen 2006; Dragsted 2012) tai niitä oli vain rajoitetusti (esim. Campbell 1999; Sun & Shreve 2014). Tiedonhankinta ulkoisista (oman muistin ulkopuolisista) lähteistä on tällöin jo lähtökohtaisesti estetty tai sitä on rajoitettu, eikä sisäisiin lähteisiin (muistiin) kohdistuva tiedonhankinta näy esimerkiksi näppäinlokissa muuten kuin taukoina tekstin tuottamisessa. Taukoihinkin on yleensä suhtauduttu lähtötekstiin liittyvinä kielellisinä, ei tiedollisina ilmiöinä. Myös silloin kun kiinnostuksen kohteena on ollut nimenomaan tiedonhankinta, tutkimusasetelmat ovat usein olleet jossain määrin keinotekoisia. Esimerkiksi Volasen (2015) tutkimuksessa kääntäjillä oli käytössään vain verkkolähteitä, kun taas aidossa työtilanteessa kääntäjä voisi yleensä hyödyntää niin painettuja lähteitä kuin henkilölähteitäkin.⁹ Toki on olemassa myös sellaisia kääntäjien työkalujen ja tiedonlähteiden käytön tutkimuksia, joissa ammattikäntäjiä on tutkittu heidän oikeissa työpaikoissaan tekemässä normaaleja työtehtäviään (esim. Désilets et al. 2009).

Kääntämisen prosessien tutkimuksia onkin kritisoitu siitä, että niitä tehdään vain harvoin kääntäjien normaaleissa työskentely-ympäristöissä. Epärealistinen tutkimustilanne tai -ympäristö voi tällöin vaikuttaa käännösprosessiin, eivätkä tutkijat näin saa luotettavaa tietoa siitä, kuinka kääntäjät todellisuudessa toimivat suorittaessaan aitoja tehtäviä aidossa työtilanteessa. Lisäksi se, mitä tutkittavat haastattelussa tai ääneen ajatellessaan kertovat tapahtuvan ei välttämättä kuvaa kovinkaan tarkasti sitä, mitä todellisuudessa tapahtuu. Tutkimukset ovatkin usein tarjonneet enemmän tietoa kääntäjien psyko-lingvistisistä prosesseista kuin käytännön työskentelytavoista. (Lauffer 2002, 65; Désilets et al 2008, 340; Hurtado Albir & Alves 2009, 69.) Niinpä paras tapa tutkia sitä, kuinka kääntäjät todellisuudessa käyttävät sähköisiä ja muita tiedonlähteitä onkin aidossa ympäristössä tehtävä tarkkailu yhdistettynä muihin menetelmiin, ennen kaikkea kuvaruudun tallennukseen, joka näyttää myös kirjoitustaukojen aikana tapahtuvat tiedonhaut (Saldanha & O'Brien 2013, 146; Ehrensberger-Dow & Perrin 2009, 276).

Kääntäjien tiedonhankintaa koskevat tutkimukset ovat paljolti keskittyneet erilaisten tiedonlähteiden käytön tutkimiseen, laajempia tiedonhankinnan prosesseja on tutkittu huomattavasti vähemmän. Viime vuosikymmenellä tutkimus painottui sanakirjankäytön tutki-

---

⁹ Toki aidoissa työtehtävissäkään olosuhteet eivät aina ole ihanteelliset. Esimerkiksi Kiukkosen (2006, 57) tutkimuksessa kääntäjät kertoivat tilanteista, joissa ovat tilapäisesti joutuneet tulemaan toimeen ilman normaaleja työvälineitään ja tiedonlähteitään.

muksiin johtuen tietysti siitä, että monia nykyisin käytössä olevia sähköisiä lähteitä ja kanavia ei tuolloin ollut vielä olemassa.¹⁰ Tällä vuosituhanella huomio siirtyi sanakirjoista internetin hyödyntämiseen tiedonhaussa.¹¹ Jo 1990-luvun lopulla ilmestyi ainakin yksi kääntäjiä ja internetiä käsittelevä opinnäytetyö (Kelly 1996), joka tosin keskittyi lähinnä esittelemään internetin erilaisia, kääntäjillekin tarjolla olevia palveluja teknisestä näkökulmasta, ilman sen konkreettisempaa yhteyttä varsinaiseen kääntäjien tiedonhankintaan tai -hakuun. Uudemmissa tutkimuksista eräitä keskeisimmistä ovat sanakirjankäytön tutkimustraditiota haastava, osuvasti nimetty *Beyond dictionaries* (White et al. 2008), sekä nimellisesti informaatiolukutaitoon keskittynyt, mutta käytännössä kääntäjien tiedollisia prosesseja laajasti tarkastellut ja useita artikkeleja tuottanut Infolitrans-projekti (Pinto & Sales 2008a). Lisäksi on tehty esimerkiksi kääntäjien web-tiedonhakua varsin laaja-alaisestikin käsitteleviä empiirisiä tutkimuksia (esim. Enríquez Raído 2014).

Suurin osa kääntäjien tiedonhankintaa ja laajemmin informaatiokäytäntöjä tarkastelevista tutkimuksista näyttäisi kuitenkin olevan katsantokannaltaan varsin suppeita keskittyen pitkälti terminologisiin kysymyksiin (esim. Hanoulle et al. 2015), yksittäisten tiedonlähteiden tai tiedonhankintakanavien käyttöön (esim. Lahtinen 2013), tiettyyn informaatiokäytäntöjen osa-alueeseen, kuten teknologian käyttötaitoon (esim. Zhang 2016) tai joihinkin ryhmiin ja näiden välisiin eroihin informaatiokäytännöissä, kuten ammattilaisiin ja opiskelijoihin (esim. Dragsted 2005). Tietenkään se, että tutkimuksessa käsitellään informaatiokäytäntöjä jostakin tietystä näkökulmasta ei tarkoita sitä, että kirjoittaja näkisi kokonaisuuden niin kapeasti, vaan kyseisessä tutkimuksessa käsitellään vain asian yhtä puolta. Joka tapauksessa nyt käsillä oleva tutkielma pyrkii aiempien tutkimusten käsittelemiä teemoja yhteen kokoamalla ja niistä saatuja tuloksia yhdistämällä tarjoamaan aiheesta kokonaisvaltaisemman kuvan.

Vastaavan tyyppinen katsaus on aiemmin tehty Natasha Vilokkisen (2002) käännoistieteen pro gradu -tutkielmassa, jossa pyrittiin kokoamaan yhteen siihenastista kääntäjän tiedonhankintaa käsittelevää tutkimusta, näkökulman ollessa vahvasti tiedonlähteissä ja tiedon-

---

¹⁰ Yhteenvetona vanhemmista sanakirjankäyttötutkimuksista, ks. esim. Künzli (2011).

¹¹ Siirtymässä painetuista sanakirjoista verkkosanakirjoihin olivat tärkeänä välivaiheena esimerkiksi cd-rom-muodossa olleet sähköiset sanakirjat, jotka olivat vielä 2000-luvun alussa kääntäjien paljon käyttämiä tiedonlähteitä ja joiden käyttö oli tutkimuskohteena monissa tuolta ajalta peräisin olevissa kääntäjien tiedonhankintaa käsittelevissä tutkimuksissa. Siinä missä painetut sanakirjat ovat edelleen säilyttäneet jossain määrin asemansa, sähköisten ei-verkossa olevien sanakirjojen käyttö lieene tänä päivänä hyvin vähäistä, joten näihin ei tässä tutkielmassa viitata ollenkaan.

hankintakanavissa. Koska tieteellisiä tutkimuksia ammattikäytäntäjien tiedonhankintaprosesseista oli olemassa hyvin rajallisesti, katsauksessa nojataan kääntäjien tiedonhankintaa jäsenettäessä pitkälti käännösprosessin kuvauksiin ja erilaisiin kääntäjän oppaisiin. Kirjallisuuden pohjalta kääntäjän tiedontarpeet jaoteltiin kieleen, teksteihin, erikoisaloihin, kulttuuriin ja ongelmanratkaisuun liittyviksi. Kääntäjän kompetenssit puolestaan jaettiin kielelliseen-, tekstuaaliseen-, aihe-, kulttuuri-, haku- ja siirtokompetenssiin. Tiedonhankintaa tarkasteltiin mainittujen tiedontarpeiden kautta osana kääntäjän kompetenssia. (Vilokkinen 2002.)

4.1 Aineisto

Vilokkinen (2002, 1) toteaa työnsä johdannossa, että kääntäjän tiedonhankintaa koskevaa tutkimusta on tehty vain vähän. Saman ovat todenneet myös myöhemmin aiheesta kiinnostuneet tutkijat (esim. Pinto & Sales 2007; White et al. 2008). Tutkimus on sittemmin lisääntynyt ja löytänyt myös uusia suuntia teknisen kehityksen ja esimerkiksi informaatiolukutaidon käsitteen avulla. Silti edelleen voidaan sanoa, että aihepiiriä on kääntäjän työn informaatiointensivisyyteen nähden tutkittu suhteellisen vähän ja kapeista näkökulmista. Siksi nyt käsillä olevan tutkielman aineistonhankinnassa sovellettiin laajuuden periaatetta.

Aineisto koostuu sellaisista kääntäjää, kääntämistä tai käännösprosessia koskevista kirjoista ja artikkeleista, joissa käsitellään jollain tavalla tiedonhankintaa tai laajemmin ilmaista informaatiokäytäntöä. Aihepiirin hajanaisuudesta sekä käytetyn terminologian moninaisuudesta johtuen aineistoa haettiin tietokannoista erilaisilla kääntäjiin, informaatioon, tiedonhankintaan ja -hakuun sekä informaatiolukutaitoon liittyvillä hakusanoilla ja niiden yhdistelmillä. Julkaisuja haettiin sekä yleisistä tieteellisten julkaisujen tietokannoista (Web of Science, Scopus, Google Scholar) että informaatiotutkimuksen (LISA) ja käännöstieteen (Bitra, Translation Studies Bibliography) erikoistietokannoista. Lisäksi julkaisujen lähde-luetteloita selailemalla saatiin tärkeitä lähteitä, joita tietokantahaut eivät palauttaneet. Myös tutkimuskysymysten kannalta tärkeiden kirjojen ja artikkelien saamia viittauksia tutkimalla löytyi hyviä lähteitä, samoin kuin keskeisten tutkijoiden julkaisutietoja selaamalla.

Koska tutkielman tarkoituksena on selvittää kääntäjän työssä esiintyvien tiedollisten prosessien laajuutta ja moninaisuutta, olennaista tietoa ja tärkeitä havaintoja todettiin löytyvän

myös varsinaisten tiedonhankintatutkimusten ulkopuolelta. Aineistoon mukaan otetun kirjallisuuden ei siis välttämättä tarvinnut keskittyä nimenomaisesti tiedonhankintaan tai informaatiokäytäntöihin, vaan riitti että tiedolliset prosessit esiintyvät tekstissä ilmiönä jossain muodossa, vaikkei juuri näitä termejä edes käytettäisi. Mukana on myös sellaisia tutkimuksia, joissa kääntäjän informaatiokäytäntöihin vain viitataan, joskus vieläpä epäsuorasti. Tällaisissa tapauksissa relevantit kohdat jouduttiin tunnistamaan selailemalla. Aineistoon kuuluu siis varsinaisten tiedonhankintatutkimusten lisäksi esimerkiksi erilaisia käännösprosessia koskevia kuvauksia ja tutkimuksia, yleisesityksiä kääntämisestä ja kääntäjän kompetenssia käsitteleviä tekstejä. Tämän tyyppisen kirjallisuuden tarkastelemista pidettiin perusteltuna, koska se laajentaa tutkimuksen perspektiiviä ja kertoo paljonkin siitä, miten informaatiokäytännöt käännösprosessin eri vaiheissa käännöstutkimuksen piirissä nähdään.

Ajallisesti tarkastelu keskittyy 2000-luvulla julkaistuihin kirjoihin ja artikkeleihin, painotuen näissäkin viimeisen noin kymmenen vuoden julkaisuihin. Uudempiin julkaisuihin keskittyminen on perusteltua siksi, että Vilokkinen (2002) on suhteellisen kattava katsaus siihen, mitä aiheesta on edellisellä vuosituhanella kirjoitettu. Lisäksi uudempi aineisto on runsaampaa ja monipuolisempaa aiemman tutkimuksen ollessa melko yksipuolisesti sanakirjojen ja muiden tiedonlähteiden käyttöön keskittyvää. Pinton ja Salesin (2007, 536) mainitsema informaatioympäristön muutos olikin eräs lähtökohta nyt käsillä olevalle tutkielmalle. Tarkoituksena oli selvittää, millä tavoin tämä muutos näkyy tutkimuskirjallisuudessa.

Erilaisia kääntämisen lajeja (asiateksti, tekninen, kaunokirjallisuus, av, lokalisointi jne.) ei tässä tutkielmassa lähtökohtaisesti erotella, vaan kaikkia lajeja käsitellään yleiskäsitteen 'kääntäminen' alla. Erilaiset kääntämisen lajit mainitaan toki silloin kun se katsotaan relevantiksi, esimerkiksi jos jonkin tyyppiset informaatiokäytännöt liittyvät vain tai erityisesti johonkin tiettyyn kääntämisen lajiin. Koska suuressa osassa kääntäjien tiedonhankintaa koskevasta tutkimuksesta ovat tutkimuskohteena olleet kääntäjäopiskelijat, kääntämisellä ja kääntäjillä tarkoitetaan tässä tutkielmassa sekä ammattimaista kääntämistä ja ammattimaisia koulutettuja kääntäjiä että alan opiskelijoita ja heidän opintojensa yhteydessä tekemiä harjoituskäännöksiä. Tältä osin tutkielmassa sivutaan jonkin verran myös kääntäjänkoulutusta ja tiedonhankinnan opetusta sen osana. Esimerkiksi joukkoistamalla tehty maallikkokäännökset tai fanien tekemät tv- ja elokuvatekstitykset jäävät sen sijaan aineiston rajauksen ulkopuolelle. Erilaisten tutkimusten tuloksia vertailtaessa on luonnollisesti

huomioitava, että niitä on tehty eri maissa ja eri aikoina, ja mukana on ollut erilaisilla kriteereillä valittuja osallistujia. Esimerkiksi käännöstieteen opiskelijoiden kohdalla koulutusohjelmat eroavat toisistaan, joten samankaan vuoden opiskelijat eivät välttämättä ole samanlaisessa asemassa tiedonhankintaosaamisen suhteen. Eri kielten kohdalla voi lisäksi olla suuriakin eroja siinä, kuinka paljon ja millaisia tiedonlähteitä on saatavissa erilaisilta erikoisaloilta.

4.2 Menetelmä

Tutkielman aineistona käytetään siis käännöstieteellistä kirjallisuutta. Mukaan on otettu myös muutamia ei-tieteellisissä julkaisuissa ilmestyneitä artikkeleita, joissa on mielenkiintoisia näkökulmia kääntäjän informaatiokäytäntöihin. Kyseessä on Salmisen (2011, 6) esittelemistä kirjallisuuskatsauksen tyypeistä (kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus, meta-analyysi) lähinnä kuvaileva. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on laajoja aineistoja hyödyntävä yleiskatsaus, jota käytetään epäyhtenäisen tiedon kokoamiseen ja synteessin luomiseen. Erotuksena systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen seula aineiston valinnassa on väljempi ja pyrkimyksenä on laajemman kuvan tarjoaminen tutkittavasta aiheesta. (Salminen 2011, 6-8.) Valitulla lähestymistavalla ja käytettävällä lähteidenkeruumenetelmällä olisi vaikeaa päästä minkäänlaiseen kattavuuteen joten sitä ei tavoitella, vaan esimerkkien kautta pyritään tuomaan esiin ja kokoamaan millaisia informaatiokäytäntöjen teemoja kirjallisuudesta löytyy. Systemaattisempi ote todennäköisesti tekisi näkökulmasta kapeamman ja jättäisi paljon ns. keskeisten lähteiden ulkopuolelle, koska tiedonhankinta näyttäisi esiintyvän käännöstieteellisessä kirjallisuudessa enemmän ilmiönä kuin suoranaishana tutkimuskohteena. Toki myös valitulla menetelmällä on väistämätöntä, että aiheen kannalta olennaisia lähteitä jää tarkastelun ulkopuolelle.

Salminen (2011, 3) erittelee kirjallisuuskatsauksen tekemisen syiksi seuraavat tavoitteet: teorian kehittäminen (uuden teorian luominen tai olemassa olevan kehittäminen), teorian arviointi, kokonaiskuvan rakentaminen jostakin aiheesta, ongelmien tunnistaminen ja historiallinen katsaus teorian ja tutkimuksen kehitykseen. Käsillä olevan tutkielman tavoitteena on näistä lähinnä kolmas, kokonaiskuvan rakentaminen tiivistämällä ja kokoamalla yhteen aiempia tutkimuksia ja nostamalla esiin aiheen kannalta olennaisia teemoja. Baumeisterin ja Learyn (1997, 312) mukaan tämän tyyppisen kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena ei

ole tehdä uusia tulkintoja tai johtopäätöksiä vaan ainoastaan koota yhteen se, mitä kyseisestä aiheesta tiedetään aiemman tutkimuksen kautta. Tämän tutkielman tavoitteena on tutkimuksen kokoamisen ja kokonaiskuvan luomisen lisäksi pyrkiä edistämään aiheen tutkimusta laajentamalla kuvaa siitä, mitä kaikkea tiedonhankinta tai informaatiokäytännöt kääntäjän työssä tarkoittavat. Tässä sivutaan myös Salmisen (2011, 3) neljättä tavoitetta pyrkimällä kriittisellä otteella osoittamaan heikkouksia ja puutteita olemassa olevassa tutkimuksessa.

Pinto ja Sales (2007, 536) näkevät aiempaan tutkimukseen pohjautuvan tutkimuksen heikkoudeksi sen, että informaatioympäristön jatkuvasta muutoksesta johtuen kirjallisuus on auttamatta vanhentunutta, joten ajantasaisen kuvan saamiseksi on välttämätöntä tehdä empiiristä tutkimusta. Teknisen kehityksen myötä kääntäjienkin tiedonlähteet ja -hankintakanavat sekä työssä käytettävät välineet ovat muuttuneet, vaikuttaen samalla koko työskentelyprosessiin. Mutta onko se muuttunut, mihin ja miksi tietoa tarvitaan? Koska tämän tutkielman näkökulma on myös kääntäjän tiedontarpeissa ja käännösprosessin vaiheissa eikä vain lähteidenkäytössä, ja koska tutkimuskysymykset käsittelevät informaatiokäytäntöjä laajasti, ei aivan viime vuosia hieman vanhemmankaan tutkimuksen voi katsoa olevan aineistona vanhentunutta.

Yksittäiset ohjelmistot, tietokannat tai muut tiedonlähteet, joita tutkimuksissa kyllä mainitaan, vaihtuvat ja vanhenevat nopeasti ja ovat useimmiten myös kieli- ja kulttuurisidonnaisia ja erikoisalakohkaisia. Siksi tässä tutkielmassa ei kiinnitetä huomiota yksittäisiin tiedonlähteisiin ja -hankintakanaviin, vaan tarkastelutasona ovat lähteiden tyypit, kuten sanakirjat, korpuksat, rinnakkaistekstit¹² ja käännösmuistit. Ainoan poikkeuksen tähän tekee verkkotietosanakirja Wikipedia, jonka käytöstä on tehty jonkin verran tutkimusta kääntäjien ammatillisen tiedonhankinnan kohdallakin. Wikipediasta tekee kiinnostavan tutkimuskohteen erityisesti sen monikielisyys sekä se, että arkielämän tiedonhankinnan lisäksi sitä käytetään paljon myös ammatillisessa tiedonhankinnassa siitäkin huolimatta, että suhtautuminen sen käyttöön on ristiriitaista erityisesti tiedon luotettavuuteen liittyen.

---

¹² Rinnakkaisteksteillä tarkoitetaan käännöstehtävän kanssa samaa tekstilajia edustavia tai samaa alaa tai aihetta käsitteleviä tekstejä, joita kääntäjä voi käyttää aiheeseen perehtymiseen ja joista voi poimia erikoisalan terminologiaa.

Nyt käsillä olevan työn tarkoituksena onkin koota yhteen erilaisissa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja kääntäjien informaatiokäytännöistä, ja pyrkiä rakentamaan jonkinlaista kokonaiskuvaa kääntäjän tiedollisista prosesseista tiedonhankintatutkimuksen ja erityisesti tehtävälähtöisen tiedonhankinnan viitekehyksessä. Tämä lienee perusteltua, koska, kuten Lahтиненkin (2013, 14) toteaa, varsinaista aihetta laaja-alaisesti tarkastelevaa kokoavaa tutkimusta, jossa otettaisiin huomioon erilaiset tavat joilla kääntäjät ovat informaation kanssa tekemisissä niin varsinaisen käännösprosessin eri vaiheissa kuin sen ulkopuolellakin ei ole aiemmin tehty. Edellisestä suppeammastakin katsauksesta (Vilokkinen 2002) on jo yli 15 vuotta, jossa ajassa informaatioympäristö on muuttunut paljon ja mullistanut kääntäjienkin työn, eikä vähiten tiedonhankinnan osalta. Toki jo vuonna 2002 oli olemassa paljon sähköisiä tiedonlähteitä, mutta kuvaavaa on, että Vilokkinen käyttää 17 sivua erilaisten tiedonlähteiden esittelyyn ja näistä vain kolme sivua käsittelee sähköisiä tiedonlähteitä ja tiedonhankintakanavia, vaikka yleisellä tasolla internetin todetaankin olevan kääntäjälle ”lähes korvaamaton tiedonhankinnan kanava” (Vilokkinen 2002, 65).

4.3 Tutkimuskysymykset

Monissa aiemmissa tutkimuksissa (esim. Vilokkinen 2002) kääntäjien käytössä olevia tiedonlähteitä on jaoteltu niiden formaatin mukaan esimerkiksi painettuihin lähteisiin, verkkolähteisiin ja henkilölähteisiin. Tällainen jaottelu ei välttämättä ole enää kovin relevantti verkkolähteiden ja muiden sähköisten työvälineiden merkityksen lisääntyttyä huomattavasti. Vielä vuonna 2006 oli ehkä perusteltua tehdä erillinen tutkimus kääntäjien www:n käytöstä (Kiukkonen 2006), mutta tänä päivänä internet kokonaisuudessaan on itsestään selvästi kääntäjien tärkein tiedonhankintakanava, joka sisältää suurimman osan aktiivisimmin käytössä olevista tiedonlähteistä. Esimerkiksi Alonson (2015) kyselytutkimuksessa 94,5 prosenttia kääntäjistä kertoi käyttävänsä internetiä apuna kääntäessään usein tai lähes aina.

Toinen mahdollisuus onkin tarkastella tiedonlähteitä siitä näkökulmasta, millaisiin kysymyksiin ja ongelmiin niistä haetaan vastauksia. Koska käsillä olevan tutkielman näkökulma on tehtävän kautta tarkasteltavissa informaatiokäytännöissä, puhutaan esimerkiksi termien etsimisestä erottelematta sitä, haetaanko niitä painetuista sanakirjoista, verkkosanakirjoista, termitietokannoista vai esimerkiksi hakukoneen avulla. Erilaisia tiedonhankinnan

konteksteja, tapoja ja merkityksiä eriteltäessä oletuksena on, että valtaosaan niistä käytetään tärkeimpänä ja usein ainoana tiedonhankintakanavana internetiä.

Tutkimus on luonteeltaan teoreettinen ja lähtökohdiltaan aineistolähtöinen. Tarkoituksena on kirjallisuuteen perehtymällä tutkia millaisista erilaisista näkökulmista kääntäjän informaatiokäytäntöjä on tutkimuskirjallisuudessa tarkasteltu ja mitä niillä tarkoitetaan, millaisia osia, toimintoja, ilmiöitä ja prosesseja niihin kirjallisuuden perusteella kuuluu, ja miten ne liittyvät muihin käännösprosessiin kuuluviin toimintoihin. Pyrkimyksenä on tehdä koava katsaus siitä, millaisia tuloksia näistä tutkimuksista on saatu ja miten tiedonhankinta on ylipäänsä ymmärretty ja jäsennetty osana käännösprosessia. Mielenkiinnon kohteena on ennen kaikkea se, kuinka monimuotoiseksi ilmiöksi tiedonhankinta ja muut tiedolliset prosessit ymmärretään, vai onko tutkimusten näkökulma puhtaasti pragmaattinen ja kiinnostuksen kohteena lähinnä se, millaisia tiedonlähteitä kääntäjillä on käytössään ja kuinka he niitä käyttävät.

Tiedonhankintaa ei siis tarkastella vain siitä näkökulmasta *mistä* tietoa hankitaan, vaan myös *millaista* tietoa kääntäjät tarvitsevat ja hankkivat, *miksi* ja *mihin* tarkoituksiin sitä hankitaan, ja kuinka hankittu tieto vaikuttaa käännösprosessiin ja sen lopputulokseen eli käännökseen. Huomio keskittyy tiedonlähteiden lisäksi tietoa hankkivaan ja käsittelevään yksilöön ja hänen tiedontarpeisiinsa ja työprosesseihin, joihin tiedonhankinta eri muodoissaan kytkeytyy. Tarkastelun lähtökohtana on oletus siitä, että informaatiokäytännöt liittyvät joko tehtävään, kääntäjään yksilönä tai laajempiin kontekstitekijöihin. Näiden yleisluontoisten teemojen kautta tutkitaan, millaisia tarkempia näkökulmia, konteksteja ja merkityksiä kirjallisuudessa esiintyy kääntäjien informaatiokäytäntöjä koskevissa yhteyksissä.

Täsmällisemmät tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- millaisia vaiheita käännösprosessiin sisältyy ja millaisia informaatiokäytäntöjä esiintyy prosessin eri vaiheissa
- millaisia erilaisia tiedonhankinnan ja -käytön tapoja ja konteksteja kirjallisuudessa on mainittu ja miten nämä sijoittuvat tehtävän kontekstiin
- kuinka (aiheet, näkökulmat) kääntäjän informaatiokäytäntöjä on tutkittu ja jäsennetty
- miten viime vuosien tekninen kehitys näkyy kääntäjien tiedonhankinnassa

- onko tehtävälähtöinen lähestyminen hedelmällinen tarkastelukulma kääntäjän informaatiokäytäntöihin
- onko kääntäjien orientoivaa tiedonhankintaa tutkittu ja millaiseksi sen merkitys nähdään

Vilokkinen (2002, 26) toteaa aiempien kääntäjien tiedonhankintaa tarkastelevien tutkimusten olevan suppeita, eivätkä ne kerro siitä laaja-alaisesta ja monimuotoisesta suhteesta, joka kääntäjillä on informaatioon. Tämän tutkielman tarkoituksena onkin selvittää, onko tilanne sittemmin muuttunut ja nähdäänkö kääntäjän informaatiokäytännöt edelleen lähinnä mekaanisena sanakirjojen (nykyisin tosin sähköisten) käyttönä, vai ottaako uudempi tutkimus huomioon laajempia kontekstitekijöitä. Samalla selvitetään, onko tehtävälähtöisyys hedelmällinen tarkastelunäkökulma aiheeseen ja mitä muita konteksteja tehtävän lisäksi on syytä huomioida.

Kääntäjän informaatiokäytäntöjä käänносprosessin eri vaiheissa tarkastellaan käsillä olevassa tutkielmassa siis lähtökohtaisesti työtehtävän kontekstissa. Yksinkertaisen tehtävän suorittaminen voi onnistua rutiinilla ilman tiedonhankintaa vaativia katkoksia, mutta oletettavasti käänноstehtävä on harvoin kokonaan näin yksinkertainen, vaan sisältää yleensä tiedontarpeita ja tiedonhankintaa aiheuttavia ongelmatilanteita. Se, kuinka paljon ja millaisissa kohdissa tällaisia tilanteita kussakin tehtävässä esiintyy on yksilökohtaista, ja tilanteen tulkinta riippuu paljolti yksilön tiedoista ja aiemmista kokemuksista (Allen 1997, 113).

Oletuksena on, että valtaosa kääntäjän tiedonhankintaa koskevasta kirjallisuudesta käsittelee tiedonhankintaa nimenomaan osana suoritettavaa tehtävää ja ongelmanratkaisua, vaikkei asioista juuri näillä termeillä puhuttaisikaan. Byströmin ja Hansenin (2005, 1052) mukaan työtehtävä liittyy aina laajempaan kontekstiin, joka sisältää niin vallitsevat normit, tehtävän päämäärät ja työntekijän rutiinit kuin myös käytettävissä olevat lähteetkin. Tietävästi ainoa varsinaisesti tehtävälähtöisestä näkökulmasta kääntäjien tiedonhankintaa tarkasteleva tutkimus on White, Matteson ja Abels (2008). Byströmin (2002) ja Vakkarin (1999) malleja kääntäjien tiedonhankintaan soveltavassa jäsennyksessä on huomioitu myös tehtävän ulkoiset kontekstitekijät, kuten kääntäjän omat koulutuksen ja kokemuksen kautta saadut tiedot ja taidot sekä käänноksen tilaaja, jolla on omat toiveensa tai vaatimuksensa käänноstä kohtaan. Tehtävien ja niiden sisältämien käänноsongelmien lisäksi onkin tarkas-

teluun otettava tehtävää suorittava yksilö sekä laajempi konteksti ja ympäristö jossa hän toimii. Jälkimmäisestä näkökulmasta olennaisia asioita ovat esimerkiksi oppiminen ja ammatillinen kehittyminen sekä asiantuntijuus. Tiedolla on näissä kaikissa keskeinen rooli.

5 KÄÄNTÄJÄN INFORMAATIOKÄYTÄNNÖT

Tässä luvussa esitellään, millaisia erilaisia kääntäjän informaatiokäytäntöihin liittyviä teemoja on löydettävissä käännöstieteellisestä tutkimuskirjallisuudesta, ja kuinka näitä aiheita on tutkittu ja käsitelty. Luku on jaettu kolmeen pääteemaan, jotka ovat kääntäjän kompetenssit (luku 5.1), kääntäjän tiedonlähteet (luku 5.2) ja tehtävälähtöinen tiedonhankinta (luku 5.3). Näiden päälukujen alle on muodostettu ja nimetty alalukuja sen mukaan, millaisia näkökulmia ja painotuksia kirjallisuudessa esiintyi kääntäjien informaatiokäytäntöjä koskevissa yhteyksissä. Koska samoissa artikkeleissa voitiin käsitellä informaatiokäytäntöjä monesta eri näkökulmasta, on moniin artikkeleihin viitattu useammassa kuin yhdessä alaluvussa. Aina ei myöskään ollut aivan yksiselitteistä, minkä teeman alle mikäkin käsitelty asia luontevimmin kuuluisi. Tällaisissa tapauksissa ratkaisevaa oli, mikä näkökulma artikkelissa erityisesti painottuu.

Päällekkäisyyttä ei täysin voitu välttää, joten vaikka esimerkiksi lähteidenkäytölle on oma lukunsa (5.2.1), aihetta käsitellään myös esimerkiksi luvussa 5.1.3 puhuttaessa eksperteistä ja noviiseista. Viime mainittuun lukuun pyrittiin sijoittamaan käännöskokemukseltaan erilaisia ryhmiä vertailevat tutkimukset, kun taas lähteidenkäytön luvussa tarkastelu tapahtuu jonkin ryhmän sisällä. Koska suuri osa olemassa olevasta kääntäjien tiedonhankintatutkimuksesta tarkastelee kompetenssien kehittymistä vertaamalla noviisien ja eksperttien käännösprosesseja, puhutaan näistä ryhmistä myös muualla kuin luvussa 5.1.3. Ongelmanratkaisua puolestaan käsitellään omassa luvussaan (5.3.1), vaikka se liittyy oikeastaan myös kaikkiin muihin lukuihin.

5.1 Kääntäjän kompetenssit

Seuraavissa alaluvuissa tiedonhankintaa ja informaatiokäytäntöjä tarkastellaan kääntäjän kompetenssien näkökulmasta. Luvussa 5.1.1 pohditaan, millaisia ominaisuuksia ja taitoja sisältyy kääntäjän informaatiokompetenssiin. Luvussa 5.1.2 huomio on enemmän teknisessä osaamisessa, ja luvussa 5.1.3 puolestaan luodaan katsaus kompetenssien kehittymisestä johtuviin eroihin kokeneempien ja kokemattomampien kääntäjien informaatiokäytännöissä.

5.1.1 Tiedonhankintakompetenssi

Luvussa 3.1 esiteltiin kolme tutkimukseen pohjautuvaa mallia erilaisista kääntäjän työssä tarvittavista kompetensseista (EMT expert group 2009; PACTE 2003; 2005; 2009; 2011; 2014; Göpferich 2009a). Kaikissa mainituissa malleissa tiedonhankinta nähdään eräänä tärkeänä kääntäjän kompetenssina, vaikka eri tutkijat nimeävät ja määrittelevätkin sen hieman eri tavalla: tiedonhakukompetenssi (EMT), välineellinen kompetenssi (PACTE) ja työväline- ja tiedonhankintakompetenssi (Göpferich). Seuraavaksi tarkastellaan vielä lyhyesti, kuinka tiedonhankintaan liittyvät kääntäjän kompetenssit määritellään eri kompetenssimalleissa.

EMT:n (2009; ks. myös Massey & Ehrensberger-Dow 2011, 194) mallissa on erotettu tiedonhakukompetenssi ja tekninen kompetenssi, lisäksi tiedonhankinnasta puhutaan aihekompetenssin yhteydessä. Tiedonhakukompetenssilla tarkoitetaan kykyä tunnistaa tiedontarpeet, luoda strategia tiedon hankkimiseksi, hankkia ja omaksua tehtäväkohtaisesti relevanttia tietoa, arvioida kriittisesti eri lähteistä hankitun tiedon luotettavuutta, käyttää erilaisia työkaluja ja hakukoneita tehokkaasti ja järjestää ja hallita omia dokumenttikokoelmia (EMT expert group 2009). PACTEn kompetensseista tiedonhankintaan suoraan liittyy välineellinen kompetenssi, epäsuorasti myös kielenulkoinen kompetenssi, kääntämistietoutteen liittyvä kompetenssi ja strateginen kompetenssi, johon kuuluvat myös tiedonhankintastrategiat (Pinto & Sales 2008a, 420). Göpferichin (2009a, 21) mallissa PACTEn välineellistä kompetenssia vastaa työväline- ja tiedonhankintakompetenssi. Tällä tarkoitetaan kykyä hyödyntää tieto- ja viestintäteknologiaa ja käyttää kaikkia erilaisia kääntäjälle tarjolla olevia tiedonlähteitä ja tiedonhankinnan työkaluja, kuten sana- ja tietosanakirjoja, terminpankkeja ja muita tietokantoja, rinnakkaistekstejä, hakukoneita ja korpuksia (PACTE 2003, 59; Göpferich 2009a, 21; 2013, 66).

Vaikka tiedonhankinta ja -haku on edellä mainituissa kompetenssimalleissa erotettu omaksi kompetenssiksi, voidaan sanoa myös kaikkiin muihinkin kompetensseihin ja niiden kehittymiseen liittyvän tiedonhankintaa. Pinto ja Sales (2007, 536; 2008a, 415; 2010, 618) määrittelevät tiedonhankinta- tai informaatiokompetenssin laajasti kyvyksi hankkia erilaisista lähteistä ja kanavista sellaista relevanttia tietoa, joka auttaa ratkaisemaan tiedollisia ongelmia. Lisäksi tiedonhankintakompetenssiin sisältyy kriittinen asennoituminen hankitun tiedon käyttöön. Tiedonhankintakompetenssiin ei siten kuulu vain välineellinen kom-

petenssi ja käytännöllisiä taitoja, vaan myös ymmärrys tavoista joilla eri kulttuureissa ja erikoisaloilla luodaan ja käsitellään merkityksiä. Toisaalta työssä esiintyvät tiedontarpeet voivat liittyä myös esimerkiksi teknisten ongelmien ratkaisemiseen tai tekstilajikonventioihin. Nykyisessä monimuotoisessa informaatioympäristössä tiedonhankintakompetenssi kattaa siis erilaiset ja erilaisiin konteksteihin kuuluvat tiedon hankintaan, valintaan ja käyttöön liittyvät tiedot, taidot ja asenteet. (Pinto & Sales 2007, 536; Sales 2008; Durán Muñoz 2012; 2014.)

Tiedon hankinta, arviointi ja käyttö on siis kääntäjän tärkeimpiä kompetensseja. Kääntäjä joutuu työssään jatkuvasti tekemisiin erilaisen informaation kanssa, joten informaatiokompetenssin jatkuva kehittäminen ja päivittäminen on olennainen osa ammattia, eikä siinä voi koskaan tulla valmiiksi. Tiedontarpeiden tunnistaminen, avainkäsitteiden määrittely tiedonhakujen tekemiseksi, hakustrategioiden luominen sekä lähteiden etsiminen ja arviointi ovat esimerkkejä kääntäjän jokapäiväisistä toimista käännöstehtävien suorittamisessa tarvittavan tiedon löytämiseksi. Tarkemmin yksilöitynä kääntäjän informaatiokompetenssiin kuuluvia tärkeitä taitoja ovat esimerkiksi seuraavat:

- kyky tunnistaa tiedontarpeet ja määritellä millaista tietoa niihin tarvitaan
- käytettävissä olevien erityyppisten työkalujen ja tiedonlähteiden tunnistaminen ja sen ymmärtäminen, kuinka hyvin ne soveltuvat kuhunkin hakutehtävään
- useamman kuin yhden lähteen käyttäminen tiedon luotettavuuden varmistamiseksi
- uuden tiedon käsittely ja hallinta sekä suhteuttaminen aiempiin tietoihin
- olennaisten asioiden tehokas löytäminen eri lähteistä ja ymmärrys lähteiden käytön rajoituksista
- lähteistä saatavan tiedon hyödyntäminen käännöstehtävissä
- tieto- ja viestintäteknologian käyttö tiedon hankinnassa, haussa, käsittelyssä, arvioinnissa ja käytössä niin, että se tukee käännösprosessia ja parantaa työn tehokkuutta ja laatua. (Pinto & Sales 2008a, 421-433; Sales & Pinto 2011, 253; Sales et al. 2016, 4.)

Chodkiewicz (2012) kyselytutkimuksessa selvitettiin kääntäjäopiskelijoiden ja ammattikääntäjien näkemyksiä siitä, kuinka tärkeinä kääntäjän työn kannalta he pitävät EMT:n (2009) mallin eri kompetensseja. Vastaajien mielestä tiedonhakukompetenssi oli yksi kolmesta kääntäjän tärkeimmästä kompetenssista yhdessä kielitaitokompetenssin ja kulttuu-

rienvälisen kompetenssin kanssa.¹³ Vastaajaryhmien välillä ei myöskään ollut suuria näkemuseroja näiden kompetenssien tärkeyden suhteen. Opiskelijat pitivät tiedonhakukompetenssia hiukan tärkeämpänä kuin ammattilaiset, mihin voi Chodkiewiczin mukaan olla syynä se, että opiskelijat kokevat tiedon käsittelyn ja lähteiden laadun arvioinnin haasteellisemmaksi kuin kokeneemmat ammattilaiset. Ammattilaisten arvioissa tiedonhakukompetenssin tärkeydestä oli melko suurta hajontaa, mikä voi johtua siitä, että osa kääntäjistä tekee töitä vakituisille asiakkaille tietyn erikoisalan sisällä. Heille on siten kertynyt tietoa, kokemusta ja luottamusta omaan osaamiseensa, jolloin tarvetta tiedonhauulle on vähemmän. (Chodkiewicz 2012.)

Kun espanjalaisilta käännöstieteen opettajilta kysyttiin, mitkä ovat heidän mielestään kääntäjien tärkeimpiä informaatioon liittyviä tietoja ja taitoja, suurin osa (68 %) piti tärkeimpänä tiedonhankintataitoa. Seuraavaksi eniten mainintoja saivat alatieto (34 %) ja tiedon arviointi (17 %). Kun myös alatiedon hallitseminen liittyy läheisesti tiedonhankintaan (onhan siinä kyse jonkin erikoisalan osaamisen jatkuvasta kehittämisestä alaa koskevaa tietoa hankkimalla), voidaan sanoa tiedonhankinnan eri muodoissaan olevan opettajien näkemyksen mukaan hyvin tärkeä osa kääntäjän kompetenssia. Koska aloittelevilla opiskelijoilla ei vielä ole käsitystä siitä, mitä kääntäminen on ja miten informaatiokäytännöt siihen kytkeytyvät, opiskelijoille on tärkeää korostaa tiedonlähteiden tuntemuksen sekä tiedonhankinnan ja -hallinnan merkitystä käännösprosessin sujuvuuden ja käännöksen laadun kannalta. (Pinto & Sales 2008b, 60-61; Sales 2008.)

Informaatiokompetenssia käsittelevän tutkimuksen mukaan kääntäjäopiskelijat hallitsevat pääosin hyvin hankitun tiedon arvioinnin ja tiedon jakamisen ja välittämisen. Sen sijaan tiedonhaku ja käsittely osoittautuivat heikommiksi osa-alueiksi. Nämä tulokset saattavat kuvastaa nykyistä informaatioympäristöä, jossa erilaisen tiedon jakaminen on arkipäiväistä ja teknisesti helppoa. (Pinto et al. 2014, 87-88, 90.) Ammattikäntäjät puolestaan arvioivat tärkeimmäksi taidoksi erikoisalojen tiedon hakemisen internet-lähteistä. Seuraavaksi tärkeimpinä pidettiin yleisiä tietokoneen käyttötaitoja, tehokasta ja itsenäistä päätöksentekoa, tietoisuutta tiedonlähteistä, tiedon analysoinnin ja tiivistämisen taitoja sekä sanakirjojen,

---

¹³ vrt. Mikhailov (2015), jonka mukaan kielitaito on tärkein kompetenssi ja tietotekniikkataidot toiseksi tärkein. Tietotekniikkataitojen merkitystä perustellaan esimerkiksi työskentelyn tehokkuudella ja erilaisilla formaateilla joiden kanssa kääntäjä joutuu tekemisiin, mutta tarkempaa perustelua juuri tuollaiselle tärkeysjärjestykselle ei anneta. Vastaavasti Chodkiewiczin (2012) tutkimuksessa tekninen kompetenssi oli vähiten tärkeä sekä ammattilaisten että opiskelijoiden vastauksissa.

tietosanakirjojen ja tietokantojen käyttöä. Useimmat näistä osa-alueista kääntäjät kokivat hallitsevansa hyvin, lukuun ottamatta tiedon hakemista internet-lähteistä, jossa osaaminen koettiin heikommaksi. (Sales & Pinto 2011, 250.)

5.1.2 Teknologian käyttötaito

Tietotekniikka on jo kauan ollut helpottamassa kääntäjien työtä niin tekstinkäsittelyohjelmien kuin erilaisten tiedon hankinnan ja hallinnan avuksi suunniteltujen sovellusten myötä. Tietoteknisten työkalujen merkitys kääntäjän työssä on kuitenkin lisääntynyt huomattavasti viime vuosina, ja tekniikkaa tarvitaankin käännösprosessin kaikissa vaiheissa, niin töiden vastaanottamisessa ja lähettämisessä, tiedonhaussa kuin tekstin tuottamisessakin (Paradowska 2015, 227). Tietokoneavusteinen kääntäminen helpottaa kääntäjän työtä muun muassa niin, että tietoa ei välttämättä tarvitse säilyttää pitkäkestoisessa muistissa yhtä paljon kuin ennen, koska sitä voi helposti hakea ulkoisista tiedonlähteistä. Toisaalta sovellusten vaatima tekninen osaaminen voi vastaavasti myös lisätä kognitiivista kuormitusta. (Ehrensberger-Dow & Massey 2014, 64.)

Mikhailovin (2015) kyselytutkimuksessa kartoitettiin suomalaisten ammattikäntäjien IT-osaamista varsin laajasti, mutta tämän tutkielman kannalta kiinnostavimmat osat käsittelivät internet-tiedonhakua, verkkosanakirjoja ja -termipankkeja sekä käännöstyökaluja. Kyselyyn vastanneiden mielestä internet-tiedonhaku on kääntäjän IT-taidoista kaikkein tärkein, ja lähes yhtä tärkeinä pidettiin tekstinkäsittelyä ja käännösmuisteja. Muut kyselyssä vaihtoehtoina olleet taidot jäivät selvästi jälkeen näistä kolmesta. Eri osa-alueista vastaajat kokivat hallitsevansa keskimäärin parhaiten tekstinkäsittelyn ja internet-tiedonhaun. Ehkä hieman yllättäenkin käännöstyökalujen osaaminen arvioitiin suhteellisen heikoksi, erityisesti kaikkein nuorimmat ja vanhimmat vastaajat kokivat osaamisessaan olevan puutteita tällä alueella. Selityksenä voi olla se, että vaikka nuorimmat ovat varmasti saaneet koulutusta käännöstyökalujen käyttöön, he ovat vielä kokemattomia niiden käytössä, kun taas vanhimpien vastaajien osalta voi olla puutteita kouluttautumisessa. (Mikhailov 2015.)

Vastaajien pääasiallinen työkieli ja koulutustaso eivät olleet merkittäviä tekijöitä tiedonhaun osaamisessa. Myöskään kääntäjän erikoisalalla tai iällä ei tämän tutkimuksen perusteella näyttänyt olevan merkittävää vaikutusta koettuun tiedonhaun osaamiseen, sillä eri-

ikäiset ja eri alojen kääntäjät poikkeuksetta arvioivat tiedonhakutaitonsa hyviksi. Koska kyse oli vastaajien omista arvioista, on myös mahdollista, että vanhemmat voivat olla nuoria kriittisempiä omaa osaamistaan kohtaan. (Mikhailov 2015.) Useissa muissa tutkimuksissa sen sijaan on havaittu, että nuorempiin ikäluokkiin kuuluvien kääntäjien tiedonhaku- taidot ovat vanhempia parempia ja he myös käyttävät verkkolähteitä enemmän, mahdollisesti osittain juuri paremmista teknisistä taidoista johtuen (ks. esim. Ehrensberger-Dow & Perrin 2009, 283; Massey & Ehrensberger-Dow 2011, 199-203; Hurtado Albir 2015, 261; Wang & Lim 2017, 72).

Enríquez Raídon (2011) tutkimuksessa löytyi selkeä yhteys kääntäjäopiskelijoiden verkko- tiedonhaun kokemuksen ja heidän tekemiensä hakujen välillä: mitä kokemattomampia tiedonhakijoita opiskelijat olivat, sitä yksinkertaisempia hakuja he tekivät. Kokemattomien tiedonhakijoiden haut koostuivat yleensä enintään muutamasta hakusanasta, eivätkä he juurikaan käyttäneet esimerkiksi fraasihakua. Tuloslistasta tarkistettiin yleensä vain muutama ensimmäinen tulos, ja hausta myös usein luovuttiin helposti, mikäli toivottuja tuloksia ei heti saatu. Tällaisilla yksinkertaisilla, hakukonetta sanakirjamaisesti käyttävillä haku- strategioillakin opiskelijat kuitenkin usein löysivät käännösvastineita. Sen sijaan esimerkiksi taustatiedon hakeminen ei ollut yhtä menestyksekkästä. Vaikka osalla tutkituista opiskelijoista oli runsaasti kokemusta tietotekniikasta ja hakukoneiden käytöstä arkielämän tiedonhankinnassa, ammatilliseen kontekstiin siirrettynä tiedonhaun osaaminen oli silti puutteellista. (Enríquez Raído 2011, 69-70.)

Koska tiedonhakutaitoja pidetään erittäin tärkeänä osana kääntäjän kompetenssia, niiden kehittämiseen on panostettu myös kääntäjien koulutuksessa (Zhang 2016, 116, 119; Gouadec 2007, 91). Esimerkiksi Paradowskan (2015) tutkimuksessa tarkasteltiin kääntäjäopiskelijoiden verkkotiedonhaun taitojen kehittymistä kurssilla, jolla opiskelijoille opetettiin verkkolähteiden hakemista, käyttöä ja tallentamista sekä teoriassa että käytännössä. Koska opiskelijoiden verkkolähteiden käytön todettiin rajoittuvan lähinnä kaksikielisiin sanakirjoihin ja Google-hakuihin, kurssilla pyrittiin laajentamaan opiskelijoiden käsitystä siitä, millaisia erilaisia tiedonlähteitä ja työkaluja verkossa on käytettävissä. Yksittäisten sanojen etsimisen sijaan opiskelijoille korostettiin laajemman alakohtaisen tiedon hakemista esimerkiksi rinnakkaisteksteistä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, vaikuttaako tiedonhakutaitojen kehittyminen hakujen nopeuteen ja tarkkuuteen. (Paradowska 2015, 231-232.)

Kurssin jälkeen voitiin todeta, että opiskelijoiden tiedonhakutaidot ja käsitykset tarvitsemastaan tiedosta olivat kehittyneet. Opiskelijat hakivat aiempaa vähemmän tietoa yksittäisistä sanoista, sen sijaan rinnakkaistekstien etsiminen ja yhtä sanaa pitempien käännöskäsitteiden tarkistaminen oli lisääntynyt. Käytetyistä lähteistä ja kanavista kaksikielisten sanakirjojen osuus oli vähentynyt selvästi kurssin jälkeen. Google-hakuja puolestaan tehtiin huomattavasti aiempaa enemmän, ja myös yksikielisten sanakirjojen käyttö lisääntyi hieman. Opiskelijoiden omaksumia tehokkaita hakukäytäntöjä olivat esimerkiksi hakutulosten avaaminen uuteen välilehteen, tarkemmat ja monimutkaisemmat hakutermit ja -lauseet, tarkennetun haun käyttäminen sekä hakutulosten tallentaminen. Hakuihin keskimäärin käytetty aika lisääntyi lähes kaikilla opiskelijoilla, mutta kehittyneistä tiedonhakutaidoista huolimatta onnistuneiden hakujen määrä ei kuitenkaan lisääntynyt. Myös opiskelijoiden oma tyytyväisyys siihen, kuinka hyvin he löysivät etsimäänsä tietoa heikkeni tiedonhaku-kurssin seurauksena. Tiedon lisääntyminen ja näkökulman laajeneminen johti siis tässäkin tapauksessa siihen, että myös haetulle tiedolle asetettu vaatimustaso nousi. (Paradowska 2015, 233-242.)

Dohertyn (2016, 954) mukaan käännösteknologian taitoja ei edelleenkään painoteta tarpeeksi kääntäjien koulutuksessa, vaikka tutkimustietokin osoittaa niiden tärkeyden. Teknologian käyttötaitojen opettaminen kääntäjänkoulutuksen yhteydessä olisikin tehokkainta toteuttaa niin, ettei niitä opetettaisi erillisillä kursseilla, vaan integroitaisiin kaikkiin kursseihin. Teknologiaa ei tällöin nähtäisi päämääränä tai tarkoituksena itsessään, vaan palvelemassa laajempia päämääriä, eli koko käännösprosessia. Valtaosa niin kääntäjien työkaluista kuin tiedonlähteistäkin on nykyisin ja yhä enenevässä määrin verkossa, joten näiden käyttämiseen tarvittavat taidot ovat välttämättömiä. Tiettyjen työkalujen käytön opettaminen ei kuitenkaan välttämättä ole järkevää, koska ohjelmistot muuttuvat ja tällainen tieto vanhenee nopeasti. Sen sijaan perustoimintojen ja toimintaperiaatteiden sekä yleisten valmiuksien oppiminen ja ymmärtäminen on tärkeää, koska tällöin tieto ja osaaminen ovat helpommin siirrettävissä uusiin ja erilaisiin työkaluihin. (Enríquez Raído 2013, 277-279.)

5.1.3 Ekspertit ja noviisit

Käännöstutkimuksessa kääntäjien ekspertiisiä ja sen kehittymistä on usein tutkittu vertailemalla aloittelevien kääntäjien ja kokeneempien ammattilaisten käännösprosessien välisiä eroja.¹⁴ Tutkittavina on usein ollut alan opiskelijoita ja ammattikäytäntäjiä, joskus taas vertailut ovat kohdistuneet aloitteleviin opiskelijoihin ja pidemmällä opinnoissaan oleviin. Aloittelevista kääntäjistä voidaan yleisellä tasolla puhua noviiseina, olivatpa he sitten opiskelijoita tai jo valmistuneita mutta vielä työelämässä kokemattomia. Kokeneempiin ammattilaisiin viitattaessa taas voidaan puhua eksperteistä.¹⁵ Eksperttien ja noviisien informaatiokäytännöissä havaittuihin eroihin viitataan muissakin luvuissa, mutta tässä luvussa keskitytään nimenomaisesti kokeneempia ja kokemattomampia kääntäjiä vertaileviin uudehkoihin tutkimuksiin.¹⁶

Useissa tutkimuksissa todettuja tyypillisiä eroja noviisien ja eksperttien käännösprosessien välillä on esimerkiksi se, että noviisit keskittyvät usein pienempiin mikrotason ongelmiin ja heidän käännösyksikkönsä¹⁷ ovat lyhyempiä, usein vain yhden sanan mittaisia, kun taas ekspertit työskentelevät laajempien yksiköiden parissa (esim. Dragsted 2005). Noviiseilla ei usein ole selkeää käännösstrategiaa, ja oman suorituksen arviointi sekä ongelmien havaitseminen on heikompaa. Syynä tähän voi olla se, ettei tekstin merkitystä mietitä ja tarkastella kokonaisuutena ja laajempi konteksti huomioiden. Ongelmia taas ei voi yrittääkään ratkaista ja tarvittaessa hankkia tietoa ulkoisista tiedonlähteistä, jos niitä ei havaitse. Noviisien ja eksperttien tiedonhankinnassa havaitut erot liittyvät tyypillisesti tiedonhankinnan määrään ja siihen käytettyyn aikaan, käytettyihin tiedonlähteisiin (ulkoiset vs. sisäiset, sanakirjat vs. kontekstilliset) ja ulkopuolisiin lähteisiin suuntautuvaan tiedonhakuun suhteessa alkutekstissä itsessään olevaan informaatioon. (Kumpulainen 2011.)

---

¹⁴ Tässä kohtaa ei mennä syvemmälle ekspertiisin ja ammattilaisuuden väliseen problematiikkaan (ks. luku 3.1), vaan lähtökohtaisesti oletetaan ekspertiisin kasvavan kokemuksen kautta (aiheesta enemmän Jääskeläinen 2010).

¹⁵ Yksilökohtaiset erot ovat luonnollisesti suuria, eivätkä aloittelevat kääntäjät aina kuulu noviiseihin asiantuntijuuden määrää arvioitaessa, kuten Kumpulainen (2011, 1) huomauttaa. Aloittelijaa ja noviisia käytetään tässä kuitenkin synonyymeinä, koska käytettävissä oleva tila ei mahdollista tarkempaa paneutumista eri tutkimusten yksityiskohtiin.

¹⁶ Hyvän yhteenvedon vanhemmista noviisien ja eksperttien sanakirjankäyttöä vertailevista tutkimuksista tarjoavat Göpferich ja Jääskeläinen (2009, 174-175).

¹⁷ Käännösyksiköllä (translation unit) tarkoitetaan sellaista tekstin osaa, johon kääntäjän huomio kerrallaan keskittyy ja jota hän kerralla työstää. Käännösprosessin tutkimuksissa tämä on usein määriteltä kääntäjän pitämien taukojen avulla, jolloin kahden tauon välinen teksti on yksi käännösyksikkö. Käännösyksikön pituus voi siis vaihdella yhdestä sanasta tai sananosasta pitempään pätkään tekstiä. (Livbjerg & Mees 2003, 129; Dragsted 2005, 52.)

Tiedonhankinnan määrä

Tutkimuksissa on havaittu, että ulkoisten tiedonlähteiden käytössä on merkittäviä eroja kääntäjän kokemuksesta riippuen. Aloittelevat kääntäjät käyttävät ulkoisia tiedonlähteitä keskimäärin huomattavasti useammin, kun taas kokeneemmat kääntäjät luottavat enemmän omaan muistiinsa, intuitioon ja kokemuksen tuomaan kompetenssiin. Tiedonhakuja ei näin tarvitse tehdä niin paljon, ja he pystyvät myös noviiseja tehokkaammin yhdistämään omia olemassa olevia tietojaan ja erilaisia ulkoisia tiedonlähteitä. (Massey & Ehrensberger-Dow 2014, 87, 90; Wang & Lim 2017, 67-72; Hurtado Albir 2015, 261.) He osaavat myös paremmin tunnistaa vaikeista tekstikohdista ne avainsanat, joilla tiedonhakuja kannattaa tehdä, samoin kuin tiedonlähteet joita kannattaa käyttää (Ehrensberger-Dow & Perrin 2009, 282-283).

Tiedonhankinnan vähäinen määrä ei kuitenkaan sinänsä ole osoitus kääntäjän ammattimaisuudesta. Ehrensberger-Down ja Massey (2008) tutkimuksessa vertailtiin ammattikään-täjien ja kääntäjäopiskelijoiden tiedonhankintaa. Käännettävä teksti sisälsi EU-terminologiaa, mikä vaati kääntäjiltä tiedonhakua. Tutkimukseen osallistuneista ammattilaisista kuitenkin vain noin puolet teki minkäänlaisia tiedonhakuja näihin termeihin liittyen, ja heistäkään kaikki eivät onnistuneet löytämään virallisissa EU:n dokumenteissa käytettyjä kohde-kielisiä standardi-ilmauksia (tietoa hakemattomista kukaan ei tiennyt oikeita termejä). Kaikki opiskelijat sen sijaan hakivat tietoa, mutta kaikki eivät oikeaa tietoa löytäneet. (Ehrensberger-Dow & Massey 2008.)

Massey ja Ehrensberger-Down (2014) tutkimuksessa tiedonhakujen lukumäärä oli opiskelijoiden ammattilaisia suurempi, mutta he käyttivät hakuihin keskimäärin huomattavasti vähemmän aikaa. Tämä selittyy sillä, että opiskelijat tarkistivat usein yksittäisiä sanoja verkkosanakirjoista. Kokeneemmat kääntäjät sen sijaan työskentelivät pitempien tekstikappaleiden parissa ja hakivat enemmän taustatietoa ja rinnakkaistekstejä, jolloin aikaa kului enemmän kuin sanatasolla työskennelleillä. Ammattilaisten käänösprosessit olivat kuitenkin kokonaisuutena opiskelijoita nopeampia, koska he tarvitsivat ulkoisia tiedonlähteitä harvemmin, vaikka haut kestivätkin keskimäärin pitempään. Heidän strategiansa käännösongelmien ratkaisemiseksi olivat monipuolisempia ja tehokkaampia kuin opiskelijoilla, ja myös käytetyt tiedonlähteet olivat monipuolisempia. Kokeneemmat ja edistyneemmät kääntäjät pystyivät siis aloittelijoita paremmin mukautumaan erilaisiin tilantei-

siin, tunnistamaan erilaisia kielellisiä ja ei-kielellisiä ongelmia ja hankkimaan tietoa monipuolisesti tilanteenmukaisista lähteistä. (Massey & Ehrensberger-Dow 2014, 86-87, 94; Ehrensberger-Dow & Massey 2014, 66.)

Eksperttien ja noviisien välillä on eroa myös siinä, mihin tarpeisiin ja miten tietoa hankitaan. Esimerkiksi Wangin ja Limin (2017) tutkimuksessa noviisikäntäjillä korostui tiedon hakeminen lähtötekstin ymmärtämiseksi, ja vaikei sopivaa käännöksessä käytettävää vastinetta olisi löytynytään, lähteistä löytyneet esimerkit auttoivat ymmärtämään alkutekstiä paremmin. Tähän tarkoitukseen haettiin sanojen ja termien lisäksi myös aihetta koskevaa laajempaa taustatietoa. Kokeneet kääntäjät puolestaan kiinnittivät aloittelijoita enemmän huomiota tekstin kokonaisuuteen ja kontekstiin. (Wang & Lim 2017, 67-72.)

Tiedonlähteet

Noviisikäntäjät käyttävät siis ulkoisia tiedonlähteitä keskimäärin enemmän, mutta kokeneilla kääntäjillä on yleensä käytössään enemmän erilaisia lähteitä. Esimerkiksi Künzlin (2001) tutkimuksessa käytettyjen eri lähteiden määrä oli samassa tehtävässä aloittelevilla opiskelijoilla alle puolet ammattikäntäjien käyttämien lähteiden määrästä. Ehrensberger-Dow ja Massey (2013; 2014; Massey & Ehrensberger-Dow 2014) puolestaan tutkivat kääntäjäopintojensa alussa olevien opiskelijoiden, pitemmälle ehtineiden opiskelijoiden ja ammattikäntäjien tiedonhankintaa käännösprosessin eri vaiheissa. Tutkimus vahvisti sen useiden aiempien tutkimusten havainnon, että aloittelijat käyttävät enemmän sanakirjoja kuin kokeneemmat kääntäjät. Aloittelevien opiskelijoiden tiedonhauista 71 prosenttia kohdistui sanakirjoihin, kun vastaava luku oli pitemmällä opinnoissaan olevilla 51 prosenttia ja ammattilaisilla 42 prosenttia. (Ehrensberger-Dow & Massey 2013, 115-117; Massey & Ehrensberger-Dow 2014, 86-87, 94.)

Muiden tiedonlähteiden osuus oli siis noviisikäntäjillä huomattavan pieni. Sanakirjojen merkitys korostuu aloittelijoilla erityisesti käännettäessä vieraasta kielestä äidinkieleen päin. Pitemmälle edenneiden opiskelijoiden lähteidenkäytössä huomio kiinnittyi vähäiseen sanakirjankäyttöön äidinkieleen päin käännettäessä ja toisaalta merkittävästi suurempaan muiden lähteiden käyttöön vieraaseen kieleen päin käännettäessä. Ehrensberger-Dow ja Massey tulkitsevat näitä tuloksia niin, että edistyneempien opiskelijoiden laajempi muiden

kuin sanakirjalähteiden käyttö nuorempiin kollegoihinsa verrattuna etenkin vieraaseen kieleen käännettäessä kuvastaa heidän kehittynyttä kykyään tunnistaa ongelmia ja ottaa huomioon kohdekulttuurin konventiot. (Ehrensberger-Dow & Massey 2013, 115-117; Massey & Ehrensberger-Dow 2014, 86-87, 94.)

Myös Enríquez Raído (2011; 2014) havaitsi omassa tutkimuksessaan, että käytetyissä lähteissä oli suuri ero opiskelijoiden ja ammattilaisten välillä. Opiskelijoiden pääasiallinen tiedonlähde olivat yleissanakirjat, joista he hakivat lähinnä lähtötekstissä esiintyneiden sanojen käännösvastineita. Sanakirjoissa pitäytymiseen vaikutti osaltaan opiskelijoiden riittämättömät tiedot erilaisista tiedonlähteistä, kuten erikoissanakirjoista, sanastoista, termitietokannoista ja rinnakkaisteksteistä. Opiskelijat aloittivat tiedonhakunsa useimmiten samoista itselleen tutuista (sanakirja)lähteistä, ja käyttivät niitä ainoana lähteenään niin kielellistä kuin kielenulkoistakin tietoa hakiessaan. Opiskelijoiden työskentelyssä lähtötekstin näkökulma oli keskeisempi, kun taas ammattilaisilla huomio keskittyi enemmän kohdetekstin ilmauksiin, ja pääasiallinen tiedonlähde olivat sanakirjojen sijaan rinnakkais-tekstit. Ammattilaisten tiedonhaku alkoi useammin hakukoneesta, jonka kautta he löysivät erilaisia tiedonlähteitä riippuen tiedontarpeista, joista suurin osa koski kielenulkoista tietoa. Ammattilaisilla oli myös Google-hauissa enemmän variaatioita hakustrategioiden osalta kuin opiskelijoilla. Opiskelijat hakivat lähinnä kielellistä tietoa yksinkertaisilla hakusanoilla, kun taas ammattilaiset hakivat enemmän taustatietoa lähtötekstin käsittelemästä aiheesta ja esimerkiksi yhdistivät hauissaan fraaseja ja yksittäisiä sanoja, sekä tarkistivat omien käännösvaihtoehtojensa yleisyyttä. (Enríquez Raído 2011, 66, 69; 2014.)

Massey ja Ehrensberger-Dow (2011) tutkivat sveitsiläisopiskelijoiden käyttämiä tiedonlähteitä kyselytutkimuksella pyytämällä heitä kertomaan jossakin viimeaikaisessa käännöstehävässä käyttämistään tiedonlähteistä. Opiskelijoiden mainitsemat erilaiset tiedonlähteet laitettiin tärkeysjärjestykseen sen mukaan, kuinka paljon ne saivat mainintoja ja kuinka aikaisessa vaiheessa käännösprosessia niitä käytettiin. Varhaisen käytön oletettiin osoittavan, että kyseistä tiedonlähdetä pidettiin ensisijaisena myöhemmin käytettyihin verrattuna. Näillä kriteereillä mitattuna opiskelijoiden tärkeimmäksi tiedonlähteeksi kielellisten ongelmien ratkaisemisessa osoittautuivat monikieliset verkkosanakirjat. Seuraavaksi tärkeimpiä olivat monikieliset painetut sanakirjat, yksikieliset painetut sanakirjat, rinnakkais-tekstit ja hakukoneet. Kielenulkoisten ongelmien (esimerkiksi alatieto) kohdalla puolestaan tärkeimmäksi osoittautui ryhmä 'muut tietopankit', jota seurasivat tärkeysjärjestyksessä

yksi- ja monikieliset sanakirjat, verkkotietosanakirjat ja hakukoneet. Sanakirjat olivat siis myös kielenulkoisten ongelmien kohdalla opiskelijoiden paljon käyttämä tiedonlähde. Lisäksi huomionarvoista on, että monikieliset lähteet ovat listalla huomattavan korkealla yksikielisiin nähden.¹⁸ (Massey & Ehrensberger-Dow 2011, 197-198.)

Vastaava kysely tehtiin myös sveitsiläisille freelance-kääntäjille. Kielellisten ongelmien kohdalla vain harvat kertoivat käyttävänsä painettuja sanakirjoja. Käytetyimpiä tiedonlähdeitä ja -hankintakanavia olivat hakukoneet, monikieliset verkkosanakirjat ja termitietokannat. Samoja lähteitä suosittiin myös kielenulkoisissa ongelmissa, joiden ratkaisemiseen käytettiin lisäksi myös rinnakkaistekstejä ja verkkotietosanakirjoja. Hakukoneiden käyttöön liittyen selvitettiin myös, kuinka usein kääntäjät käyttävät edistyneempiä hakumenetelmiä, kuten tarkennettua hakuja ja erikoishakuja (esimerkiksi kuva-, uutis- ja kirjahaku). Näistä ominaisuuksista selvästi käytetyimpiä olivat tarkennettu haku ja kuvahaku. (Massey & Ehrensberger-Dow 2011, 199-203.) Tässä on havaittavissa selkeä ero Volasen (2015, 56) tutkimukseen, jossa suomalaiset ammattikäntäjät käyttivät tarkennettuja hakuja hyvin vähän, ja lähes kaikki heidän tekemistään hauista olivat yksinkertaisia hakuja.

Tiedonlähteiden käytöstä on saatu myös toisenlaisia tuloksia. Wangin ja Limin (2017) verkkolähteiden käyttöä koskevassa tutkimuksessa nuoret kääntäjät käyttivät useampia erilaisia lähteitä kuin kokeneet kääntäjät. Myös lähdetyyppien skaala oli laajempi, vaikka samat verkkosanakirjat olivatkin molemmilla ryhmillä eniten käytettyjä lähteitä. Whyattin (2012) tutkimuksessa puolestaan vertailtiin aloittelevien opiskelijoiden, pidemmälle ehtineiden opiskelijoiden ja ammattilaisten käännösprosesseja. Tutkimuksessa kävi ilmi, että ammattikäntäjät käyttivät sanakirjoja ja internetiä tiedonhaussa enemmän kuin kumpikaan opiskelijoiden ryhmistä. Lisäksi kokeneemmilla opiskelijoilla sanakirjankäyttö oli yleisempää kuin aloittelevilla opiskelijoilla. Whyatt (2012, 342-343) tulkitsee tämän mahdollisesti johtuvan siitä, että kokeneemmat kääntäjät ovat tietoisempia kääntämisen ja tehtävän vaatimuksista sekä kiinnostuneempia käännöksen laadusta. Myös käännöksen kontekstin, tekstityypin ja kohdekielen ja -kulttuurin konventioiden huomioiminen on kokeneemmilla kääntäjillä keskeisemmällä sijalla, kun taas aloittelijat työskentelevät enemmän pelkän intuition pohjalta problematisoimatta ratkaisujaan ja tarkistamatta niitä mistään tiedonlähteistä. Toisaalta on syytä huomata, että kokemattomat ammattilaiset tekivät paljon tiedon-

---

¹⁸ Massey ja Ehrensberger-Dow (2011) eivät erottele kaksi- ja monikielisiä lähteitä, joten monikielisiin tiedonlähteisiin sisältyvät tässä myös kaksikieliset.

hakuja, kun taas kokeneemmilla ammattilaisilla hakuja oli selvästi vähemmän. Itse asiassa kaikkein kokeneimmat eivät käyttäneet sanakirjoja juuri lainkaan, ja samalla kääntämiseen kulunut aika oli heillä selvästi lyhyin. (Whyatt 2012, 342-346.)

Epävarmuus

Ekspertit tunnistavat keskimäärin paremmin mahdollisia ongelmakohtia, mikä auttaa epävarmuuden hallitsemisessa ja mahdollistaa ongelmien ratkaisemisen sujuvammin ja vähemmällä keskeytyksillä. Kokeneet kääntäjät pystyivät Angelonen (2010) TAP-tutkimuksessa myös paremmin artikuloimaan ongelmia ja epävarmuutta, kun taas opiskelijoilla epävarmuus näkyi enemmän toiminnassa, kuten tiedonhaussa. Opiskelijoiden vaikeudet ongelmallisten kohtien tunnistamisessa johtivat esimerkiksi siihen, että tiedonhakuja joihinkin tekstikohtiin liittyen tehtiin paljon sen jälkeen, kun kyseiset kohdat oli jo käännetty. Kokemattomien kääntäjien epävarmuus ja heikko ongelmanratkaisukyky ilmenivät siis siten, että he epäilivät omia ratkaisujaan, palasivat niihin myöhemmin kesken toisen käännösyksikön parissa työskentelemisen ja pyrkivät hakemaan ratkaisuilleen varmistusta ulkoisista tiedonlähteistä. (Angelone 2010, 32-36; Prassl 2009, 60.)

Myös Livbjerg ja Mees (2003) tulivat kääntäjäopiskelijoiden sanakirjankäyttöä tutkiessaan siihen tulokseen, että opiskelijat turvautuvat liikaa sanakirjojen apuun myös sellaisissa tilanteissa, jotka he pystyisivät ratkaisemaan muutenkin. Sanakirjan käyttö itse asiassa paransi lopputulosta vain harvoissa tapauksissa. Sanakirjoja käytetäänkin usein ikään kuin oman ajatuksen varmistamiseen, eli kyse on pitkälti kääntäjän itseluottamuksesta: luottaa hän omaan osaamiseensa vai tarvitseeko tukea sanakirjoista (Livbjerg & Mees 2003, 131; Varantola 1998, 181). Myös Hansenin (2003) tutkimuksessa osa kääntäjistä käytti sanakirjoja hyvin paljon sellaisten sanojen merkityksen varmistamiseen, jotka he varmasti olisivat tienneet muutenkin. Osittain tässä todettiin olevan kyse tottumuksesta ja strategias- ta, kokemattomille kääntäjille tyypillisestä halusta ottaa mahdollisimman vähän riskejä, eikä tällä ollut yhteyttä käännöksen laatuun. Työskentelyprosessin nopeutta se tosin hidasti. (Hansen 2003, 39-40.)

Enríquez Raídon (2014, 114) tutkimuksessa kaksi vieraaseen kieleen päin kääntänyttä opiskelijaa teki paljon tiedonhakuja silloinkin kun eivät kohdanneet varsinaisia ongelmia,

koska he eivät luottaneet omiin tietoihinsa ja halusivat varmistaa ne. Myös Whyatt (2012) havaitsi, että tämä on tyypillistä vieraaseen kieleen päin käännettäessä. Novisiikääntäjillä ei itseluottamus usein riitä tekemään nopeita ratkaisuja ilman ulkoisten lähteiden käyttöä, ja toisaalta halu suoriutua tehtävistä mahdollisimman hyvin johtaa runsaaseen lähteiden käyttöön etenkin silloin, kun tekstin aihealue ei ole ennestään kovin tuttu. Sanavaraston sekä kielellisen ja ei-kielellisen tiedon karttuessa käännös- ja elämäkokemuksen myötä yksittäiset sanat eivät enää muodosta niin usein käännösongelmia. Myös itseluottamus kasvaa kokemuksen myötä, jolloin ainakaan tavallisia sanoja ei tarvitse tarkistaa sanakirjoista, ennalta tuntemattomat erikoiskielen termit ovat luonnollisesti eri asia. Ylipäänsä aiemmin omaksutun tiedon merkitys kasvaa suhteessa ulkoisiin lähteisiin mitä kokeneemmista ammattilaisista on kyse. (Whyatt 2012, 246, 343-346.)

5.2 Kääntäjän tiedonlähteet

Vaikka tämän tutkielman pääpaino on siinä, millaista tietoa kääntäjät hankkivat ja mihin tarpeisiin sitä hankitaan ja käytetään, luvussa 5.2.1 huomio siirretään tiedonlähteisiin, eli mistä tätä tietoa tyypillisesti hankitaan ja millaista tutkimusta kääntäjien lähteidenkäytöstä on tehty. Koska kääntäjät joutuvat ulkoisten tiedonlähteiden käytön lisäksi usein itse koamaan omia tiedonlähteitä ja tietovarastoja, luvussa 5.2.2 tarkastellaan kuinka kääntäjät keräävät ja hallitsevat tietoa. Luvussa 5.2.3 puolestaan kiinnitetään huomio lähteiden laatuun, ja kuinka käytettävien lähteiden luotettavuutta voidaan arvioida.

5.2.1 Tiedonlähteet, -hankintakanavat ja lähteidenkäyttö

Lähteidenkäyttöä käsitellään muissakin luvuissa erilaisten teemojen kautta, mutta tässä luvussa tarkastellaan asiaa yleisemmin nimenomaan tiedonlähteiden ja niiden käytön yleisyyden näkökulmasta. Eri tutkimuksissa on kääntäjien tavallisimpina tiedonlähteinä ja -hankintakanavina mainittu yksi- ja kaksikieliset yleis- ja erikoissanakirjat, tietosanakirjat, hakukoneet, yksikieliset korpuksat ja rinnakkaiskorpuksat¹⁹, termitietokannat ja rinnakkais-tekstit (esim. Alonso 2015; White et al. 2008; Massey & Ehrensberger-Dow 2011).

---

¹⁹ Rinnakkaiskorpuksella tarkoitetaan alkuteksteistä ja niiden käännöksistä koostuvaa korpusta.

Dokumenttilähteiden lisäksi myös henkilölähteillä on tärkeä merkitys kääntäjille. Esimerkiksi espanjalaisille kääntäjille tehdyssä kyselyssä vastaajat kertoivat tärkeimmäksi tiedonlähteekseen henkilölähteet, joihin he ottavat yhteyttä joko henkilökohtaisesti tai verkkofoorumien kautta. Lähes kaikki vastaajat kertoivat pyytävänsä käännösongelmissaan apua aihealueiden asiantuntijoilta, käännöksen kielen natiivipuhujilta, kääntäjäkollegoilta tai toimeksiantajiltaan. Henkilölähteiltä saatuja tietoja kääntäjät pitivät myös luotettavampina kuin oman verkkotiedonhakunsa tuloksia. Henkilölähteiden merkitys korostui etenkin erityisen haastaviksi koetuissa tehtävissä ja ongelmissa. (Sales & Pinto 2011, 253.)

Suosituimmat tiedonlähteet

Durán Muñozin (2010) laaja kansainvälinen kyselytutkimus, johon vastasi yli 400 eri alojen kääntäjää eri puolilta maailmaa, tarjoaa tietoa siitä, millaisia tiedonlähteitä kääntäjät suosivat terminologisia ongelmia ratkaistessaan. Noin 40 prosenttia vastaajista kertoi käyttävänsä eniten kaksikielisiä, neljäsosa yksikielisiä ja kymmenesosa monikielisiä termitiedon lähteitä. Käytetyimpiä tiedonlähteitä ja -hankintakanavia kysyttäessä eniten vastauksia keräsi kaksikielinen erikoisan sanakirja tai sanasto. Toiseksi suosituin oli hakukoneella, käytännössä Googlessa, tehtävät haut. (Durán Muñoz 2010, 62.) Googlen ylivoimaisena käytetympänä hakukoneena kertoo myös se, että Alonson (2015) tutkimuksessa vain noin 20 prosenttia vastaajista kertoi edes joskus käyttävänsä jotain muuta hakukonetta.

Volanen (2015) puolestaan tutki suomalaisten ammattikäntäjien verkkotiedonhakua. Tutkimukseen osallistui viisi kääntäjää, jotka käänsivät yhden sivun mittaisen tieteellisen artikkelin abstraktin. Käännösprosessia tutkittiin sekä näppäilyjen tallennuksen että kuvaruuduntallennusohjelman avulla, ja lisäksi kääntäjät vastasivat kyselyyn sekä ennen käännöstehtävää että sen jälkeen. Tutkimuksessa selvisi, että kaikkien kääntäjien yleisin tiedonhankintakanava oli Google, johon suuntautui 75 prosenttia kaikista kääntäjien tekemistä verkkosivuvierailuista. Seuraavaksi suosituimpia kohteita olivat erilaiset verkkosanakirjat (11,5 %) ja Wikipedia (7,5 %). Yksilökohtaiset erot eri resurssien käytössä olivat varsin suuria, esimerkiksi vähiten Googlea käyttänyt kääntäjä vieraili Googlen sivulla 20 kertaa, kun taas eniten Googlea käyttänyt 155 kertaa. Myös hakujen aloitussivut vaihtelivat: eräs kääntäjistä aloitti tiedonhaun lähes aina Googlessa, kun taas toisella yleisin aloitussivusto oli sanakirja ja kolmannella Wikipedia. Sen sijaan erilaisia käännöksen aihealueeseen eri-

koistuneita verkkosivuja (rinnakkaistekstejä) kääntäjät käyttivät varsin vähän. Tällaisille sivuille tehtyjen vierailujen määrä vaihteli yhdestä kymmeneen. (Volanen 2015, 45-46, 52.)

Myös Chodkiewicz (2015) havaitsi suurta vaihtelua tiedonhakujen määrässä tutkiessaan kääntäjäopiskelijoiden tiedonhankintaa opintoihin kuuluvassa harjoitustehtävässä. Tutkimuksessa tiedonhakujen määrä vaihteli opiskelijoiden välillä yhdestä 120:een, keskiarvon ollessa 29. Erityyppisiä hakuja opiskelijat tekivät keskimäärin seitsemän, tässä vaihteluväli oli 1-14. Äidinkielestä vieraaseen kieleen kääntäneet opiskelijat tekivät selvästi enemmän tiedonhakuja (keskimäärin 44) kuin äidinkieleensä päin kääntäneet (keskiarvo 22), ja käyttivät myös hieman useammanlaisia lähteitä. Opiskelijat käyttivät tiedonhakuun useimmiten Google-hakukonetta, ja yleisin haku oli jonkin fraasin hakeminen ilman lainausmerkkien käyttöä, vaikka niiden käyttäminen olisi monessa tapauksessa parantanut hakutulosta. Myös yksittäisten sanojen hakeminen Googlella oli varsin yleistä. Monet opiskelijat käyttivät kuitenkin avainsanoja (kuten 'sanakirja', 'käännös' tai tunnetun tiedonlähteen nimi) sana- ja fraasihakujensa tarkentamiseen, jolloin tietty tiedonlähde tai useita etsittyä tietoa tarjoavia lähteitä näkyi tuloslistan kärjessä. Kuvahakua käytettiin esineiden rakenteen ja eri osien nimitysten selvittämiseen, tähän pyrittiin myös lisäämällä Google-hakuun avainsana 'rakenne'. Lähtökielisiä sivuja käytettiin alkutekstin ymmärtämiseen liittyvissä ongelmissa, kun taas käännöksen aihepiiriä käsitelleiltä kohdekielisiltä sivuilta tarkistettiin sanojen täsmällisiä merkityksiä, käyttötapoja ja synonyymejä. (Chodkiewicz 2015, 129-137.)

Enríquez Raído (2014) tarjoaa lähteidenkäyttöön hieman erilaisen näkökulman erittelemällä, mistä lähteistä kääntäjien lopulta käännöksissään käyttämät ratkaisut useimmin löytyivät. Tutkittavana oli sekä kääntäjäopiskelijoita että ammattikääntäjiä. Kaikista tiedonhakua vaatineista kääntäjien ratkaisuista lähes puolet löytyi sanakirjoista ja noin viidesosa tietosanakirjasta (Wikipediasta). Lisäksi ratkaisuja löytyi esimerkiksi Google-hauilla, järjestöjen, yritysten ja yliopistojen verkkosivuilta sekä keskustelupalstoilta. Yleisissä sanastoon liittyvissä ongelmissa kaikki kääntäjät kokenutta ammattilaista lukuun ottamatta käyttivät sanakirjoista löytämiään vastineita, kun taas erikoistuneemmissa terminologisissa kysymyksissä tietosanakirja oli tärkeämpi tiedonlähde. Sanakirjoihin luottaminen johti useassa kohdin epäonnistuneisiin käännöksiin, kun etenkin monimerkityksisten sanojen kohdalla kääntäjät valitsivat kontekstiin sopimattoman ratkaisun sanakirjan tarjoamista lukuisista vaihtoehdoista. Kokemattomimmat kääntäjät eivät juuri taustatutkimusta tehneet ja rinnak-

kaistekstejä lukeneet, mikä olisi todennäköisesti parantanut joidenkin käännösratkaisujen laatua ja tehnyt käännöksistä idiomaattisempia. (Enríquez Raído 2014, 141, 144.)

Sanakirjat ja korpuukset

Kuten mainittua, valtaosa varhaisemmasta kääntäjien tiedonhankinnan tutkimuksesta keskittyy sanakirjankäytön tutkimukseen. Sanakirjat ovat myös nykyisin kääntäjille tärkeä tiedonlähde, tosin yhä useammin ne ovat käytettävissä verkossa. Verkkosanakirjat eivät kuitenkaan täysin ole syrjäyttäneet perinteisiä painettuja sanakirjoja myöskään nuorempien kääntäjien kohdalla. Ainakin eräässä viimeaikaisessa tutkimuksessa yli 80 prosenttia ensimmäisen vuoden kääntäjäopiskelijoista käytti painettuja sanakirjoja, mutta verkkosanakirjoja vain noin puolet (Sales et al. 2016, 8-9). Kaksikieliset sanakirjat olivat myös Sánchez Ramosin (2005) tutkimuksessa kääntäjäopiskelijoiden selvästi käytetyin tiedonlähde, niitä käytti lähes 90 prosenttia tutkimuksen opiskelijoista. Sen sijaan yksikielisten sanakirjojen käyttö oli huomattavasti vähäisempää, joskin se lisääntyi mitä pitemmällä opiskelijat olivat opinnoissaan (Sánchez Ramos 2005).

White, Matteson ja Abels (2008) tutkivat ammattikäntäjien tiedonhankintaa käyttäen menetelmänään fokusryhmähaastatteluja. Tutkimuksen perusteella yksi- ja kaksikieliset yleisanakirjat ovat kääntäjien ensisijainen tiedonlähde. Paljon käytettyjä ovat myös erikoisalojen sanakirjat, ja muita lähteitä ryhdytään usein etsimään vasta sitten, jos sanakirjoista ei löydy vastausta tiedontarpeeseen. Tutkijat pitivät tätä tulosta yllättävänä, olivathan tutkittavat kokeneita ammattilaisia. Yleissanakirjojen runsasta käyttöä juuri tässä tutkimuksessa voi osin selittää se, että monet haastatelluista kääntäjistä kääntävät myös varsinaisten työkieltensä sukulaiskielistä, eli itselleen uusista kielistä. Termien ja niiden vastineiden lisäksi kääntäjät hakevat sanakirjoista tietoa esimerkiksi sanojen morfologiasta, aikamuodoista ja monikkomuodoista. (White et al. 2008, 587-588.)

Sanakirjojen ja sanastojen hyöty kääntäjille on rajallinen, koska ne eivät juuri tarjoa kontekstia ja esimerkkejä todellisista käyttötilanteista sanojen ympärille. Niinpä kääntäjät tarvitsevatkin tiedonlähteikseen myös sellaisia tekstejä, joissa sanat esiintyvät laajemmassa kontekstissa. Rinnakkaistekstit ovatkin usein sanakirjoja hyödyllisempiä tiedonlähteitä, koska ne tarjoavat todellisten esimerkkien kautta laajempaa tietoa siitä, kuinka kieltä jolla-

kin erikoisalalla käytetään. (Sánchez-Gijón, 2009, 113; Gallego-Hernández 2015, 119-120; Künzli 2001, 521.)

Tehtävän kannalta relevanttien aiemmin julkaistujen tekstien hyödyntämisen ei kuitenkaan tarvitse rajoittua vain yksittäisiin teksteihin, vaan niitä voidaan koota suppeammiksi tai laajemmiksi kokoelmiksi, korpuksiksi. Korpuksella tarkoitetaan tekstikokoelmaa, joka on koottu julkaistuista aineistoista, ja on siis otos siitä, miten kieltä käytetään määrätynlaisissa teksteissä. Korpukseen voidaan tehdä sanahakuja konkordanssiohjelmalla, jolloin ohjelma näyttää millaisissa ympäristöissä ja millaisten muiden sanojen yhteydessä haettu sana esiintyy. Kääntäjä voi hyödyntää kahdenlaisia korpuksia: jonkin ulkopuolisen tahon kokoamia, ylläpitämiä ja muiden käytettäväksi tarjoamia valmiita korpuksia tai kääntäjän itsensä kokoamia ad hoc -korpuksia.²⁰ (Royle et al. 2009, 521.)

Sanojen näkeminen erilaisissa konteksteissa antaa kääntäjälle niin kielellistä kuin käsitteellistäkin informaatiota sanojen merkityksiin, sanojen välisiin suhteisiin ja tyypillisiin fraaseihin liittyen (Bowker 2001, 349). Korpusten suurimmat edut yksittäisten rinnakkaistekstien käyttämiseen verrattuna ovat hakuominaisuudet ja tekstien suurempi määrä. Korpukset tarjoavat myös tarkempaa ja ajantasaisempaa tietoa kielen käytöstä kuin sanakirjat, jotka ovat monesti jo ilmestyessään osittain vanhentuneita, vaikka verkkosanakirjoja toki pystytään päivittämään nopeasti toisin kuin painettuja. (Royle et al. 2009, 521, 527-528; Bowker 2001, 349.) Kääntäjä voi käyttää korpuksia esimerkiksi lähtötekstin ymmärtämiseen, termien vastineiden löytämiseen ja vieraan kielen rakenteiden ymmärtämiseen (Gallego-Hernández 2015, 133). Muista lähteistä löydettyjä termejä voi myös tarkistaa korpusaineistosta ja sen avulla löytää oikean, kyseisen tehtävän kaltaisessa yhteydessä käytetyn termin. Monesti onkin hedelmällistä käyttää korpuksia ja sanakirjoja yhdessä niin, että sanakirjan tarjoaman vastineen käytön todellisissa kielenkäyttötilanteissa tarkistaa korpuksesta. (Bowker 2001, 346; Royle et al. 2009, 525.)

Myös internetin hakukoneita voi suoraan käyttää eräänlaisena korpustyökaluna esimerkiksi tutkittaessa kuinka yleisesti käytettyjä jotkin sanat tai ilmaukset ovat ja millaisissa konteksteissa niitä käytetään. Tällöin koko hakukoneen indeksoima tekstiaineisto toimii eräänlaisena kontrolloimattomana korpuksena. Tämä oli esimerkiksi Kiukkosen (2006, 49, 56) tutkimuksessa kääntäjien yleisin tapa käyttää internetiä. Tiedonhakija voi toki jossain mää-

---

²⁰ Ad hoc -korpuksista enemmän luvussa 5.2.2.

rin kontrolloida hakua kohdistamalla sen esimerkiksi vain tietyn maalaisille sivuille tai esimerkiksi yliopistojen sivuille, mutta kontrollointimahdollisuudet ovat joka tapauksessa varsin vähäisiä. Kääntäjä joutuu siis ikään kuin luottamaan kaikkien verkkoon tekstejä tuottaneiden kielitaitoon ja asiantuntemukseen. Todellisuudessa nämä haut lienevät yleensä luonteeltaan enemmän laadullisia kuin määrällisiä. Pelkästään hakutulosten määrän sijaan olennaisempaa on tutkia millaisia tuloksia ja millaisista lähteistä erilaisilla hauilla saadaan. Huolellisesti koottu korpus on tässä suhteessa tietysti luotettavampi, sillä erikoisalan tekstikorpuksessa ilmaukset esiintyvät suuremmalla todennäköisyydellä samanlaisessa tai samankaltaisessa yhteydessä kuin missä kääntäjä niitä aikoo käyttää. (Enríquez Raído 2013, 282.) Sopivaa erikoisalan korpusta ei kuitenkaan ole aina käytettävissä, joten nopeuden ja helppouden vuoksi webin käyttäminen korpuksena on kääntäjien keskuudessa varsin yleistä (Désilets 2010).

Wikipedia

Eräs yksittäinen tiedonlähde, joka on saanut viimeaikaisessa tutkimuksessa jonkin verran huomiota, on avoin verkkotietosanakirja Wikipedia. Wikipediaa tiedon luotettavuuden näkökulmasta käsitellään luvussa 5.2.3, seuraavassa muita tutkimuksissa tehtyjä huomioita kääntäjien Wikipedian käytöstä.

Sekä Chodkiewiczin (2015) että Lahtisen (2013) tutkimista kääntäjäopiskelijoista lähes kaikki kertoivat käyttävänsä Wikipediaa säännöllisesti harjoituskäännöksissään siitäkin huolimatta, että Wikipedian luotettavuuteen tiedonlähteenä suhtauduttiin melko kriittisesti. Yleisimmin Wikipediaa käytettiin yleistiedon hakemiseen ja vieraisiin asioihin tutustumiseen sekä termien etsimiseen. Termitietoa haettiin paitsi Wikipedian yksikielisestä versiosta, myös vertaamalla erikielisiä Wikipedia-artikkeleita ja pyrkimällä näin löytämään termin vastineita toisella kielellä. (Chodkiewicz 2015, 136; Lahtinen 2013, 42-43, 47-48.) Chodkiewicz (2015, 136) pitää tätä tehokkaana tapana löytää erikoisalojen termejä ja Wikipediaa hyvänä vaihtoehtona kaksikielisille sanakirjoille. Tärkeimpiä syitä Wikipedian käyttöön olivat käytön helppous ja nopeus sekä monikielisyys. Myös näkyvyys Googlen hakutuloksissa oli usein syynä Wikipedian käyttöön, sillä useimmiten opiskelijat päätyivät sivustolle Google-hakujen kautta. Tiedon luotettavuus sen sijaan oli syynä Wikipedian käyttöön vain hyvin harvoin. Tämän Lahtinen tulkitsee kertovan siitä, että vähemmän vai-

van lain mukaan luotettavuus on toissijaista tehokkuuteen nähden. Kriittinen suhtautuminen Wikipedian luotettavuuteen näkyy myös siinä, että yli neljännes tarkisti Wikipediasta saamansa tiedon aina ja noin puolet usein jostakin toisesta lähteestä. (Lahtinen 2013, 43, 50-51, 54, 58-59.)

Alonson (2015) tutkimuksessa puolestaan selvitettiin kyselyn avulla, kuinka paljon ja mihin tarpeisiin ammattikäntäjät käyttävät Wikipediaa käännöstyönsä apuna, ja mitä he ajattelevat Wikipediasta tiedonlähteenä. Opiskelijoiden tavoin myös ammattilaiset käyttivät Wikipediaa monin eri tavoin, joista perinteinen tietosanakirjakäyttö oli vain yksi. Myös ammattilaiset käyttivät Wikipediaa korvaamaan sanakirjaa tai korpusta termien etsinnässä ja tarkistamisessa, ja lisäksi esimerkiksi Wikipedia-artikkeleissa olevista kuvista haettiin visuaalista informaatiota lähtötekstin ymmärtämisen helpottamiseksi. Myös kulttuuristen viittausten merkitysten selvittäminen kuului tavallisimpiin käyttötarkoituksiin. Wikipedian yleisin käyttötarkoitus oli kuitenkin taustatiedon etsiminen jostakin aiheesta, ja Wikipedian tärkeää roolia kääntäjien tiedonlähteenä kuvastaa se, että vastaajista vain noin viisi prosenttia kertoi ettei koskaan käytä Wikipediaa tähän tarkoitukseen. Eräs mielenkiintoinen kääntäjien kertoma syy Wikipedian käyttöön oli myös se, että he voivat perustella ratkaisujaan viittaamalla Wikipediaan, joka on myös heidän toimeksiantajiensa tuntema palvelu. (Alonso 2015.)

5.2.2 Tiedon kerääminen ja hallinta

Käännöstehtäviin liittyvää tietoa on usein niin paljon, että sen hallinta ja organisointi on välttämätöntä. Tietoa voidaankin ajatella raaka-aineena, jota kääntäjät hankkivat, käsittelevät ja jalostavat niin, että se palvelee käännösten kohderyhmän tarkoituksia. Kääntäjät eivät siis pohjimmiltaan hanki tietoa itseään vaan käännöstensä lukijoita varten.²¹ (Risku 2007, 89-90.) Kääntäjä kerää tietoa sekä pitkäkestoiseen muistiin että erilaisina fyysisinä tai sähköisinä dokumentteina. Tiedon etsimisen ja löytämisen lisäksi sen analysointi ja organisointi osaksi henkilökohtaista tietokokoelmaa on tärkeä osa kääntäjän työtä ja kompetenssia. Kun uusi tieto yhdistetään ja suhteutetaan aiempiin tietoihin sekä eri aloihin ja aiheisiin, se ei rajoitu vain yhteen tehtävään, vaan sitä voidaan hyödyntää myös muissa

---

²¹ ks. luku 3.2.

tehtävissä. Tämä edellyttää usein tiedon jatkuvaa päivittämistä. Erilaiset käännöstyökalut ja sähköiset tietokannat mahdollistavat myös tiedon jakamisen kääntäjien kesken tai organisaatiotasolla. Kääntäjän onkin tärkeä tietää millaista tietoa, millaisessa muodossa ja miten hänen kannattaa kerätä ja säilyttää, ja kuinka tuo tieto on helposti haettavissa ja käytettävissä silloin kun sitä tarvitaan. (Pinto & Sales 2008a, 427; González & Mejía 2014; Thelen 2010, 35; Sales 2008.)

Sales (2008; Sales & Pinto 2011, 251) toteaa, että aloittelevilla kääntäjäopiskelijoilla ei ole vielä käsitystä oman tietokokoelman rakentamisen ja ylläpidon merkityksestä, kun taas pitemmällä opinnoissaan olevat opiskelijat ja ammattikäntäjät kiinnittävät tähän enemmän huomiota ja ymmärtävät tiedonhallintataitojen ja jatkuvan oppimisen merkityksen kääntäjälle. Salesin (2008) kyselyssä opiskelijat itsekin kokivat tarvitsevänsä harjoitusta nimenomaan tiedonhallinnassa, jotta hankittua tietoa voitaisiin käyttää mahdollisimman hyvin hyödyksi käännöstehtävissä. Lähes kaikki Salesin, Pinton ja Fernández-Ramosin (2016, 10) tutkimista opiskelijoista olivat kuitenkin säilyttäneet kääntäessään keräämäänsä informaatiota uudelleenkäyttöä varten, tavallisimmin tallentamalla hyödyllisiä dokumentteja tietokoneelleen, mutta jotkut myös kertoivat keräävänsä sanoja omaan sanastoonsa. Tiedon käsittelyyn ja hallintaan liittyvien taitojen ja teknisten apuvälineiden käytön opettaminen alan opiskelijoille onkin olennaisen tärkeää. Tiedon ja tiedonlähteiden analysointi, tiivistäminen, järjestäminen ja yhdistäminen erilaisiksi tietokannoiksi ja termipankeiksi mahdollistaa niiden tehokkaan uudelleenkäytön kääntäjän tulevissa tehtävissä. Tämä on kääntäjän kompetensseista sellainen, jonka tärkeys kyllä yleensä tiedostetaan, mutta jossa monilla on käytännössä paljon kehitettävää. (Sales & Pinto 2011, 250-251; Sales et al. 2016, 5.)

Samankaltaiset ongelmat esimerkiksi termien suhteen toistuvat usein tehtävästä toiseen, eikä niihin aina ole löydettävissä ratkaisuja olemassa olevista lähteistä, jolloin kääntäjät joutuvat itse kokoamaan omat lähteensä (Vehmas-Lehto 2010, 361; Torres-Hostench & Bestué Salinas 2015, 294). Etenkin teknisessä kääntämisessä kääntäjän on tärkeää pystyä rakentamaan ja ylläpitämään omia henkilökohtaisia tietokokoelmia, joita voi käyttää tiedonlähteinä erilaisissa tehtävissä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi sanastot, korpuksat, termikannat, käännösmuistit ja listat hyödyllisistä verkkosivuista. (Pinto & Sales 2007, 540; Sales & Pinto 2011, 253.) Toisaalta myös kulloisenkin tehtävän vaatimukset ja toimeksiantajan toiveet voivat vaatia esimerkiksi hyvinkin erikoistuneen termikannan kokoamista. Käännösten toimeksiantajat eivät kuitenkaan aina ymmärrä termityön tärkeyttä, vaikka

tutkimuksetkin osoittavat, että termienhallintastrategia ja kääntäjän itse kokoamat terminologiset lähteet säästävät aikaa ja kustannuksia, ja myös parantavat käännösten laatua ja viestinnän tehokkuutta. Kääntäjien kokoamat termikannat eroavat terminologien luomista termipankeista olemalla suppeampia, yhteen erikoisalaan keskittyviä ja tehtävän tarpeisiin luotuja, joten päähuomio on käännösvastineissa. Käyttäjänä on yleensä vain yksi kääntäjä, ja termikannat integroituvat muihin kääntäjän teknisiin apuvälineisiin tarkoituksena auttaa häntä omassa työssään. Kääntäjien termikannat pyrkivät kuvaamaan kielenkäyttöä jonkin erikoisalan teksteissä, eivät antamaan preskriptiivisiä suosituksia, joten niitä voidaan koota myös kaksikielisistä lähteistä. (Bowker 2014, 305-307, 310-311.)

Termikantojen ja sanastojen lisäksi kääntäjien tyypillisesti itse kokoama tiedonlähde ovat korpuukset. Jos juuri kyseistä erikoisalaa koskevaa valmista korpusta ei ole käytettävissä tai se ei ole riittävän kattava kääntäjän tiedontarpeisiin, kääntäjä voi itse etsiä ja tallentaa sopivia rinnakkaistekstejä esimerkiksi verkkosivuilta. Tekstit voidaan muuntaa käytössä olevan konkordanssiohjelman käyttämään muotoon ja hyödyntää niitä käännöstehtävän aikana esiintyvien käsitteellisten, terminologisten tai fraaseihin liittyvien ongelmien ratkaisemisessa tai tekstityyppikonventioiden ja muun alakohtaisen tiedon opettelussa. (Gallego-Hernández 2015, 120-121; Enríquez Raído 2014, 64.) Tällaisia suppeahkoja sähköisiä ad hoc -korpuksia kertoi Alonson (2015) tutkimuksessa ainakin joskus kokoavansa lähes 70 prosenttia kääntäjistä. Niiden nähdään kuuluvan kääntäjän tärkeimpiin tiedonlähteisiin, joita voi käyttää sanakirjojen, termitietokantojen ja muiden lähteiden rinnalla (Gallego-Hernández 2015, 135-136). Pienenkin korpuksen kokoamisessa on syytä olla strategia ja määrätyt kriteerit joilla tekstejä kerätään, jotta se edustaa lähdetekstin alaa tai tekstityyppiä mahdollisimman hyvin.²² Korpuksen pääasiallisena tarkoituksena on tarjota kääntäjälle luotettavaa, aiempiin teksteihin pohjautuvaa tietoa siitä, miten tekstit tietyllä erikoisalalla rakentuvat ja millaisia käsitteitä siellä esiintyy. (Pastor & Seghiri 2009, 78-79.)

5.2.3 Lähteiden laadun arviointi

Kääntäjien käytössä olevien tiedonlähteiden ja -hankintakanavien määrä on lisääntynyt huomattavasti viime vuosien digitalisoitumiskehityksen myötä. Saatavissa olevan tiedon

---

²² Ohjeita ja suuntaviivoja ad hoc -korpuksen kokoamiseen tarjoavat esimerkiksi Pastor ja Seghiri (2009).

määrä on aiheuttanut sen, että siinä missä aiemmin kääntäjien haasteena oli tiedon löytäminen ja siihen käsiksi pääseminen, nykyisin kyse on usein sopivimman ja relevanteimman ratkaisun valitsemisesta useiden vaihtoehtojen joukosta ja sen soveltamisesta kulloiseenkin käännöstilanteeseen (Enríquez Raído 2016, 979; Pym 2013, 493). Valintaa on siis tietotulvassa tehtävä entistä enemmän, mutta tiedon suuren määrän ja hajanaisuuden vuoksi se ei aina ole helppoa (Sales & Pinto 2011, 252). Kääntäjälle ei riitä potentiaalisten tiedonlähteiden etsiminen ja niistä tiedon hakeminen ja käyttö, vaan luotettavien lähteiden valitseminen ja niiden sisältämän tiedon laadun ja hyödynnettävyyden arvioiminen kuuluvat kääntäjän tiedonhankinnan keskeisimpiin asioihin. Koska laatu on aina suhteessa kontekstiin, kääntäjän olisi tiedettävä kääntämiensä erikoisalojen keskeisimmät tiedonlähteet ja joissain tapauksissa myös tärkeimmät yksittäiset tiedon tuottajat. Tekstit olisi myös pystyttävä tulkitsemaan oikein ja suhteuttamaan löydettyt ja seulotut uudet tiedot aiempiin tietoihin. (Durán Muñoz 2014; Sales et al. 2016, 4-5.)

Lisääntyneet mahdollisuudet eivät automaattisesti tarkoitaakaan parantuneita mahdollisuuksia, sillä suuri osa verkosta löytyvistä erikoisalojen lähteistä ja työkaluista on heikkolaatuisia, kattavuudeltaan riittämättömiä ja epäluotettavia. Kääntäjien on siten oltava hyvin tarkkana siitä, mitä lähteitä he voivat hyödyntää ja miten. (Durán Muñoz 2012; Sales & Pinto 2011, 253; White et al. 2008, 589-590.) Monien verkkolähteiden soveltumattomuus kääntäjän tarpeisiin johtuu esimerkiksi siitä, ettei näitä resursseja ole rakennettu ja ylläpidetty järjestelmällisesti, eikä niitä ole tarkoitettukaan luotettavaa, kattavaa, täsmällistä ja johdonmukaista tietoa tarvitsevien kääntäjien apuvälineiksi. Vaikka jostakin tiedonlähteestä olisikin apua lähdetekstin ymmärtämisessä, sitä ei välttämättä silti voi hyödyntää kääntäjän kannalta tärkeämmässä kohdetekstin tuottamisessa. (Durán Muñoz 2012; Gallego-Hernández 2015, 120-121.)

Durán Muñoz (2014) laati tarkistuslistan helpottamaan verkosta löydettävien termitiedon lähteiden arviointia. Tarkistuslistan avulla pyritään arvioimaan tiedonlähteen luotettavuutta ja hyödyllisyyttä kääntäjien tiedonlähteenä. Lista sisältävät esimerkiksi seuraavat tarkistuskohdat:

- *Tekijä*: Onko mainittu tekijän (yksittäisen ihmisen tai organisaation) nimi? Luotettavuutta lisää tekijän yhteystiedot sekä tiedot mahdollisesta akateemisesta tai muusta pätevyydestä. Myös verkkotunnus (maatunnus tai organisaatioon viittaava tunnus) vaikuttaa luotettavuuteen.
- *Päivitys*: Milloin sivua on päivitetty, onko se ajan tasalla?
- *Erikoisala*: Onko kyseessä jonkin erikoisalan sanasto ja vastaako tämä sitä tehtävää, jota varten tietoa ollaan hakemassa?
- *Kokoaminen*: Mitä tietoa löytyy sanaston kokoamisesta ja siinä käytetyistä lähteistä?
- *Virheet*: Kuinka paljon sanastossa on virheitä termeissä tai niiden määritelmässä?
- *Käytettävyys*: Onko sanaston käyttö helppoa ja loogista, onko siinä mahdollisuus tehdä erilaisia hakuja?
- *Määritelmät*: Onko käsitteet määriteltä täsmällisesti ja kattavasti?
- *Käyttö*: Löytyykö tietoa siitä, millä erikoisaloilla termiä käytetään ja missä konteksteissa?
- *Paradigmaattiset suhteet*: Onko mainittu esimerkiksi synonyymejä, antonyymejä, lähikäsitteitä?
- *Esimerkit*: Onko esimerkkejä käyttökonteksteista?
- *Viittaukset*: Onko viittauksia tai linkkejä muihin termeihin?

Vastaavia asioita on huomioitu myös muissa kääntäjien lähteiden valintaa ja arviointia käsittelevissä tutkimuksissa. Sekä Karjel (2012) että Enríquez Raído (2014) tutkivat kääntäjäopiskelijoiden ja ammattikäntäjien näkemyksiä verkosta löytyvien tiedonlähteiden laadusta ja luotettavuudesta. Molemmista tutkimuksista nostettiin lähteiden luotettavuuden tärkeimmiksi kriteereiksi sisällön täsmällisyys ja kattavuus sekä lähteen tekijän asiantuntemus. Myös verkkosivuston omistajalla tai ylläpitäjällä nähtiin olevan merkitystä, sillä tunnettujen organisaatioiden tuottamia aineistoja pidettiin yleisesti luotettavina. Tämä oli tärkeää etenkin ammattikäntäjille, jotka pyrkivät arvioimaan yksittäisten tietojen luotettavuutta koko aineiston valossa. Myös aiemmilla kokemuksilla jonkin lähteen käytöstä oli merkitystä luotettavuuden arvioinnissa. Sen sijaan esimerkiksi sivuston rakenne, käytön helppous tai tiedon esittämistapa eivät juuri vaikuttaneet arvioihin sivuston luotettavuudesta. Teknisiin yksityiskohtiin liittyneet tekijät eivät siis olleet kääntäjille tärkeitä luotettavuuden kriteerejä, vaan huomio kiinnittyi pääasiassa itse tekstin laatuun. Opiskelijoiden ja ammattilaisten näkemykset olivat varsin yhteneväisiä, tosin Enríquez Raídon tutkimukses-

sa opiskelijat pitivät myös verkkosivulle tulevien ja sieltä lähtevien linkkien määrää tärkeänä kriteerinä sivun laadun arvioimisessa, mutta ammattikäntäjät eivät nähneet linkeillä olevan tässä suhteessa merkitystä. Sen sijaan osa ammattilaisista piti tärkeänä osoituksena dokumentin laadusta sitä, että se on kielellisesti laadukas, eli ei sisällä kirjoitus-, kielioppi- tai asiavirheitä. Myös muilla sivustoilla esiintyville käyttäjien positiivisille tai negatiivisille kommentteille annettiin jonkin verran painoarvoa. (Karjel 2012, 30, 34-35; Enríquez Raído 2014, 61-63.)

Kysyttäessä espanjalaisilta käänntäjäopiskelijoilta näkemyksiä heidän omasta lähdekriittisyydestään, opiskelijat arvioivat ymmärtävänsä lähdekriittisyyden merkityksen paremmin kuin opintojensa alussa ja kertoivat tarkistavansa tiedot useammasta lähteestä. Tietoisuus käytettävissä olevista tiedonlähteistä ja tiedon laadun ja soveltuvuuden arviointistrategioista koettiin tärkeimmiksi kehityskohteiksi, jotta kuhunkin tiedontarpeeseen osattaisiin lähteä hakemaan oikeanlaisia lähteitä. Opiskelijat pitivät tärkeänä tiedon luotettavuutta, tehokasta löytymistä, täsmällisyyttä ja kattavuutta. Teoriassa opiskelijoiden kriteerit lähteiden valinnalle olivat siis hyviä, mutta käytännössä he eivät usein noudattaneet niitä, vaan valitsivat epärelevantteja ja epäluotettavia lähteitä. Erityisesti kulttuurisiin viittauksiin liittyvien tiedontarpeiden kohdalla vain harva opiskelija käytti relevantteja lähteitä, vaikka sellaisia olisi ollut saatavilla. Eräs syy tähän oli se, että opiskelijat luottivat tiedontarpeiden luonteesta riippumatta tiettyihin helppokäyttöisiin lähteisiin, kuten Wikipediaan, eivätkä osanneet tai halunneet etsiä tilannekohtaisesti relevanttia tietoa tuntemattomammista, mutta mahdollisesti hyödyllisemmistä tiedonlähteistä. (Sales 2008; Sales et al. 2016, 9-10.)

Durán Muñozin (2010) laajan erimaalaisille ammattikäntäjille suunnatun kyselytutkimuksen eräs osa käsitteli terminologisten tiedonlähteiden laatua ja sen arviointia. Kyselyyn vastanneista käntäjistä 39 prosenttia ilmoitti käyttävänsä vain sellaisia tiedonlähteitä, joissa olevan tiedon oikeellisuudesta he voivat olla varmoja, kun taas 34 prosenttia oli sitä mieltä, että aina ei ole mahdollista löytää luotettavia lähteitä. Jopa viidesosa vastaajista puolestaan kertoi, ettei tee etukäteen minkäänlaista lähteen laadun arviointia. Tutkimuksessa annetuista seitsemästä lähteen laadun ja luotettavuuden arviointikriteeristä käntäjät pitivät tärkeimpänä tekijää tai julkaisijaa. Seuraavaksi tärkeimpiä olivat lähteen keskittyminen tiettyyn erikoisalaan, tiedon määrä ja yksityiskohtaisuus, ajantasaisuus ja käytön helppous. Kaksi vähiten tärkeiksi arvioitua kriteeriä olivat lähettä koskevat ulkopuoliset kommentit sekä käyttöohjeet. (Durán Muñoz 2010, 62-63.)

Usein ajatellaan, että kääntäjien kannattaisi käyttää lähteinään vain alkuperäiskielellä kirjoitettuja tekstejä, ei käännöksiä. Ilmeinen poikkeus tähän ovat tietenkin käännösmuistit, joiden avulla kääntäjät voivat hyödyntää ja uudelleenkäyttää aiempia käännösratkaisujaan ja niitä varten tekemäänsä tiedonhankintaa. Toimeksiantaja voi kuitenkin toimittaa kääntäjälle myös oman käännösmuistinsa, johon on koottu muiden kääntäjien aiempia käännöksiä. Ongelmana tällöin, kuten muulloinkin käännettyjä tekstejä käytettäessä on se, että yleensä ei ole mahdollisuutta selvittää mitä lähteitä aiemman tekstin kääntäjä on käyttänyt ja millä perusteilla hän on ratkaisuihinsa päätenyt. Virheet ja huonot ratkaisut voivat tällöin siirtyä käännösmuistista uusiinkin teksteihin. (Bowker 2014, 312; Heylen et al. 2014, 4021.) Käännösmuistien suhteen tulisikin noudattaa samanlaista lähdekriittisyyttä kuin muidenkin tiedonlähteiden kohdalla, eikä automaattisesti olettaa niiden olevan korkealatuksia (Doherty 2016, 954). Käännösmuistien lisäksi kääntäjät käyttävät tutkimusten mukaan tiedonlähteinään paljon muitakin käännettyjä tekstejä, kuten esimerkiksi monikielisiä verkkosivuja, luottaen ilmeisesti siihen, että pystyvät kokemuksensa ja ammattitaitonsa turvin tarkistamaan tiedon luotettavuuden ja tunnistamaan heikot tai virheelliset käännösratkaisut (Désilets et al. 2009; Kiukkonen 2006, 47-48).

Luotettavuuden kannalta ongelmallisia tiedonlähteitä ovat myös sellaiset verkosta löytyvät tekstit, jotka eivät ole ennen julkaisemistaan käyneet läpi minkäänlaista toimituksellista prosessia tai laaduntarkistusta. Koska kuka tahansa voi julkaista verkossa mitä tahansa ilman aiheen asiantuntemustakin, oikean ja laadukkaan tiedon lisäksi myös väärää ja puutteellista tietoa on ennennäkemättömän paljon. Tällaiset kontrolloimattomat tekstit vaativatkin tarkempaa lähdekritiikkiä kuin kontrolloidummat lähteet, joita kääntäjät kuitenkin edelleen pääasiassa käyttävät (Bowker 2014, 312). Koska kääntäjät ovat käännöstehtävissä tarvitsemansa tiedon saamiseksi kuitenkin valmiita tarvittaessa käyttämään myös epäluotettavampia lähteitä, on tärkeää pystyä tunnistamaan käyttökelpoinen tieto ja erottamaan se käyttökelvottomasta (Désilets et al. 2008, 343). Niin käännettyjen tekstien kuin kontrolloimattomien verkkolähteidenkin kohdalla korostuu kriittinen harkinta ja kääntäjän oma kyky arvioida lähteiden käyttökelpoisuutta sen suhteen, mitkä ratkaisut ovat hyväksyttäviä kyseiseen tilanteeseen. Epäluotettavamminkin lähteet voivat joskus olla hyödyllisiä tuomalla esiin erilaisia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja, mutta ratkaisut on aina syytä tarkistaa myös jostakin toisesta lähteestä. (Bowker 2014, 312, 316; Désilets et al. 2009.)

Eräänä luotettavuuden kannalta vaihtelevaksi koettuna lähteenä mainitaan joissakin tutkimuksissa avoin verkkotietosanakirja Wikipedia, jota kääntäjät kuitenkin käyttävät varsin paljon (ks. esim. Désilets et al. 2008, 343; Durán Muñoz 2010, 62). Alonson (2015) tutkimuksessa kävi ilmi, että valtaosa kääntäjistä piti Wikipediaa kokonaisuutena kääntäjän kannalta hyvin käyttökelpoisena palveluna, 80 prosenttia vastaajista arvioi sen olevan joko hyvin käyttökelpoinen tai käyttökelpoinen ja vain noin 10 prosenttia oli sitä mieltä, että kääntäjien ei pitäisi käyttää Wikipediaa. Yli puolet vastaajista piti Wikipediaa myös luotettavana tiedonlähteenä, mutta vain yksi prosentti hyvin luotettavana. Wikipediaa siis käytettiin paljon, mutta suhtautuminen tiedon luotettavuuteen oli epäilevää, ja tiedot tarkistettiin muista lähteistä. Lähteiden luotettavuuden arviointi onkin eräs ekspertti- ja noviisikäytäntöjä erottavista tekijöistä, ja ammattilaiset luottivat omaan kykyynsä Wikipedia-artikkeleiden laadun arvioimisessa. (Alonso 2015.)

5.3 Tehtävälähtöinen tiedonhankinta

Tehtävällä tarkoitetaan tässä yhteydessä yhtä kokonaisuutta, jolla on selkeä alku ja loppu sekä määrätty tavoite (Byström & Hansen 2005, 1050-1051). Kääntäjän kohdalla tehtävä on tyypillisesti yksi käännoistyö, joka alkaa siitä, kun kääntäjä saa haltuunsa käännettävän tekstin ja päättyy valmiin käännöksen toimittamiseen eteenpäin (Hansen 2003, 26).²³ Alkutekstin saaminen ja käännöksen luovuttaminen muodostavat siis selkeät rajat, joiden sisällä tapahtuvat toiminnot kuuluvat kyseisen tehtävän piiriin, joten tehtävä muodostaa luontevan kontekstin kääntäjän tiedonhankinnan tarkastelulle. Seuraavissa alaluvuissa nostetaan esiin erilaisia näkökulmia ja tarkastellaan tiedonhankinnan merkitystä päätöksenteossa ja ongelmanratkaisussa (5.3.1), tyypillisiä tiedon tyyppejä (5.3.2 ja 5.3.3), tehtävän sosiaalista ulottuvuutta (5.3.4), rutiinin ja luovuuden problematiikkaa (5.3.5), vaikeusasteeltaan erilaisia tehtäviä (5.3.6) sekä tiedonhankinnan ongelmia (5.3.7) ja vaikutuksia tehtävän onnistumiseen ja käännöksen laatuun (5.3.8).

---

²³ Alkuteksti ei välttämättä ole mikään kiinteä ja pysyvä, vaan voi koko ajan muuttua ja päivittyä, jolloin myöskään kääntäminen ei ole kertaluontoinen tehtävä vaan jatkuvaa, eikä käännös siinä mielessä valmis, ettei siihen enää palataisi ja sitä muokattaisi (Enríquez Raído 2016, 976).

5.3.1 Päätöksenteko ja ongelmanratkaisu

Päätöksenteko ja ongelmanratkaisu liittyvät käsitteinä läheisesti toisiinsa. Niiden ero on siinä, että päätöksentekotilanteita voi esiintyä ongelmanratkaisuprosessin eri vaiheissa, jos kääntäjän on valittava kahdesta tai useammasta mahdollisesta ratkaisuvaihtoehdosta. Päätöksiä tehdään koko ajan osittain tiedostamattakin, kun taas ongelmalla tarkoitetaan sellaista tilannetta, jossa kääntämisen luonnollinen flow keskeytyy ja kääntäjä tunnistaa tarpeen pysähtyä miettimään ratkaisua. (Muñoz Martín 2014, 24; Tirkkonen-Condit 2005, 408.) Päätöksiä tehdään siis silloin, kun on valittava vähintään kahden eri vaihtoehdon väliltä. Jos kääntäjä tietää mihin pyrkii, päämäärät rajaavat mahdollisia ratkaisuja ja osa vaihtoehdoista on usein helposti suljettavissa pois. Myös kokemus auttaa sen vaihtoehdon valitsemisessa, joka parhaiten edesauttaa kulloisenkin tehtävän tavoitteeseen pääsemistä eli sellaisen käännöksen tuottamista, joka täyttää viestintätehtävänsä. (Prassl 2009, 58-59.) Jotta päätöksiä voidaan tehdä perustellusti ja kunnollisilla kriteereillä, tarvitaan päätöksenteon tueksi tietoa. Käännettävän tekstin ja kääntäjän omien tietojen perusteella on pystyttävä tunnistamaan millaisia tiedontarpeita tehtävä aiheuttaa, millaisia tiedonlähteitä on syytä käyttää ja kuinka nämä auttavat tekemään oikeita päätöksiä. (Pinto & Sales 2007, 532-533; Hurtado Albir & Alves 2009, 60.) Vaikka lähteet itsessään eivät tarjoaisi suoria vastauksia kääntäjän kysymyksiin, ne voivat olla avuksi päätöksentekoprosessissa ja auttaa kääntäjää perustelemaan ratkaisunsa (Varantola 1998, 181).

Ongelmanratkaisutilanteessa kääntäjällä on kompetenssistaan riippuen käytössään erilaisia strategioita, joista osa liittyy tiedonhankintaan ulkoisista tiedonlähteistä. Koska kääntäjän kohtaamat ongelmat ovat usein vaikeasti hahmotettavia ja määriteltäviä, eikä kääntäjällä välttämättä ole tiedossa mihin lopputulokseen hänen tulisi pyrkiä, niiden ratkaisemiseen joudutaan käyttämään luovuutta ja joskus intuitiotakin, eikä strateginen lähestymistapa siis aina ole mahdollinen. (Muñoz Martín 2014, 23; PACTE 2003, 56.) Tavallisesti kuitenkin mitä kokeneemmasta ja asiantuntevammasta kääntäjästä on kyse, sitä paremmin hän pystyy näkemään ja tunnistamaan erilaisia ongelmia lähtötekstistä ja käyttämään tehokkaasti erilaisia menetelmiä niiden ratkaisemiseksi (Shreve 2006, 35). Ongelmanratkaisussa hyödynnetään siis sekä kokemuksen myötä syntynyttä rutiinia, joka mahdollistaa toistuvien ongelmatilanteiden ratkaisemisen vähäisemmällä kognitiivisten resurssien käytöllä, että tilannekohtaisesti luotavaa ongelmanratkaisustrategiaa (Göpferich 2009a, 62).

Kääntäjän tiedonhankintaa ja -hakua, samoin kuin kääntämistä ylipäänsä on usein tutkittu ongelmanratkaisun näkökulmasta. Kääntämistä tarkastellaan tällöin sellaisten kääntäjän kohtaamien ongelmien kautta, jotka aiheuttavat tiedontarpeita ja joiden ratkaisemiseksi kääntäjän on hankittava tietoa (Enríquez Raído 2011, 62; González & Mejía 2014). Koska käännöstehtävät ovat monesti kompleksisia eikä tehtävän suorittamisessa vaadittuja tietoja usein voida tietää etukäteen, liittyy tehtäviin monenlaista epävarmuutta. Kokonaiseen tehtävään liittyvää epävarmuutta ei kuitenkaan tässä yhteydessä käsitetä käännösongelmaksi, vaan ongelmalla tarkoitetaan tehtävän sisällä esiintyviä yksittäisiä ongelmatilanteita (Muñoz Martín 2014, 23). Tutkimusten mukaan tiedonhankintaa vaativista ongelmista suurin osa koskee kohdetekstin tuottamista (Massey & Ehrensberger-Dow 2011, 207). PACTE-ryhmän (2009, 213; 2011, 326-327) mukaan kääntäjän kohtaamat ongelmat liittyvät tyypillisesti joko kieleen (esim. sanasto, lauserakenteet, termien vastineet), tekstiin (esim. tekstityyppi, tyyli, johdonmukaisuus ja yhtenäisyys), kielenulkoisiin asioihin (esim. kulttuurierot, yleistieto, alatieto), alkutekstin sisältöön (esim. viittaukset, piilomerkitykset) tai käännöstehtävään (esim. tekstin tarkoitus ja tehtävä, yleisön tietämyksen taso).

Kääntämisen prosessitutkimuksissa on havaittu, että käytännössä suuri osa työstä tapahtuu sisäisten kognitiivisten resurssien avulla rutiininomaisesti, ilman että ratkaisuja täytyy erityisesti pysähtyä miettimään. Toisinaan taas kääntäjä kohtaa enemmän ponnistelua vaativia ongelmia. Kääntäjän kohtaamat ongelmat johtuvat siitä, että omat deklaratiiiviset tai proseduraaliset tiedot eivät tilanteessa riitä, ja kääntäjä tuntee epävarmuutta siitä, kuinka päästä eteenpäin. (Angelone 2010, 18, 20; PACTE 2011, 328-329; 2003, 56.) Prosessitutkimuksissa tämä näkyy tyypillisesti taukoina, poistoina, korjauksina, viivytettyinä tai tilapäisinä päätöksinä, ulkoisen tiedonlähteen käyttönä ja ääneenajattelussa sanallisina toteamuksina. Tauko voi siis olla merkki ongelmasta tai muusta kognitiivisesta prosessista, ja tauon pituus korreloi usein tauon aikana työstettävän kielellisen yksikön kompleksisuuden kanssa. Myös esimerkiksi tiedonhaku verkosta voi siis jo itsessään olla merkki tunnistetusta ongelmasta. (Göpferich 2009b, 8; Angelone 2010, 18, 20; Göpferich & Jääskeläinen 2009, 173; Ehrensberger-Dow & Perrin 2013, 83; PACTE 2003, 56.)

Ongelmanratkaisutilanteissa voidaan käyttää apuna sisäisiä ei-automaattisia resursseja tai jotakin ulkoista resurssia, jolla tarkoitetaan mitä tahansa kääntäjän oman muistin ulkopuolella sijaitsevaa tiedonlähdettä (PACTE 2005, 612; 2009, 211; Prassl 2009, 60). Sisäisten ja ulkoisten tiedonlähteiden käyttö voidaan jakaa neljään erilaiseen toimintamalliin sen mu-

kaan, millaisia tiedonlähteitä tietoisien päätöksenteon tukena käytetään ja kuinka suuri päätöksenteon kognitiivinen kuormittavuus on. Nämä mallit ovat *pelkästään sisäinen, enimmäkseen sisäinen, enimmäkseen ulkoinen* ja *pelkästään ulkoinen*. Pelkästään sisäisessä päätöksenteossa lopullinen päätös käännöksestä tehdään ainoastaan sisäisten lähteiden avulla, mitään ulkoisia tiedonlähteitä ei käytetä. Enimmäkseen sisäisessä tavassa taas ulkoisia lähteitä käytetään, mutta niiden tarjoamia ratkaisuja ei hyväksytä ja lopullinen päätös tehdään sisäisten lähteiden perusteella. (PACTE 2005, 615; 2009, 223.) Christensenin (2011, 147-148) mukaan enimmäkseen sisäisestä päätöksenteosta on kyse myös silloin, kun käännösmuistin tekemää ehdotusta ei hyväksytä suoraan vaan sitä pysähdytään miettimään, riippumatta siitä käytetäänkö sitä lopulta käännöksestä vai ei. Enimmäkseen ulkoisessa päätöksenteossa käytetään erilaisia ulkoisia tiedonlähteitä ja ratkaisu perustuu enimmäkseen niihin. Pelkästään ulkoisessa tavassa taas käytetään vain kaksikielisiä ulkoisia lähteitä kuten sanakirjoja, joiden tarjoama ratkaisu hyväksytään. Kognitiivinen kuormitus on suurimmillaan pelkästään sisäisessä päätöksenteossa, jolloin ratkaisu tehdään vain kääntäjän omien kognitiivisten resurssien avulla. Kaksikielisen lähteen tarjoaman ratkaisun hyväksyminen puolestaan ei vaadi kognitiivista ponnistelua, ja näiden ääripäiden välillä kognitiivinen kuorma vaihtelee sen mukaan, kuinka paljon päätöksenteko perustuu sisäisiin resursseihin ja kuinka paljon ulkoisiin tiedonlähteisiin. (PACTE 2005, 615; 2009, 223.)

Prassl (2009) jakaa päätöksentekoprosessin neljään tasoon: *rutiinipäätöksiin, stereotyyppisiin päätöksiin, harkittuihin päätöksiin ja konstruoituihin päätöksiin*. Rutiinipäätöksissä päädytään spontaanisti yhteen vaihtoehtoon, ja koko prosessi tapahtuu automaattisesti. Tätä voi silti pitää päätöksenä, koska rutiini on syntynyt aiempien päätöksentekoprosessien tuloksena. Myös stereotyyppisissä päätöksissä ratkaisuun päädytään spontaanisti, mutta vaihtoehtoja on enemmän kuin yksi, joista yksi valitaan ilman tietoista päätöksentekoa. Harkituissa päätöksissä spontaaninen prosessi keskeytyy ja vaihtoehtoja joudutaan tietoisesti hakemaan joko sisäisistä tai ulkoisista tiedonlähteistä, sekä puntaroimaan niiden soveltuvuutta. Konstruoiduissa päätöksissä käytetään sekä sisäisiä että ulkoisia lähteitä, mutta näistä saatu tieto ei riitä päätöksen tekemiseksi, vaan on pystyttävä luomaan uutta tietoa. (Prassl 2009, 60-64.)

Prasslin (2009) tutkimuksessa ammattikäytäntöjen päätöksentekotilanteista 44 prosenttia oli rutiinipäätöksiä, 8 prosenttia stereotyyppisiä päätöksiä, 44 prosenttia harkittuja päätöksiä ja 4 prosenttia konstruoituja päätöksiä. Noin puolet päätöksistä syntyi siis rutiininomaisesti

ilman tietoista tiedonhakua sisäisistä tai ulkoisista lähteistä. Kääntäjillä oli tutkimuksessa kaikkiaan 25 päätöksentekotilannetta, joista 13:ssa he tekivät onnistuneen päätöksen. Rutiinipäätöksistä onnistuneita oli vain 4/11, kun taas harkituista päätöksistä onnistui 8/11. Rutiinipäätösten onnistumisprosentti oli siis 36,4 prosenttia, stereotyyppisten päätösten 50 prosenttia, harkittujen päätösten 72,7 prosenttia ja konstruoitujen päätösten 0 prosenttia. Tämä tulos viittaa siihen, että suurempi kognitiivinen ponnistus päätöksentekotilanteissa johtaa keskimäärin onnistuneempiin käännöksiin. Prassl tutki myös ensimmäisen vuoden kääntäjäopiskelijoita, joiden päätöksentekotilanteista 16 prosenttia oli rutiinipäätöksiä, 0 prosenttia stereotyyppisiä päätöksiä, 80 prosenttia harkittuja päätöksiä ja 4 prosenttia konstruoituja päätöksiä. Opiskelijoiden tekemistä päätöksistä yhteensä vain kaksi oli onnistuneita, molemmat syntyivät harkitun päätöksenteon avulla. (Prassl 2009, 72-73, 77-79.)

Laajempia kokonaisuuksia kerrallaan työstävät kääntäjät, jotka suunnittelevat käänno-prosessin kulkua etukäteen ja perehtyvät lähtötekstiin ennen varsinaisen kääntämisen aloittamista pystyvät yleensä paremmin ratkaisemaan eteen tulevia ongelmia (Massey & Ehrensberger-Dow 2011, 207). Lisääntyneen teknologian käytön myötä kääntäjien työskentelyprosessi on kuitenkin muuttunut entistä pirstoutuneemmaksi, ja kokeneetkaan ammattilaiset eivät välttämättä lue koko tekstiä ennen kääntämisen aloittamista, vaikka tämä vähentäisi ongelmia, auttaisi sulkemaan pois kontekstiin sopimattomia käännosvaihtoehtoja ja parantaisi käännoksen laatua. Jos ongelmia pyritään ratkaisemaan pääasiassa yksittäisiä sanoja koskevilla ulkoisiin lähteisiin tehtävillä tiedonhauilla, saattaa tekstin kokonaisuus hämärtyä, mikä voi johtaa virheellisiin tulkintoihin ongelmallisissa kohdissa. Siksi parempi ongelmanratkaisukeino olisi usein tarkempi perehtyminen lähtötekstiin ja sen eri elementtien välisiin suhteisiin. (Wang & Lim 2017, 75-76.)

5.3.2 Alatiedon hankinta

Kääntäjän on itse tiedettävä ja ymmärrettävä mitä kääntää voidakseen välittää tekstin sisällön toisella kielellä. Sellaista mitä ei ymmärrä, ei voi kääntää, kuten Kastberg (2009) asian kiteyttää. Erikoisalan tekstien kääntämiseen tarvitaan runsaasti alakohtaista tietoa, ja kääntäjän onkin yleensä tehtävä käännettävän tekstin aiheeseen liittyvää taustatutkimusta, etenkin silloin kun on kyse itselle vieraammasta aihealueesta, mutta myös tuttujen aiheiden kohdalla (González & Mejía 2014; Gile 2009, 129).

Kääntäjän kompetensseista ja tiedontarpeista puhuttaessa tehtiin jako kielelliseen ja kielenulkoiseen tietoon. Kielenulkoiseen tietoon kuuluu sekä yleistietoa että alakohtaista tietoa. Tärkeä osa erikoisalan osaamista on luonnollisesti alakohtaisen terminologian hallinta, mitä käsitellään seuraavassa luvussa 5.3.3. Se ei kuitenkaan yksin riitä, vaan kääntäjän on ymmärrettävä myös käsitteet termien takana ja mitä niillä tarkoitetaan. Niinpä hän tarvitsee myös kielenulkoista alakohtaista faktatietoa.

Riittävän alatiedon puute vaikeuttaa erityisesti alkutekstin merkityksen ymmärtämistä, jolloin kääntäjät joutuvat hankkimaan tietoa paitsi terminologian osalta, myös ymmärtääkseen kuinka tekstin käsittelemät asiat käytännössä toimivat (White et al. 2008, 582). Myös esimerkiksi kollokaatioiden kääntämisessä ilmenevät ongelmat liittyvät usein puutteelliseen taustatietoon (Melnichuk & Osipova 2016, 2505). Alatiedon määrällä onkin vaikutusta kääntäjän tiedontarpeisiin, sillä mitä enemmän alatietoa käännöksen aihealueelta kääntäjällä on, sitä vähemmän hänellä yleensä ilmenee tiedontarpeita, ja tarpeet ovat luonteeltaan yleisempiä, usein kielellisiä (Enríquez Raído 2011, 70; 2014, 179). Myös käännösyksiköiden pituus lyhenee etenkin kompleksisissa erikoisalan teksteissä, jos kääntäjän alatiedossa on selviä puutteita (Dragsted 2005, 59). Käännösprosessi ja siihen kuuluva tiedonhankinta onkin yleensä sujuvinta silloin, kun kääntäjä pääsee työskentelemään itselleen tutun aihealueen parissa, jolloin tiedonhankinnassa voidaan keskittyä yksittäisten ongelmien kuten terminologisten kysymysten ratkaisemiseen tarvitsematta käyttää aikaa laajempaan alatiedon opiskeluun (Sales 2008).

Aihe- tai alatieto onkin erään tutkimuksen mukaan terminologian jälkeen kääntäjien yleisin tiedontarve (Alonso 2015). Toisaalta toisessa tutkimuksessa kääntäjien näkemykset alatiedon merkityksestä vaihtelivat suuresti, mikä voi kertoa siitä, että osa kääntäjistä ei erityisesti opiskele omalla erikoisalallaan tarvittavia alakohtaisia tietoja, vaan oppii niitä vain työtehtäviensä kautta (Chodkiewicz 2012). Tehtäväkohtaisella alatiedon hankinnalla on kuitenkin selkeä yhteys käännöksen laatuun. Vain kielellisten ongelmien ratkaisemiseksi tarvittavaa tietoa hankkivat suoriutuvat tehtävistä kyllä nopeammin, mutta myös alatiedon hankintaan ja ymmärtämiseen panostavat tuottavat yleensä parempia käännöksiä. (Enríquez Raído 2011, 70.)

Alatiedon hankinta korostuu usein käännösprosessin alussa, kun kääntäjä tutustuu käännettävän tekstin aiheeseen. Jos on kyse sellaisen erikoisalan tekstistä, jossa kääntäjä ei ole

asiantuntija, hän todennäköisesti huomaa nopeasti alakohtaisten tietojensa puutteellisuuden ja ryhtyy tekemään tutkimustyötä perehtyäkseen kyseisen alan tai aiheen toimintaan ja selvittääkseen itselleen keskeiset käsitteet (Whyatt 2012, 206-207). Enríquez Raídon (2014, 108) tutkimuksessa parhaaksi asiantuntijaksi arvioitu ammattikäntäjä aloitti käännösprosessin lukemalla tehtäväkuvauksen ja lähdetekstin huolella läpi. Tämän jälkeen hän perehtyi käännettävän tekstin aihealueeseen ja tutki useita tekstistä tunnistamiaan ongelmallisia kohtia erilaisia tiedonlähteitä hyödyntäen. Eräs hyvä keino luotettavan alatiedon hankkimiseksi on kyseisen erikoisalan asiantuntijoiden konsultointi. Usein näin tehdään terminologisissa kysymyksissä, mutta asiantuntijoilta voi saada myös yleisempää tietoa alasta. Muita hyviä alatiedon lähteitä ovat esimerkiksi rinnakkaistekstit, joiden hankkimista internet on suuresti helpottanut ja nopeuttanut. (Sánchez-Gijón 2009, 113; Mackenzie 2004, 35.)

Kastberg (2009) tarkastelee erikoisalojen alatiedon opetusta kääntäjänkoulutuksen yhteydessä eurooppalaisissa yliopistoissa. Siinä missä alatietoa on perinteisesti (esim. PACTE 2003) pidetty lähinnä deklaratiivisena tietona, Kastbergin mielestä alatiedon näkeminen proseduraalisena tietona on hedelmällisempää. Kastberg pitääkin ongelmallisena deduktiivista lähestymistapaa, jossa opiskelijan oletetaan saavan riittävät erikoisalan perustiedot lyhyehkoltä johdantokurssilta. Ensinnäkin on vaikea määritellä mikä on perustietoa, ja toisaalta sekin on niin laaja käsite, että kaiken käsitteleminen lyhyellä johdantokurssilla on mahdotonta. Lisäksi on vaikea arvioida kuinka relevantteja opiskeltavat asiat ovat opiskelijoiden myöhemmin työelämässä kohtaamiin käännöstehtäviin nähden. Induktiivisemmassa lähestymistavassa opiskelijat joutuvat käännöstehtäviensä yhteydessä tekemisiin useiden erikoisalojen kanssa. Näin he saavat tietoa useilta aloilta, joskin tieto jää väistämättä hyvin pintapuoliseksi. (Kastberg 2009.)

Koska kääntäjät joutuvat tai pääsevät usein työskentelemään mitä erilaisempien alojen ja aiheiden parissa, eikä voida tietää mitä tietoa opiskelijat tulevat tulevaisuudessa tarvitsemaan, on erikoisalojen opettamisen sijaan järkevämpää pyrkiä antamaan opiskelijoille tiedonhallintaan, ongelmanratkaisuun, itseohjautuvaan opiskeluun ja ryhmätyötaitoihin liittyviä taitoja ja yleisiä valmiuksia. Huomio siirretään siis sisältöjen opettamisesta menetelmien oppimiseen, jolloin opiskelijat saavat valmiuksia selvittää minkä tahansa erikoisalan tekstien kanssa ja hankkia tehtäväkohtaisesti tarvittavat tiedot. Tämä sisältää omissa tehtäväkohtaisten tiedontarpeiden tunnistamisen, potentiaalisten tiedonlähteiden etsimi-

sen ja niiden sisältämän tiedon soveltuvuuden ja relevanssin arvioimisen sekä tiedon käyttämisen tehtävän edellyttämällä tavalla. (Kastberg 2009; Ditlevsen & Kastberg 2009; Sales et al. 2016, 3.)

5.3.3 Terminologisen tiedon hankinta

Termillä tarkoitetaan kielellistä yksikköä, jolla on jokin tietty merkitys tai käyttötapa tietyssä erikoisalan kielessä, ja joka viittaa johonkin erikoisalan käsitteeseen (Gile 2009, 130). Tämä määritelmä tekee eron yleiskielen sanojen ja erikoiskielen termien välille. Koska kääntäjät työskentelevät usein erikoisalojen tekstien parissa, heidän sanastoon liittyvät ongelmansa ovat tyypillisesti nimenomaan terminologisia (White et al. 2008, 589). Yleiskielen ja erikoiskielen välistä eroa ei kuitenkaan kannata liioitella, koska erikoiskielissäkin esiintyy paljon samoja elementtejä kuin yleiskielessä. Lisäksi molempia käytetään viestinnän välineenä, ja ne sisältävät puhtaasti kielellisten elementtien lisäksi erilaisia sosiaalisia ja tilanteisiin liittyviä konventioita. Yleiskielen ja erikoiskielen erot liittyvätkin lähinnä siihen, kuka kieltä käyttää, missä tilanteessa ja mikä on aihe josta puhutaan tai kirjoitetaan. Yleiskielen sanojen ja erikoiskielen termien välinen ero ei siis ole mitenkään selkeä. (Montero Martínez & Faber Benítez 2011, 94.) Bowker (2014, 318) onkin sitä mieltä, ettei eron tekeminen termien ja muiden sanojen välille ole kääntämisen yhteydessä yleensä relevanttia, koska mikä tahansa sanastoon liittyvä voi muodostaa kääntäjälle sellaisen ongelman, joka vaatii tiedonhankintaa. Kääntäjän kannalta olennaisinta on se, mikä on jollakin tavalla hyödyllistä käsillä olevan tehtävän kannalta (Bowker 2014, 318).

Termien tunnistaminen on kääntäjälle kuitenkin tärkeää siksi, että termeillä on yleensä eri kielissä vakiintuneet vastineet, joita kääntäjät joutuvat käyttämään tuottaakseen ymmärrettävän ja viestintätilanteeseen sopivan kohdekielisen tekstin. Siinä missä monien sanojen ja lauseiden kohdalla kääntäjä voi käyttää omaa luovuuttaan, termejä käännettäessä luovuus ei yleensä ole mahdollista. Termien vastineita etsiessään kääntäjän on oltava erityisen tarkka käytettyjen lähteiden luotettavuudesta ja varmistuttava siitä, että löydetty vastineet varmasti viittaavat juuri alkutekstin kuvaamaan käsitteeseen ja ovat vakiintuneita termejä kohdetekstin kontekstissa. (Thelen 2010, 34.)

Kääntäjä tarvitsee siis tietoa erikoisalojen käsitteistä ja käsitejärjestelmistä, ja alkutekstin termien tunnistaminen ja niille kohdekielisten vastineiden löytäminen on eräs kääntäjän työn tavallisimmista ja myös tärkeimmistä toimista (Vehmas-Lehto 2010, 363). Etenkin teknisissä teksteissä kääntäjän suurimpana haasteena ovat terminologiset ja sanastoon liittyvät ongelmat, joten alan terminologian tunteminen on erittäin tärkeää käännösten oikeellisuuden kannalta. Erityisen suuren haasteen muodostavat kulttuurispesifiset termit, jotka ovat sidoksissa johonkin tiettyyn kieleen ja kulttuuriin ja joille on siksi vaikea löytää sopivaa vastinetta toisessa kielessä. (Melnichuk & Osipova 2016, 2504-2505.) Koska erikoisalojen termit vaativat täsmällisiä käännöksiä eikä kääntäjällä usein ole yhtä vahvaa erikoisalan osaamista kuin alkutekstin kirjoittajalla ja kohdetekstin todennäköisillä lukijoilla, kokeneidenkin erikoisalan kääntäjien on tehtävä runsaasti termeihin liittyvää tutkimus- ja tiedonhankintatyötä (Heylen et al. 2014, 4018). Champagnen (2004, 30) mukaan termeihin liittyvä ongelmanratkaisu ja tiedonhankinta vie kokeneilla kääntäjillä 20-25 prosenttia kääntämiseen käytettävästä ajasta, kun taas kokemattomilla kääntäjillä luku voi olla jopa 40-60 prosenttia. Kääntäjän onkin kyettävä nopeasti hankkimaan tietoa kussakin tehtävässä tarvittavista termeistä ja suhteuttamaan ne kyseisen alan muihin käsitteisiin sekä ymmärtämään käsitteiden väliset suhteet joihin termeillä viitataan (Montero Martínez & Faber Benítez 2011, 89-90, 93).

Kääntäjän kohtaamat terminologiset tiedontarpeet ja ongelmat voivat liittyä termien tunnistamiseen, niiden merkitysten ymmärtämiseen, käyttökonteksteihin, käännösvastineiden löytämiseen, löydettyistä vastineista käännöksen kontekstiin sopivimman valitsemiseen, terminologiseen vaihteluun (vivahte-erot, samaan käsitteeseen viittaa monta termiä, sama termi viittaa useampaan käsitteeseen) ja toimimiseen silloin, kun sopivaa vastinetta ei löydy tai ole olemassa (Alonso 2015; Hanoulle et al. 2015, 27; Wang & Lim 2017, 70; Cabré Castellví 2000, 216, ref. Durán Muñoz 2014). Kääntäjälle ei siis riitä pelkästään se, että hän löytää lähtökielen termille määritelmältään vastaavan kohdekielisen vastineen, vaan hänen on varmistuttava siitä, että tuo vastine on sopiva kohdetekstin kontekstiin, ottaen huomioon viestintätehtävän ja oletetun yleisön (Thelen 2010, 45). Termit ovat aina kontekstisidonnaisia, joten oikean tiedon välittymisen kannalta on tärkeää käyttää termejä oikeissa konteksteissaan ja johdonmukaisesti läpi koko tekstin samalla tavalla ja viittaamaan samoihin käsitteisiin (Melnichuk & Osipova 2016, 2511).

Lähtö- ja kohdekielisten termien määritelmien tutkimiseen ja vastineiden etsimiseen kääntäjä voi käyttää erilaisia tiedonlähteitä, kuten yksi-, kaksi- ja monikielisiä erikoisalan sanakirjoja, sanastoja ja termiluetteloita tai eri instituutioiden ylläpitämiä laajoja termipankkeja (Thelen 2010, 46-48; Bowker 2014, 308). Myös esimerkiksi standardeista voi löytää termeille määritelmiä ja vastineita muilla kielillä (Samuelsson-Brown 2010, 91). Lisäksi eri alojen asiantuntijat ovat hyödyllisiä etenkin silloin, kun on tarve tietää mitä termiä jostakin käsitteestä käytetään kyseisellä alalla ja käännöksen kielellä (Vehmas-Lehto 2010, 370). Durán Muñozin (2010, 55) mukaan suurimmasta osasta terminologiaa tiedonlähteitä ei tosin laatunsa puolesta ole kääntäjille juuri apua, joten he joutuvat itse kokoamaan termitiedon lähteensä verrannollisia korpuksia tai aiempia käännöksiä käyttäen, mikä taas ei aina ole mahdollista kireiden aikataulujen takia.

Durán Muñozin (2010, 63-64) tutkimuksessa kääntäjiltä kysyttiin, millaista tietoa sisältää heidän mielestään hyvä terminologisen tiedon lähde. Tutkimuksen perusteella kääntäjät haluavat saada niin kielellistä tietoa (määritelmät, vastineet, lyhenteet jne.) kuin myös termien käyttöön liittyvää tietoa (mihin erikoisalaan termi kuuluu, tarkemmat käyttökontekstit, esimerkit jne.). Sen sijaan esimerkiksi termien etymologiaan tai ääntämiseen liittyvät tiedot ovat kääntäjille merkityksettömiä. (Durán Muñoz 2010, 63-64.) Erityyppisistä lähteistä kääntäjät suosivat verkossa olevia termitiedon lähteitä, kuten sanakirjoja, sanastoja ja termitietokantoja. Näitä käyttäessään kääntäjän on omaksuttava kriittinen asenne löytäänsä tietoa kohtaan ja arvioitava tarkasti kuinka luotettavaa ja kyseiseen tehtävään sopivaa se on. (Durán Muñoz 2014.) Esimerkiksi termitietokannoista löydetty termit voivat olla peräisin erilaista tekstityyppiä tai rekisteriä edustavasta tekstistä, jolloin termi ei välttämättä ole suoraan poimittavissa käännöksen edustamaan kontekstiin. Siksi on tärkeää tutkia termejä käyttökonteksteissaan. Tässä ovat avuksi erikoisalaa käsittelevä kirjallisuus, rinnakkaistekstit ja korpuksset. Etenkin korpuksset ovat kääntäjille hyviä ja käyttökelpoisia lähteitä sen tarkistamiseen, kuinka termejä alan teksteissä käytetään. (Kerremans 2015.)

5.3.4 Yhteistyö

Vaikka perinteinen kuva kääntäjästä on yksinäinen puurtaja omassa kammiossaan, käytännössä jokainen kuuluu erilaisiin yhteisöihin ja työssä korostuu yhteistyön tekeminen (Hartama-Heinonen 2016, 6). Kääntäjän viestintä ei rajoitukaan pelkästään käännösviestintään

eli käännöstekstin kautta viestimiseen, käännökseen valmiina viestintätuotteena, vaan viestintää tapahtuu myös käännösprosessin aikana kääntäjän ja erilaisissa asemissa olevien muiden ihmisten välillä, ja myös näiden viestintätilanteiden hallitseminen on tärkeää projektin onnistumisen kannalta (Risku et al. 2016, 993). Kääntäjällä on luonnollisesti kontakteja toimeksiantajiinsa, mutta hänellä voi olla myös pitkäaikaisia yhteistyösuhteita esimerkiksi kollegoihinsa, eri alojen asiantuntijoihin, natiivikielenpuhujiin ja muihin ihmisiin, jotka voivat toimia tärkeinä tiedonlähteinä (Risku et al. 2010, 85). Yhteistyö eri tahojen kanssa on aina ollut tärkeä osa kääntäjän työtä ja tiedonhankintaa, mutta uudet sähköiset kanavat ovat mahdollistaneet aiempaa helpomman ja nopeamman yhteydenpidon ihmisten välillä. Erilaiset verkossa toimivat yhteisölliset palvelut kuten keskustelupalstat ja wikit mahdollistavat myös tiedon jakamisen kollegojen kesken ympäri maailmaa. Näissä yhteisöissä voi olla kääntäjien lisäksi mukana myös esimerkiksi eri kielten natiivipuhujia ja eri alojen ja aihealueiden asiantuntijoita, joilta kääntäjät voivat pyytää tietoa ja apua käännöstehtäviensä tueksi (Mihalache & Bernardi 2015, 167).

Kollegoiden ja asiantuntijoiden lisäksi myös alkutekstin tekijä tai käännöksen toimeksiantaja toimii kääntäjälle yhteistyötahona ja tiedonlähteenä. Alkutekstin kirjoittajan, käännöksen tilaajan ja tulevan käännöksen käyttäjien väliset suhteet voivat vaihdella: käännöksen voi tilata alkutekstin kirjoittaja, tulevan käännöksen käyttäjä tai kirjoittajan ja käyttäjien välillä toimiva välittäjä (Chesterman & Wagner 2002, 49). Hyvä keskusteluyhteys ja informaation kulkeminen kääntäjän ja käännöksen tilaajan välillä on tärkeää siksi, että kääntäjälle on työnsä kannalta hyödyksi saada mahdollisimman paljon informaatiota (Risku et al. 2016, 993).

Toimeksiantaja saattaa asettaa omia toiveitaan tai vaatimuksiaan käännöksen suhteen, mutta vaikkei näin olisikaan, olisi kääntäjällä silti hyvä olla mahdollisuus tarvittaessa kysyä tai keskustella tekstistä tilaajan kanssa. Joka tapauksessa kääntäjän on selvitettävä itselleen tilanne ja konteksti, jossa käännöstä tullaan käyttämään. Mikäli näitä tietoja ei saa toimeksiantajalta, on kääntäjän käytettävä omaa kokemustaan, tietopohjaansa ja muita tiedonhankinnan menetelmiä. (Nord 1991, 93.) Mitä tarkemmin kääntäjällä on tiedossa käännöksen viestintätehtävä, siinä käytettävä terminologia ja muut toimeksiantajan puolelta tulevat toiveet, vaatimukset ja rajoitukset, sitä paremmin hän pystyy ne ottamaan huomioon ja toimittamaan asiakasta tyydyttävän käännöksen. Parhaassa tapauksessa toimeksiantajalla on olemassa esimerkiksi terminologiaan liittyvää materiaalia, termitietokantoja ja samaa

aihepiiriä käsitteleviä rinnakkaistekstejä, jotka hän toimittaa kääntäjälle, ja näin helpottaa kääntäjän tiedonhankintaa. (Risku et al. 2016, 991, 997-998; Torres-Hostench & Bestué Salinas 2015, 294.)

Kääntäjän onkin jo heti toimeksiannosta neuvotellessaan pyydettävä työn tilaajalta kaikkea mahdollista informaatiota, mikä voisi auttaa häntä lähtötekstin ymmärtämisessä, tarvittavan tiedon hankkimisessa tai kohdetekstin tuottamisessa. Tähän sisältyvät myös mahdolliset dokumentit joihin käännettävässä tekstissä viitataan tai jotka muuten liittyvät siihen, kuten aiemmat versiot tai samaa aihetta käsittelevät tekstit. Erityisen tärkeää tämä on silloin, kun kääntäjän on pyrittävä esimerkiksi terminologiseen tai tyyllilliseen yhdenmukaisuuteen jonkin aiemman tekstin tai useampien tekstien kanssa. (Gouadec 2007, 60-64, 70-72; Torres-Hostench & Bestué Salinas 2015, 294.) Kääntäjän toimeksiantajalle esittämät kysymykset ja pyynnot lisäinformaation toimittamisesta käännöstehtävään liittyen eivät siis ole osoitus kääntäjän epäammattimaisuudesta vaan pikemminkin päinvastoin. Tutkimuksen mukaan ei kuitenkaan ole kovin tavallista, että kääntäjän ja toimeksiantajan välillä olisi tiivistä yhteydenpitoa ja toimeksiantajan puolelta henkilö joka antaa neuvoja, kommentoi käännoästä ja vastaa kääntäjän kysymyksiin, tai että käännettävän tekstin lisäksi toimitetaan muutakin aineistoa. Silloin kun näin tapahtuu, se kuitenkin tutkimuksen mukaan selkeästi parantaa paitsi käännoksen laatua myös molempien osapuolien tyytyväisyyttä projektin onnistumiseen ja sitä kautta myös edesauttaa mahdollista tulevaa yhteistyötä jonkin toisen projektin merkeissä. (Risku et al. 2016.)

Yhteistyö ja henkilölähteiden konsultointi ei kuitenkaan liity pelkästään ongelmanratkaisuun, vaan sitä voi ajatella myös laajemmin taiteelliseen ilmaisuun liittyvän johdonmukaisuuden kannalta. Erityisesti runouden, kaunokirjallisuuden ja elokuvan kaltaisilla taiteenaloilla kääntäjän ja alkutekstin tekijän välinen yhteistyö nähdään tärkeänä. Esimerkiksi kirjailijan aiempien teosten tunteminen on osa kääntäjän yleistietoa, koska kirjailijoilla on yleensä oma tyyli ja tapa tehdä tietynlaisia ratkaisuja, jolloin niiden tunteminen auttaa ymmärtämään implisiittisemminkin kerrottuja asioita, ja toisaalta kääntämään nämä johdonmukaisesti saman tekijän eri teosten välillä (Jones 2011, 176; Oittinen 2000, 273).

Uusien tekniikoiden mahdollistama yhteistyö ei kääntäjän puolelta ole kuitenkaan pelkästään tiedon saamista ja käyttämistä, vaan avoimen lähdekoodin ohjelmat ja verkossa käytettävät työkalut ja palvelut mahdollistavat myös tiedon tuottamisen ja jakamisen muiden

kääntäjien käytettäväksi (Gambier 2014, 5-6). Tällaisia ovat esimerkiksi käyttäjien itsensä rakentamat avoimet termitietokannat, joihin käyttäjät voivat syöttää uusia termejä ja niiden määritelmiä ja käännöksiä sekä tehdä hakuja esimerkiksi erikoisalan mukaan. Itse koottujen sanastojen tai termikantojen jakamisen lisäksi tällaisia voidaan siis rakentaa myös yhteistyössä, jolloin säästyy aikaa ja on mahdollista saada kaikkien hyödyksi laajempi tiedonlähde. Kääntäjälle tämänkaltaiset työkalut ovat erityisen käyttökelpoisia haettaessa sellaisia uusia termejä, jotka eivät vielä ole niin vakiintuneita, että niitä löytäisi perinteisemmistä sanakirjoista tai sanastoista. (Torres-Hostench & Bestué Salinas 2015, 293-295; Bowker 2014, 315.)

Verkossa on käytettävissä myös avoimia käännösmuisteja, joissa niin yksittäiset kääntäjät kuin erilaiset organisaatiotkin voivat jakaa omia käännösmuistejaan. Tällaisten avoimien työkalujen haittapuolena on tietenkin se, että koska niitä rakennetaan vapaaehtois pohjalta, sisältö ei välttämättä ole asiantuntijoiden tuottamaa tai tarkastamaa, jolloin laatu vaihtelee. Verkossa toimivat keskustelupalstat ovat myös eräs tapa jakaa tietoa ja kysyä neuvoa kollegoilta. Kääntäjien suosimia keskustelupalstoja pidetään yleensä varsin luotettavina tiedonlähteinä, koska niille tietoa tuottavat ammattikäntäjät, ja toisaalta mahdollisuus keskustella ja saada useiden henkilöiden näkemys mahdollisista käännösratkaisuista parantaa luotettavuutta verrattuna vain yhden ihmisen mielipiteeseen. (Torres-Hostench & Bestué Salinas 2015, 293-297.)

5.3.5 Tiedonhankinta ja luovuus

Tässä luvussa tarkastellaan sitä, kuinka ulkoisista lähteistä tehtävän tiedonhankinnan ajatellaan vaikuttavan kääntäjän itsenäiseen päätöksentekoon ja luovuuteen. Sternberg ja Lubart (1999, 3) määrittelevät luovuuden kyvyksi tuottaa jotakin uutta ja alkuperäistä, joka on kuitenkin tehtävän puitteissa tarkoituksenmukaista. Kääntäjän kohdalla tämä määritelmä toteutuu siinä, että tiedon tuottajana kääntäjä luo itsenäisiä päätöksiä tehden uuden tekstin jonkin olemassa olevan tekstin pohjalta niin, että se on tarkoituksenmukainen oman viestintätehtävänsä kannalta. Bayer-Hohenwarter (2009a, 40) erittelee luovan käännöksen ominaispiirteiksi esimerkiksi harvinaislaatuisuuden, erinomaisen laadun, käännöksen tuottamiseen vaadittavan kognitiivisen ponnistuksen, ei-kirjaimellisuuden ja sujuvuuden, mutta toteaa, ettei mitään näistä piirteistä voida pitää välttämättömänä luovalle käännökselle.

Erityistä luovuutta vaativina kääntämisen lajeina voidaan pitää esimerkiksi runoutta, kaudokirjallisuutta ja audiovisuaalista kääntämistä, joissa tekstien tyylit ja aiheet vaihtelevat suuresti, eikä tiedontarpeita usein ole mahdollista tietää etukäteen (Sales & Pinto 2011, 253). Siinä missä yleisesti voidaan ajatella saatavissa olevan tiedon määrän ja sen käytön vaikuttavan positiivisesti käännöksen laatuun, luovuuden näkökulmasta asia ei ole näin yksiselitteinen. Runouden kääntämisen kohdalla on sanottu, että jos kääntäjä esimerkiksi muuttaa jotakin kohtaa alkutekstistä joko sisällöllisesti tai tyyllillisesti ja päätyy ratkaisuunsa ulkoisen tiedonhankinnan kautta, ei kyseessä tällöin ole luova toiminta. Ulkopuolisten apuvälineiden käyttäminen kääntäessä, esimerkiksi sanojen hakeminen ulkoisista tiedonlähteistä nähdään tällöin rutiinitoimintona, jollaisen avulla ei ole mahdollista tehdä luovia käännösratkaisuja. Tiedonhankintaa ja muuta rationaalista toimintaa voidaan siis pitää luovuuden vastakohtana, mikäli luovuuden ajatellaan olevan jotakin sellaista, joka tulee puhtaasti ihmisen omasta intuitiosta ja mielikuvituksesta. (Jones 2011, 39.) Myös Bayer-Hohenwarter (2009a, 54) näkee ”oman idean” keksimisen ja käyttämisen sanakirjasta löydetyn vastineen sijaan olevan osoitus kognitiivisesta ponnistuksesta ja alkuperäisyydestä, joiden siis todettiin kuuluvan luovan ratkaisun piirteisiin.

Göpferich (2013) puolestaan pitää rutiinitoimintoina automaattisia toimintoja, jotka eivät kuormita kognitiivisia resursseja.²⁴ Rutiinitoimintojen automatisoituminen mahdollistaa näin kääntäjän kompetenssin kehittyessä suuremman strategisen luovuuden, mitä voidaan pitää vastakohtana rutiinitoiminnoille. Mitä suurempi osa työstä sujuu rutiinilla, sitä enemmän kääntäjällä on kognitiivisia resursseja käytettävissään luovien ratkaisujen tekemiseksi. Tiedonhaku ulkoisista lähteistä ei siis tämän määritelmän mukaan ole rutiinitoiminto, koska se ei ole automaattista vaan vaatii kääntäjältä tietoisia ja suunnitelmallisia toimia. (Göpferich 2013, 66-67.) Luovuus voi tiedonhaussa näkyä esimerkiksi luovana hakustrategiana, kuten alkutekstin sanojen synonyymien hakemisena ennen käännösvastineiden hakua, ja sanojen kontekstin luovana ymmärtämisenä, jolloin sanakirjavastineita ei hyväksytä sellaisenaan (Bayer-Hohenwarter 2009b, 92-93).

Myös Jonesin (2011) tutkimuksessa runojen kääntämisestä havaittiin, että rationaalinen ajattelu ja esimerkiksi sanakirjahaut olivat suuressa roolissa kääntäjien luovissa ratkaisuisa. Kääntäjät pitivät tärkeänä alkutekstin ongelmallisten ja monimerkityksisten sanojen

---

²⁴ Sisäisten resurssien automaattisesta ja ei-automaattisesta käytöstä, ks. PACTE (2005, 612).

tarkkojen nyanssien ja kaikkien merkitysten välittämistä, ja niinpä yli kolmasosa työhön käytetystä ajasta kului sanaston tasolla. Silloin kun kaikkien merkitysten välittäminen ei ole mahdollista, kääntäjän on päätettävä mikä lähtötekstin merkityksistä on käännöksen kannalta kaikkein olennaisin: kirjaimellinen, kuvaannollinen vai viittaus todelliseen maailmaan. Kääntäjät hakivat sanoja sanakirjoista ja synonyymisanakirjoista ja käyttivät myös natiivikielenpuhujia henkilölähteinä. Jos vastineet eivät tuntuneet käännökseen sopivilta, kääntäjät hakivat synonyymejä, ja jos nekään eivät tyydyttäneet, he käyttivät kauempana alkuperäistekstistä olevaa uudelleensanoitusta. Luovuuden ymmärtäminen pelkäsi intuitioksi on siis hyvin ahdas tulkinta. (Jones 2011, 130, 133, 140, 142.) Voita isiinkin sanoa, että luovuus ei tarkoita vain intuitiivisuutta tai arvailua, vaan vahvaa strategista kompetenssia ja erilaisten tiedonlähteiden tuntemusta, mikä yhdessä kokemuksen kanssa mahdollistaa luovuuden.

Kuten jo aiemmin on todettu, erilaisten teknisten apuvälineiden kuten käännösmuistien käyttö on tullut osaksi kääntäjien työrutiineja ja osaltaan helpottanut ja nopeuttanut käännösprosessia mahdollistamalla esimerkiksi aiempien käännösratkaisujen kierrättämisen uusiin teksteihin. Teknisten työkalujen käytöllä voi kuitenkin nähdä olevan myös negatiivisia vaikutuksia kääntämiseen nimenomaan luovuuden ja kääntäjän itsenäisen päätöksenteon kannalta. Av-kääntäjät ja kaunokirjallisuuden kääntäjät kokivatkin Mikhailovin (2015) kyselyssä käännösmuistien käytön keskimäärin muiden erikoisalojen kääntäjiä vaikeammaksi. Mikäli kaikki ratkaisut on tarkistettava jostakin olemassa olevasta tekstistä tai muusta lähteestä, rajoittaa se kääntäjän mahdollisuuksia itsenäiseen päätöksentekoon (Ehrensberger-Dow 2014, 375). Erityisesti näin voi ajatella olevan silloin, kun on kyse käännöksen toimeksiantajalta tulevasta, kääntäjälle valmiita ratkaisuja tarjoavista aineistoista (Ehrensberger-Dow & Massey 2014, 77).

Kääntämisen teknistymistä ja käännösmuistien laajamittaista käyttöä voi jopa pitää esteenä kääntäjän luovuudelle ja kielelliselle kekseliäisyydelle, koska käännösyksiköt lyhentyvät helposti lause- tai jopa sanatasolle ja huomio siirtyy laajemmista käännösyksiköistä ja tekstin vastaanottajasta enemmän lähtötekstiin (LeBlanc 2013, 7; Gambier 2014, 6; Doherty 2016, 954). Käännösmuistien käytön on sanottu tekevän kääntäjistä passiivisia ja vähentävän aktiivista tiedonhankintaa jopa siinä määrin, ettei muita mahdollisesti relevantimpia lähteitä käytetä ollenkaan silloin kun käännösmuisti tarjoaa jotakin ratkaisua, vaan ehdotettu vaihtoehto hyväksytään usein sellaisenaan (LeBlanc 2013, 7). Monet niin

LeBlancin (2013, 7) kuin Ehrensberger-Downkin (2014, 375) haastattelemista kääntäjistä sanoivat olevansa joskus jopa tyytyväisiä siihen, jos tiedonhaku ei tuota tulosta eikä käännösmuisti ehdota mitään ratkaisua ja siten rajoita heidän luovuuttaan, ja jotkut epäilivät tekniikan vaikuttavan jopa niin, että luovat ihmiset eivät enää edes hakeudu kääntäjiksi.

5.3.6 Tiedonhankinta ja tehtävän kompleksisuus

Luvussa 2.3 tehtiin ero tehtävän objektiivisen ja subjektiivisen kompleksisuuden välille, ja todettiin objektiivisen kompleksisuuden olevan tehtävän ominaisuus ja subjektiivisen kompleksisuuden tehtävää suorittavan ihmisen kokemus. Käännöstutkimuksessa kompleksisuudella on yleensä tarkoitettu suhteellisen objektiivista tekstiin liittyvää ominaisuutta, jota voidaan mitata ja arvioida määrätyillä kriteereillä. Subjektiiviseen kompleksisuuteen viitattaessa taas on puhuttu tehtävän vaikeudesta, johon vaikuttavat lähtötekstin ominaisuuksien (kompleksisuus ja esimerkiksi tekstityyppi) lisäksi kääntäjän kompetenssi (esimerkiksi se, kuinka tuttu käännettävän tekstin aihealue hänelle on ja käännettäänkö äidinkielen vai vieraaseen kieleen päin) ja itse tehtävä ja sen vaatimukset ja tavoitteet (esimerkiksi käytettävissä oleva aika). (Campbell 1999, 34; Jensen 2009, 62; Sun & Shreve 2014, 99.) Tehtävän vaikeus (subjektiivinen kompleksisuus) tulee esiin monissa tutkimuksissa, joita käsitellään esimerkiksi luvuissa 5.3.1 ja 5.1.3. Tässä luvussa sen sijaan keskitytään kompleksisuuteen alkutekstin ominaisuutena.

Jensenin (2009, 61) mukaan käännettävän tekstin kompleksisuuteen vaikuttavat esimerkiksi luettavuus (kuinka helppo alkutekstiä on lukea ja ymmärtää), sanojen tavallisuus (mitä tavallisempi ja yleisemmin esiintyvä sana, sitä vähemmän kognitiivista ponnistusta sen prosessointiin tarvitaan) ja ei-kirjaimellisuus (ei-kirjaimellisia ilmauksia ovat esimerkiksi metaforat, idiomit ja metanyymit. Mitä enemmän tällaisia tekstissä esiintyy, sitä enemmän kognitiivista ponnistusta sen kääntäminen vaatii ja sitä kompleksisempi se tekstinä on). Kompleksisuuteen vaikuttaa sanojen merkityksen ja muodon lisäksi myös niiden paikka lauseessa ja suhde toisiinsa sekä laajempaan kontekstiin (Campbell 1999, 38).

Kompleksisuus ja vaikeus ilmenevät siten, että ongelmien ratkaiseminen ja tehtävien suorittaminen vaativat enemmän kognitiivista prosessointia ja ponnistusta (Sun & Shreve 2014, 99; Campbell 1999, 37, 39; Dragsted 2005, 50). Kognitiivisen prosessoinnin ja teks-

tin kompleksisuuden määrää arvioitiin Campbellin (1999, 39) tutkimuksessa siitä, kuinka paljon erilaisia käännösratkaisuja koehenkilöt tuottivat tietyistä lähtötekstin osista. Jos erilaisia ratkaisuja oli paljon, tekstikohta tulkittiin kompleksiseksi, jos taas useimmat kääntäjät päätyivät samaan ratkaisuun, pääteltiin kohdan olleen helppo. Kognitiivisen prosessoinnin määrää osoitti myös se, kuinka paljon kääntäjät tekivät muutoksia tai korjauksia käännökseensä. (Campbell 1999, 39.)

Dragsted (2005) vertasi tekstin kompleksisuuden vaikutusta opiskelijoiden ja ammattilaisten käännösprosessiin. Molemmissa ryhmissä käännösyksiköiden pituus riippui tekstin kompleksisuudesta. Helpossa tekstissä ammattilaisten tyypillinen käännösyksikkö oli yksi lause ja opiskelijoiden yksi fraasi. Kompleksisessa tekstissä puolestaan molempien ryhmien yleisin käännösyksikkö oli yksi sana. Molemmilla ryhmillä siis käännösyksikön pituus lyheni, mutta ammattilaisilla lyheneminen oli suurempaa ja kompleksisissa teksteissä ero opiskelijoihin pienempi kuin helpoissa. Lähtötekstin kompleksisen kohdan prosessointi ja tiedonhaku siis kuormitti ammattikäntäjienkin kognitiivista kapasiteettia niin paljon, että he taantuivat käännösyksikön pituuden osalta opiskelijoiden tasolle.²⁵ Joidenkin ammattilaisten osalta kompleksisuuden vaikutus ei kuitenkaan ollut näin raju, mikä selittyi sillä, että näillä kääntäjillä oli muita enemmän alatietaa. Myös käännösprosessin nopeudessa oli suurempi ero ryhmien välillä helpossa tekstissä kuin kompleksisessa. Ammattilaiset olivat kummassakin tapauksessa selvästi opiskelijoita nopeampia, mutta kompleksisessa tekstissä ero oli pienempi. (Dragsted 2005, 50, 57-59, 64.)

Tehtävän kompleksisuudella oli vaikutusta myös Enríquez Raídon (2011; 2014) tutkimien kääntäjäopiskelijoiden lähteidenkäyttöön. Helpommassa tehtävässä opiskelijat käyttivät lähes pelkästään kaksikielistä yleissanakirjaa ja lähtökielen yksikielistä sanakirjaa, mutta kompleksisemmassa tekstissä (jossa oli helppoa tekstiä enemmän erikoisanan termejä ja kulttuurispesifejä elementtejä) lisääntyi erilaisten sanakirjojen käyttö. Opiskelijat hakivat myös enemmän kielenulkoista informaatiota esimerkiksi Wikipediasta ja rinnakkaisteksteistä. Myös hakustrategiat monipuolistuivat ja käytettyjen lähteiden kokonaismäärä kasvoi. Tehtävän suorittamiseen käytetty kokonaisaika oli kompleksisessa tehtävässä pitempi, mikä osoittaa tiedon käsittelyyn kuluneen helppoa tekstiä enemmän aikaa. (Enríquez Raído 2011, 67-69; 2014, 173-176.) Samaan tulokseen tuli myös Karjel (2012, 37), jonka tutki-

---

²⁵ Sanatasolla työskentely ei tietenkään välttämättä tarkoita sitä, etteikö kääntäjä näkisi laajempaa kontekstia, kuten Dragsted (2005, 64) aiheellisesti huomauttaa (vrt. Livbjerg & Mees 2003, 131-132).

mat kääntäjät käännöskokemuksesta riippumatta käyttivät useampia erilaisia lähteitä kompleksisempaa tekstiä kääntäessään.

5.3.7 Tiedonhankintaa haittaavat ja estävät tekijät

Aika, paikka ja ihmisen fyysinen sijainti on menettänyt merkitystään tiedonhankinnassa viime vuosien digitaalisen median kehityksen johdosta. Mobiilitekniikan aikakaudella työtä voi tehdä fyysisesti missä vain kunhan verkkoyhteys on saatavilla. Mobiililaitteilla edes jatkuva sähkövirran saanti ei ole välttämätöntä. Kun suurin osa tiedonhankinnasta tapahtuu joka tapauksessa internetistä, esimerkiksi sillä, kuinka pitkä matka tai millaiset kulkuyhteydet on lähimpään kirjastoon ei enää ole niin suurta merkitystä tiedon saatavuuden kannalta kuin ennen. Lisäksi monet etenkin nuoremmat kääntäjät eivät enää pidä kirjastoa millään lailla relevanttina tiedonhankintakanavana johtuen joko siitä, etteivät he ole tietoisia kirjaston tarjoamista palveluista, tai koska tieto- ja viestintätekniikan korostunut rooli kääntämisessä on etäännyttänyt kirjaston kaltaisen fyysisen tilan kääntäjien arjesta (Pinto & Sales 2010, 626-627; Sales 2008).²⁶ Myös taloudellisten esteiden merkitys on vähentynyt, kääntäjä ei esimerkiksi tarvitse enää välttämättä laajaa kotikirjastoa. Tiedonhankintaa haittaavista tai estävistä tekijöistä korostuukin tekninen osaaminen, jota käsiteltiin omassa luvussaan 5.1.2. Tässä luvussa tarkastellaan joitakin muita kirjallisuudessa mainittuja esteitä.

Tietoisuus olemassa olevista tiedonlähteistä on tärkeä tekijä tiedonhankinnan onnistumisen kannalta. Etenkin aloittelevilla kääntäjillä tiedonlähteiden tuntemus voi olla puutteellista, jolloin helposti turvaudutaan vain tuttuihin ja helposti saataviin lähteisiin. Silloin kun näistä tutuista lähteistä ei ole apua jonkin tiedontarpeen tyydyttämisessä tai ongelman ratkaisemisessa, voi seurauksena olla epävarmuutta ja epätietoisuutta siitä, kuinka tiedonhankinta- ja käännösprosessia on mahdollista jatkaa. Lisäksi tiedonlähteet ja -hankintakanavat muuttuvat koko ajan, joten kääntäjän on pysyttävä ajan tasalla siitä, millaisia mahdollisuuksia hänellä on olemassa. (Sales 2008.)

---

²⁶ Esimerkiksi Kiukkosen (2006, 41) tutkimuksen kääntäjistä 77 prosenttia asui enintään kolmen kilometrin päässä lähimmästä kirjastosta, mutta silti 25 prosenttia kääntäjistä ei käyttänyt kirjaston tarjoamia tiedonlähteitä koskaan työssään tarvitsemansa tiedon hankkimiseksi.

Sen lisäksi että kääntäjän tietoisuus olemassa olevista lähteistä voi olla vajavaista, voi myös olla niin, ettei sopivia lähteitä ole olemassakaan tai ne ovat sisällöltään puutteellisia, vanhentuneita tai esimerkiksi liian yleisluontoisia erikoisalan tekstin kääntämisen tueksi. Eri kielet eivät myöskään ole tasavertaisessa asemassa, sillä pienemmillä kielillä tiedonlähteitä voi olla hyvin vähän tai ei ollenkaan, ja ne voivat olla heikompilaatuisia kuin valtakielillä. (White et al. 2008, 585, 589; Miklailov 2015.) Tämä kävi ilmi esimerkiksi sveitsiläis-tutkimuksessa, jossa englannin kääntäjät kertoivat käyttävänsä verkkolähteitä huomattavasti useammin kuin ranskan tai italian kääntäjät johtuen tiedonlähteiden saatavuudesta eri kielillä tai kääntäjien tietoisuudesta olemassa olevista lähteistä (Massey & Ehrensberger-Dow 2011, 199-203). Myös eri erikoisaloilla toimivien kääntäjien tilanteet eroavat tässä suhteessa, sillä pienistä erikoisalueista voi olla vaikea löytää tietoa ja kääntäjälle sopivia lähteitä (White et al. 2008, 589).

Kiire on eräs tyypillinen tiedonhankintaa haittaava tekijä. Kun aikaa tiedon hankkimiseen ja käsittelyyn ei ole riittävästi, tiedonhankinnassa on keskityttävä juuri sillä hetkellä kaikin tärkeimpään tietoon. Tärkeä merkitys onkin sillä, kuinka hyvin kääntäjän omat dokumenttikokoelmat ja tietokannat on järjestetty, ja kuinka nopeasti niistä pystyy tietoa löytämään. (Samuelsson-Brown 2010, 97.) Pym (2010) tutki, kuinka koetilanteessa annettu lyhyt aika vaikuttaa opiskelijoiden käänносprosessiin ja sen eri osa-alueisiin. Tarkastellut osa-alueet olivat lähtötekstin lukeminen, tiedonhankinta, kääntäminen ja käänноksen tarkistaminen. Kun tuloksia verrattiin samojen henkilöiden aiemmin tekemään käänноkseen, jossa aikaa oli käytössä enemmän, havaittiin kiireen vaikuttaneen niin, että lukemiseen, tiedonhankintaan ja tarkistamiseen käytettiin vähemmän aikaa. Vaihtelu eri henkilöiden välillä oli kuitenkin suurta, ja siinä missä tiedonhankintaan käytetty aika väheni enimmillään 25 prosenttia, niin osalla koehenkilöistä se jopa lisääntyi. Tutkimuksessa selvitettiin ainoastaan tiedonhankintaan yhteensä käytettyä aikaa eikä esimerkiksi sitä, vaikuttiko kiire käytettyjen lähteiden määrään tai laatuun. (Pym 2010, 149.)

5.3.8 Tiedonhankinnan yhteys käänноksen laatuun

Kuten aiemmin on todettu, käänноstudkimuksessa painopiste on siirtynyt valmiiden käänноsten tarkastelusta käänноksiä tuottavan prosessin tutkimiseen. Valmiiden käänноsten tutkiminenkin on silti relevanttia ja voi tuottaa tärkeää tietoa prosessin kehittämiseksi.

Pelkästään prosesseja tutkimalla ei siis voida tehdä yleistyksiä siitä, millaiset kääntäjän ominaisuudet ja työskentelytavat johtavat laadukkaisiin käännöksiin, vaan tarvitaan myös työn tulosten eli käännösten tutkimusta (Tirkkonen-Condit 2005, 406). Hansenin (2003, 28) mukaan kääntäjällä täytyy työskennellessään olla jonkinlainen ajatus siitä, millaiseen lopputulokseen hän pyrkii, ja tätä ideaalia tulee verrata todelliseen käännökseen. Ajatus laadusta voidaan toisaalta ulottaa valmiista käännöksestä koko prosessiin, jolloin laatua arvioidaan lopputulokseen johtanutta prosessia tutkimalla. Esimerkiksi tiedonhankinnan tehokkuus on suorassa yhteydessä käännöksen laatuun, ja käännösprosessin aikana tehty tiedonhankinta ja sen onnistuminen heijastuu valmiiseen käännökseen. Onnistunut käännös puhuu puolestaan ja osoittaa, että myös siihen johtanut tiedonhankinta on ollut onnistunut. (Massey & Ehrensberger-Dow 2014, 81, 83.)

Internetin mahdollistama saatavilla olevan tiedon määrän lisääntyminen ja tiedonhaun helpottuminen on osaltaan myös parantanut käännösten laatua. Kiukkosen (2006, 59) tutkimuksessa useat kokeneet ja jo ennen internet-aikaa alalla toimineet kääntäjät olivat sitä mieltä, että heidän käännöstensä laatu on parantunut nimenomaan siksi, että asioista on helpompi ottaa selvää kun tietoa erilaisista aiheista on paremmin saatavilla. Toisaalta helpostikaan saatavilla olevalla tiedolla ei ole merkitystä, jos sitä ei käytetä. Näin kävi esimerkiksi Ehrensberger-Dow ja Massey (2008, 12-13) sekä Wangin ja Limin (2017, 67-72) tutkimuksissa, joissa kokeneet kääntäjät luottivat liikaa omiin ennakkokäsityksiinsä ja oletettuihin tietoihin, eivät hakeneet tietoa ja tekivät siksi sellaisia virheellisiä käännösratkaisuja, jotka olisi ollut helppo välttää tiedonhaun avulla.

Tutkiessaan erilaisten tiedonlähteiden käytön mahdollisia yhteyksiä käännösten laatuun, Massey ja Ehrensberger-Dow (2014, 93) totesivat, että tiedonhakujen määrä ja kesto sekä sanakirjahakujen osuus kaikista hauista korreloivat jossain määrin käännöksen laadun kanssa. Paremmiin tehtävistä suoriutuneet käyttivät yleensä sanakirjoja vähemmän, ja myös hakuja kokonaisuudessaan oli lukumääräisesti vähemmän, mutta ne olivat kestoiltaan pitempiä. Sen sijaan Prassl (2011, 23) tai Künzli (2001) eivät löytäneet selkeitä yhteyksiä käännösten laadun ja lähteidenkäytön välillä, vaan samantasoisiksi arvioitujen käännösten tekijöiden lähteidenkäyttö saattoi olla hyvin erilaista.

PACTE-ryhmän (2009) tutkimuksessa verrattiin kääntäjien ja kielenopettajien käännösprosesseja ja huomattiin, että opettajat käyttivät pelkästään sisäisiä tiedonlähteitä selvästi use-

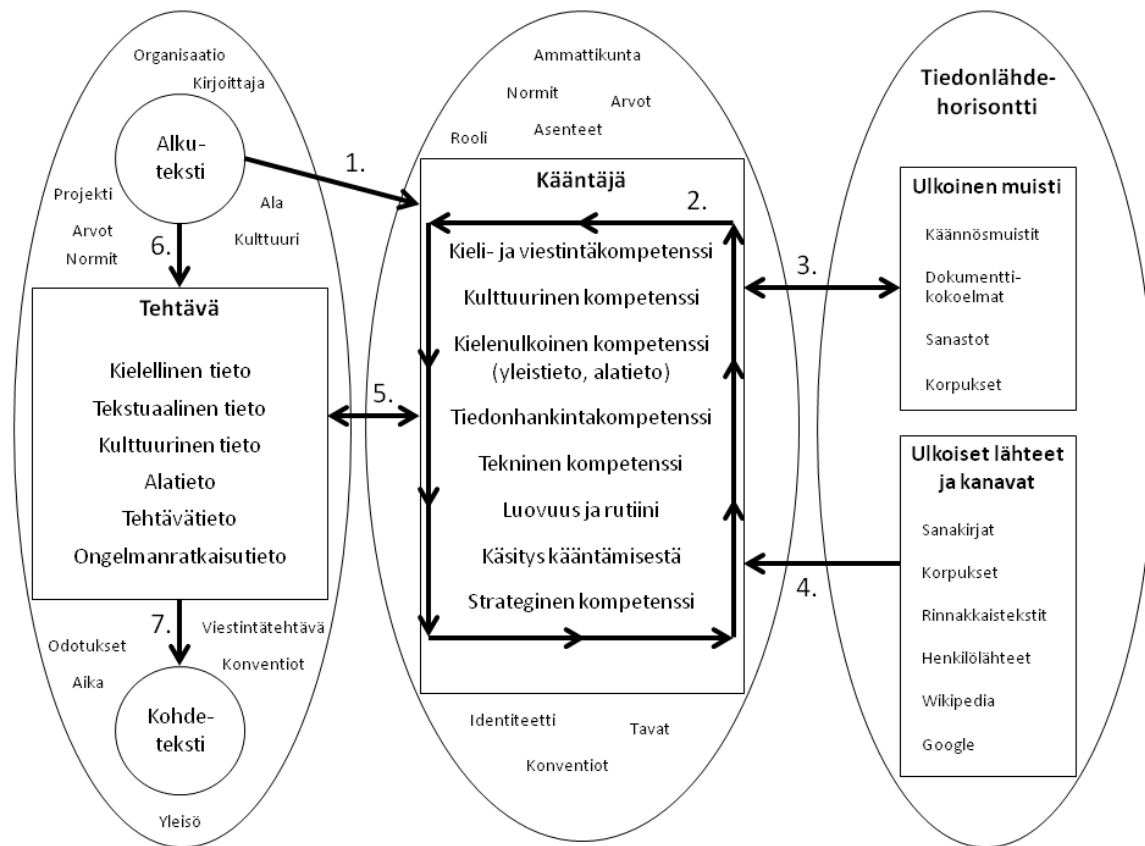
ammin kuin kääntäjät. Kaksikielisiä lähteitä (tyypillisesti sanakirjoja, koska tässä tutkimuksessa ei ollut käytettävissä kaksikielisiä korpuksia) molemmat ryhmät käyttivät suunnilleen yhtä paljon, mutta yksikielisiä lähteitä kääntäjät käyttivät enemmän kuin opettajat. Tiedonhankintakompetenssin merkitystä osoittaa se, että käännösten laatu oli keskimäärin paras silloin, kun kääntäjä käytti monipuolisesti erilaisia lähteitä, eli omien sisäisten tietojensa lisäksi pääasiassa yksikielisiä ulkoisia lähteitä eikä vain kaksikielisiä sanakirjoja. (PACTE 2009, 224-227.)

Enríquez Raído (2014) havaitsi, että mitä enemmän kääntäjällä oli tehtävää suorittaessaan tiedontarpeita, sitä enemmän erilaiset toiminnot (kääntäminen, tiedonhaut, tutkimustehtävään kuulunut tiedonhakujen raportointi) menivät ristiin, ja tämä puolestaan vaikutti negatiivisesti käännöksen laatuun. Korkealaatuisia käännöksiä tuottaneet suorittivat eri toiminnot keskittyneemmin ja järjestelmällisemmin ja käyttivät kuhunkin kerrallaan enemmän aikaa. Pitempään yhteen toimintoon kerrallaan keskittyneiden havaittiin työskentelevän laajempien käännös- ja informaatioyksiköiden parissa (lause- ja kappaletasolla sanatason sijaan) ja heidän kognitiivinen kuormansa oli pienempi kuin niillä, joiden käännösprosessi koostui jatkuvista keskeytyksistä ja toiminnosta toiseen ja takaisin siirtymisistä. Laadukkaita käännöksiä tuottaneet kääntäjät tekivät siis työnsä selvissä vaiheissa (alkutekstin lukeminen, taustatutkimus, kääntäminen ja johdonmukaiset tiedonhaut ongelmallisissa kohdissa), kun taas heikommin suoriutuneet usein hakivat tietoa jostakin aiheesta, siirtyivät toiseen aiheeseen ja palasivat takaisin edelliseen. (Enríquez Raído 2014, 96, 106, 109.)

6 INFORMAATIOKÄYTÄNTÖJEN KOKONAISKUVA

Tässä luvussa tehdään yhteenveto edellä esitellyistä teemoista ja pyritään muodostamaan kokonaiskuva kääntäjän informaatiokäytännöistä, sekä peilataan havaintoja muiden alojen ammatillisten tiedonhankintatutkimusten tuloksiin. Koska tehtävät kuuluvat aina johonkin laajempaan kontekstiin, tiedonhankintaa tarkasteltaessa tärkeimpiä huomioon otettavia tekijöitä ovat esimerkiksi kääntäjä itse, hänen kompetenssinsa ja kokemuksensa, tehtävän aiheen tuttuus, käytettävissä olevat lähteet ja käytettävissä oleva aika (White et al. 2008, 592). Niinpä informaatiokäytäntöjä tarkastellaan seuraavissa alaluvuissa sekä osana kääntäjän kompetenssia (luku 6.1) että osana käännösprosessia ja -tehtävää (luku 6.3). Lisäksi pohditaan kääntäjän tiedonlähdehorisontteja ja lähteidenkäyttöä (luku 6.2) sekä luodaan katsaus orientoivaan tiedonhankintaan (luku 6.4).

Kääntäjän kompetenssin osana tiedonhankintakompetenssi yhdistyy muihin kompetensseihin ja kompensoi mahdollisia puutteita niissä, sisältäen tiedot tiedonlähteistä ja lähteiden tehokkaan ja relevantin käytön. Osana käännösprosessia tiedonhankintakompetenssi aktivoituu kun muut kompetenssit eivät riitä ja tehtävän rutiininomainen suorittaminen keskeytyy tiedollisten puutteiden takia. Toisaalta tiedonhankintaa voidaan tehdä myös orientoivasti tehtävän suorittamisen ulkopuolella ammatillisen kehittymisen ja kompetenssien edistämiseksi. Nämä tasot liittyvät läheisesti toisiinsa ja ovat osa samaa kokonaisuutta, joten tiedonhankinta voi palvella samanaikaisesti erilaisia nykyisiä ja tulevia tarpeita. Tätä kokonaisuutta havainnollistetaan kuvassa 1:

Kuva 1. Kääntäjän informaatiokäytäntöihin liittyvät tekijät ja niiden väliset suhteet

Tutkimuskirjallisuuteen tehdyn laaja-alaisen katsauksen tuloksena syntyi kuvassa 1 näkyvä jäsenitys havainnollistamaan kääntäjän tyypillistä tiedonhankintaprosessia. Jäsenityksen luomisessa on hyödynnetty Byströmin (1999) mallia tehtävässä tarvittavista erilaisista tiedoista, Vilokkisen (2002) ja PACTEn (2009; 2011) kääntäjän tiedontarpeiden luokituksia, EMT:n (2009), PACTEn (2003) ja Göpferichin (2009a) jäsenityksiä kääntäjän kompetensseista, Whiten, Mattesonin ja Abelsin (2008) mallia tehtävän vaikutuksesta kääntäjän tiedonhankintaan sekä Pinton ja Salesin (2008a) informaatiokompetenssimallia. Aiemmin ei kuitenkaan ole esitetty kääntäjän tehtävälähtöisistä informaatiokäytännöistä kattavaa jäsenitystä, jossa otetaan huomioon myös erilaiset sosiokulttuuriset kontekstitekijät. Uutta on myös ulkoiseksi muistiksi nimettyjen lähteiden erottaminen ulkoisista tiedonlähteistä. Nuolet kuvassa osoittavat sitä, mihin suuntaan tietoa liikkuu. Nuolet on numeroitu ja näillä numeroilla viitataan jäljempänä tekstissä yllä olevaan kuvaan.

Kääntäjän tyypillisiä informaatiokäytäntöjä kuvataan kolmella tasolla, kääntäjän (kuvassa 1 keskellä), tehtävän (kuvassa 1 vasemmalla) ja tiedonlähdehorisontin (kuvassa 1 oikealla) välisenä vuorovaikutuksena. Tehtävää suorittaessaan kääntäjällä on käytössään kaikki tiedot ja kompetenssit, jotka on hankittu koulutuksen, aiempien työtehtävien ja elämänkokemuksen kautta. Näitä voidaan kutsua myös sisäistetyiksi deklaratiiivisiksi ja proseduraaliksiksi tiedoiksi ja taidoiksi. Suuri osa tehtävässä esiin tulevista ongelmista voidaan yleensä ratkaista joko rutiininomaisesti tai tietoisesti näiden tietojen ja kompetenssien avulla. Niiden lisäksi käytössä ovat henkilökohtaisessa tiedonlähdehorisontissa olevat ulkoiset tiedonlähteet. Olemassa olevan sisäisen tiedon määrä ja laatu vaikuttavat siihen, kuinka paljon ja millaista tietoa ulkoisista lähteistä tarvitsee hankkia. Silloin kun vastaan tulee sellainen ongelma, johon sisäiset resurssit eivät riitä, hyödynnetään tiedonhankintakompetenssia tarvittavan tiedon hankkimiseksi ulkoisista tiedonlähteistä. Ulkoisista lähteistä on lisäksi erotettu ulkoinen muisti, jolla tarkoitetaan kääntäjän itsensä luomia tai kokoamia tiedonlähteitä. Ulkoisista lähteistä hankitusta tiedosta osa voi jäädä pitkäkestoiseen muistiin tai se tallennetaan ulkoiseen muistiin, jolloin se osaltaan kehittää kompetenssia ja on hyödynnettävissä myös tulevilla tehtävillä.

6.1 Kääntäjä

Kuvassa 1 kääntäjän kohdalla mainitut kompetenssit on yhdistetty ja muokattu kolmen tutkimukseen pohjautuvan mallin (EMT expert group 2009; PACTE 2003; Göpferich 2009a) keskeisistä kohdista (mallit esiteltä tarkemmin luvussa 3.1). Jos kompetenssit jaetaan deklaratiiivisiin ja proseduraalisiin, kuvan 1 kompetensseista pääasiassa deklaratiiivista tietoa edustavat kielenulkoisen kompetenssi ja käsitys kääntämisestä, kun taas kieli- ja viestintäkompetenssi, kulttuurinen kompetenssi, tiedonhankintakompetenssi, tekninen kompetenssi, luovuus ja rutiini sekä strateginen kompetenssi kuuluvat enemmän proseduraalisen tiedon puolelle.

Uuden tiedon tulkinta tapahtuu aina aiempien tietojen pohjalta, ja samalla kun uutta tietoa omaksutaan, kääntäjän tietopankki paitsi kasvaa, myös muuttaa koko ajan muotoaan (Kumpulainen 2011, 2). Tietoa syntyy ajattelun tuloksena, joten se on dynaamista ja jatkuvassa muutoksessa, eikä tietoa sikäli voi omistaa, että asioita unohtuu koko ajan samalla kun opitaan uutta (McDermott 2000, 23). Kompetenssit eivät kehitykään lineaarisesti ja

samanaikaisesti, mutteivät myöskään ole erillään toisistaan, vaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa (Göpferich 2009a, 22-23; 2013, 62; PACTE 2014, 94). Kuvassa 1 kompetenssien ympäri kiertävät nuolet (3.) kuvaavat tätä jatkuvan muutoksen ja kehityksen tilaa. Tiedonhankinnasta jää ihmiselle tahtomattaankin muistijälkiä, silloinkin kun tietoa ei hankita niinkään oppimistarkoituksessa vaan jonkin tehtävän suorittamiseksi tai ongelman ratkaisemiseksi (Marchionini 1995, 6-7; Tang 2002, 52). Tehtäviä suorittaessaan ja orientoivaa tiedonhankintaa tehdessään, myös vapaa-ajan yhteydessä, kääntäjä hankkii ja saa jatkuvasti uutta tietoa, josta osa jää muistiin ja järjestyy osaksi olemassa olevaa tietovarastoa ja muokkaa sitä. Kääntäminen itsessään on näiden tietojen prosessointia uuden tekstin tuottamiseksi. Hartama-Heinosen (2008, 5) mukaan kääntäminen on ”oppimiseen tähtäävää tiedonhankintaa ja (...) siten oppimisen väylä”. Tiedonhankinta, oppiminen ja kääntäminen nivoutuvatkin tiiviisti yhteen.

Kokenut kääntäjä tietää paljon vakiintuneita käännösratkaisuja ja tiedonhankintamenetelmiä. Vaikka totutuista malleista ei olisi juuri kyseisessä ongelmanratkaisutilanteessa apua, kokenut ammattilainen tietää mistä ratkaisuja voi lähteä hakemaan. Harvoin kuitenkaan tulee eteen sellaista tehtävää, joka olisi aivan irrallinen muusta kokemusmaailmasta ja siten tilanteena täysin uusi. Vaikka kääntämistä ajateltaisiin tehtäväkohtaisena ongelmanratkaisuna, tiedonhankinta ei tietenkään lähde tyhjästä, vaan pohjalla on kaikki aiemmin hankittu ja opittu tieto. Lisäksi eri aloilta saatua tietoa on mahdollista myös siirtää uusille aloille, uutta tietoa voidaan yhdistää aiemmin omaksuttuun tietoon ja kokemukset eri alojen informaatiosta auttavat ennestään vieraiden alojen haltuunottamisessa. (Hartama-Heinonen 2008, 2-3; Marchionini 1995, 66-68; Tomperi 2008, 17.)²⁷ Tämä ei luonnollisestikaan tarkoita sitä, että yhden erikoisalan opiskelu ja osaaminen johtaisi jonkinlaisen tahattoman oppimisen kautta sellaiseen osaamiseen, joka mahdollistaisi kokonaan eri aloja käsittelevien tekstien kääntämisen, vaan lähinnä ongelmanratkaisumenetelmien siirtoa ei vain tehtävästä toiseen vaan myös alasta toiseen (Ditlevsen & Kastberg 2009).

Kääntäjän oma käsitys kääntämisestä muuttuu tiedon lisääntyessä ja kompetenssien kehityessä, ja toisaalta kääntämiskäsityksen kehittyminen vaikuttaa muihinkin kompetensseihin ja käytännön työskentelyyn, esimerkiksi siihen kuinka kääntäjä tekee tiedonhakuja (Shreve 1997, 125, ref. Jekat & Massey 2003, 51). Kääntämiskäsityksen kehittyminen näkyy käy-

---

²⁷ vrt. Shreve (2006, 30), jonka mukaan ekspertiisi on aina alakohtaista eikä sitä ole mahdollista siirtää muille aloille.

tännön tiedonhauissa esimerkiksi siinä, että eksperttien tiedonhaut liittyvät useammin laajempiin aiheisiin ja taustatietoihin tai alatietoon kuin yksittäisiin sanoihin ja niiden käännösvastineisiin, ja hakutulosten ja niiden sisältämän informaation tutkimiseen käytetään keskimäärin enemmän aikaa (Enríquez Raído 2014, 174). Kokemuksen ja taitojen karttumisessa kääntämisestä ja kirjoittamisesta ei siten välttämättä tulekaan helpompaa ja nopeampaa, koska suunnitteluun ja ongelmien pohtimiseen kuluu enemmän aikaa (Sirén & Hakkarainen 2002, 80).²⁸

González ja Mejía (2014) arvioivat, että kieli oli aiemmin keskeisemmässä osassa kääntämisessä, mutta nykyisin työ on informaatiokeskeisempää. Koska tietoa on enemmän ja helpommin saatavilla, on tiedonhankintakompetenssista tullut kenties tärkein kääntäjän kompetensseista. Voidaan jopa kysyä, onko yhteiskunnassa tapahtunut tietoverkkojen kehityksen ja sitä kautta tiedonhankintamahdollisuuksien paranemisen myötä joku niin perustavaa laatua oleva muutos, että perinteinen käsitys oppimisesta ja muistamisesta on vanhentunut ja koko osaamisen käsite pitäisi määritellä uudestaan. Tarvitseeko ihminen, asiantuntija-ammattissa toimivakaan siis enää välttämättä suurta tietomäärää saati laajaa yleisivistystä, vai ovatko hyvät tiedonhankinta- ja hallintataidot sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot tärkeämpiä? (Tynjälä 2002, 36-37; Ruohotie 2000, 39).

Ekspertiisi määriteltiin luvussa 3.1 yksilön kyvyksi suorittaa tehtävänsä jatkuvasti erittäin korkeatasoisesti. Eksperttien tuottamat käännökset eivät tämän mukaan siis ole mitään tavallisia ja rutiininomaisia, vaan poikkeuksellisen laadukkaita. Tähän laatuun voidaan kuitenkin päästä monella tavalla, sillä jokaisella kääntäjällä on oma tyylinsä ja omat vahvuutensa, ja jokaisen tietojen, taitojen ja ominaisuuksien kokonaisuus on yksilöllinen. Näin ollen jokaisella on myös eri tilanteissa omanlaisensa tiedontarpeet, jotka riippuvat paljolti siitä, kuinka paljon vastaavantyyppisistä tilanteista on aiempaa kokemusta (Allen 1997, 113; Kastberg 2009). Erilaisten kompetenssien tarpeeseen ja käyttöön vaikuttavat myös käännöksen aihealue ja käännettävä kielisuunta. Esimerkiksi PACTEn (2009, 227) tutkimuksessa ulkoisia tiedonlähteitä käytettiin selvästi enemmän käännettäessä äidinkielestä vieraaseen kieleen kuin toisin päin. Vieraaseen kieleen päin käännettäessä käytettiin myös

---

²⁸ Tosin esimerkiksi Englund Dimitrovan (2005, 87-88, 135) tutkimuksessa käännösprosessiin kokonaisuudessaan käytetty aika oli kokeneilla ammattilaisilla selvästi lyhyempi kuin kokemattomilla ammattilaisilla, joiden käyttämä aika puolestaan oli vielä selvästi lyhyempi kuin opiskelijoiden. Jakobsenin (2005, 183) havainnot olivat samansuuntaisia, ammattilaiset olivat noin 20 prosenttia nopeampia kuin opiskelijat, ja ero olisi ollut suurempikin, mutta ammattilaiset käyttivät opiskelijoita enemmän aikaa käännöksen tarkistusvaiheeseen.

selvästi enemmän kaksikielisiä lähteitä kuin äidinkieleen päin käännettäessä. Kielellisen ja kielenulkoisen kompetenssin puutteita kompensoitiin näin hankkimalla enemmän tietoa ulkoisista tiedonlähteistä. Kääntäjän tärkein kompetenssi näyttäisikin olevan strateginen kompetenssi, jolla voidaan kompensoida muiden osa-alueiden puutteita. Kyky päästä mahdollisimman hyvään lopputulokseen tällaisen kompensaation avulla onkin keskeinen osa kääntäjän ekspertiisiä. (PACTE 2009, 226-227; 2014, 94; Shreve 2006, 40.)

Kääntämisessä vaadittavista kompetensseista ei voidakaan luoda mitään yleispätevää mallia tai muottia, johon kaikkien alalla toimivien olisi mahduttava. Hansenin (2010, 190) mukaan jokaisella kääntäjällä on yksilöllinen kompetenssimalli, joka vaikuttaa niin käännösprosessiin kuin valmiiseen käännökseenkin. Kääntäjänä voi toimia ihmisiä, joilla on erilaisia kykyjä ja joiden vahvuudet ovat eri osa-alueilla: joillakin voi olla erinomainen kielitaito, jotkut ovat kääntämiensä erikoisalojen asiantuntijoita, kun taas toiset ovat tehokkaita tiedonhankkijoita (Hurtado Albir & Alves 2009, 67). Eri osa-alueet ja kompetenssit tukevat toisiaan eikä minkään yksittäisen kompetenssin voi sanoa tekevän hyvää kääntäjää. Myöskään prosessiin liittyvät tekijät, kuten työhön käytetty aika, käytössä olleet tiedonlähteet tai kehittyneet ongelmanratkaisustrategiat eivät takaa hyvää lopputulosta, eikä toisaalta näiden puute välttämättä estä sitä (Tirkkonen-Condit 2005, 405). Esimerkiksi Göpferichin (2009b) tutkimuksessa ammattilaisten työskentely oli huolellisempaa, ongelmanratkaisutavat suunnitelmallisempia ja tehokkaampia, ja käytetyt lähteet monipuolisempia ja relevantimpia kuin opiskelijoilla, mutta silti opiskelijoiden käännökset olivat monessa kohdin parempia.

6.2 Tiedonlähdehorisontti

Kiralyn (1995, 58-59) psykolingvistisen käännösprosessimallin mukaan kääntäjällä on kolmenlaisia tiedonlähteitä: pitkäkestoinen muisti, lähtöteksti ja ulkoiset tiedonlähteet. Nämä eivät ole millään lailla eristyksissä toisistaan vaan vaikuttavat toisiinsa, ja kääntäjä pyrkii luomaan synteesin eri lähteiden tarjoamista tiedoista. Byströmin (1999, 53) mukaan ongelma- tai tehtävätietoa on usein saatavissa suoraan siitä ympäristöstä, jossa ongelmat esiintyvät. Vastauksia ongelmiin ei siis useinkaan tarvitse lähteä hakemaan ulkoisista tiedonlähteistä, vaan ongelmat itsessään ja niiden ympäristö voivat toimia niiden ratkaisemiseen tarvittavan tiedon lähteinä. Näin oli esimerkiksi Cowanin (2004, 17) tutkimien taiteili-

joiden kohdalla, sillä heidän tärkein tiedonlähteensä luonnollisen ympäristön ohella oli itse työstettävä teos, taiteilijan dialogi teoksen kanssa.

Vastaavasti kääntäjille alkuteksti on ensisijainen ja tärkein tiedonlähde (kuva 1, nuoli 1.), ja kääntäminen on dialogia alkutekstin kanssa (Kiraly 1995, 61). Paitsi että alkuteksti luonnollisesti luo sisällölliset ja kielelliset raamit käännökselle, siitä sekä käännöstehtäväs- tä ja -tilanteesta (kuva 1, nuoli 5.) saa paljon käännettäessä tärkeää kontekstuaalista tietoa, mutta myös sellaista laajempaa tietoa joka ei ole tilannesidonnaista vaan jonka voi tallentaa pitkäkestoiseen muistiin tuleviakin tarpeita silmällä pitäen (Gile 2009, 88). Tutkimusten mukaan etenkin kokeneet kääntäjät perehtyvät yleensä tarkasti alkutekstiin ja pyrkivät ymmärtämään syvällisesti mitä siinä sanotaan, ja ongelmanratkaisutilanteissa hakevat vas- tauksia ensisijaisesti tekstistä itsestään ennen muihin tiedonlähteisiin turvautumista (Mas- sey & Ehrensberger-Dow 2011, 207; Wang & Lim 2017, 75-76).

Silloin kun kääntäjä ei alkutekstiä tutkimalla saa kaipaamiaan vastauksia, on seuraava as- kel omiin tietoihin ja aiempiin kokemuksiin kohdistuva sisäinen tiedonhankinta (vrt. Leckie et al. 1996, 184). Byström (1999, 74-75) jakaa tiedonlähteet sisäisiin ja ulkoisiin niiden sijainnin mukaan, jolloin sisäisiä ovat organisaation sisällä sijaitsevat dokumentit ja organisaatiossa työskentelevät henkilöt, kun taas ulkoisia ovat organisaation ulkopuolelta hankittavat lähteet. Tällaisen jaottelun tekevät myös esimerkiksi kääntäjien tiedonhankin- taa tutkineet Désilets ja kumppanit (2009), joiden tutkimuksessa kääntäjät käyttivät 77 pro- senttisesti julkisia (ulkoisia) lähteitä ja 23 prosenttisesti yksityisiä (sisäisiä) lähteitä, jollai- siksi katsottiin organisaation tai asiakkaan omat lähteet, jotka eivät ole julkisesti saatavilla, esimerkiksi käännösmuistit. Koska käsillä olevassa tutkielmassa kääntäjän informaatiokäy- täntöjä tarkastellaan enemmän yksilön kuin organisaation kautta²⁹, jako sisäisiin ja ulkoi- siin lähteisiin noudattelee PACTEn (2005, 615; vrt. Christensen 2011, 147-148) mallia, jossa sisäisillä lähteillä tarkoitetaan olemassa olevia kompetensseja ja kognitiivisia resurs- seja, kun taas ulkoiset lähteet ovat mitä tahansa yksilön muistin ulkopuolella sijaitsevia tiedonlähteitä, joiden käytössä hyödynnetään tiedonhankintakompetenssia.

Court (1997, 135-137) havaitsi suunnitteluinsinöörien tiedonhankintaa tutkiessaan, että tutkittavat luottivat usein omaan muistiinsa ja siellä olevaan tietoon, eivätkä etsineet tietoa

---

²⁹ Organisaation (kuten käännöstoimisto tai -yksikkö) tasolla tapahtuvasta tiedonhallinnasta, ks. esim. Risku et al. (2010).

ulkoisista tiedonlähteistä. Keskimäärin kolmasosa tiedonhauista kohdistui sisäisiin tiedonlähteisiin, muutamilla tutkituista yli puolet. Kääntäjien tiedonhankintaa tutkittaessa on todettu, että käännöskokemus on merkittävä tekijä sisäisten ja ulkoisten tiedonlähteiden käytössä. Kokeneilla kääntäjillä olemassa olevien tietojen merkitys on suurempi, kun taas aloittelijat käyttävät enemmän ulkoisia tiedonlähteitä. (Massey & Ehrensberger-Dow 2014, 87, 90.)

Massey ja Ehrensberger-Dow (2014, 95) tulkitsevat tutkimuksensa tuloksia niin, että koska kokeneemmat käyttäjät näyttäisivät luottavan enemmän omiin tietoihinsa ja käyttävän vähemmän ulkoisia tiedonlähteitä, tulisi aloittelevien kääntäjäopiskelijoiden kursseilla olla enemmän harjoituksia, joissa ei ole käytettävissä ulkoisia tiedonlähteitä. Tämä näkemys ei ota huomioon sitä, että sisäiset resurssitkin on jostakin hankittava ennen kuin niitä voi käyttää, ja ne kehittyvät ajan ja kokemuksen myötä. Aloittelijoiden kognitiivinen säästötili ei voi olla yhtä kehittynyt kuin kokeneempien, joten jos tietoa ei ole kerääntynyt muistiin riittävästi, on sitä hankittava ulkoisista tiedonlähteistä. Lähteidenkäytön kieltäminen kokonaan edes harjoitusmielessä vaikuttaa siis melko jyrkältä ajatukselta. Sen sijaan Massey ja Ehrensberger-Dow (2014, 95) ehdotus siitä, että aloittelijoita tulisi ohjata pois yksittäisiin sanoihin keskittyvistä sanakirjatiedonhauista, joihin he usein turvautuvat silloinkin kun ei tarvitsisi, on tärkeä ongelmien tunnistamisen ja monipuolisen lähteidenkäytön kannalta.

6.2.1 Ulkoinen muisti ja ulkoiset tiedonlähteet

Kun sisäiset tiedot eivät riitä jonkin tilanteen ratkaisemiseksi, on tietoa tarvitsevilla ihmisellä käytössään oma tiedonlähdehorisonttinsa. Tähän sisältyvät siis kaikki yksilön oman muistin ulkopuoliset eli ulkoiset tiedonlähteet ja -hankintakanavat. Tiedon saavutettavuus on yleensä tärkein kriteeri lähteen valinnassa, joten tutkimusten mukaan eri alojen ammattilaiset käyttävät ammatillisessa tiedonhankinnassaan lähteenä paljon omia kokoelmiaan juuri niiden helpon saavutettavuuden takia (Leckie et al. 1996, 186). Nämä havainnot ovat siinä mielessä vanhentuneita, että tiedon ollessa nykyisin suurelta osin verkossa on fyysisen saavutettavuuden merkitys vähentynyt. Omat kokoelmat eivät kuitenkaan ole menettäneet merkitystään ainakaan kääntäjien tiedonlähteinä, vaikka ne ovatkin muuttaneet muotoaan.

Kuvassa 1 oikeanpuolimmainen soikio kuvaa kääntäjän tiedonlähdehorisonttia, jossa sijaitsevat tiedonlähteet ja kanavat on jaoteltu kahteen tyyppiin, ulkoiseen muistiin ja ulkoisiin tiedonlähteisiin. Ulkoiseksi muistiksi nimetyillä tiedonlähteillä tarkoitetaan erilaisia itse luotuja, kerättyjä tai koottuja tieto- ja dokumenttikokoelmia, jotka ovat kääntäjän hallussa tai käytettävissä joko sähköisessä tai fyysisessä muodossa. Ulkoisen muistin erottaminen ulkoisista tiedonlähteistä nähtiin aiheelliseksi siitä syystä, että ulkoiseen muistiin sisältyvien lähteiden merkitys on vahvasti korostunut viime vuosina teknisen kehityksen myötä. Kuvassa 1 on ulkoiseen muistiin sijoittuvista lähteistä mainittu esimerkkeinä käännösmuistit (aiemmat käännökset) sekä itse kootut sanastot ja korpuukset. Ennenkin on toki ollut mahdollista manuaalisesti tallentaa aiemmat käännökset ja kerätä esimerkiksi omia sanastoja paperille, mutta niiden käyttö ja tiedon hakeminen on ollut paljon hankalampaa ja vaatinut myös muistiresursseja, kun taas nykyisin moni asia hoituu automaattisesti (Doherty 2016, 952).

Toinen syy tällaisen jaottelun tekemiseen on sen korostaminen, että kääntäjät eivät ole vain valmiiden tiedonlähteiden käyttäjiä, vaan myös aktiivisesti luovat ja kokoavat itselleen omia lähteitään, osittain siitäkin syystä, että valmiit lähteet eivät aina ole riittäviä suhteessa tiedontarpeisiin. Ulkoiset tiedonlähteet (kuva 1, nuoli 4.) ovat sellaisia, joista vain haetaan toisten tuottamaa ja kokoamaa tietoa.³⁰ Ulkoiseen muistiin sijoittuvan aineiston luomisessa tai kokoamisessa sen sijaan kääntäjä itse on toiminut aktiivisesti ja sinne myös viedään tietoa eikä vain haeta, joten nuoli (3.) osoittaa molempiin suuntiin. Nämä ulkoisessa muistissa olevat aineistot voivat olla joko henkilökohtaisia tai organisaation sisäisiä.

Itse kerätyt dokumenttikokoelmat ovat tärkeitä tiedonlähteitä myös monien muiden alojen ammatillisessa tiedonhankinnassa. Esimerkiksi journalistit keräävät usein tehtäväkohtaisen dokumenttikokoelman, jonka avulla perehtyvät kulloinkin työn alla olevaan aiheeseen ja pystyvät siten paremmin välittämään oikeaa ja faktoihin perustuvaa tietoa lukijoilleen (Attfield & Dowell 2003, 201). Myös kääntäjien ulkoiseen muistiin sisältyvät tiedot ovat usein jonkin yksittäisen tehtävän tarpeisiin koottuja, mutta niiden käyttökelpoisuus ei yleensä rajoitu yhteen tehtävään, vaan niitä voidaan myös säilyttää pitkäkestoisesti ja hyödyntää myöhemmissäkin tiedontarpeissa. Koska samat tiedontarpeet oletettavasti toistuvat eri tehtävissä, tiedon tallentamisen ja hallinnan merkitys korostuu ajan ja vaivan säästämiseksi

---

³⁰ Wikipedian kaltaisiin sosiaalisen median palveluihin voidaan toki myös itse tuottaa tietoa.

(Leckie et al. 1996, 183; Meho & Tibbo 2003, 582-583; Savolainen 2006, 122). Tehtäväkohtaisten aineistojen sijaan voisikin ehkä puhua aihe- tai alakohtaisista kokoelmista.

Ulkoinen muisti toimii siis eräänlaisena yksilön tai organisaation oman muistin jatkeena, johon voidaan tallentaa sellaista tietoa, jota olisi rajallisen kapasiteetin vuoksi mahdotonta säilyttää sisäisessä pitkäkestoisessa muistissa. Tallennustilan ollessa edullista ja resurssien siirtyessä enenevissä määrin pilvipalveluihin on ulkoinen muisti teknisesti käytännössä rajaton, mutta kognitiivisesti siinä mielessä rajallinen, että sieltä tiedon hakeminen ja paikallistaminen vaatii kognitiivisia resursseja, ellei hakeminen onnistu täysin automaattisesti.

Eräs McKenzien (2003) informaatiokäytäntöjen tavoista on tiedon saaminen toisen henkilön hankkimana (ks. luku 2). Toisen ihmisen aiemmat kokemukset joko kirjallisesti dokumentoituina tai suullisesti kerrottuna toimivat tällöin tiedonlähteinä (McKenzie 2003, 34). Perinteisesti tällä on tarkoitettu ihmisiä, mutta kuten Sonnenwald (1999, 186) toteaa, tietojärjestelmätkin voivat tunnistaa ihmisellä olevia tiedontarpeita ja tarjota tietoa ilman että sitä aktiivisesti haettaisiin. Käännösmuistiohjelman käyttäjänä kääntäjä ikään kuin ilmoitautuu potentiaalisesti tiedon tarvitsijaksi, kertoo ohjelmalle olevansa valmis ottamaan tietoa vastaan, vaikkei sitä itse aktiivisesti haakaan. Määrättyjen parametrien täytyessä ohjelma ehdottaa automaattisesti vastineita aiempien kokemusten perusteella, eli sen mukaan, kuinka vastaava kohta on aiemmin käännetty. Nämä aiemmat kokemukset voivat olla kääntäjän omia tai toisten ihmisten, riippuen siitä kenen tekemiä käännöksiä käytetty käännösmuisti sisältää. McKenzien (2003) ajatus toisen tarjoamasta tiedosta voidaan ehkä ainakin kääntäjien kohdalla laajentaa koskemaan ihmisten lisäksi myös koneita. Perinteisempi tapa jolla kääntäjät saavat tietoa toisen henkilön hankkimana ovat esimerkiksi toimeksiantajien toimittamat aineistot, joita voidaan pyytää tai toimeksiantajat voivat toimittaa oma-aloitteisesti.

6.2.2 Tiedonlähdehorisontin dynaamisuus

Eri ammattiryhmien erilaiset työskentelytavat vaikuttavat tiedonhankintatapoihin ja myös tyypillisesti käytettäviin lähteisiin, eli tietyn ammatin edustajat suosivat yleisesti tietyn tyyppisiä ja jopa tiettyjä yksittäisiä tiedonlähteitä (Leckie et al. 1996, 184). Eri tiedonlähteiden suosimisessa on myös yksilöllisiä ja kokemukseen liittyviä eroja. Tärkeä tekijä eri

lähteiden sijoittamisessa tiedonlähdehorisonttiin on lähteiden tuttuus ja aiemmat käyttökokemukset. Ennestään tuttuja lähteitä, joiden käytöstä on saatu hyviä kokemuksia aiemmin, käytetään todennäköisemmin myös uudelleen. (Leckie et al. 1996, 185-186; Marchionini 1995, 61.) Työ- tai opiskelutehtävän yhteydessä käytetäänkin usein ensisijaisina lähteinä arkielämässä luotettaviksi, helpoiksi tai käteviksi koettuja lähteitä (Given 2002, 27). Erityisesti silloin, jos aikapulasta tai muusta syystä johtuen ei ole mahdollisuutta perehtyä tarkemmin ja useampiin lähteisiin, käytetään yleensä tuttuja, paljon käytettyjä luottolähteitä, olivatpa ne sitten painettuja, elektronisia tai henkilölähteitä.

Tiedonlähdehorisontit ovat siinä mielessä tehtävä- ja tilannekohtaisia, että sosiaalisten ja yksilöllisten tekijöiden lisäksi myös tilanne osaltaan määrittää sitä millaisia lähteitä voi tai on tapana käyttää (Sonnenwald 1999, 185). Kääntäjän on työnsä monipuolisuuden ja informaatiointensiivisen luonteen vuoksi pystyttävä käsittelemään ja käyttämään informaatiota sen kaikissa erilaisissa muodoissa. Tiedonhankinnan keskiössä ja sen onnistumisen edellytyksenä on tehtävän tarkoituksen ja kontekstin ymmärtäminen. (Pinto & Sales 2008a, 423.) Tämä vaikuttaa siihen, millaista tietoa tarvitaan, mistä ja miten sitä lähdetään hankimaan ja kuinka sitä käytetään. Tehtävän ja tekstin tyyli ja konteksti määrittävät siis tarvittavan informaation ja myös käytettävät lähteet.

Tiedonlähdehorisontit voivat olla staattisia tai dynaamisia. Staattisella tiedonlähdehorisontilla tarkoitetaan sitä, että joitakin lähteitä tai lähdetyppejä suositaan yleisesti erilaisissa tilanteissa, kun taas dynaamisessa tiedonlähdehorisontissa käsillä oleva tilanne tai ongelma määrittää käytettävät lähteet. (Savolainen & Kari 2004, 419.) Monissa luvussa 5 esitellyissä tutkimuksissa on nähtävissä, että etenkin noviisien tiedonlähdehorisontit ovat usein varsin staattisia, ja tutuista ja luotetuista lähteistä ja kanavista haetaan tietoa riippumatta siitä, millainen tiedontarve on kyseessä ja kuinka hyvin nuo lähteet soveltuvat juuri kyseiseen tiedonhankintatilanteeseen. Erityisesti tiedonhakuprosessin alussa ennestään tutut lähteet ovat usein niitä joista tietoa lähdetään etsimään, eikä muita lähteitä välttämättä käytetäkään (Enríquez Raído 2011, 68-69; 2014, 176).

Käytettävien lähteiden valinnassa laatu ja luotettavuus kamppailee tehokkuuden ja saavutettavuuden kanssa, ja tilanteesta ja kontekstista sekä yksilöllisistä valinnoista riippuu, mitä näistä milloinkin painotetaan (Leckie et al. 1996, 185-186; Savolainen 2008, 276). Savolainen (2007b) puhuu lähteiden kognitiivisesta auktoriteetista, jolla tarkoitetaan uskoa sii-

hen, että lähteet ovat asiantuntevia ja luotettavia. Arviot lähteiden kognitiivisesta auktoriteetista kuitenkin vaihtelevat tilanteesta ja tiedontarpeesta riippuen, eikä jotakin lähdettä tai lähdetyyppejä voi yleisesti pitää muita parempina (Savolainen 2007b). Vaikka kääntäjät kiinnittävät paljon huomiota käytettävien lähteiden laatuun ja luotettavuuteen, sekä opiskelijat (Sales et al. 2016) että ammattikäntäjät (Durán Muñoz 2010; Désilets et al. 2008; 2009) näyttäisivät käytännössä toimivan omien käsitystensä ja saamansa opetuksen vastaisesti käyttämällä runsaasti myös käännettyjä tekstejä, kaksikielisiä lähteitä ja avoimia julkisia kontrolloimattomia lähteitä. Ei siis voida yksiselitteisesti todeta kääntäjien suosivan helposti saatavilla olevia lähteitä tai pyrkivän käyttämään mahdollisimman laadukkaiksi arvioituja lähteitä. Kääntäjillä on yleensä tarve saada nopeasti tietoa erilaisista aiheista, jolloin turvaudutaan niihin lähteisiin, joista tietoa on helposti saatavilla. Toisaalta silloin kun on kyse jostakin täsmällisestä tiedosta, kuten vaikkapa jonkin erikoisan termistä, on lähteen luotettavuus ensiarvoisen tärkeää.

Kääntäjän kokemuksen lisääntyminen ja eksperttiin kehittyminen näkyy yleensä selvimmän tiedonlähdehorisontin dynaamisuuden lisääntymisenä. Tyypillinen esimerkki tästä on kontekstia sisältävien lähteiden (esimerkiksi korpuksat ja rinnakkaistekstit) käytön lisääntyminen kontekstittomiin (kuten kaksikieliset sanakirjat) verrattuna. Tutkimustulokset ovat tosin tältä osin ristiriitaisia, sillä esimerkiksi Volasen (2015, 45-46) tutkimuksessa ammattikäntäjät käyttivät vain vähän rinnakkaistekstejä. PACTE-ryhmän (2014, 107-108) tutkimuksessa havaittiin myös, että siinä missä opiskelijoiden käsitys kaksikielisten sanakirjojen hyödyllisyydestä vähentyi selvästi opiskeluvuosien myötä, ammattikäntäjät pitivät niitä tärkeinä tiedonlähteinä selvästi useammin kuin opinnoissaan pitkällä olevat opiskelijat (vrt. Alonso 2015). PACTE-ryhmä (2014, 107) tulkitsee tätä niin, että opiskelijoille opetetaan koulutuksen aikana ettei kaksikielisiin sanakirjoihin kannata luottaa käännöstehtävissä, kun taas ammattilaiset ovat kokemuksen kautta oppineet luottamaan omiin kykyihinsä tiedon kriittisessä arvioimisessa, eivätkä näin suoraan hyväksy ensimmäistä sanakirjasta löytämäänsä käännösvastinetta. Kun termien ja muiden käännösvastineiden valinta tehdään tietojen kriteerien perusteella eikä valita sitä mikä ensimmäisenä vastaan tulee, voidaan sitä pitää merkinä strategisesta kompetenssista (Göpferich 2013, 66-67).

Vaikka yksikielisiä lähteitä pidetään yleensä suositeltavampina tiedonlähteinä, kaksikieliset lähteetkin ovat siis kääntäjille relevantteja, eikä esimerkiksi runsas sanakirjan tai muun tiedonlähteen käyttö välttämättä kerro mitään kääntäjän kompetenssista tai sen puutteesta,

eikä sitä pitäisikään kategorisesti tuomita huonon kääntäjän merkiksi. Kyse voi olla myös yksilöllisistä tavoista, tottumuksista ja mieltymyksistä. Lisäksi noviisien kohdalla runsas sanakirjojen käyttö voi auttaa parantamaan kielitaitoa, ja toisaalta se voi olla myös osoitus siitä, että kääntäjä ei halua hyväksyä epävarmoja ratkaisuja, vaan pyrkii saamaan aikaiseksi mahdollisimman hyvän käännöksen (Göpferich 2009b, 48). Tirkkonen-Condit (2005, 406) toteaaakin oman tutkimuksensa johtopäätöksenä, että on vaarallista tehdä kovin pitkälle meneviä yleistyksiä kääntäjien työskentelytavoista ja lähteidenkäytöstä. Niin kokemattomampien kuin kokeneempienkin kääntäjien keskuudessa on erilaisia kääntäjiä, joiden käännösprosessit vaihtelevat ja eroavat toisistaan.

Aivan kuten taiteilijoiden kohdalla voidaan sanoa melkein minkä tahansa informaation voivan olla ”taideinformaatiota” (Hemmig 2008, 348), myös kääntäjän tiedontarpeet ovat laajoja ja moninaisia, merkityksellistä informaatiota voi olla mikä tahansa riippuen siitä, millaisten ja millaisia aiheita käsittelevien tekstien parissa hän työskentelee. Kääntäjien tiedontarpeet ovatkin erilaisia kuin vaikkapa tutkijoiden, eikä pelkästään tieteellinen tai muuten ”objektiivinen” tieto siis riitä täyttämään kääntäjän tiedontarpeita (vrt. Cowan 2004; Hemmig 2008, 355). Myös tiedonlähteet voivat siksi olla tilanteesta riippuen hyvin monenlaisia. Kääntäjille ei olekaan olemassa mitään yhtä yleismaailmallista tiedonlähdettä tai -hankintakanavaa (edes Google ei ole sellainen, vaikka arkielämän tiedonhankinnassa usein siltä näyttää),³¹ vaan kääntäjien tiedonhankintaa määrittää käytettävien lähteiden ja kanavien moninaisuus (Désilets et al. 2009). Parhaisiin tuloksiin tiedonhankinnassa päästäänkin yleensä silloin, kun käytetyt lähteet ovat monipuolisia ja tehtävään, kontekstiin ja tiedontarpeeseen nähden relevantteja (Enríquez Raído 2011, 70-71).

Kääntäjien verkkolähteiden käyttöä tutkittaessa ilmeni, että kääntäjät suhtautuvatkin hyvin avarakatseisesti erilaisten lähteiden käyttöön. Tutkitut olivat yleisesti sitä mieltä, että lähdekritiikin muistamalla ja omaa arviointia käyttämällä mitkä tahansa sivustot voivat olla kääntäjälle hyödyllisiä ja käyttökelpoisia. Eräs kääntäjä totesikin, ettei ”ole vielä törmännyt sellaisiin [sivustoihin], jotka eivät soveltuisi kääntäjän apuvälineiksi”. (Kiukkonen 2006, 62-63.) Kääntäjiä voikin pitää opportunisteina, he ovat tiedonhankinnassaan joustavia ja luovia ja käyttävät mitä tahansa tiedonlähteitä mitä saatavilla on, jos kokevat saavansa niis-

---

³¹ Mediatutkija Nick Couldry (2012, 4) on osuvasti kiteyttänyt, kuinka tämän päivän tiedonhaussa, ellei jopa tietämisessä ylipäänsä, Google edustaa kaikkea sitä tietoa, mitä on olemassa. Jos Google ei siis jotain löydä, sitä ei ole olemassa.

tä käännöstehtävässä ja siinä esiintyvien ongelmien ratkaisemisessa hyödynnettävissä olevaa informaatiota (Sun 2012, 27; White et al. 2008, 587-588). Tämä on eräs niistä asioista, joissa on havaittavissa eroa eksperttien ja noviisien välillä. Noviisikäntäjät suosivat usein tiettyjä ja tietyntyyppisiä lähteitä tiedontarpeesta riippumatta, mutta kokemuksen ja asiantuntijuuden kehittyessä kääntäjä oppii paremmin arvioimaan jonkin lähteen ja siitä saadun tiedon soveltuvuutta juuri kyseiseen käännöstehtävään ja -ongelmaan, ja suodattamaan relevantin tiedon omien kompetenssiensa avulla tehtävässä hyödynnettäväksi.

6.3 Tehtävä

Seuraavaksi tarkastellaan lyhyesti, mitä tehtävätieto, alatieto ja tehtävän kompleksisuus tarkoittavat kääntämisen kontekstissa, ja kuinka ne suhteutuvat muiden alojen ammattilaisten tehtävälähtöisen tiedonhankinnan tutkimustuloksiin. Tehtävää suoritettaessa tulee välillä vastaan sellaisia tiedollisia aukkoja, joista ei päästä eteenpäin ilman tiedonhankintaa. Arkielämän praktisesta tiedonhankinnasta puhuessaan Savolainen (1995, 281) kuvaa näitä aukkoja ja niiden aiheuttamia ongelmia ei-toivotuiksi vieraiksi, jotka keskeyttävät tai pysäyttävät prosessin. Kääntämisen yhteydessä puhutaan käännösongelmasta, jonka voi määritellä käännösprosessin aikana esiintyväksi ongelmaksi tai keskeytykseksi muuten luontaisesti kulkevassa prosessissa (Désilets et al. 2009). Se, missä kohdin tehtävää tällaisia ongelmia esiintyy, on yksilöllistä ja asiaan vaikuttavat esimerkiksi kääntäjän eri kompetenssit, sekä toisaalta myös tehtävän objektiivinen kompleksisuus.

Kääntäjän kompetenssin kenties perustavin osa onkin kyky tunnistaa mahdollisia ongelmakohtia ja hallita strategioita niiden ratkaisemiseksi (Hansen 2010, 191). Jos kääntäjä ei jossakin kohdassa tunnista ongelmaa, tekee hän silti tietoisesti tai tiedostamattoman päätöksen siitä, kuinka kyseisen kohdan kääntää (PACTE 2009, 211). Ongelman ratkaisemiseksi ja tehtävässä eteenpäin pääsemiseksi on tärkeää tunnistaa minkä tyyppistä tietoa milloinkin tarvitaan. Ongelmanratkaisusta puhuttaessa todettiin, että tavallisimmat kääntäjän kohtaamat ongelmat ja tiedontarpeet liittyvät joko kieleen, tekstiin, kulttuuriin, kielenulkoisiin asioihin tai tehtävään (PACTE 2009, 213; 2011, 326-327). Kokeneemmat kääntäjät pystyvät yleensä aloittelijoita paremmin tunnistamaan niin kielellisiä kuin ei-kielellisiäkin ongelmia, kun taas kokemattomille kääntäjille on tyypillistä pitää ongelmia kielellisinä, ja siten sanakirjojen avulla ratkaistavina, usein silloinkin kun kyse on kielenulkoisista ongel-

mista, joihin löytyisi apua muunlaisista tiedonlähteistä (Massey & Ehrensberger-Dow 2011, 206-207; 2014, 94). Epätietoisuus tarvittavan tiedon tyypistä ja vääränlaisen tiedonlähteen valinta ovatkin eräitä niistä tiedonhankintaa haittaavista esteistä, joihin kirjallisuudessa viitataan.

Tiedonhankintaan johtavia tiedontarpeita voi esiintyä tehtävän missä vaiheessa tahansa, ei siis ainoastaan määrittämis- ja suorittamisvaiheissa, vaan myös tehtävän loppuvaiheessa (Byström 1999, 35-36). Käännösprosessi voidaan karkeasti jakaa kolmeen vaiheeseen: alkutekstin ymmärtäminen ja analysointi, alkutekstin sisällön siirtäminen ja muokkaaminen kohdekielelle ja kohdetekstin tuottaminen (Lederer 2003; Angelone 2010). Tiedonhankintaa tapahtuu ja sitä tukevia kompetensseja tarvitaan koko käännösprosessin ajan. Alkuvaiheessa tutustuttaessa lähtötekstiin ja pyrittäessä ymmärtämään sitä tarvitaan yleistä tietoa alasta ja aihepiiristä sekä tehtävästä. Siirtovaiheessa painottuu käännösvastineiden etsiminen, kun taas tekstin tuottamis- ja tarkistusvaiheessa tarvitaan tietoa esimerkiksi kollokaateista, idiomaattisesta kielenkäytöstä ja kohdekielen ja -kulttuurin konventioista. (Durán Muñoz 2012; González-Jover 2007, 167.) Tiedonhankinta ei siis ole vain yksi vaihe käännösprosessissa, vaan sitä tapahtuu koko prosessin ajan. Lisäksi tiedonhankinta ulottuu myös varsinaisen tehtävän ulkopuolelle, sillä ennen tehtävän saamista kääntäjä tarvitsee tietoa esimerkiksi mahdollisista työtilaisuuksista ja toimeksiantajista (Gouadec 2007, 13).

Tehtävä esiintyy aina jossakin sosiokulttuurisessa kontekstissa ja ympäristössä. Tätä ympäristöä voidaan ajatella konkreettisena ympäristönä jossa tehtävää suoritetaan, jolloin tiedonhankintaan vaikuttavat esimerkiksi saatavissa olevat tiedonlähteet, tai abstraktina ympäristönä, johon kuuluvat esimerkiksi normit, arvot ja tehtävän tarkoitukset (Byström & Hansen 2005, 1052; Leckie & Pettigrew 1997, 106). Luvussa 3.2 todettiin, että kääntäjän on oltava lojaali niin alkutekstin kirjoittajalle kuin kohdetekstin lukijoille. Tämän lojaalisuuden eri puolia kuvaavat kuvassa 1 kirjoittaja, organisaatio ja yleisö. Niin toimeksiantajalla kuin käännöksen tulevalle yleisölläkin on omat käsityksensä ja odotuksensa siitä, millainen käännöksen tulisi olla. Yleisöllä tai toimeksiantajalla ei usein ole käsitystä kääntämisestä toimintana, mutta heillä on silti odotuksia siitä, millainen käännös (yleisesti ja juuri kyseisessä tapauksessa) on tai millainen sen pitäisi olla (vrt. kääntäjän kompetensseissa käsitys kääntämisestä). Siinä missä toimeksiantajan ja yleisön odotukset liittyvät yleensä lähinnä lopputulokseen eli valmiiseen käännökseen, kääntäjän toimintaan vaikuttavat myös

kääntämisen prosessiin ja siihen kuuluviin toimintatapoihin liittyvät konventiot (Nord 1991, 99).

Tiedonhankinta ei siten ole pelkästään yksilöllistä ja henkilökohtaisiin taitoihin ja tottumuksiin perustuvaa, vaan sitä määrittävät myös yksilön ulkopuoliset kontekstitekijät. Eräs näistä tekijöistä on organisaatio, johon yksittäinen työntekijä kuuluu. Monet ammatillisen tiedonhankinnan tutkimukset kohdistuvatkin erilaisissa organisaatioissa työskenteleviin ihmisiin, jolloin organisaatio ja siihen kuuluvat muut ihmiset ovat esimerkiksi normien ja arvojen kautta tärkeitä tiedonhankintaa määrittäviä tekijöitä. (Byström & Hansen 2005, 1053; Leckie & Pettigrew 1997, 101.) Kääntäjät voivat työskennellä hyvin monenlaisissa organisaatioissa ja työyhteisöissä, esimerkiksi käännöstoimistossa yhdessä muiden kääntäjien kanssa tai jossakin muussa organisaatiossa muiden ammattilaisten kanssa, jolloin oma organisaatio on keskeinen työhön vaikuttava kontekstitekijä. Usein kääntäjät kuitenkin työskentelevät yksin, freelancereina tai yrittäjinä³², ja toimeksiantajia voi olla useita ja työt projektiluontoisia, jolloin organisaatiokontekstin merkitys tässä mielessä ei aina ole suuri kääntäjän työn näkökulmasta.

Byström ja Hansen (2005, 1053) toteavat organisaation arvojen ja normien ohjaavan tehtävää suorittavan työntekijän toimintaa. Nämä voivat olla eri tavoin yhteneviä tai eroavia henkilökohtaisten ja yleisempien ammatillisten normien kanssa, joiden toimintaa ohjaava vaikutus voi olla organisaation arvoja suurempi. Kääntäjän sosiaalisiksi kontekstiksi voidaan oikeastaan ajatella muita kääntäjiä ja kääntäjiyyttä ammatillisena identiteettinä, joka arvojen ja normien kautta vaikuttaa yksilön toimintaan. Organisaatio ja toimeksiantaja jolle käännöstä tehdään on silloinkin tärkeä työtä ja tiedonhankintaa määrittävä kontekstitekijä, joka vaikuttaa merkittäväällä tavalla tehtävän vaatimuksiin ja myös edellytyksiin näiden täyttämisestä. Organisaatiokonteksti ja -kulttuuri näyttäytyy tällöin kuitenkin tehtävän kautta, ja organisaation voidaan ajatella kuuluvan ei yksilön vaan tehtävän laajempaan kontekstiin (ks. kuva 1). Kääntäjiyyden normit ja arvot on siis sovitettava yhteen organisaation normien ja arvojen kanssa.

---

³² Salaman (2011, 38) mukaan kolme neljäsosaa Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton jäsenistä on freelance-reita tai yrittäjiä.

6.3.1 Tehtävätieto

Kuten luvussa 2.3 todettiin, tehtävätiedolla tarkoitetaan yleensä vain kyseisessä tehtävässä relevanttia tietoa, jota ei voi suoraan hyödyntää muissa tehtävissä (Byström 1999, 45). Schaffnerin (1991, 2) mukaan kääntäjän tehtävää voidaan tarkastella kokonaisena viestintätilanteena, johon vaikuttavat niin tekstityyppikonventiot, tekstin tarkoitus kuin vastaanottajakin. Tehtävätiedolla tarkoitetaan tässä yleisempää tehtävään ja sen tarkoitukseen, julkaisumediaan, todennäköiseen yleisöön ja sen odotuksiin sekä toimeksiantajan odotuksiin liittyvää tietoa (Nord 1991, 93). Tehtävätiedon osalta tarkastelunäkökulma on siis enemmän abstraktissa tehtävän kuvauksessa ja tehtävänannossa kuin sen varsinaisessa suorittamisessa (vrt. Byström & Hansen 2005, 1051).

Byström ja Hansen (2005, 1053) nostavat esiin tehtävän tarkoituksen ja päämäärien ymmärtämisen merkityksen. Se että tietää mitä ja miksi jotakin tekee, vaikuttaa niin prosessiin kuin sen lopputulokseenkin. Kääntäjän tehtävä sisältää aina jonkin tarkoituksen määräytyssä viestintätilanteessa (Hansen 2010, 190). Schaffner (1991, 10, suom. AM) listaa seuraavat kysymykset, joihin kääntäjän on vastattava ennen käännöksen tuottamista:

- mikä on käännöksen tarkoitus?
- keitä ovat sen lukijat?
- mitä tekstityyppiä se edustaa?
- mikä on eksplisiittisen ja implisiittisen tiedon suhde alkutekstissä?
- kuinka paljon alkutekstin implisiittistä tietoa on eksplikoitava (tai päinvastoin) jotta käännös on lukijoille koherentti?

Kääntäjällä on siis oltava ainakin jonkinlainen käsitys siitä, keitä hänen käännöksensä tulevat lukijat ovat ja mitä he mahdollisesti tietävät tekstin aiheesta ennalta. Samoin käännöksen tarkoitus vaikuttaa kääntäjän tekemiin ratkaisuihin. (Hatim & Mason 1997, 6, 11-12, 162.) Joissain tapauksissa kääntäjän on otettava huomioon myös esimerkiksi kohdekulttuurin lakeja tai muita säädöksiä (Gouadec 2007, 7). Tämän tyyppiset tiedot edustavat kääntäjälle sellaista tehtävään liittyvää tietoa, joka on lähtökohtaisesti relevanttia vain kyseisessä tehtävässä. Tehtävätieto tässä merkityksessä on kääntäjälle olennaisen tärkeää. Jos yllä olevan kaltaisiin tiedontarpeisiin ei pystytä riittävän tarkasti ja perustellusti vastaamaan, heikentää se kääntäjän mahdollisuuksia onnistua tehtävässään. Esimerkiksi Immosen

(2006, 330-331) tutkimuksessa kääntäjät eivät koetilanteessa tienneet mihin käännös oli tarkoitettu, ja tämän tiedon puute vaikeutti merkittävästi tehtävän suorittamista.

Tehtävätietoa hankitaan ja saadaan tyypillisesti ennen varsinaisen käännösprosessin aloittamista. Vastauksia tehtävätiedon tarpeisiin kääntäjä saa lähinnä tehtävän toimeksiantajalta, siksi toimiva yhteistyö kääntäjän ja toimeksiantajan välillä on tärkeää. Byström (1999, 90-91) ei pidä toimeksiantajalta saatuja dokumentteja ja niiden sisältämiä tietoja tiedonhankintana, joten hänen tutkimuksessaan viidesosa tehtävistä oli sellaisia, joissa ei tietoa tarvinnut hankkia ollenkaan. Koska käsillä olevan tutkielman näkökulma on laajempi kuin pelkkä aktiivinen tehtävälähtöinen tiedonhankinta, toimeksiantajalta saadut tiedot ja muu tehtävää koskeva tieto ovat tärkeä osa tekstin ja tehtävän kontekstualisointia ja siksi tärkeää ottaa huomioon informaatiokäytäntöjen kokonaiskuvaa laadittaessa.

Eksperttejä ja noviiseja vertailevat tutkimukset osoittavat, että tämä on eräs kääntämisen osa-alue, jossa kokemuksesta on hyötyä. Tehtävän ymmärtäminen kokonaisuutena ja erityisesti sen miettiminen, mitä ollaan tekemässä ja mihin pyrkimässä vaikuttaa myös siihen, millaista tietoa pyritään löytämään ja mistä sitä haetaan. Erilaisten tehtävään vaikuttavien kontekstitekijöiden huomioiminen johtaa yleensä monipuolisempiin ja todennäköisesti relevantimpia tuloksia tuottaviin tiedonhakuihin (Enríquez Raído 2011, 68).

6.3.2 Alatieto

Perinteisesti on ajateltu niin, että kääntäjän tulisi olla kääntämänsä erikoisalan asiantuntija, tai ainakin jollain tasolla ymmärtää sitä maailmaa, jota käännettävät tekstit representoivat (ks. esim. Gouadec 2007, 17). Pauli Roinila, eräs käännöstieteen suomalaisista pioneereista, tapasi viljellä ajatusta siitä, että kääntäjän tutkinnossa olisi hyvä olla vähintään tusinan verran sivuaineita. Tähän metaforiseen tavoitteeseen ei tietenkään voida opetussuunnitelmien puitteissa koskaan päästä, mutta ajatus kuvaa hyvin ihannetta siitä, että kääntäjä olisi paitsi kääntämisen myös kääntämänsä erikoisalan ammattilainen ja asiantuntija, tai ainakin hänellä olisi perustiedot mahdollisimman monesta aiheesta ja monelta alalta (Kastberg 2009; Mir 1999, 55, ref. Espasa 2004, 190). Koska tietoa on yleensä joka tapauksessa hankittava myös ulkoisista lähteistä, perustietojen hallitseminen mahdollistaa tarkemman aiheeseen perehtymisen ja tehokkaamman ja tuloksellisemman tehtäväkohtaisen tiedonhaun

(vrt. Attfield & Dowell 2003, 201). Nyttemmin suurin osa tutkijoista näyttäisi kuitenkin olevan sitä mieltä, että parantuneiden tiedonhankintamahdollisuuksien myötä olennaisempaa kuin alakohtaisen tiedon sisäistäminen on tiedon löytämisen taito (Pym 2013, 496). Myös kääntäjien koulutuksessa korostetaan enemmän menetelmien ja tiedonhallinnan osaamista kuin asiasisältöjä, jotta tulevat kääntäjät saisivat valmiuksia työskennellä minkä tahansa alan tekstien parissa (Kastberg 2009).

Edellä sanottu ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö alakohtainen tieto olisi edelleen kääntäjälle erittäin tärkeää. Marchioninin (1995, 66) mukaan eksperttien ongelmanratkaisutavat muistuttavat noviiseja silloin kun he ovat oman erikoisalansa ulkopuolella. Tällaisen havainnon teki myös noviisi- ja eksperttikääntäjien käännösprosesseja tutkinut Dragsted (2005), jonka mukaan etenkin kompleksisissa tehtävissä eksperttien työskentelytavat olivat lähempänä noviiseja silloin kun tehtävän ala ei ollut heille tuttu. Myös Volanen (2015, 64) totesi, että kääntäjät käyttivät kaikkein tutuimpia lähteitä ja tiedonhankintastrategiat olivat muutenkin yksinkertaisempia heidän työskennellessään itselleen vieraan alan parissa. Alatieto onkin tyypillisesti sellainen kompetenssi, joka kehittyy ennen kaikkea kokemuksen myötä, jos kääntäjä pystyy keskittymään johonkin tiettyyn alaan ja saa työskennellä kyseistä alaa tai aihealuetta käsittelevien tekstien parissa (Shreve 2006, 30). Alatiendon lisääntyessä myös tietoisuus käytettävistä käsitteistä ja tiedonlähteistä lisääntyy, mikä helpottaa työtä ja vähentää yleisen tiedon tarpeita ja mahdollistaa keskittymisen yksittäisiin ongelmakohtiin. Toisaalta alatieto vähentää myös alkutekstin ymmärtämiseen liittyviä ongelmia ja mahdollistaa keskittymisen enemmän kohdetekstin muotoiluun (Enríquez Raído 2014, 153-154).

Osa kääntäjistä erikoistuu ja työskentelee jollakin laajemmalla tai suppeammalla erikoisalalla, kun taas osa on generalisteja ja kääntää eri aloja ja aihealueita käsitteleviä tekstejä (Jääskeläinen 2010, 215-216).³³ Koska kääntäjä ei voi olla kaikkien alojen asiantuntija, hänen on tällöin pystyttävä tehtäväkohtaisesti hankkimaan ja omaksumaan riittävästi alatieta voidakseen ymmärtää lähtötekstin ja tuottaa sen pohjalta tehtävän mukaisen kohdetekstin (Durán Muñoz 2014). Tämä edellyttää käsitejärjestelmien tunnistamista ja ymmärtämistä, mikä ei kuitenkaan vielä tee kääntäjästä erikoisalan asiantuntijaa. Pikemminkin

---

³³ Osa kääntäjistä puolestaan erikoistuu tiettyyn mediaan (esimerkiksi av-kääntämiseen), jolloin kyseisen median erityisvaatimuksista tulee tärkeä osa kääntäjän kompetenssia.

kyse on pienistä tehtäväkohtaisista palasista. (Montero Martínez & Faber Benítez 2011, 90, 93.) Kääntäjän on siis mukauduttava eri alojen viitekehyksiin ja omaksuttava erilaisia sosiaalisia rooleja (Whyatt 2012, 249). Käytännössä tämä tarkoittaa, että on hankittava riittävä tietomäärä ja osaaminen, tai ainakin sellaista on pystyttävä uskottavasti esittämään. Vilokinen (2002, 11) puhuu kääntäjän kyvystä ”jäljitellä aihealueiden tuntemusta siinä määrin, että pystyvät helpottamaan ymmärtämistä sekä maallikoiden että asiantuntijoiden keskuudessa”. Hartama-Heinonen (2009, 6) menee filosofisessa kirjoituksessaan vielä pitemmälle esittäessään kääntämisen eräänlaisena väärentämisenä ja huijauksena, jossa käänнос esittää alkutekstiä pyrkimyksenä välittää viesti uudelle yleisölle.

Esimerkiksi Byströmin (1999) ja Serolan (2009) tutkimuksissa havaittiin, että alatietoa tarvittiin suhteellisen harvoin. Useimmissa tehtävissä tarvitsi hankkia vain tehtävätietoa, mutta kompleksisemmissä tehtävissä tarvittiin myös alatietoa. Tämä johtuu siitä, että tutkitut henkilöt työskentelivät tietyllä suhteellisen rajatulla erikoisalalla, jolloin työtehtävät ovat melko ennakoitavia. Alatieta karttuu tällöin kokemuksen myötä ja tarvetta sen tehtäväkohtaiseen hankkimiseen ulkoisista tiedonlähteistä on siksi harvemmin. Attfieldin ja Dowellin (2003, 195) tutkimat journalistit korostivat aihealueeseen perehtymistä, koska he voivat joutua tekemään juttuja monilta eri aloilta, myös sellaisilta, jotka ovat itselle ennestään vieraita. Myös kääntäjille alatiedon hankinnan merkitys on todennäköisesti keskimäärin suurempi, koska käänनों aiheet vaihtelevat. Tehtävän aiheeseen ja alaan liittyvää yleistä tietoa onkin usein hankittava jo tehtävän alkuvaiheessa ennen varsinaisen käänनों työn aloittamista. Ennestään tuntemattoman tai heikosti tunnetun alan käsitteisiin ja toimintaprosesseihin perehtymiseksi voi tietoa saada esimerkiksi rinnakkaisteksteistä. Alatietaa tarvitaan myös käänनोंprosessin myöhemmissä vaiheissa, mutta tavallisimmat tiedon- tarpeet ovat tuolloin fokusoituneempia ja liittyvät pienempiin kokonaisuuksiin.

Useimmat kääntäjät eivät pysty erikoistumaan vain yhteen, itselleen tutuimpaan erikoisalaan, vaan joutuvat uransa aikana tekemisiin erilaisten ja erilaisia aihealueita käsittelevien tekstien kanssa. Riippumatta siitä, kuinka laaja tämä kirjo on, kääntäjän varsinainen oma erikoisala onkin kääntäminen, ei mikään käännettävien tekstien käsitteleminen ala. Niinpä voidaan oikeastaan puhua kahdesta eri alatiedosta, kääntämisen alatiedosta ja käänनोंksen alatiedosta. Byströmin (1999, 46) mukaan lääkäreiden tarvitsemaa alatietoa on sellainen tieto, jota voidaan hyödyntää kaikkien potilaiden hoitamisessa. Vastaavasti kääntäjän alatietoa olisi kaikkien tekstien kääntämisessä sovellettava tieto, eli tieto ja käsitys kääntämi-

sestä, joka voidaan teoreettisemmilta osin ajatella alatiedoksi, vaikka toisaalta käsitys kääntämisestä on käytännöllisemmiltä osin (kääntämisen vaiheet, kuinka ongelmia ratkaistaan, kuinka tietoa hankitaan jne.) myös ongelmanratkaisutietoa. Tässä mielessä alatieto liittyy strategiseen kompetenssiin ja käsitys kääntämisestä -kompetenssiin. Alatieta-kompetenssin alueelle puolestaan kuuluvat tiedot käännettävien tekstien käsittelemistä aloista.

6.3.3 Tehtävän kompleksisuus

Kuten luvussa 2.3 todettiin, tehtävät voidaan jakaa ennakoitavuuden perusteella prosessointi- ja päätöksentekotehtäviin. Informaation prosessointitehtävissä tiedontarpeet ovat täysin tai enimmäkseen ennakoitavissa. Päätöksentekotehtävissä puolestaan joko tehtävän tavoiteltavat tulokset, tehtäväprosessin kulku tai tiedontarpeet ovat tuntemattomia. (Byström & Järvelin 1995.) Eri alojen tiedonhankintatutkimuksissa on todettu, että tehtävän kompleksisuudella on yhteys käsiteltävän tiedon määrään, henkilö- ja dokumenttilähteiden käyttöön sekä sisäisten ja ulkoisten lähteiden käyttöön. Tulokset ovat kuitenkin ristiriitaisia sen suhteen, millaisia nämä yhteydet tarkalleen ovat. (Byström 1999, 49-50; 2002, 582-583.) Yleisesti voidaan kuitenkin sanoa, että helpommissa tehtävissä riittää yleensä faktapohjaisen tehtävätiedon hankkiminen, kun taas kompleksisemmissä tehtävissä tarvitaan useammin myös laajempaa alatietoa (Byström & Järvelin 1995; Byström 1999, 50). Kompleksisemmissä tehtävissä ulkoisia lähteitä käytetään kaiken kaikkiaan enemmän, ja mitä kompleksisemmaksi koettu tehtävä, sitä suuremmaksi henkilölähteiden suhteellinen osuus kasvaa ja vastaavasti dokumenttilähteiden osuus vähentyy (Byström 2002, 587).

Kääntäjien tiedonhankintaa on tutkittu tehtävän kompleksisuuden näkökulmasta vain vähän. Joitakin johtopäätöksiä näiden tutkimusten perusteella on kuitenkin mahdollista tehdä, ja näyttäisi siltä, että yllä mainitut huomiot pätevät varsin pitkälle myös kääntäjien kohdalla. Kääntämisen kompleksisuutta tutkineet White, Matteson ja Abels (2008) toteavat kompleksisuuteen vaikuttavia tekijöitä olevan niin paljon, että käännöstehtävien kompleksisuuden arvioiminen on vaikeaa. He kuitenkin pitävät käännöstehtävää itsessään (ottamatta huomioon sen sisältämiä lukuisia osatehtäviä) ja prosessin lopputuloksia eli käännöksiä lähtötekstin asettamista rajoituksista johtuen melko hyvin ennakoitavina. Toisaalta tutkijat sijoittavat valtaosan käännöstehtävistä kuitenkin tunnetun aidon päätöksentekotehtävän

kategoriaan, koska tehtävän suorittamiseen on monia vaihtoehtoisia tapoja ja tiedontarpeet ovat suurelta osin ennakoimattomia. (White et al. 2008, 584-585.)

Koska kääntäjät joutuvat yleensä työskentelemään hyvin erilaisten tekstien parissa, tehtävien ennakoitavuus ja kompleksisuus vaihtelevat huomattavasti tehtävästä toiseen, enemmän kuin monissa muissa ammateissa (vrt. esim. Saastamoinen 2017). Lisäksi tehtävien sisällä esiintyy paljon erilaisia osatehtäviä joista osa voi olla helppoja informaation prosessointitehtäviä varsinkin jos aihealue on tuttu, mutta yleensä tehtävän kuluessa esiintyy myös sellaisia osatehtäviä, jotka ovat kompleksisempia ja vaativat ongelmanratkaisua ja tiedonhankintaa (White et al. 2008, 585). Kokonaiset tehtävät lienevätkin useimmiten päätöksentekotehtäviä, koska niissä tarvitaan erilaista tietoa ja tiedonhankintaan ja lähteiden käyttöön on erilaisia vaihtoehtoja, eikä koko tehtävälläkään ole yhtä ainoaa oikeaa tai välttämätöntä lopputulosta, vaikka joidenkin yksittäisten käänösongelmien tasolla näin voi kyllä olla (esimerkiksi termit).

Serolan (2009, 99) mukaan tiedontarpeiden ennakoimattomuus ja tehtävän sisältämät päätöksentekotilanteet eivät kuitenkaan yksistään tee tehtävästä päätöksentekotehtävää, vaan tuttujen lähteiden rutiininomainen käyttö viittaa automaattiseen informaation prosessointitehtävään. Kääntäjien usein ensisijaisena käyttämä faktapohjainen tiedonlähde on sanakirja. Se on siis perustyökalu, joka voi yksin riittää lähteeksi helppoissa tehtävissä. Sen sijaan vaikeammaksi koetuissa tehtävissä, joiden vaikeus voi johtua esimerkiksi siitä, että ala tai aihealue on vieraampi, tarvitaan yksittäisten faktojen lisäksi myös yleisempää alatietoa. (White et al. 2008, 591.) Tällöin korostuu myös henkilölähteiden merkitys. Esimerkiksi Volasen (2015) ja Göpferichin (2009b) tutkimuksissa monet kääntäjät ilmaisivat halunsa konsultoida tehtävän toimeksiantajaa tai muita henkilölähteitä kysyäkseen epäselvistä tekstikohdista, mutta näiden tutkimusten koetilanteissa tämä ei ollut mahdollista.

Göpferichin (2009a; 2013) jäsenyyksen mukaisista kääntäjän kompetensseista tehtävän kompleksisuuteen liittyy erityisesti käänösruutiinien aktivoimiseen liittyvä kompetenssi. Mitä enemmän kääntäjälle on kehittynyt rutiinia, sitä automaattisempaa ja kognitiivisesti vähemmän kuormittavaa tehtävän suorittaminen on. Kokonaisuutena vähemmän kompleksiksi koetuissa informaation prosessointitehtävissä on siten mahdollista keskittyä enemmän tehtävien kompleksisempiin osiin. Rutiinitoimintojen automatisoitumisen voi siis ajatella olevan kognitiivinen edellytys sille, että kääntäjä pystyy käyttämään luovuutta ja jat-

kuvasti suoriutumaan töistään erinomaisella tasolla, mikä määriteltiin eksperttiin tunnusmerkiksi. Luovuus ja rutiini kulkevat siis käsi kädessä ja kehittyessään mahdollistavat toinen toisensa. (Göpferich 2013.)

Rutiininomainen lähestyminen voi toisaalta olla myös este tiedonhankinnalle ja tehtävän onnistumiselle, jos tehtävän luonne tai kompleksisuus edellyttäisi ei-rutiininomaisia tai luovia ratkaisuja (Jääskeläinen 2010, 215). Rutiininomainen toiminta voi johtua siitä, ettei tiedontarpeita tunnisteta eikä tietoa pyritä hankkimaan. Syynä tähän voi olla yli-itsevarmuus ja liiallinen luotto omiin tietoihin, taitoihin ja muistiin tai kyvyttömyys sietää epävarmuutta. Toisaalta alhainen luottamus omiin kykyihin voi sekin olla este tiedonhankinnalle, jos kääntäjä ei luota esimerkiksi tekniseen osaamiseensa ja tiedonhakutaitoihinsa. Rutiini voi liittyä myös esimerkiksi lähteiden käyttöön, jolloin tuttuja ja hyväksi havaittuja lähteitä käytetään riippumatta siitä, kuinka relevanttia niiden tarjoama tieto kyseisen tehtävän tai ongelman kannalta on. Näin toimivat usein etenkin noviisikäntäjät, eikä tällainen toiminta tarkoita sitä, että tehtävät olisivat heille rutiininomaisia informaation prosessointitehtäviä. Pikemminkin kyse on puutteista ongelmien tunnistamisessa ja kääntämiseen liittyvän jatkuvan päätöksenteon luonteen ymmärtämisessä sekä epätietoisuudesta olemassa olevista tiedonlähteistä.

Byström (1999, 86) havaitsi, että työntekijöiden motivaatio oli selvästi korkeampi kompleksisissa tehtävissä. Korkea motivaatio ja kunnianhimo puolestaan saavat tehtävän suorittajan usein hankkimaan enemmän tietoa kuin tehtävissä, joihin suhtaudutaan välinpitämättömämmin (Byström & Hansen 2005, 1055). Tiedon etsiminen ja löytäminen ja sen avulla ongelmien ratkaiseminen ja hyvien ja omaperäisten ratkaisujen löytäminen voi tuoda tyydytystä ja ruokkia luovuutta. Helppo ja rutiininomainen tehtävä voi vastaavasti tuntua tylsältä ja ei-motivoivalta. Epävarmuus, kompleksisuus tai ennakoimattomuus eivät siis välttämättä ole negatiivisia asioita, vaan voivat lisätä motivaatiota ja johtaa positiiviseen tulokseen asioihin paneutumisen ja tiedonhankinnan kautta avaamalla uusia näkökulmia ja uudenlaisia tiedonlähteitä (Savolainen 2015, 620).

6.4 Orientoiva tiedonhankinta

Edellisessä luvussa tarkasteltiin sitä, kuinka kääntäjä hankkii tietoa jotakin tehtävää suorittaessaan kohtaamiensa ongelmien ratkaisemiseksi. Kääntäjän, kuten minkään muunkaan alan ammattilaisen tiedonhankinta ei kuitenkaan rajoitu ainoastaan tehtävä- ja ongelmalähtöisiin tiedontarpeisiin, vaan tietoa hankitaan myös orientoivasti pitkäkestoiseen muistiin, josta sitä voidaan tarvittaessa hyödyntää tehtäväkohtaisesti.

Vaikka orientoivan tiedonhankinnan ja tiedon sattumanvaraisen kohtaamisen merkitys kääntäjälle kyllä tiedostetaan, tutkimusta on vain vähän ja aihetta koskevat huomiot näyttäisivät tämän tutkielman aineistona olleessa kirjallisuudessa rajoittuvan yksittäisiin mainintoihin laajan yleissivistyksen ja ajankohtaisten asioiden seuraamisen tärkeydestä (esim. Chodkiewicz 2012). Orientoiva tiedonhankinta yleensäkin on vaikeasti empiirisesti tutkittavissa ja todennettavissa, koska kyse voi esimerkiksi olla tavaksi muodostuneesta joukko- viestintävälineiden seuraamisesta, jota ei välttämättä osata ajatella tiedonhankintana (Savolainen 1995, 274). Media on tänä päivänä niin kytkeytynyt arkielämään, että niitä on jopa vaikea erottaa toisistaan. Olemme nykyisin verkossa vuorokauden ympäri, ja jokaisella älypuhelimien omistajalla on periaatteessa kaikki maailman tieto taskussaan ja helposti haettavissa. Erityisesti ammatillinen orientoiva tiedonhankinta voikin olla abstrakti ja vaikeasti määriteltävä asia, ja vaikea tutkiakkaan, voidaanhan sanoa myös arkielämän orientoivan ja sattumanvaraisen tiedonhankinnan olevan kääntäjille samalla myös ammatillista. Syynä tutkimuksen vähäisyyteen voi edellä mainittujen syiden lisäksi olla se, että kääntäjän tiedontarpeiden nähdään määräytyvän kulloinkin käsillä olevasta käännoستهتävistä, tai vielä spesifimmin yksittäisestä käännoستهgelmast.

Silloinkin, kun orientoivasta tiedonhankinnasta puhutaan kääntämisen kontekstissa, näyttäisi olevan käsitteellistä epäselvyyttä siitä, mitä orientoivalla tiedonhankinnalla tarkoitetaan. Eritellessään praktisen ja orientoivan tiedon hankintaa, Kiukkonen (2006, 31-32) puhuu tehtävää varten hankittavista taustatiedoista orientoivana tietona ja pitää myös ala- tai aihetiedon tarpeita orientoivan tiedon tarpeina. Tämä näkemys heijastuu myös Kiukkosen työtä lähteenään käyttävään Lahtiseen (2013). Vaikka jokin tiedontarve ja hankittava tieto ei kohdistuisikaan minkään yksittäisen käännoستهgelman ratkaisemiseen vaan laajemmin tehtävän käsittelemään aiheeseen, on silti kyse praktisesta eli tehtävalähtöisestä tiedonhankinnasta silloin, kun tietoa hankitaan nimenomaan käsillä olevan tehtävän suorittamiseksi.

Niinpä taustamateriaaleihin tutustuminen, rinnakkaistekstien lukeminen ja alatiedon hankinta kuuluu yleensä praktisen tiedonhankinnan kategoriaan. Alatieto toki on sovellettavissa useissa tehtävissä, mutta tällaista yleistä tietoakin hankitaan useimmiten tehtävälähtöisesti.

Alatietoa on luonnollisesti mahdollista hankkia myös orientoivasti. Erityisesti silloin, jos kääntäjä toimii jollakin erikoisalalla, on alan ajankohtaisten asioiden seuraaminen tärkeää (Kiukkonen 2006, 70). Savolainen (1995) pitää tätä osoituksena motivaatiosta työtä kohtaan ja merkinä ammattimaisuudesta. Lisäksi kääntäjän on syytä seurata oman alansa eli kääntämisen piirissä tapahtuvaa ajankohtaista keskustelua. Tiedon tyypeistä muita tyypillisesti orientoivasti hankittavia ovat erityisesti kielellinen, kulttuurinen ja tekstuaalinen tieto. Kääntäjän orientoiva tiedonhankinta ei usein kohdistukaan niinkään faktatietoihin, joita haetaan tehtävä- ja tilannekohtaisesti, vaan yleiseen kielen, kulttuurin ja eri elämänalojen tuntemukseen ja näiden kehittämiseen.

Kulttuurista tietoa saa parhaiten oleskelemalla kyseisen kielen ja kulttuurin vaikutuspiirissä. Praktisissa kulttuurisen tiedon tarpeissa puolestaan henkilölähteet ovat yleensä kääntäjille ensisijainen kohde, josta tietoa lähdetään hakemaan (Sales 2008). Siinä missä taiteilijoilla voidaan sanoa olevan yleisiä visuaalisen tiedon tarpeita (Hemmig 2008), kääntäjän yleiset tiedontarpeet liittyvät kieleen ja kulttuuriin. Cowan (2004, 18) kuvaa hienosti, kuinka hänen haastattelemansa kuvataiteilija saa työtään tukevaa tietoa valosta, väreistä, tilasta ja äänistä olemalla vastaanottavainen ja kiinnittämällä huomiota erilaisiin asioihin ympärillään. Kääntäjä voi vastaavalla tavalla hankkia tietoa kielistä ja kulttuureista sekä niiden erilaisista nyansseista lukemalla ja kuuntelemalla, kommunikoimalla ympäristönsä kanssa.

7 YHTEENVETO

Edellisissä luvuissa on tehty läpileikkaus siihen, millaisista näkökulmista kääntäjän informaatiokäytäntöjä on tarkasteltu. Tutkimuskirjallisuuteen perehtyminen vahvistaa käsitystä siitä, että kääntäjän tiedontarpeet ovat hyvin moninaisia, ja tietoa hankitaan erilaisiin tarkoituksiin ja monenlaisista lähteistä. Tiedonhankinta on siis aivan keskeinen osa kääntäjän työtä ja kompetenssia. Kääntäjän voisikin sanoa olevan eräänlainen ”informational superman”, jonka ominaisuuksiksi Savolainen (1995, 286) laskee muun muassa systemaattisen ajattelun, väsymättömän tiedonhankinnan ja optimistisen suhtautumisen ongelmien ratkaisuun. Toisaalta informaatiokompetenssi ei kuitenkaan ole ainoa osa kääntäjän kompetenssia, eikä se yksin tee kenestäkään hyvää kääntäjää (Pinto & Sales 2008a, 433). Se kuitenkin edistää myös kaikkien muiden kompetenssien kehittymistä. Kääntäminen onkin jatkuva oppimisprosessi, jossa olennaista on se, että yhden tehtävän suorittamista varten hankittuja tietoja pystytään omaksumaan osaksi kognitiivista säästötiliä ja hyödyntämään myös tulevien tehtävien yhteydessä (Sales et al. 2016, 3).

Savolaisen (2016) mukaan tiedonhankinnan tyypillisimmäksi tavaksi ajatellaan yleensä tiedon aktiivista hankintaa ja hakua. Samaan johtopäätökseen voi tulla kääntäjien informaatiokäytäntöjä koskevaan kirjallisuuteen tehdyn katsauksen perusteella. Kääntäminen nähdään yleensä vahvasti ongelmanratkaisuna, ja tiedonhankinnasta puhuttaessa tarkoitetaan lähinnä praktista, ongelma-keskeistä tiedonhankintaa. Tyypillisesti tämä tarkoittaa sanojen ja termien merkitysten ja niiden käännösvastineiden etsimistä erilaisista tiedonlähteistä. Tämä kuitenkin kuvastaa staattista käsitystä kääntämisestä, jossa pääpaino on kielellisissä kysymyksissä ja alkutekstin rakenteiden mahdollisimman tarkassa seuraamisessa. Staattisen käsityksen vastakohta on dynaaminen käsitys kääntämisestä, jossa pääpaino on sanojen sijaan tekstissä, sen tulkinnassa ja funktionaalisessa viestinnässä. Dynaamisessa kääntämiskäsityksessä tekstit pyritään näkemään kokonaisuutena ja keskittymään sanojen ja lauseiden kääntämisen sijaan ajatusten ja merkitysten välittämiseen. Huomio on siis enemmän kohdetekstissä, sen muodossa ja muokkauksessa. (PACTE 2011; 2014.)

Eri tutkimuksissa on saatu erilaisten lähteiden suosiosta erilaisia tuloksia. Tähän voi olla syynä esimerkiksi erilaiset tutkimuskysymykset ja -asetelmat. Lisäksi eri aikoina tehdyissä tutkimuksissa näkyy luonnollisesti se, millaisia tiedonlähteitä silloin on ylipäänsä ollut käytettävissä. Yleisesti ottaen tutkimusten mukaan kääntäjien tavallisimmin käyttämiä ul-

koisia tiedonlähteitä ja -hankintakanavia ovat kuitenkin yksi- ja kaksikieliset sanakirjat, hakukoneet (Google), tietosanakirjat (Wikipedia), termitietokannat ja rinnakkaistekstit. Muita yleisesti käytettyjä lähdetyppejä ovat esimerkiksi erilaiset korpukset, sanastot ja henkilölähteet. Sanakirjat, etenkin kaksikieliset, vaikuttaisivat olevan kääntäjille, erityisesti noviiseille mutta myös kokeneemmille usein ensisijainen tiedonlähde. Sanakirjojen käyttö kaiken kaikkiaan on kuitenkin noviiseilla eksperttejä runsaampaa. Hakukoneella tehtävät tiedonhaut ovatkin Enríquez Raídon (2011, 68-69) mukaan edistyksellinen tiedonhankintastrategia verrattuna siihen, että tiedonhakija menee suoraan itselleen tutun verkkosanakirjan sivuille.³⁴ Toisaalta relevantteja tiedonlähteitä ei välttämättä osata edes etsiä internetin ulkopuolelta silloinkaan, kun tarvittavaa tietoa ei ole verkkolähteistä saatavissa (Sales et al. 2016, 10).

Vaikka tutkimustulokset ovat jossain määrin ristiriitaisia, yleisesti ottaen voidaan sanoa tiedonlähdehorisontin dynaamisuuden lisääntyvän kääntäjän kokemuksen ja ekspertiisin karttuessa. Siinä missä noviisit luottavat paljolti samoihin tuttuihin lähteisiin tiedontarpeen luonteesta riippumatta, kokeneemmat kääntäjät osaavat etsiä tehtävän ja tiedontarpeen mukaisesti epätyypillisempiäkin lähteitä. Kääntäjät käyttävätkin sujuvasti monia erilaisia lähteitä ja navigoivat niiden välillä hakien tietoa sieltä mistä arvelevat sitä helpoiten ja parhaiten saavansa.

Tekninen kehitys on muuttanut kääntämistä monella tavalla. Erilaiset tekniset apuvälineet kuten käännösmuistit, korpukset ja konekääntäminen ovat nopeuttaneet työskentelyprosessia, ja internet on mullistanut tiedonhaun. Tekninen kehitys ei kuitenkaan näyttäydy kääntäjille pelkästään positiivisessa ja työtä helpottavassa valossa, vaan siinä on nähty myös uhkia, kuten korvaako konekääntäminen ihmiskääntäjän (Hartama-Heinonen 2013; Enríquez Raído 2016, 977). Tiedonhankinnan näkökulmasta kaikkein merkittävin muutos voi hyvinkin olla muistin laajeneminen ja ulkoistaminen, ja samalla sisäisen muistin merkityksen väheneminen.

Koska tiedon hankkiminen on helpompaa, kääntäjä ei ole yhtä paljon oman kielitaitonsa ja yleissivistyksensä varassa kuin ennen. Tiedonhankinnan helpottuminen on toisaalta johtanut siihen, että lähteitä käytetään silloinkin, kun se ei olisi välttämättä tarpeellista. Tässä

---

³⁴ Hakukoneita toki käytetään myös niin, että niiden kautta mennään tuttuihin lähteisiin, kuten verkkosanakirjoihin.

mielessä voinee sanoa tarjonnan lisäävän kysyntää, eli kun jotakin on helposti saatavilla sitä käytetään useammin verrattuna siihen, jos tiedon saamiseen joutuisi käyttämään vai-
vaa, jolloin saatettaisiin tyytyä intuitiiviseen ratkaisuun. Lähtökohtaisesti tämä parantaa
käännösten laatua, mutta asian toinen puoli on se, että liian usein tyydytään vain helpoim-
min saatavilla oleviin ja tutuimpiin lähteisiin, jotka eivät välttämättä palvele kovin hyvin
kaikissa tilanteissa. Vaikka tietoa on saatavilla enemmän kuin koskaan, päästäänkö siihen
käsiksi ja osataanko sitä lukea, tulkita ja hyödyntää?

Ekspertiisissä pyritään usein rutiiniin ja automaatioon, ja monella alalla tämä on viety hy-
vin pitkälle. Kääntämisessä automaatiota edustavat ennen kaikkea käännösmuistit ja kone-
kääntäminen. Käännösmuistien, samoin kuin konekääntämisen kohdalla on kyse automaat-
tisista toiminnoista, joissa kääntäjä ei itse pyri hankkimaan tietoa (toisin kuin vaikkapa
korpuksista) vaan se tulee hänelle automaattisesti koneellisesti. Automaatioon pyritään,
jotta kognitiivinen kuorma olisi mahdollisimman pieni ja työskentelyssä mahdollisimman
vähän keskeytyksiä. Hieman kärjistäen voisi sanoa, että automaatio halutaan viedä niin
pitkälle, että aktiivinen tiedonhankinta loppuisi kokonaan. Eräs Mikhailovin (Mikhailov &
Suppanen 2013, 28) kyselytutkimukseen vastanneista suomalaiskääntäjistä kommentoi
teknistymistä seuraavasti:

”Kääntäminen tuntuu teknistyvän kaiken aikaa. Vaikuttaa siltä, että tekniikka
on kohta tärkeämpää kuin itse kääntäminen! Kehottaisinkin opiskelijoita pa-
neutumaan kaikkiin mahdollisiin teknisiin vempaimiin mitä vaan ikinä saavat
käsiinsä. Tekninen osaaminen ’myy’ paljon paremmin kuin laaja humanistinen
sivistys!”

Perinteisessä ajattelussa kääntäjän on laadukkaan käännöksen tuottamiseksi tehtävä tausta-
tutkimusta ja perehdyttävä huolellisesti kääntämänsä tekstin aiheeseen (González & Mejía
2014). Kääntäjien työssään kokemat haasteet yhä kiristyvien aikataulujen paineissa saatta-
vat johtaa siihen, että asioiden kunnolliseen tai edes riittävään selvittämiseen ei ole mah-
dollisuutta, jolloin työn laatu väistämättä kärsii. Toisaalta myös odotukset sen suhteen,
mikä on laadultaan riittävän hyvä käännös ovat muuttuneet. Osasyynä tähän ovat heikko-
laatuiset, mutta viestintää kuitenkin jollain lailla mahdollistavat konekäännökset (Enríquez
Raído 2016, 978). Austermühlin (2011, 3-4) mukaan konekäännösten paraneminen johtuu
siitä, että odotukset niitä kohtaan ovat laskeneet. ”Riittävän hyvä” ei ihmiskääntäjänkään
kohdalla aina tarkoita korkealaatuista, vaan tärkeämpää voi olla, että käännöksen saa nope-

asti. Kysyntää on siis tilanteesta riippuen sekä laadukkaille että riittävän hyville käännöksille. (Enríquez Raído 2013, 277-278.)

Kääntämisessä on karkeasti eroteltavissa kaksi erilaista puolta tai tendenssiä, joita voisi kutsua tekniseksi ja humanistiseksi. Teknisestä näkökulmasta rajanveto ihmisen ja koneen välillä on hämärtyvässä, ja kääntäjän työ on osittain muuttumassa konekäännösten editoinniksi (Doherty 2016, 962; Do Carmo & Maia 2015). Tämä tendenssi näkyy myös tiedonhankinnassa, joka perustuu yhä enemmän automaatioon ja johonkin aiemmin tehtyyn. Mielenkiintoinen filosofinen kysymys onkin, milloin auttajasta tulee autettava ja mitä se merkitsee? Käännösmuisteja käytettäessä kone auttaa ihmistä, mutta auttaako ihminen konetta konekäännöstä editoidessaan? Konekäännöksiä voi kuitenkin käyttää vain tietyn tyyppisissä, kielellisesti suhteellisen yksinkertaisissa teksteissä (Doherty 2016, 953). Yksinkertaisista rutiinitehtävistä koneet suoriutuvat jollain lailla, mutta kompleksisemmissä ja enemmän luovuutta vaativissa tehtävissä tarvitaan ihmiskääntäjän ymmärrystä, sivistystä ja empatiaa. Kukaan ei varmasti ole vakavissaan ajatellutkaan esimerkiksi romaanista tehtävän konekäännöstä.

Kääntäjän kokemuksen lisääntyessä myös hänen rutiininsa lisääntyy, ja kokeneet kääntäjät luottavat omiin kykyihinsä tiedon hankinnassa ja arvioinnissa ja uskovat pystyvänsä ratkaisemaan myös sellaiset tilanteet, joissa aikataulu ei mahdollista riittävää paneutumista tiedonhankintaan tai tarvittavaa tietoa ei löydy (Sales 2008). Useissa noviisien ja eksperttien käännösprosesseja vertailevissa tutkimuksissa on havaittu, että kokeneemmilla ammattilaisilla on enemmän sisäistä tietoa ja siten vähemmän tarvetta hakea tietoa ulkoisista lähteistä. Kokemuksen ja rutiinin myötä myös suuri osa päätöksistä tehdään automaattisesti, ja prosessi nopeutuu ja vaatii vähemmän kognitiivista panostusta (Prassl 2009).

Rutiinin kehittymisestä ja helppojen toimintojen automatisoitumisesta huolimatta käännöstehtävä kokonaisuutena on aina uusi ja ainutkertainen. Niinpä prosessia, sen aikana tarvittavaa informaatiota tai lopputulosta ei yleensä voi tarkasti ennakoida. Byströmin (1999, 106) tehtävätyyppien jaottelussa päätöksentekotehtävästä todetaan, että sen suorittamiseen on useita vaihtoehtoisia tapoja, mutta kuitenkin rajoituksia joita on noudatettava. Vastavasti McDermott (2000, 24) kuvaa ammattikäytäntöjä tiettyjen rajojen sisällä tapahtuvaksi improvisoinniksi. Myöskään kääntämisessä ei ole kyse sen enempää täysin intuitiivisesta tai sattumanvaraisesta kuin täysin rationaalisesta tai kontrolloidustakaan toiminnasta (Kai-

ser-Cooke 2002, 69; Muñoz Martín 2014, 23). Kääntämistä voidaan ajatella niin lähtötekstin ja käännöstilanteen rajoittamana tehtävänä kuin luovana itseilmaisuna (vrt. Cowan 2004, 18). Näiden painottumiseen vaikuttavat myös kääntämisen laji ja tekstityyppi. Luovuus ja improvisointi ovat mahdollisia silloin, kun rutiini ja kompetenssit ovat riittävän korkealla tasolla. Luovuus ei tällöin tarkoita sattumanvaraisuutta vaan tilanteen tulkitsemista ja sen mukaisesti toimimista. On siis tiedettävä konventiot, tunnettava ja hallittava tavalliset tiedonlähteet ja osattava tehdä asioita toisteisesti voidakseen joskus tehdä poikkeavasti. Tällaista tilanteen tulkitsemista ja kontekstien ymmärtämistä ei koneilla ole.

Teknistymisen ja käännösmuistien laajan käytön myötä voidaan myös sanoa, että kääntämisessä on tavallaan palattu vanhaan lähtötekstikeskeiseen sanasta-sanaan tai lauseesta-lauseeseen kääntämiseen laajempien käännösyksiköiden ja vastaanottajan huomioimisen sijaan (Gambier 2014, 6). Tällöin vaarana on, että tekstin kokonaisuus hämärtyy. Kääntäjä tarvitseekin tietoa sekä pienistä yksityiskohdista että laajoista kokonaisuuksista (Jääskeläinen 2004, 26). Lisäksi on tiedettävä, miten kieltä jonkin tekstilajin, alan tai aihealueen teksteissä yleisesti käytetään. Kukin yksittäinen teksti kun on paitsi oma kokonaisuutensa, myös osa alansa tai aihealueensa diskurssia ja laajempaa tekstien kokonaisuutta (Whyatt 2012, 207). Uusi käännöskin liittyy siis aiempien tekstien joukkoon monella eri tasolla: sana-, lause- ja tekstitasolla (kääntäjän näkökulma), tehtävänä tai osana laajempaa projektia (toimeksiantajan näkökulma), osana kirjoittajansa tuotantoa (alkutekstin tekijän näkökulma) ja laajimmalla tasolla osana kaikkien samaa aihetta tai alaa käsittelevien tekstien kokonaisuutta.

Vaikka aineistonhankinnassa pyrittiin laajuuteen ja viittauksia erilaisiin informaatiokäytäntöihin haettiin varsinaisten tiedonhankintatutkimusten ulkopuoleltakin, ei voida ajatella että tässä tutkielmassa esitetty kuvaus kääntäjän työhön kuuluvista informaatiokäytännöistä olisi mitenkään täydellinen. Oletettavasti siinä kuitenkin tulevat esiin tyypillisimmät tiedonhankinnan ja -käytön tavat ja kontekstit joita on tutkittu ja joihin kirjallisuudessa viitataan. Tiedollisia prosesseja käsitellään usein ”sivutuotteena” jotakin muuta kääntämisen osa-aluetta tai ilmiötä koskevissa tutkimuksissa. Empiirinen tutkimus koskien ammattilaisten erilaisia käännöstehtäviä ja niiden yhteydessä tehtävää tiedonhankintaa on riittämätöntä, etenkin uusien verkkolähteiden osalta tarvitaan lisää todellisissa työtehtävissä ja -tilanteissa tehtyä tutkimusta. Kirjallisuudessa kerrotaan paljon siitä, millaisia kompetensseja kääntäjällä pitäisi olla, mitä kaikkea pitäisi osata ja tietää ja millaisia lähteitä kääntäjät

suosivat tiedonhankinnassaan, mutta huomattavasti vähemmän siitä, miten tai missä vaiheessa käännösprosessia erilaista tietoa hankitaan. Kyselytutkimuksilla näihin kysymyksiin olisi tietysti vaikeata täsmällisesti vastatakaan, joten tutkimusmenetelmiin tarvitaan etnografisempaa otetta.

Tässä tutkielmassa tehtiin joitakin rinnastuksia kääntäjien ja muiden alojen ammattilaisten välille, mutta syvällisemmät vertailut esimerkiksi journalisteihin, tutkijoihin tai taiteilijoihin voisivat tarjota kiinnostavia näkökulmia siihen, millaiset informaatiokäytännöt ovat juuri kääntäjille ominaisia. Toisaalta työn puutteena on se, että kääntämisen lajeja tai erikoisalueita ei ole eritelty vaan kääntäjistä puhutaan vain yleisesti. Tämä johtuu siitä, että tarkastellussa tutkimuskirjallisuudessa ei erikoisalojen kääntämistä ole juuri tutkittu tiedonhankinnan näkökulmasta. Esimerkiksi tekstilajiltaan, viestintätehtävältään tai kompleksisuudeltaan erilaisten tehtävien tutkiminen tarjoaisi kiinnostavaa tietoa tiedonhankinnan rutiineista ja luovuudesta.

Vilokkinen (2002) esitti jo 16 vuotta sitten jatkotutkimuksen aiheeksi tehtävän kompleksisuuden vaikutusta kääntäjien tiedonhankintaan, mutta tällaista tutkimusta ei tiettävästi vielä ole tehty. Kompleksisuuden vaikutusta kognitiivisiin prosesseihin on kyllä tutkittu, mutta käännöstehtävien kompleksisuutta ja vaikeutta koskevissa tutkimuksissa ei juurikaan ole käsitelty tiedonhankintaa. Koska tutkimusten mukaan eksperttienkin käännösyksiköt lyhenevät vaikeissa tehtävissä, olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin millaisia vaikutuksia tällä on tiedonhankintaan, sen määrään, käytettyihin lähteisiin, lähteiden määrään ja tiedonhankintaan käytettyyn aikaan. Onko kääntäjillä tänä päivänä ylipäänsä mahdollisuutta käyttää tiedonhankintaan aikaa kompleksisten tehtävien huolellisen suorittamisen vaatimalla tavalla?

Tämän tutkielman eräänlaisena alkusysäyksenä ja inspiraationlähteenä oli johdannon aluksi siteerattu kääntäjä Mirja Hovilan (2014, 14) ajatus siitä, että kääntäjä kaiken aikaa hankkii tai saa ammatillista osaamista edistävää tietoa, mitä ikinä tekeekin tai mihin meneekin. Tämän työn eräänä tarkoituksena olikin tutkia, näkyykö tämä kääntäjän tiedonhankinnan orientoiva puoli tutkimuskirjallisuudessa, vai keskitytäänkö tutkimuksessa vain ongelma- ja tehtävälähtöiseen tiedonhankintaan. Toisin sanoen, onko kääntämistä tutkittu vain tehtävänä tai projektina, joka alkaa työn saamisesta ja päättyy sen luovuttamiseen, vai nähdäänkö kääntäminen elämänmittaisena prosessina, jossa käännöstehtävät ja niiden sisällä yksit-

täiset käännoongelmat edustavat eräänlaista jatkumoa, jossa ihminen oppii ja hänen tietonsa lisääntyvät, kompetenssit kehittyvät ja ulkoinen muisti kasvaa sekä määrällisesti että laadullisesti (vrt. Hartama-Heinonen 2008, 2).

Tutkimus koskien tiedonhankinnan orientoivaa puolta näyttäisi olevan valitettavan vähäistä. Orientoivaan tiedonhankintaan viitataan lähinnä kompetensseista puhuttaessa, ja silloinkaan ei yleensä puututa siihen, kuinka niitä voisi kehittää. Jos jokainen käynti museossa tai puistossa on opintomatka, voidaan tietysti kysyä pystyykö ihminen itsekään sanomaan mitä sellaista tietoa hän sai tai oppi, josta on apua jossakin tulevaisuuden työtehtävässä. Sen toteaminen, että kaikki informaatio on hyödyllistä ja voi osoittautua jossain vaiheessa tarpeelliseksi tuntuu ylimalkaiselta ja jollain lailla itsestään selvältäkin. Niinpä eräs tämän tutkielman tavoitteista, eli pyrkimys laajentaa käsitystä kääntäjän informaatiokäytännöistä kokonaisvaltaisempaan suuntaan ja korostaa erityisesti orientoivan tiedonhankinnan merkitystä ei toteutunut ainakaan toivotussa mittakaavassa.

Praktisen tiedonhankinnan painottaminen on tietenkin hyvin perusteltu lähtökohta, onhan kääntäminen hyvin pitkälle ongelmanratkaisua ja ongelmat puolestaan paljolti tilanne- ja tehtäväkohtaisia. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö asiaa voisi ajatella laajemminkin. Mikään uusi tehtävä ei ala tyhjästä eikä yksikään ongelma synny eikä sitä ratkaista tyhjiössä. Kääntäjällä on takanaan koko aiempi työ-, opiskelu- ja elämänhistoriansa, jota hän tietoisesti tai tiedostamatta hyödyntää niin ymmärtäessään ja tulkitessaan alkutekstiä kuin luodessaan kohdetekstiäkin. Nämäkin tiedot, taidot ja kokemukset on hankittu tai saatu joko jonkun aiemman työtehtävän tarpeisiin tai orientoivasti.

”Me etsimme täältä aiheita”, väitetään runoilija Harri Kaasalaisen todenneen poliisien pysäyttäessä hänet ja kirjailija Veijo Meren öisellä Helsingin Vaasankadulla (Raittila 2006, 155). Myös kuvataiteilijoiden tiedonhankinta on aiheiden ja inspiraation hakemista visuaalisen informaation avulla (Hemmig 2008, 348; Case 2012, 319). Koska kääntäjän työ perustuu aina johonkin jo olemassa olevaan tekstiin, luovuus on esimerkiksi kirjailijoihin ja taiteilijoihin verrattuna ikään kuin toisella asteella. Niinpä kääntäjä ei etsi aiheita vaan tietoa, sivistystä ja ymmärrystä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi kielitaidon kehittämistä ja ylläpitämistä, kulttuurintuntemuksen kehittämistä ja sekä omaan erikoisalaan että mihin tahansa muuhun alaan tai aiheeseen liittyvän alatiedon opiskelua. Tämä johtaakin siihen, että ko-

kemuksen (eikä pelkästään työ- vaan myös elämäkokemuksen) karttuminen tekee kääntäjistä parempia (Antinjuntti 2014).

Antinjuntin (2014) mukaan ”kääntäjän työ on oleellisesti tiedonhankintaa, syvemmän ymmärryksen tavoittelua, kielen päivittämistä ja rikastuttamista”. Tärkeässä osassa tässä on myös sattumanvarainen tiedonhankinta ja -saanti. Joidenkin ihmisten on todettu kohtaavan sattumanvaraista informaatiota muita useammin, jolloin se on myös keskeisemmässä asemassa heidän tiedonhankinnassaan (Erdelez 1999, 26). Valppaus ja valmius tiedon vastaanottamiseen on tärkeää niin tutkijoille (Foster & Ford 2003) kuin taiteilijoillekin (Cowan 2004). Myös kääntäjälle olisi hyödyksi olla tällainen ihminen, joka kulkee silmät ja korvat auki, vetää informaatiota puoleensa ja pyrkii omaksumaan sitä, sekä empaattisella asenteella ymmärtämään maailmaa. Kääntäjän suhtautumista maailmaa ja sen erilaisia ilmiöitä kohtaan leimaakin uteliaisuus ja jatkuva halu oppia (Risku et al. 2010, 91). Tiedonhankinta ei siten rajoitukaan kirjastoon, Googleen tai muihin tiedonhankintaa varten suunniteltuihin kanaviin, vaan kaikki kohtaamiset ihmisten ja ympäristön kanssa voivat olla mahdollisuuksia saada ja jakaa tietoa (vrt. Cowan 2004, 19; McDermott 2000, 27). Siksi jokainen matka, suuntautuipa se sitten lähikauppaan tai maapallon toiselle puolelle, on kääntäjälle opintomatka.

LÄHTEET

Allen, B. (1997). Information needs: A person-in-situation approach. Teoksessa Vakkari, P., Savolainen, R. & Dervin, B. (toim.) *Information Seeking in Context*. Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts, 14-16 August, 1996, Tampere, Finland. London: Taylor Graham, 111-122.

Alonso, E. (2015). Analysing the use and perception of Wikipedia in the professional context of translation. *The Journal of Specialised Translation* 23 (2015).
http://www.jostrans.org/issue23/art_alonso.php (viitattu 6.6.2017).

Angelone, E. (2010). Uncertainty, uncertainty management, and metacognitive problem solving in the translation task. Teoksessa Shreve, G.M. & Angelone, E. (toim.) *Translation and cognition*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 17-40.

Antinjuntti, K. (2012). Ytimessä. *Kääntäjä-Översättaren* 5/2012, 2.

Antinjuntti, K. (2014). Sukupuuttoon palkitut. *Kristiina Antinjuntti* (blogi), julkaistu 3.11.2014. <https://kristiinasktl.wordpress.com/2014/11/03/sukupuuttoon-palkitut> (viitattu 3.9.2018).

Attfield, S. & Dowell, J. (2003). Information seeking and use by newspaper journalists. *Journal of Documentation* 59 (2), 187-204.

Austermühl, F. (2011). On clouds and crowds: Current developments in translation technology. *T21N – Translation in Transition* 9/2011, 1-25.
<http://www.t21n.com/homepage/articles/T21N-2011-09-Austermuehl.pdf> (viitattu 7.9.2018).

Baumeister, R.F. & Leary, M.R. (1997). Writing narrative literature reviews. *Review of General Psychology* 1 (3), 311-320.

Bayer-Hohenwarter, G. (2009a). Translational creativity: How to measure the unmeasurable. Teoksessa Göpferich, S., Jacobsen, A.L. & Mees, I.M. (toim.) *Behind the mind: Methods, models and results in translation process research*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, 39-59.

Bayer-Hohenwarter, G. (2009b). Comparing translational creativity scores of students and professionals: Flexible problem-solving and/or fluent routine behaviour? Teoksessa Göpferich, S., Alves, F. & Mees, I.M. (toim.) *New approaches in translation process research*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, 83-111.

Bowker, L. (2001). Towards a methodology for a corpus-based approach to translation evaluation. *Meta* 46 (2), 345-364. doi: 10.7202/002135ar

Bowker, L. (2014). Terminology and translation. Teoksessa Kockaert, H. & Steurs, F. (toim.) *Handbook of terminology*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 304-323.

Bowker, L. & Delsey, T. (2016). Information science, terminology and translation studies. Teoksessa Gambier, Y. & van Doorslaer, L. (toim.) *Border crossings: Translation studies and other disciplines*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 73-96.

Budd, J.M. (1989). Research in the two cultures: The nature of scholarship in science and the humanities. *Collection Management* 11 (3/4), 1-21.

Byström, K. (1997). Municipal administrators at work - Information needs and seeking (IN&S) in relation to task complexity: A case study amongst municipal officials. Teoksessa Vakkari, P., Savolainen, R. & Dervin, B. (toim.) *Information Seeking in Context*. Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts, 14-16 August, 1996, Tampere, Finland. London: Taylor Graham, 125-146.

Byström, K. (1999). *Task complexity, information types and information sources*. Acta Universitatis Tamperensis 688. Väitöskirja. Tampere: University of Tampere.

Byström, K. (2002). Information and information sources in tasks of varying complexity. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 53 (7), 581-591.

Byström, K. & Hansen, P. (2005). Conceptual framework for tasks in information studies. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 56 (10), 1050-1061.

Byström, K. & Järvelin, K. (1995). Task complexity affects information seeking and use. *Information Processing & Management* 31 (2), 191-213.

Cabré Castellví, M.T. (2000). *La Terminología: Representación y comunicación. Elementos para una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: IULA. Universidad Pompeu Fabra.

Campbell, S. (1999). A cognitive approach to source text difficulty in translation. *Target* 11 (1), 33-63.

Case, D.O. (2012). *Looking for information: A survey of research on information seeking, needs, and behaviour*. 3rd edition. Bingley: Emerald.

Champagne, G. (2004). *The economic value of terminology: An exploratory study*. Unpublished report submitted to the Translation Bureau of Canada. <https://www.danterm.dk/docs/EconomicValueTerminology-1.pdf> (viitattu 21.10.2017).

Chesterman, A. (2016). *Memes of translation: The spread of ideas in translation theory*. Revised edition. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Chesterman, A. & Wagner, E. (2002). *Can theory help translators? A dialogue between the ivory tower and the wordface*. Manchester: St. Jerome.

Chodkiewicz, M. (2012). The EMT framework of reference for competences applied to translation: Perceptions by professional and student translators. *The Journal of Specialised Translation* 17 (2012). http://www.jostrans.org/issue17/art_chodkiewicz.php (viitattu 6.7.2017).

Chodkiewicz, M. (2015). Undergraduate students' use of external sources in revising and justifying their translation decisions based on instructor feedback. *Lublin Studies in Modern Languages and Literature* 39 (2), 124-141.
<<https://journals.umcs.pl/lsmll/article/view/2713>> (viitattu 10.7.2017).

Christensen, T.P. (2011). Studies on the mental processes in translation memory-assisted translation - The state of the art. *Trans-kom* 4 (2), 137-160. http://www.trans-kom.eu/bd04nr02/trans-kom_04_02_02_Christensen_Translation_Memory.20111205.pdf (viitattu 27.6.2017).

Couldry, N. (2012). *Media, society, world: Social theory and digital media practice*. Cambridge: Polity.

Court, A.W. (1997). The relationship between information and personal knowledge in new product development. *International Journal of Information Management* 17 (2), 123-138.

Cowan, S. (2004). Informing visual poetry: Information needs and sources of artists. *Art Documentation: Journal of the Art Libraries Society of North America* 23 (2), 14-20.

Désilets, A. (2010). *Translation and crowd sourcing: Opportunity or heresy?* Paper presented at the Workshop on Crowdsourcing and Translation, University of Maryland, MD, 10-11 June 2010. <https://www.slideshare.net/alaindesilets/2010-06u-marylandcrowdsourcingworkshopv2010061610h44> (viitattu 1.10.2018).

Désilets, A., Brunette, L., Melançon, C. & Patenaude, G. (2008). Reliable innovation: A techie's travels in the land of translators. Teoksessa *Proceedings of the 8th Conference of the Association for Machine Translation in the Americas (AMTA 2008)*, October 21-25, 2008, Waikiki, Hawaii, USA, 339-345.

Désilets, A., Melançon, C., Patenaude, G. & Brunette, L. (2009). How translators use tools and resources to resolve translation problems: An ethnographic study. *MT Summit XII – Workshop: Beyond Translation Memories: New Tools for Translators MT*. <http://www.mt-archive.info/MTS-2009-Desilets-2.pdf> (viitattu 28.6.2017).

Ditlevsen, M.G. & Kastberg, P. (2009). Personal knowledge management. Knowledge mapping techniques in the training of LSP translators. *inTRAlinea* 11 (2009). <http://www.intraline.org/specials/article/1731> (viitattu 8.6.2017).

Do Carmo, F. & Maia, B. (2015). Sleeping with the enemy? Or should translators work with Google Translate? Teoksessa Sánchez-Gijón, P., Torres-Hostench, O. & Mesa-Lao, B. (toim.) *Conducting research in translation technologies*. New York: Peter Lang, 43-70.

Doherty, S. (2016). The impact of translation technologies on the process and product of translation. *International Journal of Communication* 10 (2016), 947-969. <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/3499/1573> (viitattu 11.3.2017).

Dragsted, B. (2005). Segmentation in translation: Differences across levels of expertise and difficulty. *Target* 7 (1), 49-70.

Dragsted, B. (2012). Indicators of difficulty in translation - Correlating product and process data. *Across Languages and Cultures* 13 (1), 81-98.

Durán Muñoz, I. (2010). Specialised lexicographical resources: A survey of translators needs. Teoksessa Granger, S. & Paquot, M. (toim.) *eLexicography in the 21st century: New challenges, new applications*. Proceedings of eLex 2009, Louvain-la-Neuve, 22-24 October 2009. Louvain-la-Neuve: Presses Universitaires de Louvain, 55-66.

Durán Muñoz, I. (2012). Meeting translators' needs: Translation-oriented terminological management and applications. *The Journal of Specialised Translation* 18 (2012). http://www.jostrans.org/issue18/art_duran.php (viitattu 2.6.2017).

Durán Muñoz, I. (2014). Propuesta de evaluación y selección de recursos terminológicos en línea para traductores. *inTRAlinea* 16 (2014). <http://www.intraline.org/specials/article/2028> (viitattu 5.6.2017).

Ehrensberger-Dow, M. (2014). Challenges of translation process research at the workplace. *MonTI special issue – Minding translation* (2014), 355-383. doi: 10.6035/MonTI.2014.ne1.12

Ehrensberger-Dow, M. & Massey, G. (2008). Exploring translation competence by triangulating empirical data. Teoksessa Harvey, R., Hempen, I. & Sieradzki, M. (toim.) *Norwich Papers: Studies in translation* 16 (September 2008). Norwich: University of East Anglia, 1–20.

Ehrensberger-Dow, M. & Massey, G. (2013). Indicators of translation competence: Translators' self-concepts and the translation of titles. *Journal of Writing Research* 5 (1), 103-131. doi: 10.17239/jowr-2013.05.01.5

Ehrensberger-Dow, M. & Massey, G. (2014). Cognitive ergonomic issues in professional translation. Teoksessa Schwieter, J.W. & Ferreira, A. (toim.) *The development of translation competence: Theories and methodologies from psycholinguistics and cognitive science*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 58-86.

Ehrensberger-Dow, M. & Perrin, D. (2009). Capturing translation processes to access metalinguistic awareness. *Across Languages and Cultures* 10 (2), 275-288.

Ehrensberger-Dow, M. & Perrin, D. (2013). Applying a newswriting research approach to translation. *Target* 25 (1), 77-92.

EMT expert group (2009). *Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication*. European Commission. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/emt_competences_translators_en.pdf (viitattu 1.10.2018).

Englund Dimitrova, B. (2005). *Expertise and explicitation in the translation process*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Englund Dimitrova, B. (2006). Segmentation of the writing process in translation: Experts vs. novices. Teoksessa Sullivan, K.P.H. & Lindgren, E. (toim.) *Computer keystroke logging and writing: Methods and applications*. Amsterdam: Elsevier, 189-201.

Enríquez Raído, V. (2011). Developing web searching skills in translator training. *redit 6* (2011), 57-77. http://www.redit.uma.es/Archiv/anteriores/redit6_2011.pdf (viitattu 19.7.2017).

Enríquez Raído, V. (2013). Teaching translation technologies “everyware”: Towards a self-discovery and lifelong learning approach. *Tradumatica 11* (2013), 275-285. <http://revistes.uab.cat/tradumatica/article/view/n11-enriquez-raido> (viitattu 19.7.2017).

Enríquez Raído, V. (2014). *Translation and web searching*. London: Routledge.

Enríquez Raído, V. (2016). Translators as adaptive experts in a flat world: From globalization 1.0 to globalization 4.0? *International Journal of Communication 10* (2016), 970-988. <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/3504/1574> (viitattu 23.4.2017).

Erdelez, S. (1997). Information encountering: A conceptual framework for accidental information discovery. Teoksessa Vakkari, P., Savolainen, R. & Dervin, B. (toim.) *Information Seeking in Context. Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts, 14-16 August, 1996, Tampere, Finland*. London: Taylor Graham, 412-421.

Erdelez, S. (1999). Information encountering: It’s more than just bumping into information. *Bulletin of the American Society for Information Science 25* (3), 25-29.

Espasa, E. (2004). Myths about documentary translation. Teoksessa Orero, P. (toim.) *Topics in audiovisual translation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 183-197.

Fidel, R. (2012). *Human information interaction: An ecological approach to information behavior*. Cambridge (Mass.): MIT Press.

Fleming-May, R.A. (2014). Concept analysis for library and information science: Exploring usage. *Library & Information Science Research 36* (2014), 203-210.

Foster, A. & Ford, N. (2003). Serendipity and information seeking: An empirical study. *Journal of Documentation 59* (3), 321-340.

Gallego-Hernández, D. (2015). Business translation training and ad hoc corpora. Teoksessa Sánchez-Gijón, P., Torres-Hostench, O. & Mesa-Lao, B. (toim.) *Conducting research in translation technologies*. New York: Peter Lang, 119-140.

Gambier, Y. (2014). Changing landscape in translation. *International Journal of Society, Culture & Language 2* (2), 1-12. http://www.ijscsl.net/article_4638_848.html (viitattu 30.6.2017).

Gambier, Y. (2016). Rapid and radical changes in translation and translation studies. *International Journal of Communication 10* (2016), 887-906. <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/3824/1570> (viitattu 31.8.2017).

Gere, C. (2006). *Digitaalinen kulttuuri*. Suom. Raine Koskimaa. Turku: Faros.

Gile, D. (2009). *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Given, L.M. (2002). The academic and the everyday: Investigating the overlap in mature undergraduates' information-seeking behaviors. *Library & Information Science Research* 24 (1), 17-29.

González, L.D. & Mejía, G.M. (2014). Information-based translation training helps undergraduates carry out translation tasks in actual settings. *Translation Journal* (October 2014). <http://www.translationjournal.net/October-2014/information-based-translation-training-helps-undergraduates-carry-out-translation-tasks-in-actual-settings.html> (viitattu 11.3.2017).

González-Jover, A.G. (2007). Collaborative tools for translators: New approaches to computer-aided translation. Teoksessa Posteguillo, S., Esteve, M.J. & Gea Valor, M.L. (toim.) *Texture of internet: Netlinguistics in progress*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 162-181.

Gouadec, D. (2007). *Translation as a profession*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Göpferich, S. (2009a). Towards a model of translation competence and its acquisition: The longitudinal study *TransComp*. Teoksessa Göpferich, S., Jacobsen, A.L. & Mees, I.M. (toim.) *Behind the mind: Methods, models and results in translation process research*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, 11-37.

Göpferich, S. (2009b). The translation of instructive texts from a cognitive perspective: Novices and professionals compared. Teoksessa Göpferich, S., Alves, F. & Mees, I.M. (toim.) *New approaches in translation process research*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, 5-55.

Göpferich, S. (2013). Explaining development and stagnation from a dynamic systems perspective. *Target* 25 (1), 61-76.

Göpferich, S. & Jääskeläinen, R. (2009). Process research into the development of translation competence: Where are we, and where do we need to go? *Across Languages and Cultures* 10 (2), 169-191.

Haasio, A. & Savolainen, R. (2004). *Tiedonhankintatutkimuksen perusteet*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Hanoulle, S. & Hoste, V. & Remael, A. (2015). The translation of documentaries: Can domain-specific, bilingual glossaries reduce the translators' workload? An experiment involving professional translators. *New Voices in Translation Studies* 13 (2015), 25-49.

Hansen, G. (2003). Controlling the process: Theoretical and methodological reflections on research into translation processes. Teoksessa Alves, F. (toim.) *Triangulating translation: Perspectives in process oriented research*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 25-42.

Hansen, G. (2010). Integrative description of translation processes. Teoksessa Shreve, G.M. & Angelone, E. (toim.) *Translation and cognition*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 189-211.

- Hartama-Heinonen, R. (2007). Kääntäminen kyseenalaistamisena. Teoksessa Jantunen, J.H., Kumpulainen, M. & Luokkakallio, T. (toim.) *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 1* (2007).
<https://www.sktl.fi/@Bin/41119/Hartama-Heinonen.pdf> (viitattu 23.4.2017).
- Hartama-Heinonen, R. (2008). Kääntäminen oppimisena. Teoksessa Kontinen, K., Kumpulainen, M. & Luokkakallio, T. (toim.) *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 2* (2008).
<https://www.sktl.fi/@Bin/41014/Hartama-Heinonen.pdf> (viitattu 30.3.2017).
- Hartama-Heinonen, R. (2009). Kääntäminen valehtelemisena. Teoksessa Hekkanen, R., Kumpulainen, M. & Probirskaja, S. (toim.) *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 3* (2009).
<https://www.sktl.fi/@Bin/25638/HartamaHeinonen2009.pdf> (viitattu 23.4.2017).
- Hartama-Heinonen, R. (2013). Kääntäminen ja teknologia: Näkökulmia Heideggerin filosofiasta. Teoksessa Kivilehto, M., Ruokonen, M. & Salmi, L. (toim.) *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 7* (2013), 8-19.
<https://www.sktl.fi/@Bin/319326/HartamaHeinonenMikaEL2013.pdf> (viitattu 21.4.2017).
- Hartama-Heinonen, R. (2016). Yhteisön voimaa: Käännöstutkijan ryhmiä ja verkostoja tiedeyhteisöstä tietoyhteisöön. Teoksessa Hartama-Heinonen, R., Kivilehto, M. & Ruokonen, M. (toim.) *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 9*, 5-17. https://www.sktl.fi/@Bin/1591091/MikaEL9_Hartama-Heinonen.pdf (viitattu 8.8.2018).
- Hatano, G. & Inagaki, K. (1992). Desituating cognition through the construction of conceptual knowledge. Teoksessa Light, P. & Butterworth, G. (toim.) *Context and cognition: Ways of knowing and learning*. New York: Harvester, 115-133.
- Hatim, B. & Mason, I. (1997). *The translator as communicator*. London: Routledge.
- Hemmig, W.S. (2008). The information-seeking behavior of visual artists: A literature review. *Journal of Documentation*, 64 (3), 343-362.
- Heylen, K., Bond, S., De Hertog, D., Vulić, I. & Kockaert, H. (2014). TermWise: A CAT-tool with context-sensitive terminological support. Teoksessa *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'14)* (Reykjavik, Iceland, May 26-31 2014), 4018-4022. http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2014/pdf/706_Paper.pdf (viitattu 19.6.2017).
- House, J. (1997). *Translation quality assessment: A model revisited*. Tübingen: Narr.
- Hovila, M. (2014). Berliinin monenkirjavan taivaan alla. *Kääntäjä – Översättaren* 3/2014, 14.
- Hurtado Albir, A. (2015). The acquisition of translation competence. Competences, tasks, and assessment in translator training. *Meta* 60 (2), 256-280. doi: 10.7202/1032857ar

Hurtado Albir, A. & Alves, F. (2009). Translation as a cognitive activity. Teoksessa Munday, J. (toim.) *The Routledge companion to translation studies*. London: Routledge, 54-73.

Immonen, S. (2006). Translation as a writing process: Pauses in translation versus monolingual text production. *Target* 18 (2), 313-335.

Jakobsen, A.L. (2005). Investigating expert translators' processing knowledge. Teoksessa Dam, H.V., Engberg, J. & Gerzymisch-Arbogast, H. (toim.) *Knowledge systems and translation*. Berlin & New York: M. de Gruyter, 173-189.

Jekat, S.J. & Massey, G. (2003). The puzzle of translation skills. Towards an integration of e-learning and special concepts of computational linguistics into the training of future translators. *Linguistik Online* 17 (5), 41-55. <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/1349> (viitattu 16.2.2018).

Jensen, K.T.H. (2009). Indicators of text complexity. Teoksessa Göpferich, S., Jacobsen, A.L. & Mees, I.M. (toim.) *Behind the mind: Methods, models and results in translation process research*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, 61-80.

Johannisson, J. & Sundin, O. (2007). Putting discourse to work: Information practices and the professional project of nurses. *Library Quarterly* 77 (2), 199-218.

Jones, F.R. (2011). *Poetry translating as expert action: Processes, priorities and networks*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

Järvelin, K. & Repo, A. (1983). On the impacts of modern information technology on information needs and seeking: A framework. Teoksessa Dietschmann, H.J. (toim.) *Representation and exchange of knowledge as a basis of information processes*. Proceedings of the Fifth International Research Forum in Information Science (IRFIS 5), Heidelberg, F.R.G., September 5-7, 1983. Amsterdam: North-Holland, 207-230.

Jääskeläinen, R. (2004). Novice into expert - The first step: Analysing first-year students' mind maps related to "translation". Teoksessa Puurtinen, T. & Jääskeläinen, R. (toim.) *Points of view: Papers on teaching and research in the English department*. Savonlinna: Joensuun yliopisto, Kansainvälisen viestinnän laitos, 23-39.

Jääskeläinen, R. (2010). Are all professionals experts? Teoksessa Shreve, G.M. & Angelone, E. (toim.) *Translation and cognition*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 213-227.

Kaiser-Cooke, M. (2002). How they do it: The nature of translational expertise. *Across Languages and Cultures* 3 (1), 59-70.

Kari, J. (2007). Conceptualizing the personal outcomes of information. *Information Research* 12 (2). <http://informationr.net/ir/12-2/paper292.html> (viitattu 13.3.2017).

Kari, J. (2010). Diversity in the conceptions of information use. *Information Research* 15 (3). <http://informationr.net/ir/15-3/colis7/colis709.html> (viitattu 13.3.2017).

Karjel, A. (2012). *Mining the minefield: An exploratory study of website evaluation during the translator's terminology work*. M.A. Thesis (Translation studies). Stockholm: Stockholms Universitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-78614>

Kastberg, P. (2009). Personal knowledge management in the training of non-literary translators. *The Journal of Specialised Translation* 11 (2009). http://www.jostrans.org/issue11/art_kastberg.php (viitattu 4.5.2017).

Kelly, K. (1996). *The internet as an information source for translators*. M.A. Thesis (Translation). Ottawa: University of Ottawa. doi: 10.20381/ruor-16725

Kerremans, K. (2015). Managing terminological and translational diversity in parallel corpora: A case study in institutional translation. *inTRAlinea* 17 (2015). <http://www.intraline.org/specials/article/2149> (viitattu 8.6.2017).

Kiraly, D.C. (1995). *Pathways to translation: Pedagogy and process*. Kent: Kent State University Press.

Kiukkonen, P. (2006). *WWW kääntäjän apuvälineenä*. Pro gradu (Käännöstiede). Tampere: Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-16023>

Kumpulainen, M. (2011). Mitä käännösprosessi ja -produkti kertovat opiskelijan kompetenssista? Teoksessa Hekkanen, R., Penttilä, E. & Siponkoski, N. (toim.) *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* 5 (2011). https://www.sktl.fi/@Bin/85381/Kumpulainen_MikaEL2011.pdf (viitattu 24.5.2017).

Künzli, A. (2001). Experts versus novices: L'utilisation de sources d'information pendant le processus de traduction. *Meta* 46 (3), 507-523. doi: 10.7202/003363ar

Lahtinen, S. (2013). *Wikipedia kääntäjäopiskelijan tiedonhankintakanavana*. Pro gradu (Käännöstiede, englanti). Tampere: Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-24097>

Lauffer, S. (2002). The translation process: An analysis of observational methodology. *Cadernos de tradução* 2 (10), 59-74. <https://periodicos.ufsc.br/index.php/traducao/article/view/6144/5702> (viitattu 29.7.2017).

LeBlanc, M. (2013). Translators on translation memory (TM). Results of an ethnographic study in three translation services and agencies. *The International Journal for Translation and Interpreting Research* 5 (2), 1-13. doi: ti.105202.2013.a01

Leckie, G.J. & Pettigrew, K.E. (1997). A general model of the information seeking of professionals: Role theory through the back door? Teoksessa Vakkari, P., Savolainen, R. & Dervin, B. (toim.) *Information Seeking in Context*. Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts, 14-16 August, 1996, Tampere, Finland. London: Taylor Graham, 99-110.

Leckie, G.J., Pettigrew, K.E. & Sylvian, C. (1996). Modelling the information-seeking of professionals: A general model derived from research on engineers, health care professionals and lawyers. *Library Quarterly* 66 (2), 161-193.

- Lederer, M. (2003). *Translation: The interpretive model*. Manchester: St. Jerome.
- Livbjerg, I. & Mees, I.M. 2003. Patterns of dictionary use in non-domain-specific translation. Teoksessa Alves, F. (toim.) *Triangulating translation: Perspectives in process oriented research*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 123-136.
- Mackenzie, M.L. (2003). An exploratory study investigating the information behaviour of line managers within a business environment. *The New Review of Information Behaviour Research* 4 (1), 63-78.
- Mackenzie, R. (2004). The competencies required by the translator's roles as a professional. Teoksessa Malmkjær, K. (toim.) *Translation in undergraduate degree programmes*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 31-38.
- Marchionini, G. (1995). *Information seeking in electronic environments*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Massey, G. & Ehrensberger-Dow, M. (2011). Investigating information literacy: A growing priority in translation studies. *Across Languages and Cultures* 12 (2), 193-211.
- Massey, G. & Ehrensberger-Dow, M. (2014). Looking beyond text. The usefulness of translation process data. Teoksessa Knorr, D., Heine, C. & Engberg, J. (toim.) *Methods in writing process research*. Frankfurt am Main: Peter Lang Edition, 81-98.
- McDermott, R. (2000). Why information technology inspired but cannot deliver knowledge management. Teoksessa Lesser, E.L., Fontaine, M.A. & Slusher, J.A. (toim.) *Knowledge and communities*. Boston: Butterworth-Heinemann, 21-35.
- McKenzie, P.J. (2003). A model of information practices in accounts of everyday-life information seeking. *Journal of Documentation* 59 (1), 19-40.
- Meho, L.I. & Tibbo, H.R. (2003). Modeling the information-seeking behavior of social scientists: Ellis's study revisited. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 54 (6), 570-587.
- Melnichuk, M.V. & Osipova, V.M. (2016). The role of background culture and lexical knowledge in economic translation. *International Electronic Journal of Mathematics Education* 11 (7), 2503-2514.
- Mick, C.K. & Lindsey, G.N. & Callahan, D. (1980). Toward usable user studies. *Journal of the American Society for Information Science* 31 (5), 347-356.
- Mihalache, I. & Bernardi, A. (2015). Social dynamics in the translation technologies sphere: Sharing knowledge and learning tools in collaborative virtual environments. Teoksessa Sánchez-Gijón, P., Torres-Hostench, O. & Mesa-Lao, B. (toim.) *Conducting research in translation technologies*. New York: Peter Lang, 163-183.
- Mikhailov, M. (2015). Minor language, major challenges: The results of a survey into the IT competences of Finnish translators. *The Journal of Specialised Translation* 24 (2015). http://www.jostrans.org/issue24/art_mikhailov.php (viitattu 6.6.2017).

- Mikhailov, M. & Suppanen, O. (2013). Google, Word ja Trados – Pyhä kolminaisuus? Kääntäjien tietoteknisiä taitoja kartoittamassa. Teoksessa Kivilehto, M., Ruokonen, M. & Salmi, L. (toim.) *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* 7 (2013), 20-30. https://www.sktl.fi/@Bin/340835/MikaEL_2013_mikhailov_suppanen.pdf (viitattu 6.6.2017).
- Mir i Bòria, J. (1999). Els documentals: problemes i solucions. *VII Seminari sobre la Traducció a Catalunya*, Quaderns divulgatius, 12, Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, 41-70.
- Montero Martínez, S. & Faber Benítez, P. (2011). Terminological competence in translation. Teoksessa Alcina, A. (toim.) *Teaching and learning terminology: New strategies and methods*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 89-105.
- Muñoz Martín, R. (2014). Situating translation expertise: A review with a sketch of a construct. Teoksessa Schwieter, J.W. & Ferreira, A. (toim.) *The development of translation competence: Theories and methodologies from psycholinguistics and cognitive science*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 3-56.
- Neves, J. (2004). Language awareness through training in subtitling. Teoksessa Orero, P. (toim.) *Topics in audiovisual translation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 127-140.
- Nord, C. (1991). Scopos, loyalty, and translational conventions. *Target* 3 (1), 91-109.
- Nornes, A.M. (2004). For an abusive subtitling. Teoksessa Venuti, L. (toim.) *The translation studies reader*. 2nd edition. New York: Routledge, 447-469.
- Oittinen, R. (1992). Teaching translation of fiction – A dialogic point of view. Teoksessa Dollerup, C. & Loddegaard, A. (toim.) *Teaching translation and interpreting: Training, talent and experience*. Papers from the first Language International Conference in Elsimore, Denmark, 31 May-2 June 1991. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 75-80.
- Oittinen, R. (1995). *Kääntäjän karnevaali*. Tampere: Tampere University Press.
- Oittinen, R. (2000). Kääntäminen uudelleenlukemisena ja uudelleenkirjoittamisena. Teoksessa Paloposki, O. & Makkonen-Craig, H. (toim.) *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja 1. Helsinki: Helsingin yliopisto, 265-285.
- PACTE (2003). Building a translation competence model. Teoksessa Alves, F. (toim.) *Triangulating translation: Perspectives in process oriented research*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 43-66.
- PACTE (2005). Investigating translation competence: Conceptual and methodological issues. *Meta* 50 (2), 609-619. doi: 10.7202/011004ar
- PACTE (2009). Results of the validation of the PACTE translation competence model: Acceptability and decision making. *Across Languages and Cultures* 10 (2), 207-230.

PACTE (2011). Results of the validation of the PACTE translation competence model: Translation problems and translation competence. Teoksessa Alvstad, C., Hild, A. & Tiselius, E. (toim.) *Methods and strategies of process research: Integrative approaches in translation studies*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 317-343.

PACTE (2014). First results of PACTE group's experimental research on translation competence acquisition: The acquisition of declarative knowledge of translation. *MonTI special issue - Minding translation* (2014), 85-115. doi: 10.6035/MonTI.2014.ne1.2

Paradowska, U. (2015). Expert web searching skills for translators - A multiple-case study. Teoksessa Pietrzak, P. & Deckert, M. (toim.) *Constructing translation competence*. Frankfurt am Main: Peter Lang Edition, 227-244.

Pastor, G.C. & Seghiri, M. (2009). Virtual corpora as documentation resources: Translating travel insurance documents (English-Spanish). Teoksessa Beeby, A., Rodríguez Inés, P. & Sánchez-Gijón, P. (toim.) *Corpus use for translating: Corpus use for learning to translate and learning corpus use to translate*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 75-107.

Pinto, M. (2001). Quality factors in documentary translation. *Meta* 46 (2), 288-300. doi: 10.7202/003840ar

Pinto, M., García-Marco, J., Granell, X. & Sales, D. (2014). Assessing information competences of translation and interpreting trainees: A study of proficiency at Spanish universities using the InfoliTrans test. *Aslib Journal of Information Management* 66 (1), 77-95.

Pinto, M. & Sales, D. (2007). A research case study for user-centred information literacy instruction: Information behaviour of translation trainees. *Journal of Information Science* 33 (5), 531-550.

Pinto, M. & Sales, D. (2008a). INFOLITRANS: A model for the development of information competence for translators. *Journal of Documentation* 64 (3), 413-437.

Pinto, M. & Sales, D. (2008b). Towards user-centred information literacy instruction in translation. *The Interpreter and Translator Trainer* 2 (1), 47-74. doi: 10.1080/1750399X.2008.10798766

Pinto, M. & Sales, D. (2010). Insights into translation students' information literacy using the IL-HUMASS survey. *Journal of Information Science* 36 (5), 618-630.

Prassl, F. (2009). Translators' decision-making processes in research and knowledge integration. Teoksessa Göpferich, S., Alves, F. & Mees, I.M. (toim.) *New approaches in translation process research*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, 57-81.

Prassl, F. (2011). Übersetzerisches Rechercheverhalten von Profis und Novizen auf dem Prüfstand. *Trans-kom* 4 (1), 23-48. http://www.trans-kom.eu/bd04nr01/trans-kom_04_01_02_Prassl_Recherche.20110614.pdf (viitattu 1.8.2017).

Pym, A. (1992). *Translation and text transfer*. Frankfurt am Main: Lang.

- Pym, A. (2003). Redefining translation competence in an electronic age. In defence of a minimalist approach. *Meta* 48 (4), 481-497. doi: 10.7202/008533ar
- Pym, A. (2010). Using process studies in translator training: Self-discovery through lousy experiments. Teoksessa Jakobsen, A.L., Mees, I.M., Alves, F. & Göpferich, S. (toim.) *Methodology, technology and innovation in translation process research: A tribute to Arnt Lykke Jakobsen*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, 135-155.
- Pym, A. (2013). Translation skill-sets in a machine-translation age. *Meta* 58 (3), 487-503. doi: 10.7202/1025047ar
- Raittila, H. (2006). *Kirjailijaelämä*. Helsinki: WSOY.
- Reinhardt, W., Schmidt, B., Sloep, P. & Drachsler, H. (2011). Knowledge worker roles and actions - Results of two empirical studies. *Knowledge and Process Management* 18 (3), 150-174.
- Risku, H. (2007). The role of technology in translation management. Teoksessa Gambier, Y., Shlesinger, M. & Stolze, R. (toim.) *Doubts and directions in translation studies. Selected contributions from the EST congress, Lisbon 2004*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 85-97.
- Risku, H., Dickson, A. & Pircher, R. (2010). Knowledge in translation studies and translation practice: Intellectual capital in modern society. Teoksessa Gile, D., Hansen, G. & Pokorn, N.K. (toim.) *Why translation studies matters*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 83-94.
- Risku, H., Pein-Weber, C. & Milosevic, J. (2016). "The task of the translator": Comparing the views of the client and the translator. *International Journal of Communication* 10 (2016), 989-1008. <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/3673/1575> (viitattu 6.4.2017).
- Roberts, R.P. (1992). Exploring the frontiers of documentary research in the translation process. Teoksessa Losa, E.F. (toim.) *Frontiers: Proceedings of the 33rd Annual Conference of the American Translators Association. (November 4-8, 1992, San Diego, California)*. Medford (N.J.): Learned Information, 361-375.
- Royle, P., Richardson, I., Boisvert, S. & Bourguignon, N. (2009). Is bigger better? Corpus and dictionary use in the search for compounds, collocations, derived forms and fixed expressions. *Meta* 54 (3), 520-532. doi: 10.7202/038312ar
- Ruohotie, P. (2000). *Oppiminen ja ammatillinen kasvu*. Porvoo: WSOY.
- Saastamoinen, M. (2017). *Information searching in authentic work tasks: A field study on the effects of task type and complexity*. Acta Universitatis Tamperensis 2244. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0310-5>
- Salama, I. (2011). *Freelancer – vapaa taiteilija vai nykyajan torppari?* OTM-tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Saldanha, G. & O'Brien, S. (2013). *Research methodologies in translation studies*. London: Routledge.

- Sales, D. (2008). Towards a student-centred approach to information literacy learning: A focus group study on the information behaviour of translation and interpreting students. *Journal of Information Literacy* 2 (1). <https://ojs.lboro.ac.uk/JIL/article/view/RA-V2-I1-2008-3> (viitattu 15.7.2017).
- Sales, D. & Pinto, M. (2011). The professional translator and information literacy: Perceptions and needs. *Journal of Librarianship and Information Science* 43 (4), 246-260.
- Sales, D., Pinto, M. & Fernández-Ramos, A. (2016). Undressing information behaviour in the field of translation: A case study with translation trainees. *Journal of Librarianship and Information Science* (first published August 31, 2016).
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopiston opetusjulkaisu 62. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Samuelsson-Brown, G. (2010). *A practical guide for translators*. 5th edition. Bristol: Multilingual Matters.
- Sánchez-Gijón, P. (2009). Developing documentation skills to build do-it-yourself corpora in the specialised translation course. Teoksessa Beeby, A., Rodríguez Inés, P. & Sánchez-Gijón, P. (toim.) *Corpus use and translating: Corpus use for learning to translate and learning corpus use to translate*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 109-127.
- Sánchez Ramos, M.M. (2005). Research on dictionary use trainee translators. *Translation Journal* 9 (2). <http://translationjournal.net/journal/32dictuse.htm> (viitattu 31.8.2017).
- Savolainen, R. (1995). Everyday life information seeking: Approaching information seeking in the context of “way of life”. *Library and Information Science Research* 17 (3), 259-294.
- Savolainen, R. (2002). Network competence and information seeking on the internet: From definitions towards a social cognitive model. *Journal of Documentation* 58 (2), 211-226.
- Savolainen, R. (2006). Time as a context of information seeking. *Library & Information Science Research* 28 (1), 110-127.
- Savolainen, R. (2007a). Information source horizons and source preferences of environmental activists: A social phenomenological approach. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 58 (12), 1709-1719.
- Savolainen, R. (2007b). Media credibility and cognitive authority. The case of seeking orienting information. *Information Research* 12 (3). <http://informationr.net/ir/12-3/paper319.html> (viitattu 27.5.2018).
- Savolainen, R. (2008). Source preferences in the context of seeking problem-specific information. *Information Processing and Management* 44 (2008), 274-293.
- Savolainen, R. (2015). Cognitive barriers to information seeking: A conceptual analysis. *Journal of Information Science* 41 (5), 613-623.

- Savolainen, R. (2016). Elaborating the conceptual space of information-seeking phenomena. *Information Research*, 21 (3). <http://informationr.net/ir/21-3/paper720.html> (viitattu 15.2.2017).
- Savolainen, R. & Kari, J. (2004). Placing the internet in information source horizons. A study of information seeking by internet users in the context of self-development. *Library & Information Science Research* 26 (2004), 415-433.
- Schäffner, C. (1991). World knowledge in the process of translation. *Target* 3 (1), 1-16.
- Schäffner, C. & Shuttleworth, M. (2013). Metaphor in translation: Possibilities for process research. *Target* 25 (1), 93-106.
- Serola, S. (2009). *Kaupunkisuunnittelijoiden työtehtävät, tiedontarpeet ja tiedonhankinta*. Acta Universitatis Tamperensis 1384. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7603-7>
- Shreve, G.M. (1997). Cognition and the evolution of translation competence. Teoksessa Danks, J.H. et al. (toim.) *Cognitive processes in translation and interpreting*. Thousand Oaks: Sage Publications, 120-136.
- Shreve, G.M. (2006). The deliberate practice: Translation and expertise. *Journal of Translation Studies* 9 (1), 27-42.
- Sirén, S. & Hakkarainen, K. (2002). Expertise in translation. *Across Languages and Cultures* 3 (1), 71-82.
- Sonnenwald, D.H. (1999). Evolving perspectives of human information behavior: Contexts, situations, social networks and information horizons. Teoksessa Wilson, T.D. & Allen, D. (toim.) *Exploring the contexts of information behaviour*. London: Taylor Graham, 176-190.
- Spink, A. (2000). Toward a theoretical framework for information science. *Informing Science* 3 (2), 73-75.
- Stearns, P.N. (2017). *Globalization in world history*. Second edition. New York: Routledge.
- Sternberg, R.J. & Lubart, T.I. (1999). The concept of creativity: Prospects and paradigms. Teoksessa Sternberg, R.J. (toim.) *Handbook of creativity*. Cambridge: Cambridge University Press, 3-15.
- Sun, S. (2012). *Measuring difficulty in English-Chinese translation: Towards a general model of translation difficulty*. Doctoral dissertation, Kent State University. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=kent1340740285 (viitattu 21.7.2017).
- Sun, S. & Shreve, G.M. (2014). Measuring translation difficulty: An empirical study. *Target* 26 (1), 98-127.

Tang, R. (2002). An integrated framework for web searching research: Learning, problem solving, and search tasks. Teoksessa Bruce, H., Fidel, R., Ingwersen, P. & Vakkari, P. (toim.) *Emerging frameworks and methods: Proceedings of the Fourth International Conference on Conceptions of Library and Information Science (COLIS4), Seattle, WA, USA, July 21-25, 2002*. Greenwood Village: Libraries Unlimited, 49-67.

Thelen, M. (2010). Translation studies: Terminology in theory and practice. Teoksessa Lewandowska-Tomaszczyk, B. & Thelen, M. (toim.) *Meaning in translation*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 31-62.

Tirkkonen-Condit, S. (2005). The monitor model revisited: Evidence from process research. *Meta* 50 (2), 405-414. doi: 10.7202/010990ar

Tomperi, T. (2008). Johdanto: kasvatus, pedagoginen filosofia ja filosofianopetus. Teoksessa Tomperi, T. & Juuso, H. (toim.) *Sokrates koulussa: Itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen opetuksessa*. Tampere: Niin & Näin, 9-27.

Torres-Hostench, O. & Bestué Salinas, C. (2015). Technology and e-resources for legal translators: The LAW10n project. Teoksessa Sánchez-Gijón, P., Torres-Hostench, O. & Mesa-Lao, B. (toim.) *Conducting research in translation technologies*. New York: Peter Lang, 286-306.

Tuominen, K. & Savolainen, R. (1997). A social constructionist approach to the study of information use as discursive action. Teoksessa Vakkari, P., Savolainen, R. & Dervin, B. (toim.) *Information Seeking in Context*. Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts, 14-16 August, 1996, Tampere, Finland. London: Taylor Graham, 81-96.

Tuominen, K. & Talja, S. & Savolainen, R. (2002). Discourse, cognition, and reality: Toward a social constructionist metatheory for library and information science. Teoksessa Bruce, H., Fidel, R., Ingwersen, P. & Vakkari, P. (toim.) *Emerging frameworks and methods: Proceedings of the Fourth International Conference on Conceptions of Library and Information Science (COLIS4), Seattle, WA, USA, July 21-25, 2002*. Greenwood Village: Libraries Unlimited, 271-283.

Tynjälä, P. (2002). Learning and the development of expertise in the information society. Teoksessa Koskela, M. & Pilke, N. (toim.) *Erikoiskielet ja käännösteoria*. VAKKI-symposiumi XXII, Vaasa 9.-10.2.2002. Vaasa: Vaasan yliopisto, 31-47.

Vakkari, P. (1999). Task complexity, problem structure and information actions: Integrating studies on information seeking and retrieval. *Information Processing and Management* 35 (6), 819-837.

Varantola, K. (1998). Translators and their use of dictionaries. Teoksessa Atkins, B.T.S. (toim.) *Using Dictionaries: Studies of Dictionary Use by Language Learners and Translators*. Tübingen: Niemeyer, 179-192.

- Vehmas-Lehto, I. (2010). Termit kääntäjän näkökulmasta. Teoksessa Nissilä, N. & Siponkoski, N. (toim.) *Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyys*. VAKKI-juhlasymposiumi XXX, Vaasa 12.–13.2.2010. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyiden tutkijaryhmän julkaisut N:o 37. Vaasa: Vaasan yliopisto, 361–372. http://www.vakki.net/publications/2010/VAKKI2010_Vehmas-Lehto.pdf (viitattu 25.7.2017).
- Vilokkinen, N. (2002). *Kääntäjän tiedonhankinta*. Pro gradu (Englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus). Tampere: Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-11300>
- Volanen, S. (2015). *Translating with the web: Professional translators' information-seeking behaviour in translation with online resources*. Pro gradu (Englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus). Turku: Turun yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015082411001>
- Wang, V.X. & Lim, L. (2017). How do translators use web resources? Evidence from the performance of English-Chinese translators. Teoksessa Kenny, D. (toim.) *Human issues in translation technology*. The IATIS yearbook. London: Routledge, 63-79.
- White, M.D., Matteson, M., & Abels, E.G. (2008). Beyond dictionaries. *Journal of Documentation*, 64 (4), 576-601.
- Whyatt, B. (2012). *Translation as a human skill: From predisposition to expertise*. Poznań: Adam Mickiewicz University Press.
- Wilson, T.D. (1999). Models in information behaviour research. *Journal of Documentation* 55 (3), 249-270.
- Wilson, T.D. (2000). Human information behavior. *Informing Science* 3 (2), 49-55.
- Zhang, L. (2016). Study on the application of web information retrieval in the teaching of language translation. *International Journal of Emerging Technologies in Learning* 11 (4), 114-119. doi: 10.3991/ijet.v11i04.5550